

Brüssel, 18.11.2020
COM(2020) 744 final

ETTEPANEK: KOMISJONI JA NÕUKOGU ÜHINE TÖÖHÕIVEARUANNE

SISUKORD

EESSÕNA	3
PÕHISÕNUMID	4
1. EUROOPA LIIDU TÖÖTURU JA SOTSIAALVALDKONNA SUUNDUMUSTE NING PROBLEEMIDE ÜLEVAADE	24
1.1 Tööturu suundumused	24
1.2 Sotsiaalsed suundumused	32
2. SOTSIAALVALDKONNA TULEMUSTABELI LÜHIÜLEVAADE.....	35
2.1 Sotsiaalvaldkonna tulemustabeli selgitus	35
2.2 Sotsiaalvaldkonna tulemustabelist saadud tõendusmaterjal.....	37
3. TÖÖHÕIVE- JA SOTSIAALREFORMID – LIIKMESRIIKIDE TULEMUSED JA MEETMED	41
3.1 Suunis 5. Tööjõunõudluse suurendamine	41
3.1.1 Põhinäitajad	41
3.1.2 Liikmesriikide võetavad meetmed	54
3.2 Suunis 6. Tööjõupakkumise edendamine ning tööhõivele, oskustele ja pädevustele juurdepääsu parandamine.....	60
3.2.1 Põhinäitajad	60
3.2.2 Liikmesriikide võetavad meetmed	90
3.3 Suunis 7. Tööturgude toimimise parandamine ja sotsiaaldialoogi tulemuslikumaks muutmine	105
3.3.1 Põhinäitajad	105
3.3.2 Liikmesriikide võetavad meetmed	129
3.4 Suunis 8. Kõigi jaoks võrdsete võimaluste edendamine, sotsiaalse kaasatuse toetamine ja vaesuse vastu võitlemine	135
3.4.1 Põhinäitajad	135
3.4.2 Liikmesriikide võetavad meetmed	155

EESSÕNA

Euroopa Liidu toimimise lepingu artikliga 148 on Euroopa Komisjonile ja nõukogule antud ülesanne koostada ühine tööhõivearuanne. Euroopa Komisjoni ettepanek selle aruande kohta on osa sügispaketist. Ühises tööhõivearuandes esitatakse aastakokkuvõtte Euroopa Liidu tööhõive ja sotsiaalarengu peamistest suundumustest ning liikmesriikides kooskõlas tööhõivepoliitika suunistega ellu viidud reformimeetmetest¹. Aruanne järgib suuniste struktuuri: tööjõunõudluse suurendamine (suunis 5), tööjõupakkumise edendamine ning tööhõivele, oskustele ja pädevustele juurdepääsu parandamine (suunis 6), tööturgude toimimise parandamine ja sotsiaaldialoogi tulemuslikumaks muutmine (suunis 7) ning kõigi jaoks võrdsete võimaluste edendamine, sotsiaalse kaasatuse toetamine ja vaesuse vastu võitlemine (suunis 8).

Lisaks jälgitakse ühises tööhõivearuandes liikmesriikide tulemusi, võrreldes neid Euroopa sotsiaalõiguste samba raames loodud sotsiaalvaldkonna tulemustabeli näitajatega. Euroopa sotsiaalõiguste samba kuulutasid ühiselt välja Euroopa Parlament, nõukogu ja komisjon 17. novembril 2017. Selles on kindlaks määratud põhimõtted ja õigused kolmes valdkonnas: i) võrdsed võimalused ja juurdepääs tööturule, ii) õiglased töötingimused ning iii) sotsiaalkaitse ja sotsiaalne kaasatus. Neis valdkondades toimuva arengu jälgimiseks on vaja teha samba juurde kuuluva sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhjalik analüüs.

Ühise tööhõivearuande struktuur on järgmine: sissejuhatuses (1. peatükk) kirjeldatakse Euroopa Liidu tööturu ja sotsiaalvaldkonna peamisi suundumusi, et anda olukorrast ülevaade; 2. peatükis tutvustatakse Euroopa sotsiaalõiguste samba juurde kuuluva sotsiaalvaldkonna tulemustabeli analüüsi peamisi järeldusi; 3. peatükis esitatakse kõiki riike võrdlev põhinäitajate (sh sotsiaalvaldkonna tulemustabeli näitajate) üksikasjalik kirjeldus, vaadeldes liikmesriikide tulemusi, probleeme ja poliitikat, mida on rakendatud tööhõivepoliitika suuniste järgimiseks.

¹ Tööhõivesuuniste viimase ajakohastatud versiooni võttis Euroopa Liidu Nõukogu vastu 2020. aasta oktoobris (ELT L 344, 19.10.2020, lk 22–28).

PÕHISÕNUMID

Enne COVID-19 kriisi algust oli tööhõive kasv ELis stabiilne, ent aeglustuv. Tööturgudel 2013. aastal alanud positiivsete tulemuste jätkuna suurenes tööhõive 2019. aastal veelgi ja jõudis aasta lõpus rekordtasemele. Sellele rohkete töökohtadega majanduskasvule on aidanud kaasa liikmesriikide finantskriisijärgsed reformipingutused, ehkki teatavates liikmesriikides ja piirkondades on probleemid püsinud, sealhulgas haavatavate rühmade tööturule integreerimise valdkonnas.

Selle suundumuse pööras ümber COVID-19 pandeemia, muutes järsult meie töö- ja eluviisi. Pandeemia on nõudnud märkimisväärset lõivu inimeste näol ja põhjustanud enneolematu majandusšoki. Euroopa ja riikide ametiasutused on reageerinud kiiresti. Kodanike tervise ja töökohtade kaitsmine on muutunud tähtsaimaks poliitiliseks prioriteediks. Eelkõige on liikmesriigid toetanud suurt kahju kandnud rühmi ja sektoreid. Nende meetmete rakendamine on seni ära hoidnud ulatusliku tööhõive- ja sotsiaalkriisi tekkimise kogu ELis. Siiski on endiselt palju ebakindlust, eelkõige selle suhtes, kui kaua pandeemia kestab, millal hakkab kuju võtma majanduse kestlik taastumine ja millised on tagajärjed kõige haavatavamate jaoks. Riigiti on olukord erinev, seda ka minevikupärandi tõttu. Liikmesriigid, kellel oli tõsisemad sotsiaal-majanduslikke probleeme juba enne pandeemiat, on nüüd veelgi haavatavamad.

Euroopa sotsiaalõiguste samba rakendamine on esmatähtis tagamaks, et taastumine on õiglane ja kaasav. Töötajate ja leibkondade toetuseks mõeldud poliitiliste meetmete kavandamisel tuleb kolme mõõtme – võrdsed võimalused ja juurdepääs tööturule, õiglasel töötingimused ning sotsiaalkaitse, tervis ja kaasatus – kõrval juhendada samba põhimõtetest. Pandeemia tagajärgedega võitlemine ja taastumise ettevalmistamine nõuab sotsiaalse vastupidavuse suurendamist ja ülespoole suunatud lähenemist, seades keskmesse inimesed. Hiljuti vastu võetud tööhõivesuunistes on hõlmatud erisuunised, mille eesmärk on leevendada mõju, mida COVID-19 avaldab tööhõivele ja sotsiaalvaldkonnale, ning selles antakse liikmesriikidele konkreetseid juhiseid tööturuasutuste, hariduse ja koolituse ning sotsiaalkaitse ja tervishoiusüsteemide ajakohastamiseks, et muuta need kaasavamaks ja õiglasemaks. Ka sisaldavad need uusi elemente, mis kajastavad liidu prioriteete, eelkõige sotsiaalselt õiglase rohe- ja digipöörde valdkonnas. Euroopa rohelise kokkuleppe põhieesmärk on muuta kliima- ja keskkonnaprobleemid võimalusteks ning üleminek õiglaseks ja kõigi jaoks kaasavaks.

ELi reageerimine kriisile on olnud kiire ja tugev. Liikmesriikidele on pakutud enneolematut rahalist toetust kriisi majandusliku, sotsiaalse ja tervisemõju leevendamiseks ning taastumise soodustamiseks, sealhulgas uue eriolukorras töötuseriski leevendamiseks pakutava ajutise toetuse Euroopa rahastu (TERA) ja erakorralise toetuse rahastamisvahendi kaudu ning kasutades suurema paindlikkusega ühtekuuluvuspoliitika rahalisi vahendeid koroonaviirusele reageerimise investeerimisalgatuse raames. Lisaks pakub taaste ja vastupidavuse rahastamisvahend, mis on taasterahastu „NextGenerationEU“ keskne element, ulatuslikku rahalist toetust reformidele ja investeringutele, mille eesmärk on toetada töökohtade loomist ning muuta ELi majandussüsteemid, ühiskond ja tervishoiusüsteemid vastupidavamaks ning valmistada need paremini ette rohe- ja digipöördeks ehk kaksiküleminekuks. See on ainulaadne võimalus suurendada investeringuid inimestesse ja kiirendada majanduse taastumist. Selline kiire reageerimine sobib pikaajalise strateegiaga ja aitab kaasa liidu suutlikkusele saavutada oma pikaajalisi eesmärke.

Ühise tööhõivearuande eesmärk on aidata liikmesriikidel kindlaks määrata reformide ja investeeringute prioriteetsed valdkonnad. Euroopa Liidu toimimise lepingu artikliga 148 sätestatud mandaadi kohaselt annab ühine tööhõivearuanne ülevaate peamistest tööhõive ja sotsiaalarengu suundumustest Euroopas ning tööhõivesuuniste rakendamisest. See on olnud algusest peale Euroopa poolaasta lahutamatu osa, milles tuuakse esile peamised tööhõive- ja sotsiaalprobleemid, millega tuleb iga-aastases tsüklis sügispaketi raames tegeleda. Erandlikul 2021. aasta Euroopa poolaastal² aitab ühine tööhõivearuanne lisaks määrata liikmesriikidel kindlaks reformide ja investeeringute prioriteetsed valdkonnad, mis lisatakse nende riiklikesse taaste- ja vastupidavuskavadesse, võttes arvesse tööhõivesuuniseid. Euroopa sotsiaalõiguste samba juurde kuuluva sotsiaalvaldkonna tulemustabeli tulemused on esitatud ühises tööhõivearuandes ja neid saab kasutada riiklike kavade väljatöötamisel. Lisaks hindab komisjon ühise tööhõivearuande taustal ka kavade sisu analüütilistes dokumentides, mis on lisatud nõukogu ettepanekutele rakendusaktide kohta. Koostöös tööhõivekomitee ja sotsiaalkaitsekomiteega jälgib komisjon hoolikalt ka kõiki tööturu ja sotsiaalarengu suundumusi, ajakohastades korrapäraselt vastavat tööhõive olukorra jälgimise vahendit ja sotsiaalkaitse olukorra jälgimise vahendit.

COVID-19 kriis on ELi tööturutulemusi tugevalt mõjutanud. Kuigi tööhõivenäitajate arengu aeglustumise märgid olid ilmsed juba 2019. aasta teisel poolel, on enamiku tööturunäitajate positiivne suundumus pandeemia puhkedes katkenud. Kogutööhõive (mis on alates 2013. aasta keskpaigast kasvanud 15 miljoni inimese võrra) vähenes 2019. aasta neljanda kvartali ja 2020. aasta teise kvartali vahel 6,1 miljoni inimese võrra, mis on kõige järsem langus kahe järjestikuse kvartali jooksul. Pärast kuus aastat kestnud positiivset arengut Euroopa 2020. aasta tööhõive eesmärgi suunas kaugenes tööhõive määr sellest 2020. aastal. Lühendatud tööaja kavade ja muude tööturu alalhoidmise meetmete kiire kasutuselevõtt koos aktiivsuse määra langusega on seni suurendanud töötuse määra vaid mõõduka 1 protsendipunkti (pp) võrra 2020. aasta septembriks. Siiski kasvas noorte tööpuudus (vanuserühm 15–24) märgatavamalt kui tööpuudus teistes vanuserühmades ning palju on suurenenud mittetöötavate ja mitteõppivate noorte (NEET-noorte) osakaal. Raske on ka väljaspool ELi sündinud töötajate olukord. Need tulemused on riigiti, piirkonniti ja valdkonniti märkimisväärselt erinevad ning vajavad hoolikat seiret ja poliitilisi jõupingutusi, et vältida lühemas perspektiivis suurema negatiivse mõju tekkimist.

Lühendatud tööaja kavade ulatuslik kasutamine aitas leevendada šoki tagajärgi tööturul. Töötundide arv töötaja kohta vähenes järsult, 2020. aasta teises kvartalis 11,3 % võrreldes 2019. aasta viimase kvartaliga; samal ajal suurenes töölt eemalolek 9,7 %-lt

² Nagu on märgitud 2021. aasta kestliku majanduskasvu strateegias, kohandatakse 2021. aasta Euroopa poolaasta tsüklit, et see kajastaks taaste ja vastupidavuse rahastamisvahendi kasutuselevõttu. Mis puudutab liikmesriike, kes esitavad taaste- ja vastupidavuskava, hindab komisjon nende sisu analüütilistes dokumentides, mis on lisatud nõukogu ettepanekutele rakendusaktide kohta. Need analüüsidokumendid asendavad tavapäraseid riigiaruandeid. Võttes arvesse, et taaste- ja vastupidavuskavad on oma olemuselt põhjalikud ja tulevikku suunatud, ei ole komisjonil vaja esitada 2021. aastal riigipõhiseid soovitusi sellise kava esitanud liikmesriikidele. Küll aga esitab komisjon soovitusel liikmesriikide eelarveseisundi kohta 2021. aastal, nagu on ette nähtud stabiilsuse ja kasvu paktis.

2019. aasta neljandas kvartalis 21,8 %ni 2020. aasta teises kvartalis (umbes pool sellest kasvust oli tingitud ajutisest koondamisest). Alates kriisi puhkemisest on liikmesriigid laiendanud lühendatud tööaja kavasid (või need kasutusele võtnud, kui neid varem ei ole olnud) ja/või muid töökoha säilitamise kavasid eesmärgiga piirata töökohtade kadumist, vältida inimkapitali hajutamist ja säilitada kogunõudlust. Euroopa Liit toetab seda jõupingutust *eriolukorras töötuseriski leevendamiseks pakutava ajutise toetuse Euroopa rahastuga* (TERA). Lühendatud tööaja kavade erakorraline ja sünkroniseeritud kasutamine aitas lahendada kriisi otseseid tagajärgi ja hoidis ära tööpuuduse järsu kasvu. Mida kauem kriis aga kestab, seda suurem on oht, et toetatakse töökohti ettevõtetes, mis ei ole enam elujõulised. Seetõttu on lühendatud tööaja kavade kasutamise järkjärgulise lõpetamise kaalumisel oluline vaagida hoolikalt ühelt poolt vajadust kaitsta ettevõtteid ja töotajaid seni, kuni majandustingimused seda nõuavad, ning teiselt poolt struktuurimuutuste edendamist ja töötajate ümberpaigutamist toetavate poliitikasuundade väljatöötamist (nt läbimõeldud töölevõtmisstiimulite ja ümberõppe meetmete abil).

COVID-19 kriis katkestab tööturul kuus aastat kestnud positiivse suundumuse

**6,1
miljonit**

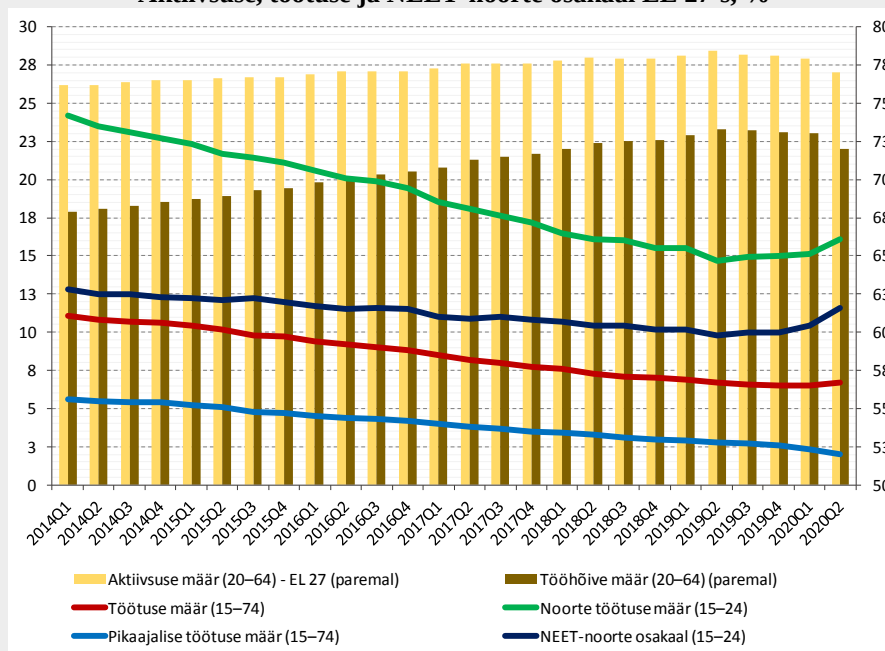
inimest
vähem
tööhõives

2020. aasta
teises
kvartalis
võrreldes
2019. aasta
neljanda
kvartaliga

72 %
tööhõive
määr

2020. aasta
teises
kvartalis
(1,1 pp
võrra
kõrgem kui
aasta
varem)

Aktiivsuse, töötuse ja NEET-noorte osakaal EL 27-s, %

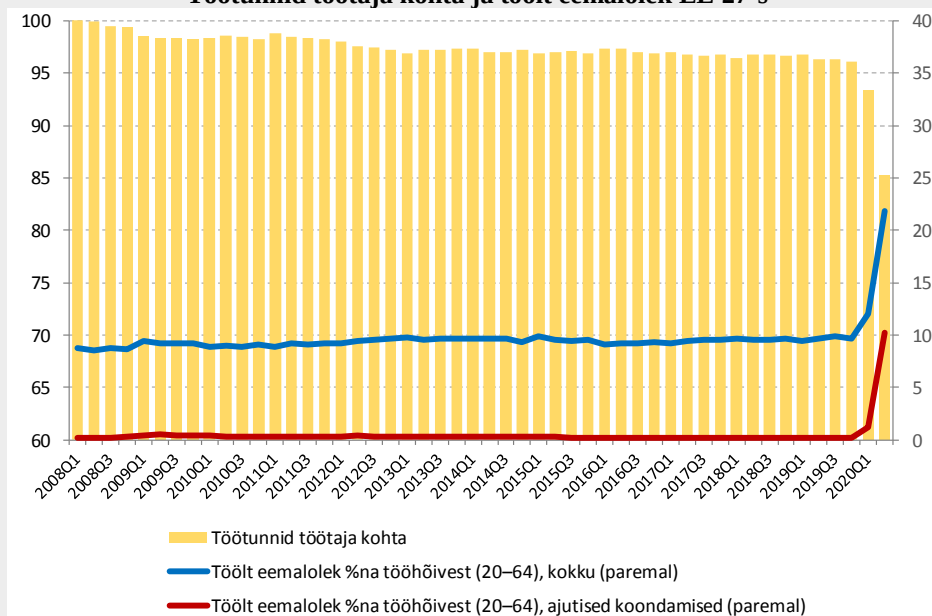
7,5 %
töötuse
määr

2020. aasta
septembris
(1 pp võrra
kõrgem kui
märtsis)

–11,3 %
töötundide
arv
töötaja
kohta

2020. aasta
teises
kvartalis
võrreldes
2019. aasta
neljanda
kvartaliga

Töötunnid töötaja kohta ja töölt eemalolek EL 27-s

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring. Seseonselt korregeeritud, kalendaarselt korregeerimata andmed.

Eri sektorid ja töötajate kategooriad on kogenud majandusšokki erinevalt. Kogu majandustegevuses, välja arvatud ehituses, on aasta tööhõivenäitajad kuni 2020. aasta teise kvartalini vähenenud, kuid langus oli kõige järsem külalismajanduse sektoris, kultuuri- ja meelelahutussektoris ning kutsetegevuses. Tööhõive langus on rohkem mõjutanud töötajaid, kes töötavad ebatüüpilises vormis, ehkki riigiti on erinevused suured. Mõju on olnud raske ajutistele töötajatele, kelle tööhõive vähenes 2020. aasta teises kvartalis aastases võrdluses 16,7 %, samas kui alaline tööhõive on püsinud stabiilsena, seda ka tänu poliitikameetmetele. See on kaasa toonud ajutiste töötajate osakaalu märkimisväärse vähenemise kõigi töötajate hulgas, kusjuures riigiti on erinevused taas suured.

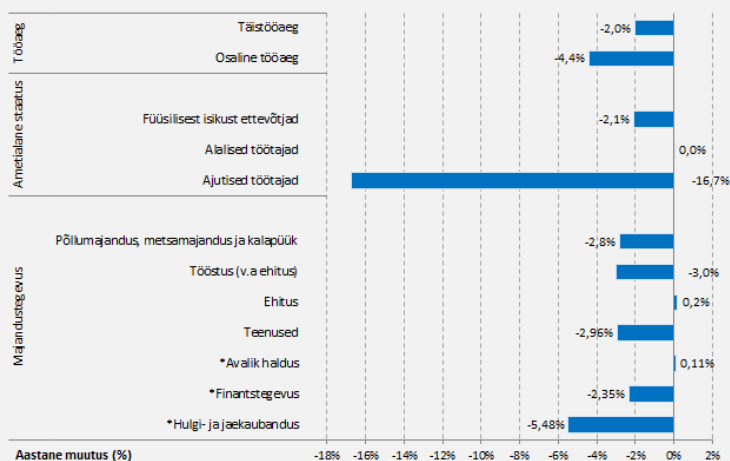
Pandeemia on mõjutanud eri töökohti ja eri sektoreid erinevalt

4,2 miljonit
ajutise lepinguga
töötajat vähem
2020. aasta teises
kvartalis, võrreldes
aasta varasemaga

Tööhõive kasv
ehituse, avaliku
halduse ja IKT
valdkonnas

Suurim suhteline
langus
kaubanduses, kunsti
ja meelelahutuse
valdkonnas ning
põllumajanduses

Tööhõive (vanuserühm 15–64) lepingu liigi järgi: muutus protsentides 2019. aasta teisest kvartalist 2020. aasta teise kvartalini

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring. Märkus: *NACE Rev.2 tegevusalad.

COVID-19 tõttu võib liikmesriikides noorte töötus järsult suureneda, mistõttu on vaja reforme ja tugevamat toetust. Pärast jätkuvat langust 2019. aastal tegi noorte töötus kogu ELis hüppe madalamalt tasemelt ehk 14,9 %-lt 2020. aasta märtsis 17,1 %ni septembris, kasvades kiiremini kui üldine töötus. Samuti põhjustas kriis kahe järjestikuse kvartali võrdluses 15–24aastaste mittetöötavate ja mitteõppivate noorte arvu suurima kasvu alates Eurostati sarja algusest 2006. aastal (10,4 %-lt 11,6 %ni vahemikus 2020. aasta esimesest kvartalist teise kvartalini). 2019. aastal lahkus iga kümnes 18–24aastane noor haridus- või koolitussüsteemist keskkharidust omandamata ning enam kui veerandil 30–34aastastest inimestest puudus tööturule otsejuurdepääsu võimaldav kvalifikatsioon (kutsekeskharidus või kolmanda taseme haridus). Komisjoni ettepanekutes kutseharidust ja -õpet käsitleva soovitusena ning Euroopa haridusruumi kohta esitatakse eesmärgid nii kutsehariduse kui ka kolmanda taseme hariduse omandamise parandamiseks. Kuna NEET-noorte osakaalu kasv tuleneb enamjaolt nõudluse vähenemisest tööjõu järele, on töökohtade loomist, haridust ja oskusi toetavad reformid hädavajalikud. Ülioluline on edukalt rakendada tõhustatud noortegarantii, tuginedes hästitoimivatele avalikele tööturuasutustele ning haridus- ja koolitussüsteemidele. Noorte NEET-naiste puhul, kelle seas on mitteaktiivsus suurem kui meeste hulgas, peaksid

reformid hõlmama ka meetmeid, millega kõrvaldatakse maksudega seotud tegurid, mis motiveerivad mitte töötama, ning aidatakse ühitada töö- ja hoolduskohustusi (vt ka allpool).

COVID-19 kriis tõi kaasa NEET-noorte osakaalu olulise kasvu

11,6 %

NEET-noori (15–24)

2020. aasta teises kvartalis (1,2 pp võrra rohkem kui eelmises kvartalis)

–12 %

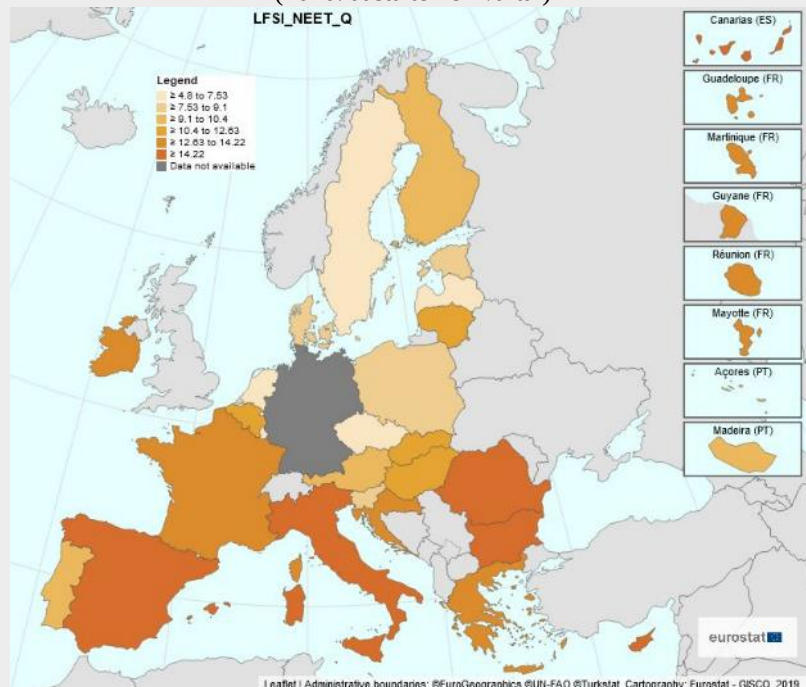
madala kvalifikatsiooniga töötavaid noori

vahemikus 2019. aasta lõpust 2020. aasta teise kvartalini

26 %

noortel (30–34) on kvalifikatsioon, mis ei anna otsejuurdepääsu tööturule (keskharidus, kutseharidus või kolmanda taseme haridus)

15–24aastased mittetöötavad ja mitteõppivad noored (NEET-noored), (2020. aasta teine kvartal)

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring

Soolised erinevused tööhõives on viimase viie aasta jooksul jäänud samaks ja palkade erinevus vähenenud, kuid kriis on tekitanud uusi riske ning rõhutanud vajadust reformide ja investeringute järele. Kuigi naiste tööhõive määr kasvas, on sooline palgalõhe alates 2013. aastast vaid veidi vähenenud, hoolimata naiste keskmisest kõrgemast haridustasemest. Naiste ülemäärane osakaal madalama palgaga sektorites ja kutsealadel muudab nad COVID-19 kriisist pihta saanud tööturgudel eriti haavatavaks. Sooline ebavõrdsus on suurem väikesi lapsi kasvatavate naiste jaoks: 2019. aastal oli nende tööhõive lasteta naistega võrreldes 14,3 pp võrra väiksem, samas olukorras olevate meeste tööhõive aga oli lasteta meestega võrreldes 9,6 pp võrra suurem. Tööhõivetulemused on kehvemad eelkõige vanemaealiste, väljaspool ELi sündinud, madala kvalifikatsiooniga ja puuetega naiste puhul. Naiste osalemist tööturul võiks suurendada reformidega ja investeringutega alusharidusse ja lapsehoidu, samuti pikaajalise hoolduse teenustesse ning töö- ja eraelu tasakaalustamise poliitikasse, nagu sooliselt tasakaalustatud vanema- ja hoolduspuhkused. Muude reformide ja investeringute hulka võiksid kuuluda meetmed, mis tagavad võrdse karjääri edinemise, palga läbipaistvuse tagamise meetmed ning maksu- ja hüvitissüsteemi kohandamine, näiteks üksikisikute, mitte leibkondade maksustamine, ning perepõhised, ülalpeetava abikaasaga seotud ja ülekantavad mahaarvamised.

Soolised erinevused tööhõives ja palgas on endiselt märkimisväärsed mitmes liikmesriigis

11,4 pp

sooline

tööhõivelõhe

2020. aasta teises kvartalis, peaaegu muutumatu alates 2013. aastast

14,3 pp

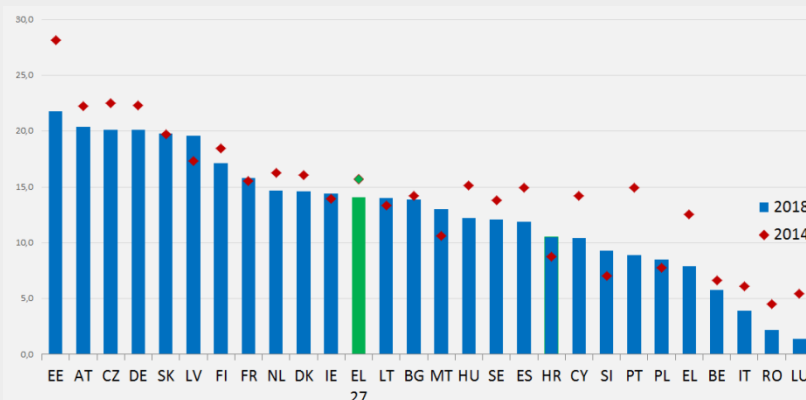
lapsevanemaks

olemise mõju

tööhõivele

(väikelastega naiste madalam tööhõive määr võrreldes lasteta naistega)

Korrigeerimata sooline palgalõhe 2014. ja 2018. aastal
(protsendipunktid)

Allikas: Eurostat.

Kriisil on tõenäoliselt ebaproportsionaalne mõju kolmandatest riikidest pärit rändajatele, nii et nende tööturule integreerimise tagamiseks on vaja lisajõupingutusi. Kolmandatest riikidest pärit rändajate keskmine tööhõive määr paranes aastatel 2017–2019 (61,5 %-lt 64,2 %ni). Pärast kriisi algust langes nende tööhõive määr märkimisväärselt (2020. aasta teises kvartalis 60,8 %ni), mis on seotud rändajate ülemäärase osakaaluga ajutiste töötajate seas ja kriisist tugevalt mõjutatud sektorites, ehkki nad täitsid pandeemia ajal eesliini ametites olulist rolli. Lisaks leidub esimese põlvkonna võõrtöötajaid suurema tõenäosusega madalama kvalifikatsiooniga ametites isegi juhul, kui nad on omandanud kolmanda taseme hariduse. Liikmesriikide poliitikameetmed, mis on seotud keelekursuste pakkumise, haridusele ja koolitusele juurdepääsu, tööturualase juhendamise ning oskuste ja kvalifikatsioonide tunnustamisega, on aidanud nende tööturule integreerumist parandada. Selle poliitika säilitamine ja tugevdamine aitaks muuta taastumise kaasavamaks ning tugineda rändajatele, sh pagulaste oskustele ja potentsiaalile.

Sotsiaalse vastupidavuse parandamiseks on ülimalt oluline kõrvaldada tööturu killustatuse põhjused, sealhulgas kohandada õigusakte ja tagada õiged stabiilsete lepingutega töölevõtmise stiimulid. Ajutise tööhõive esinemissagedus on riigiti märkimisväärselt erinev, kusjuures selles kategoorias on suhteliselt rohkem esindatud noored ja naised. Liikmesriikides, kus on märkimisväärne tähtajalise lepinguga töötajate osakaal, on kriisi ajal olnud kõige suuremad tööhõive kõikumised. Selles perspektiivis on sotsiaalse vastupidavuse suurendamiseks ning õiglase ja kaasava taastumise toetamiseks ülimalt oluline kindlustada, et tähtajalised lepingud toetavad tööturule sisenemist ja on samal ajal n-ö hüppelaud alalisele töökohale. Tööhõivekaitse alaste õigusaktide ajakohastamiseks tehtavad reformid on selles kontekstis olulised, muu hulgas selle poolest, et nendega kehtestatakse ajutiste lepingute kasutamise selged tingimused, ennetades töösuhteid, mis toovad kaasa ebakindlad töötingimused, ja pakkudes õigeid stiimuleid alaliste lepingute sõlmimiseks. Samal ajal peaksid liikmesriigid tagama, et varem ebakindlatel töökohtadel töötanud tööotsijatel oleks kohandatavate abikõlblikkuse nõuete kaudu piisav juurdepääs sotsiaalkaitsele, eelkõige töötushüvitistele, ning et nad saaksid kasutada koolitus- ja ümberõppe võimalusi.

Paljud töötajad ei ole endiselt kaitstud piisava miinimumpalgaga. Seadusega kehtestatud miinimumpalgad on teiste majanduses makstavate palkadega võrreldes sageli väiksed, olgugi et paljudes liikmesriikides on neid hiljuti tõstetud. Üldiselt ei ole miinimumpalk piisav, et kaitsta töötajaid vaesusriski eest. Lisaks esineb lünki kaetuses nii riikides, kus kehtib seadusega kehtestatud miinimumpalk (teatavatele kategooriatele ette nähtud erandite tõttu), kui ka riikides, kus töötasu määratakse kindlaks üksnes kollektiivlääbirääkimiste teel (töötajate puhul, kes ei ole kollektiivlepingutega hõlmatud). Pärast konsulteerimist sotsiaalpartneritega esitas komisjon direktiivi ettepaneku tagamaks, et liidus on töötajad kaitstud piisava miinimumpalgaga. Ettepaneku eesmärk on edendada kollektiivseid palgalääbirääkimisi kõigis liikmesriikides. Sellega seoses peaksid riigid, kus kehtib seadusjärgne miinimumpalk, kehtestama tingimused miinimumpalga piisava taseme tagamiseks, sealhulgas miinimumpalga määramise selged ja stabiilsed kriteeriumid, soovituslikud kontrollväärtused piisavuse hindamise juhiseks ning korrapärane ja õigeaegne ajakohastamine. Samuti peaksid need riigid seadusjärgse miinimumpalga kehtestamisel ja ajakohastamisel tagama miinimumpalga erisuste ning sellest tehtavate mahaarvamiste proportsionaalse ja põhjendatud kasutamise ning sotsiaalpartnerite aktiivse kaasamise. Lisaks tuleb ettepaneku kohaselt paremini tagada ja kontrollida seda, et riikides kehtestatud miinimumpalga kaitse ka tegelikult toimiks.

Töötingimuste kohandamine on omandanud pandeemia ajal keskse tähtsuse ja jääb oluliseks ka pärast seda, mis nõuab investeeringuid töökohta ja reforme pindliku töökorralduse kättesaadavuse parandamiseks. Paljud liikmesriigid on kohandanud oma töötingimusi, sealhulgas laiendanud kaugtöö kasutamist, pöörates erilist tähelepanu haavatavate töötajate kaitsmisele. Tervisealase eriolukorra ajal on kaugtöö osutunud ettevõtluse järjepidevuse tagamisel väga oluliseks, pakkudes samal ajal laiemaid võimalusi täiendavate hoolduskohustustega toimetulekuks. Sellega võivad kaasneda ka riskid, sealhulgas need, mis on seotud kodus kaugtööd tegevate töötajate tööalase, füüsilise ja vaimse heaoluga. Pikemas plaanis viib pandeemia töökohtade korralduse ning töö ja eraelu tasakaalu ümbermõtestamiseni. Kaugtööd käsitlevate riiklike eeskirjade sisus ja ulatuses on erinevusi, sealhulgas selles, mis puudutab info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) edendamist sel eesmärgil. Kollektiivlääbirääkimisi käsitlevatele riiklikele tavadele tuginedes peaksid liikmesriigid töö, pere- ja eraelu tasakaalustamiseks tagama, et töökeskkond on ohutu ja hästi kohandatud ning pindlik töökorraldus on laialdaselt kättesaadav. Suuremat tähelepanu on vaja pöörata ka haavatavas olukorras olevate töötajate töötingimuste parandamisele ja deklareerimata tööd tegevate inimeste ametlikule tööle meelitamisele. Pandeemia on heitnud valgust ka teatavate tervishoiutöötajate puudusele ning vajadusele kohandada või parandada nende töötingimusi ja oskusi.

Kaugtöö esinemissagedus kriisi ajal erineb ametialade ja sektorite lõikes märkimisväärselt

Kodus töötamine COVID-19 ajal, osalevate töötajate põhitunnused (EL 27, %).

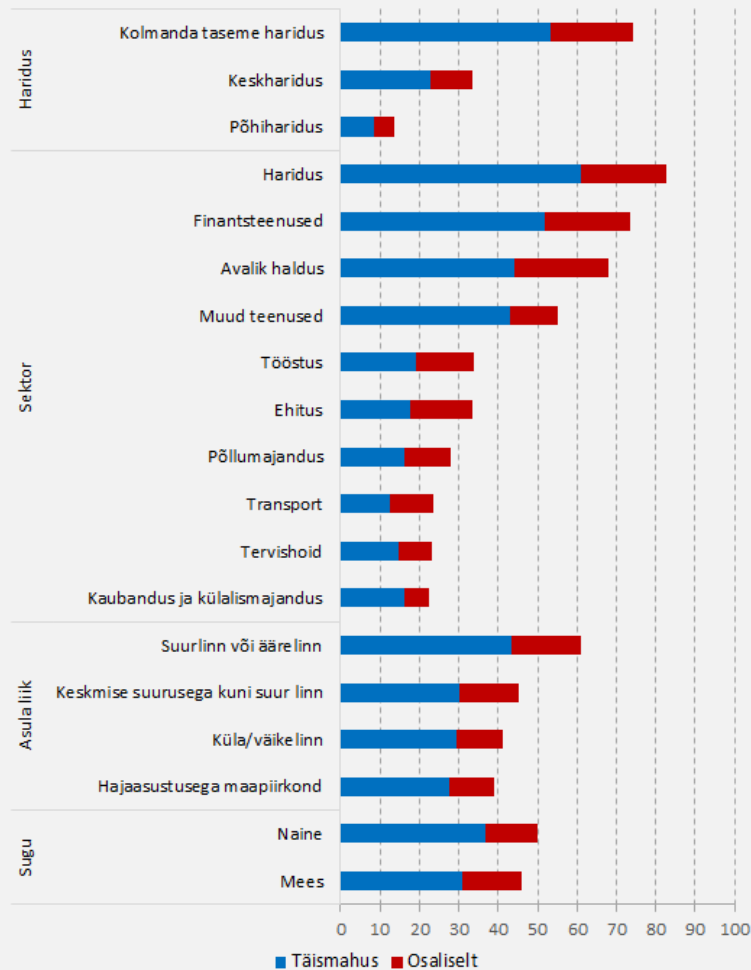
60 pp

suurune erinevus kaugtöö kättesaadavuses kõrge ja madala kvalifikatsiooniga töötajate vahel

61 %-le

suuremate linnade elanikest oli kaugtöö kättesaadav, võrreldes 41 %ga väikelinnade elanike puhul

Haridus- ja haldusteenuste valdkonna töötajad kasutasid kaugtööd rohkem

Allikas: Eurofound (2020), Living, working and COVID-19 e-survey (e-uuring elamise, töötamise ja COVID-19 kohta).

Aktiivne tööturupoliitika on COVID-19 šoki järgse tööturu kohandamise toetamise võti. Tööhõivekriisi alguses oli liikmesriikide aktiivse tööturupoliitika meetmete katvus erinev. Kaasava kasvu jaoks on hädavajalik toetada sujuvat tööturustaate vahelist liikumist, vältides samas oskuste edasise polariseerumise riske. Iseäranis oluline on see nende liikmesriikide jaoks, kus on endiselt kõrge pikaajalise töötuse määr, mis halveneb COVID-19st põhjustatud šoki tagajärjel tõenäoliselt veelgi. Selleks et tööturu tingimustele paremini reageerida, toetada tööhõivet ning täiendus- ja ümberõpet, on liikmesriigid muutnud olemasolevaid raamistikke või võtnud kasutusele uusi aktiivse tööturupoliitika süsteeme, sageli Euroopa Sotsiaalfondi toel. Nüüd võib neil olla võimalus ühendada ühtekuuluvuspoliitika vahendid taaste ja vastupidavuse rahastamisvahendist saadava rahastusega, et veelgi paremini edendada sihipärast aktiivset tööturupoliitikat, sealhulgas täiendus- ja ümberõppe meetmeid.

Juurdepäas piisava hüvitistaseme ja maksmise kestusega töötushüvitiste kavadele on kriisi negatiivse mõju leevendamiseks ja töötute uutele töökohtadele ülemineku toetamiseks otsustava tähtsusega. Tööotsijate toetamiseks tööturustaate vahelise liikumise ajal on väga oluline maksta mõistliku aja jooksul piisavaid töötushüvitisi, mis on

kättesaadavad kõigile töötajatele, sealhulgas mittestandardse lepinguga töötajatele. Erilist tähelepanu tuleb pöörata inimestele, kellel on lühike või katkendlik tööstaaž, kuna nemad on nende kavadega sageli vähem hõlmatud. Vastuseks pandeemiale on mitu liikmesriiki tugevdanud oma töötuskaitse süsteeme. Need süsteemid võivad majandustingimuste muutumise järel vajada täiendavat läbivaatamist, et säilitada piisavad sissetulekud ja toetada mõjutatud inimeste tõhusat aktiveerimist tööturul.

Avalikud tööturuasutused peavad minema tavapärastest tööviisidest kaugemale, et võidelda töötsijate arvu suurenemise vastu ja toetada nende ümberjaotamist kutsealade või sektorite vahel. Nende töötute osakaal, kes kasutavad töötamiseks avalikke tööturuasutusi, on viimastel aastatel olnud langustrendis, ehkki liikmesriikide vahel on suured erinevused. Noored, madala kvalifikatsiooniga töötajad ja vanemaealised töötsijad on avalikest tööturuasutustest abi otsivate isikute hulgas jätkuvalt ülesindatud. Praeguses olukorras võib piisav ja tõhus reageerimine töötsijate ja tööandjate vajadustele eeldada profiilianalüüsi süsteemide tugevdamist, millega parandatakse töötsijate juhendamise ja nõustamise suutlikkust. Investeeringud ajakohastes info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) lahendustesse ning avalike tööturuasutuste töötajate ümberõpe on olulised nende suutlikkuse tugevdamiseks. Individuaalsetele tegevuskavadele tuginev suurem toetus võib aidata kriisist mõjutatud inimestel tulevase taastumise kontekstis tööd saada.

Avalikud tööturuasutused võivad täita otsustavat osa sujuva ülemineku hõlbustamisel ja kiire taastumise edendamisel

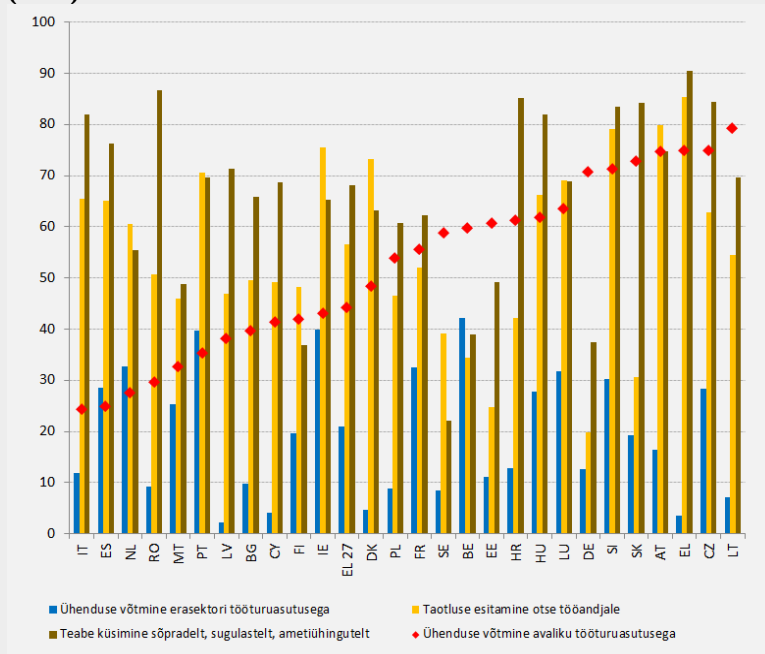
45 pp

suurune erinevus
avalike
tööturuasutuste töö
otsimiseks
kasutamise
kõrgeima ja
madalaima taseme
vahel 2019. aastal

Madala
kvalifikatsiooniga
ja vanemaealised
töötajad
moodustavad
suure osa avalike
tööturuasutuste abi
otsivatest isikutest

Pikaajalise töötuse
pandeemiaeelne
kõrge määr võib
muuta taastumise
kõigi jaoks
toimivaks tegemise
keerukamaks

Töötotsingutel teatavat töötamisviisi kasutavate töötute osakaal (2019)

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring.

Sotsiaaldialoog ja sotsiaalpartnerite osalemine poliitikakujundamises on õiglase ja kestliku taastumise ning kaasava majanduskasvu edendamise seisukohast peamise tähtsusega. Mitmes liikmesriigis on olnud COVID-19 kriisile kohese sotsiaal-majandusliku reageerimise, sealhulgas töömudelite kiire kohandamise meetmete, näiteks kaugtöö edendamise ning eesliini- ja elutähtsate kutsealade töötajate tervise, sissetulekute ning töökohtade kaitsmise kavandamisel ja rakendamisel abiks kollektiivlepingud ja sotsiaaldialoog. Sotsiaalpartneritega konsulteerimine kriisile reageerimisel püsis tugev nendes liikmesriikides, kus sotsiaalse dialoogi struktuur on juba hästi välja arendatud. Teistes liikmesriikides on kriis sotsiaalpartnerite juba enne tervisealast hädaolukorda niigi piiratud osalemist veelgi vähendanud. Selleks et tagada uue taaste ja vastupidavuse rahastamisvahendi raames oma reformi- ja investeerimiskavade tõhus ja sujuv kavandamine ning rakendamine aastatel 2021–2023, on ülioluline, et liikmesriigid kaasaksid sotsiaalpartnerid oma riiklike taaste- ja vastupidavuskavade koostamisse.

Ebavõrdsus hariduses seab ohtu sotsiaalse ühtekuuluvuse ja kaasava majanduskasvu, mistõttu on vaja reforme, et muuta haridussüsteemid kaasavamaks ja saavutada paremaid tulemusi, toetada kõige haavatavamaid inimesi ning investeerida haridustaristusse, sealhulgas digiõppesse. Madalama sotsiaal-majandusliku staatusega rahvastikurühmadesse kuuluvad lapsed seisavad hariduse omandamisel sageli silmitsi märkimisväärsede raskustega. Nende osalemine alushariduses ja lapsehoius on oluliselt väiksem ning nad ei omanda sagedamini põhitaseme lugemisoskust keskkoolis. Koos maapiirkondade, puuetega ja kolmandatest riikidest pärit rändajatest õpilastega on nad alaesindatud ka kolmanda taseme hariduses. Liikumisvabaduse piirangute ajal kasutusele võetud distantsõpe juhib nendele puudustele tähelepanu: madalama sotsiaal-majandusliku staatusega rahvastikurühmadesse kuuluvad õpilased alustasid tavaliselt vähemate digioskustega ning neil puudus sagedamini juurdepääs arvutile ja internetiühendusele. Põhioskuste ja kolmanda taseme hariduse omandamisel kasvab ka sooline ebavõrdsus, kusjuures poistel on kehvemad tulemused kui tüdrukutel. On oht, et nende tegurite koosmõju toob kogu tööelu jooksul kaasa ebasoodsaid olukordi, seda ka seoses juba niigi suure tööhõivelohega madala ja kõrge kvalifikatsiooniga töötajate vahel (2019. aastal 29,1 pp). Haridustulemuste, tööturul saavutatud edu ja ühiskonnas osalemise vahel on tugev seos, mis rõhutab kaasava hariduse tähtsust õiglase taastumise tagamisel ja sotsiaalse vastupidavuse tugevdamisel. Reformid võiksid muu hulgas hõlmata varajase haridusliku diferentseerimise ennetamist, tugiteenuste ning sihtotstarbeliste finantskavade ja ebasoodsas olukorras olevatele koolidele, peredele ja noortele mõeldud teenuste kasutuselevõttu, puudust kannatavate laste haridusele parema juurdepääsu edendamist, sealhulgas haridusalaste erivajadustega õppijate integreerimist tavapärasesse õpikeskkonda ning investeringuid taristusse ja seadmetesse.

Ebasoodsad sotsiaal-majanduslikud tingimused mõjutavad endiselt tugevalt osalemist ja haridustulemusi

36,4 %

õpilastest,

kellel on vähem soodne sotsiaal-majanduslik, sotsiaalne ja kultuuriline taust, **ei omanda põhitasemel lugemisoskust**

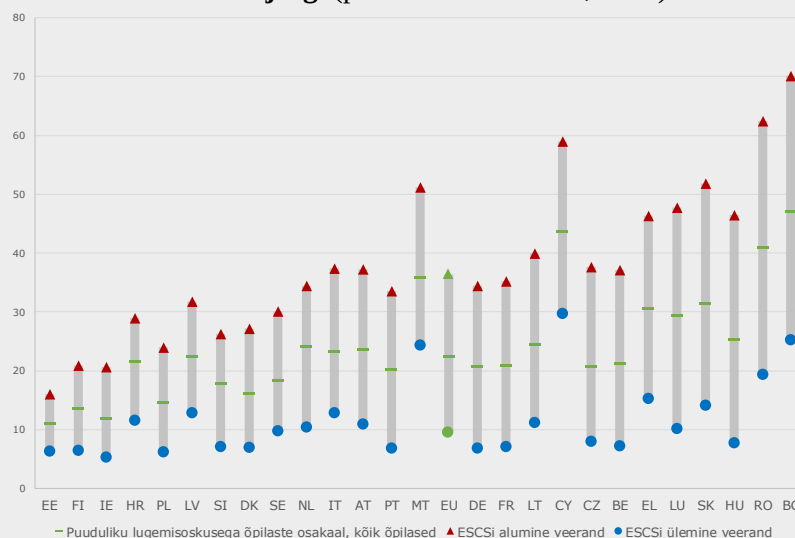
11,3 pp

võrra väiksem on alushariduses ja lapsehoiuse osalemine **laste puhul, kes elavad vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse ohus, 2016. aastal**

22,5 %

noortest, kes on sündinud väljaspool ELi, lahkuvad haridus- ja koolitussüsteemist varakult (võrreldes 10,2 %ga ELis üldiselt)

Puuduliku lugemisoskuse osakaal majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise staatuse järgi (protsent 15aastastest, 2018)

Märkus: ESCS tähistab majanduslikku, sotsiaalset ja kultuurilist staatust.

Allikas: PISA 2018, OECD.

Täiendus- ja ümberõpe on kaasava taastamise soodustamiseks ning digi- ja rohepöörde toetamiseks esmatähtis. Enne kriisi nimetasid ELi ettevõtjad esimese investeerimistakistusena kvalifitseeritud töötajate nappust. 20 liikmesriiki ei täitnud 2020. aastaks kogu ELi hõlmavat täiskasvanuhariduse 15 % eesmärki. Madalama kvalifikatsiooniga täiskasvanud osalevad õppimises oluliselt vähem, ehkki nad vajavad seda kõige rohkem. Veerandil noortest täiskasvanutest puudub kvalifikatsioon, mis võimaldab otsejuurdepääsu tööturule. Mõnes sektoris, näiteks IKTs, teatatakse suurest lüngast vabade töökohtade ja kooli lõpetanute vahel. Paljudes liikmesriikides on pärast formaalõpet endiselt liiga keeruline haridusteed jätkata ning oskuste valideerimine on endiselt välja arendamata. Koos uute probleemidega, mis tekivad oskuste valdkonnas seoses digi- ja rohepöördega, osutab see vajadusele toetada kutse- ja kolmanda taseme hariduse ümberkujundamist. Euroopa oskuste tegevuskavas ja Euroopa haridusruumis on sätestatud elukestva õppe, täiendus- ja ümberõppe poliitika, sealhulgas oskuste pakt, ning oskuste strateegiate

rakendamine, prognoosimine, juhendamine ja valideerimine. Juhtalgatuses „Reskill and Upskill“ (Ümberõpe ja oskuste täiendamine) soovitatakse liikmesriikidel tungivalt lisaks Euroopa Sotsiaalfondist tavapäraselt pakutavale rahastamisele ja vastastikuses täiendavuses sellega aidata kaasa taaste ja vastupidavuse rahastamisvahendist rahastuse saamiseks oskuste, eelkõige digioskuste valdkonna reformidele ja investeeringutele.

Täiskasvanuhariduses osalemist kui olulist elementi karjääri kujundamise ja eduka töökoha vahetamise toetamises on võimalik suurendada

Tööhõive määr haridustaseme järgi
(% 25–64aastastest inimestest 2019. aastal)

28,3 pp

suurune erinevus
madala ja kõrge
kvalifikatsiooniga
töötajate tööhõive
määras

6,5 pp

võrra väiksem on
täiskasvanuhariduses
osalemine madala
kvalifikatsiooniga
töötajate puhul

20 liikmesriigis

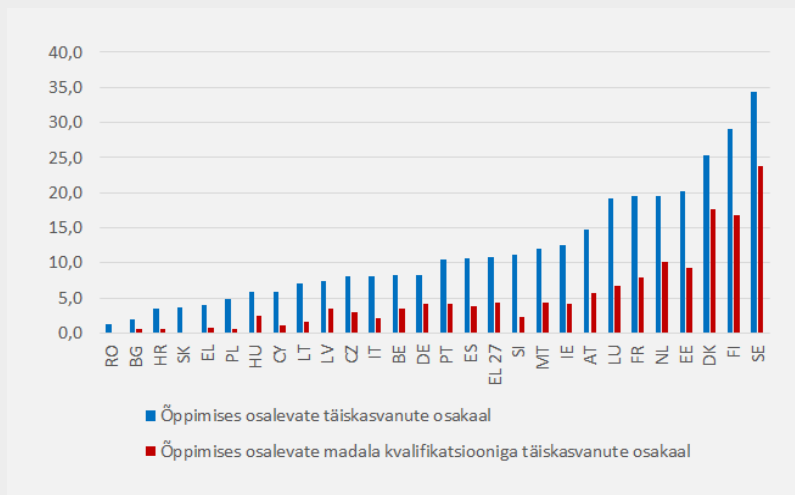
osales
täiskasvanuhariduses
vähem kui 15 %
täiskasvanutest

Pool

täiskasvanutest

peaks Euroopa
oskuste tegevuskava
kohaselt osalema
2025. aastaks
täiskasvanuharidus
es üle ühe aasta
(võrreldes 38 %ga
2016. aastal)

Õppimises osalevate täiskasvanute ja madala kvalifikatsiooniga täiskasvanute osakaal (% 20–64aastastest inimestest 2019. aastal)

Allikas: Eurostat.

COVID-19 kriis on veelgi enam esile toonud digioskuste tugevdamise tähtsuse. Pandeemia ajal osutusid digioskused hädavajalikuks suurele osale ELi kodanikest nii

ettevõtluse, hariduse ja koolituse järjepidevuse tagamiseks kui ka teenuste, sealhulgas tervishoiuteenuste kättesaadavuse kindlustamiseks. Digioskused on tööturul ja tulevikuühiskonnas täielikuks osalemiseks ning rohe- ja digipöörde toetamiseks üha olulisemad. Ometi on põhiliste digioskuste areng olnud aeglane: hoolimata tagasihoidlikust paranemisest puudusid 2019. aastal ELis enam kui neljal inimesel kümnest elementaarsed digioskused, eelkõige eakamatel ja madala kvalifikatsiooniga inimestel. Lisaks on süstemaatiline puudus digiekspertidest ja kõrgema taseme digioskustega inimestest; see on probleem, mis on olulisel määral tingitud naiste vähesest esindatusest STEM-aladel kolmanda taseme hariduse omandanute seas ja IKT-sektori töökohtadel. Kuigi tüdrukutel läheb nooremas eas digioskustes paremini kui poistel, valivad nad vastava õppe- või karjääritee oluliselt harvemini kui poisid. Digioskuste tugevdamise reformid hõlmavad õppekavade ajakohastamist, IKT-kursuste lülitamist algkooliõppesse, IKT kui distsipliini õpetamist keskkoolis, õpetajate ja koolitajate toetamist (sh küsimuses, kuidas tüdrukute huvi ja püüdlusi ergutada), täiskasvanuhariduse võimalusi digioskuste alal, meetmeid, mille eesmärk on suurendada STEM-ainete ja IKT-ala õpingute atraktiivsust (eriti tüdrukute jaoks), tugevdatud koostööd ettevõtete, uurimiskeskuste ja akadeemiliste ringkondade vahel ning investeeringuid digitaristusse ja -seadmetesse.

Digioskuste lõhe on endiselt märkimisväärne

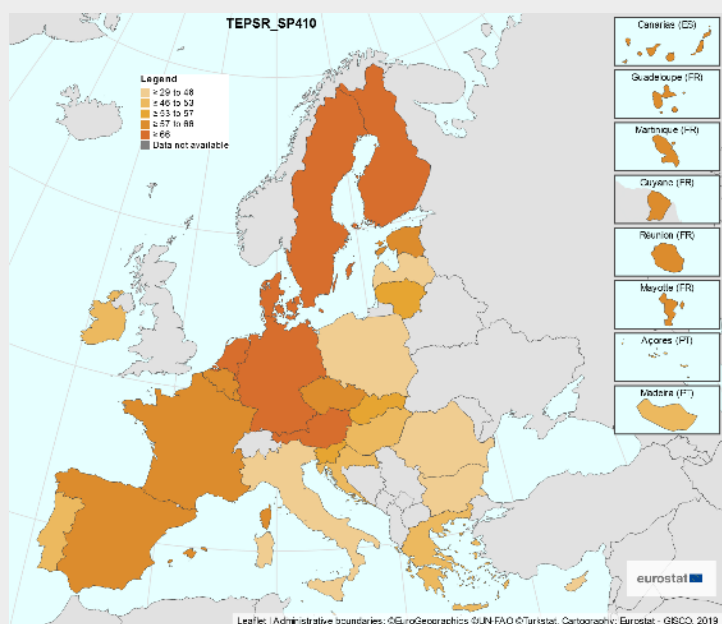
46 % inimestest vanuses 16–74 ei olnud 2019. aastal põhilisi digioskusi

13,5 miljonile vabale töökohale oodati IKTga seotud oskustega töötajaid 2018. ja 2019. aastal

57 % ettevõtjatest teatas, et neil oli raskusi IKT-spetsialistide värbamisega 2019. aastal

50,9 % õpetajatest ei saanud oma formaalhariduse raames IKT-koolitust

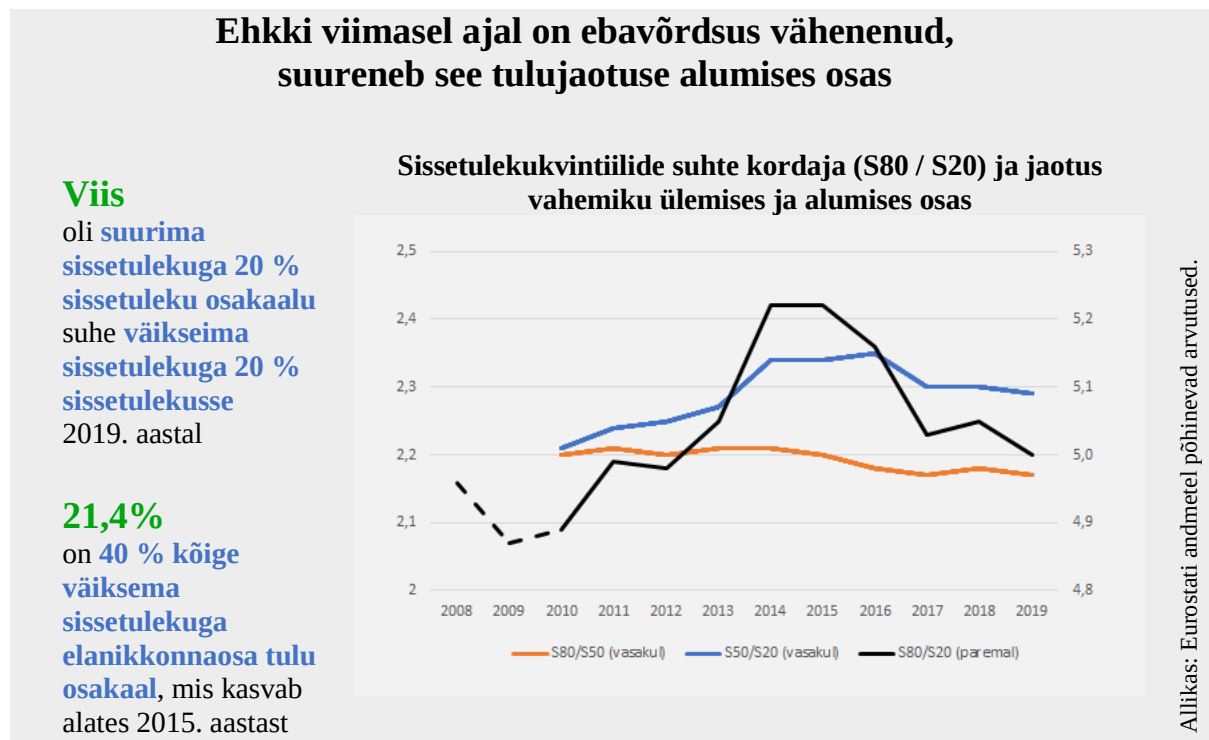
Isikud, kellel on algtaseme või sellest kõrgema taseme üldised digioskused (2019, protsendipunktid, 16–74aastased inimesed)

Allikas: Eurostat.

Üldine sissetulekute ebavõrdsus on viimastel aastatel enne COVID-19 pandeemiat veidi vähenenud, kuid viimase kümne aasta jooksul kasvas see tulujaotuse alumises osas, põhjustades muret majanduskasvu kaasavuse pärast. ELis keskmiselt on kõige jõukamate leibkondade viiendiku sissetulek vaeseimate leibkondade viiendiku sissetulekust ligikaudu viis korda suurem. Viimastel aastatel on sissetulekute ebavõrdsus kasvanud tulujaotuse

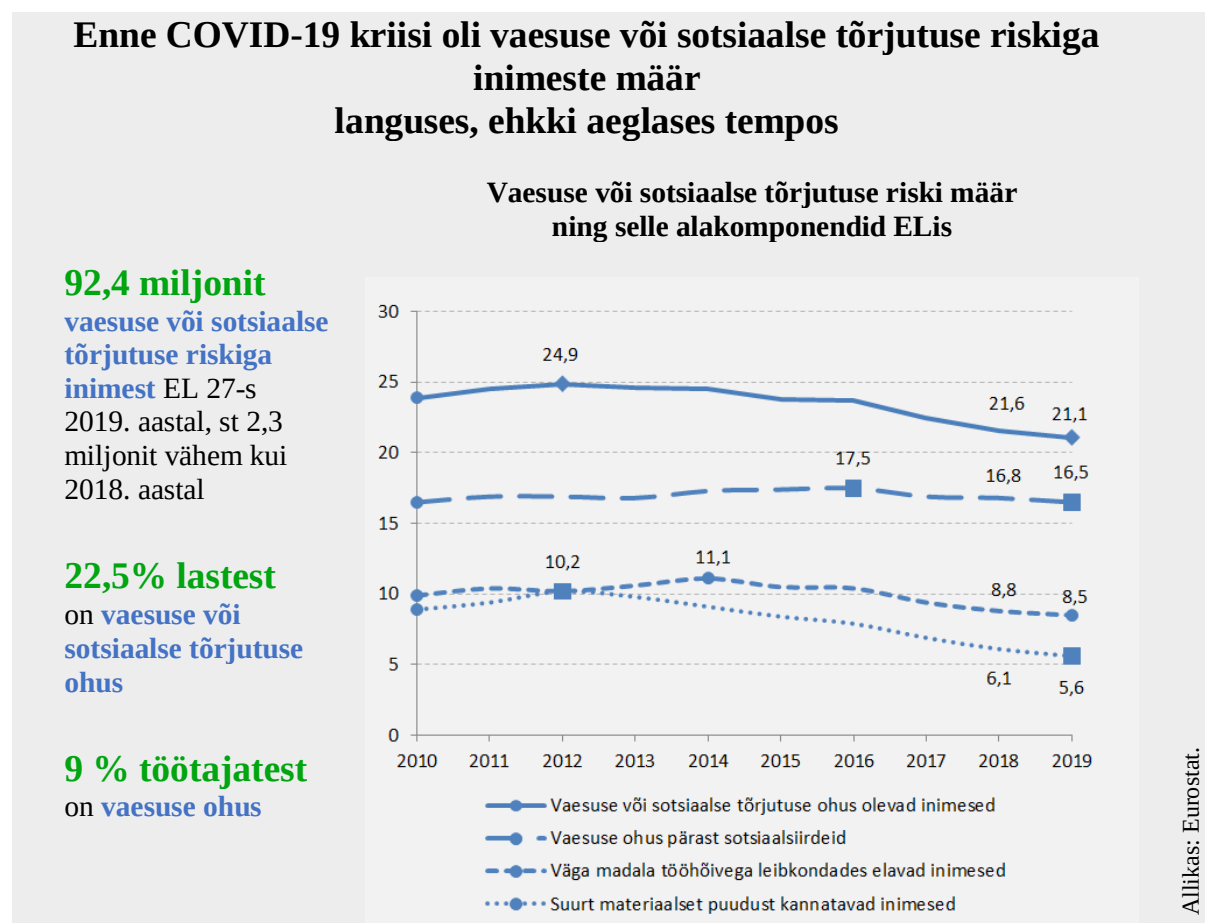
alumises osas (S50/S20) rohkem kui ülemises osas (S80/S50). Esialgsete hinnangute kohaselt on hädaolukorra lahendamiseks vastu võetud automaatsed stabilisaatorid ja poliitikameetmed COVID-19 mõju ebavõrdsusele seni summutanud. Sissetulekute ebavõrdsuse vähendamiseks tuleb liikmesriikidel viia ellu reforme eri poliitikavaldkondades, sealhulgas oma maksu- ja hüvitissüsteemide ning palga kujundamise mehhanismide, kaasavuse ning hariduse ja koolituse võrdsete võimaluste (alates varasest east), samuti kõigi jaoks taskukohastele ja kvaliteetsetele teenustele juurdepääsu valdkonnas. Tuleks tagada poliitika jaotusliku mõju hindamine, eelkõige seoses rohe- ja digipöörde kaksiküleminekut toetava poliitikaga.

Enne COVID-19 kriisi vähenes vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste arv juba seitsmendat aastat järjest, ehkki riikides, kus vaesus on suurem, olid edusammud aeglasemad, mis vihjab sotsiaalkaitstesüsteemide ees seisvatele raskustele. 2019. aastal oli vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimesi umbes 92,4 miljonit, mis on 2,3 miljonit inimest vähem kui eelmisel aastal. Alates haripunktist 2012. aastal on kõige rohkem paranenud olukord seoses suure materiaalse puudusega, millele järgnes väga madala tööhõivega leibkondades elavate inimeste osakaalu vähenemine tänu tööturu tugevale tulemusele enne kriisi, samas kui suhtelise vaesuse määra vähenemine on olnud vähem märgatav. Paljudes liikmesriikides see positiivne areng siiski aeglustus. Palgavaesus ja suhtelise vaesuse süvik vähenesid aeglaselt, sealhulgas väga madala tööhõivega leibkondades elavate inimeste puhul. COVID-19 kriis ühes sellega seonduva töötuse ja mitteaktiivsuse suurenemisega muudab väga ebatõenäoliseks, et saavutatakse Euroopa 2020. aasta eesmärk vähendada vaesuses või sotsiaalses tõrjutuses elavate inimeste arvu 20 miljoni inimese võrra (võrreldes 2008. aastaga). Praegune olukord tekitab sotsiaalkaitstesüsteemidele probleeme, eriti seoses piisavate sissetulekute jätkusuutliku tagamise ja kvaliteetsete teenuste pakkumisega eeskätt kõigile neile, kes seda kõige rohkem vajavad.

Vaesuse määr püsis kõrge kõige haavatavamate rühmade puhul, eriti lastega perede, puuetega inimeste ja väljaspool ELi sündinud inimeste seas, keda kõiki tabas COVID-19 kriis ebaproportsionaalselt tugevalt. Tervishoiu-, haridus- ja sotsiaalkaitstesüsteemid, eelkõige sotsiaalteenused, on pandud enneolematu surve alla, mis veelgi suurendab kõige

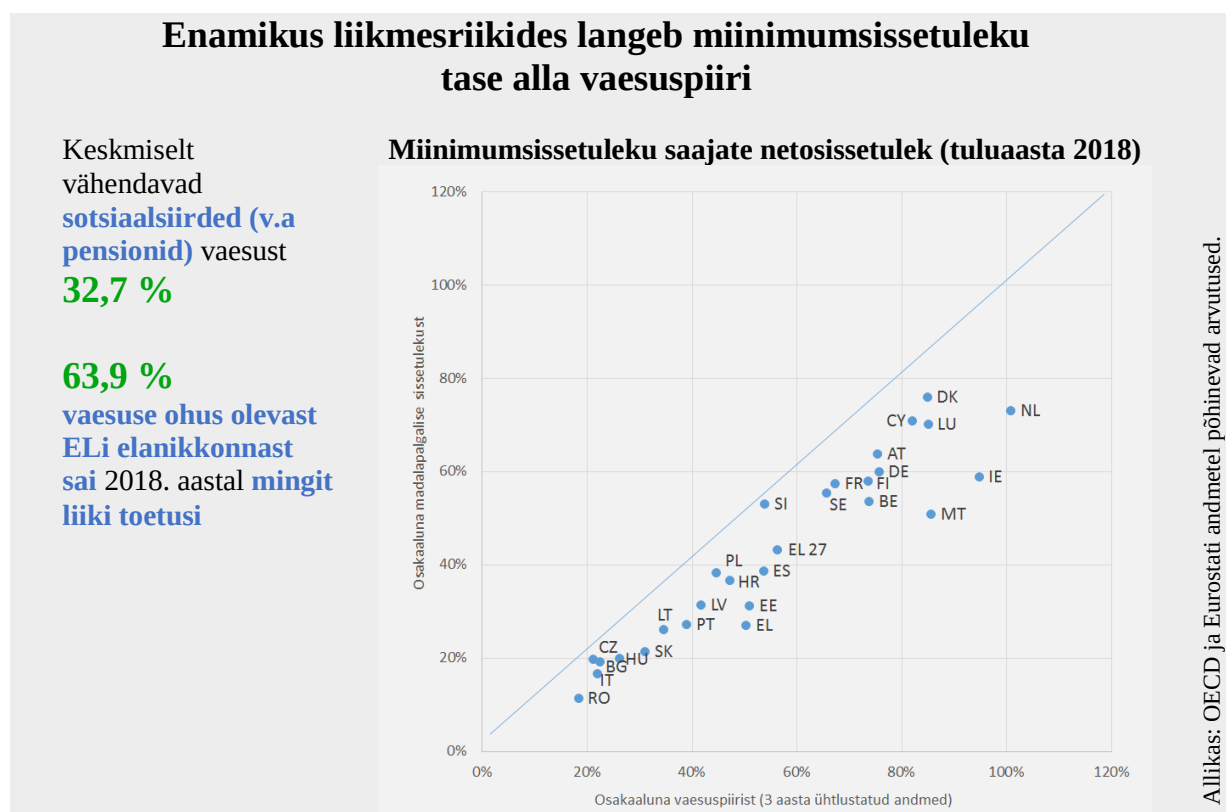
haavatavamas olukorras olevate inimeste probleeme. Kuigi viimastel aastatel on vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse oht (alla 18aastaste) laste seas vähenemas, on see jäänud endiselt 1 pp võrra suuremaks kui tööealiste inimeste puhul ning mõnes liikmesriigis on see väga suur. Lisaks piisavale sissetulekule on lastega perede toetamisel peamise tähtsusega juurdepääs teenustele, sealhulgas haridusele, tervishoiule ja eluasemele, ning see tagab neile elus võrdsed võimalused. Komisjon esitab 2021. aastal ettepaneku Euroopa lastegarantii kohta, et luua raamistik meetmete võtmiseks ELi tasandil. Tugevamat toetust vajavad ka puuetega ja väljaspool ELi sündinud inimesed, kes on suuremas vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse ohus. Puuetega inimeste õiguste uues strateegias, mille komisjon käivitab 2021. aastal, on seatud eesmärk edendada puuetega inimeste majanduslikku ja sotsiaalset kaasatust. Eeldatakse, et strateegias keskendutakse paljudele valdkondadele, sealhulgas haridus, tööhõive, piisav sotsiaalkaitse, juurdepääsetavus ja diskrimineerimiskeeld. Euroopa sotsiaalõiguste samba raames kinnitatakse inimeste õigust pääseda juurde kvaliteetsetele teenustele. Juurdepääsu parandamist teenustele, sealhulgas sotsiaalteenustele ning kogukonnapõhiste ja kodustele hooldusteenustele, et toetada iseseisvat elu ja kogukonda kaasamist, kajastatakse mitmesugustes komisjoni eelseisvates algatustes ja töösuundades, nagu nimetatud strateegiad ja uus rändetaustaga inimeste integreerimise ja kaasamise tegevuskava

Ehkki suure osa leibkondade eluasemekulud on endiselt väga suured, on kriisi tõttu vaja võtta meetmeid kõige haavatavamate kaitsmiseks. Iga kümnenä eurooplase jaoks on eluasemekulud liiga suured. Kõige rohkem mõjutab see väikseima sissetulekuga leibkondi ja linnades elavaid inimesi. Enamikus liikmesriikides on viimase kümne aasta jooksul suurenenud kodutus, mis on kõige äärmuslikum eluasemeturult tõrjutuse vorm. Tervisekriis on need eluasemega seotud raskused veelgi teravamalt esile toonud. Paljud liikmesriigid võtsid kõige haavatavamate kaitseks erakorralisi meetmeid, sealhulgas pakkusid erakorralist

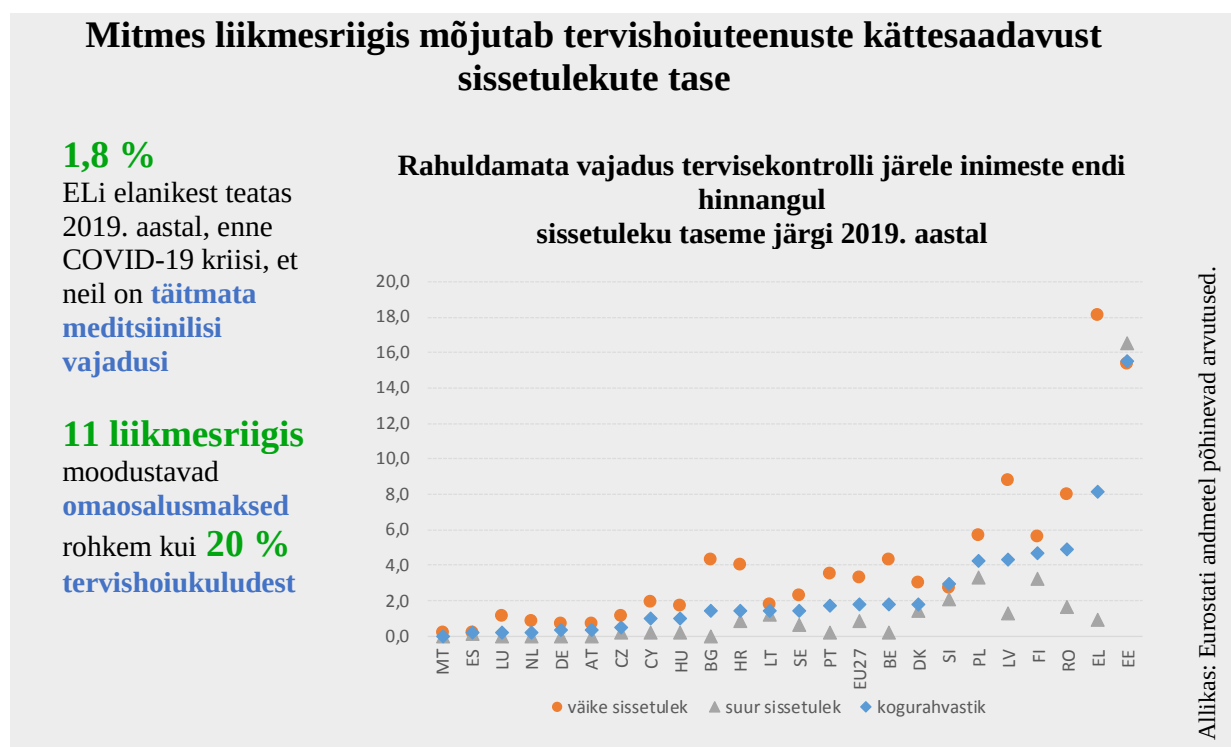
majutust kodututele. Liikmesriikide reformides tuleks keskenduda eelkõige elamute ja sotsiaaleluruumide renoveerimisse investeerimisele ning viimati nimetatute kättesaadavuse parandamisele.

COVID-19 kriis on võimas meeldetuletus sotsiaalkaitstesüsteemide olulisuse ja nende rolli kohta majandusliku aktiivsuse vähenemise korral ilmneva majandusliku ja sotsiaalse mõju leevendamisel. COVID-19 kriis tõenäoliselt suurendab töötushüvitist ja muid sissetulekutoetusi saama hakkavate inimeste arvu, mis on meie sotsiaalkaitstesüsteemide jaoks suutlikkuse stressikatsed. Riigid on pikendanud ja avardanud olemasolevaid skeeme ning on ajutiselt laiendanud oma abikõlblikkuse tingimusi. Taastumisetapis on vaja pidevaid jõupingutusi, et kestlikult hoida ülal ja tugevdada sotsiaalkaitset kõigile. Tuginedes kriisireageerimisele, tuleks füüsilisest isikust ettevõtjate ja ebatüüpilises töösuhtes olevate töötajate kaitset struktuuripõhiselt veelgi parandada kooskõlas soovitusel sotsiaalkaitsele juurdepääsu kohta. Reformid peaksid muu hulgas käsitlema sotsiaalkaitseõiguste katvust, piisavust ja ülekantavust ning toetama töövõimeliste inimeste tööturule integreerimist.

COVID-19 on pannud liikmesriikide tervishoiu- ja pikaajalise hoolduse süsteemid enneolematu surve alla. Meie tervishoiusüsteemide kriisile reageerimise suutlikkus on sageli olnud surve all ning tervishoiu tõhususe, kättesaadavuse ja vastupidavusega seotud olemasolevad struktuursed probleemid on süvenenud. Need on seotud näiteks tervishoiuinvesteeringute (sealhulgas kriisiks valmisolek ja kriisile reageerimine) ebapiisava rahastamisega, ravi piiratud koordineerimisega ja integreerimisega, nõrga esmatasandi arstiabiga, püsivate takistustega tervishoiuteenustele juurdepääsul ning rahuldamata vajadustega arstiabi järele. Sellised raskused on mõjutanud tugevalt kõige haavatavamaid inimesi. Nagu eespool öeldud, tõi pandeemia esile ka teatavate tervishoiutöötajate nappuse ning selliste töötajate töötingimuste ja oskuste kohandamise või parandamise tähtsuse.

Reformid peaksid hõlmama eelkõige tervishoiualase suutlikkuse tugevdamist liikmesriikides (eelkõige koormuse järsu suurenemise haldamise ja kriisiohje suutlikkust), paremat koordineerimist statsionaarse, ambulatoorse ja esmatasandi arstiabi vahel, tervishoiutöötajate täiendus- ja ümberõpet ning nende töötingimuste parandamist, e-tervist ja omaosaluse vähendamist. Pandeemia on tugevalt mõjutanud ka pikaajalise hoolduse süsteeme, arvestades nende kasutajate ja töötajate suurt haavatavust COVID-19 suhtes. Esile on kerkinud pikaajalise hoolduse süsteemide ees seisvad raskused, alates töötajate ja mitteametlike hooldajate keerulisest olukorrast kuni teenuste katkematus ja suutlikkuse probleemideni. Reformid peaksid muu hulgas hõlmama ennetusmeetmeid, nagu täisväärtusliku eluperioodi pikendamine, ning reageerimismeetmeid, näiteks nõuetekohaselt integreeritud tervishoiu- ja sotsiaalhoolekande teenuste sisseseadmist, juurdepääsu ja hõlmavuse laiendamist, eelkõige koduhoolduse ja kogukonnapõhiste teenuste puhul, tööjõu täiendus- ja ümberõpet ning integreeritud hooldusteenuste ja iseseisva elu teenuste toetamist.

Demograafilised muutused tekitavad pensionisüsteemidele jätkuvalt pikaajalisi probleeme. Pensionide piisavus püsis 2019. aastal üldiselt stabiilne. Pensionitulud vähenesid veidi võrreldes palgatuludega, samas kui suure materiaalse puuduse all kannatavate eakamate inimeste osakaal vähenes jätkuvalt. Sooline pensionilõhe on endiselt suur, hoolimata järkjärgulisest vähenemisest viimase kümne aasta jooksul. Kriisi mõju tööhõivele ja palgatuludele, eelkõige ebatüüpilises töösuhtes olevate töötajate ja füüsilisest isikust ettevõtjate puhul, suurendab pikemas perspektiivis pensionide piisavuse riske. Reformide eesmärk peaks olema luua kaasavad ja kestlikud pensionisüsteemid, mis pakuvad piisavat juurdepääsu ja säästmisvõimalusi nii meestele ja naistele kui ka eri liiki lepingutega ja erineva majandustegevusega hõivatud inimestele, tagades samas piisava miinimumsissetuleku vanaduses.

Liikmesriigid peaksid võtma meetmeid käesolevas ühises tööhõivearuandes kindlaks tehtud tööhõive-, oskustega seotud ja sotsiaalpoliitika probleemide lahendamiseks.

Aruandes esitatud analüüsis tuuakse esile mitu prioriteetset valdkonda seoses reformide ja investeerimisega. Nende eesmärk peaks olema edendada töökohtade loomist, hõlbustada üleminekut tööhõivele ja sektoritevahelist üleminekut, parandada majanduslikku ja sotsiaalset vastupidavust ning leevendada kriisi tööhõive- ja sotsiaalset mõju. Liidu rahaliste vahendite – sealhulgas Euroopa Sotsiaalfond+ (ESF+) (koos ühtekuuluvust ja Euroopa territooriume toetavast taasteabist (REACT-EU) kättesaadavaks tehtud lisavahenditega) ning uus taaste ja vastupidavuse rahastamisvahend – kaudu toetatakse liikmesriike, et kiirendada poliitikameetmete rakendamist nendes valdkondades. Kooskõlas tööhõivesuunistega kutsutakse liikmesriike üles

- jätkama lühendatud tööaja kavadega seni, kuni see on vajalik, ja ühendama need täiend-/ümberõppe kavadega; võtma niipea, kui tingimused võimaldavad, kasutusele tööjõu ümberjaotamise toetuse (nt hästi kavandatud töölevõtustiimulite kaudu), eelkõige rohelise ja digitaalse majanduse suunas, kaitstes töötajaid ülemineku ajal;
- tagama, et töökeskkond on ohutu ja uute sotsiaalse distantseerumise nõuetega hästi kohandatud ning et paindlik töökorraldus on laialdaselt kättesaadav;
- tõhustama tööturutoetusi ja täiendusõppe võimalusi noorte tööpuuduse suurenemise vastu võitlemiseks, eelkõige õpipoisiõppe toetamise kaudu (eriti VKEdes), värbamistoetuste, õppetaristu, tehnoloogia ja seadmete abil;
- investeerima avalikesse tööturuasutustesse, eelkõige selleks, et suurendada nende suutlikkust, ajakohastada IKT-taristut, tugevdada profiilianalüüsi süsteeme ja pakkuda töötajatele piisavaid oskusi;
- edendama kollektiivläbirääkimisi ja sotsiaalset dialoogi; kui seadusega on kehtestatud miinimumpalk, tagama selgete ja stabiilsete kriteeriumide ning korrapärase ja õigeaegse ajakohastamise ja sotsiaalpartnerite tõhusa kaasamise abil tingimused, et see kehtestataks piisaval tasemel;
- reformima tööturu korraldust, samuti maksu- ja hüvitissüsteeme, et tagada tööturu killustatuse vähendamine ja saavutada taastumise käigus kvaliteetsete töökohtade loomine; tagama, et ebatüüpilistes töövormides töötajad ja füüsilisest isikust ettevõtjad saavad juurdepääsu sotsiaalkaitsele;
- investeerima ümber- ja täiendusõppesse, eelkõige digioskuste arendamisse, tugevdades kutsehariduse ja -õppe süsteeme, toetades oskuste pakti kohaseid avaliku ja erasektori sidusrühmi hõlmavaid ulatuslikke partnerlusi, pakkudes ettevõtetele ja töötajatele suuremat stiimulit täiendus- ja ümberõppes osalemiseks, investeerides taristusse ja seadmetesse, sealhulgas digitaalsesse taristusse ja digiseadmetesse, toetades õpetajaid ja koolitajaid; tagades võrdse juurdepääsu haridusele ja koolitusele;
- investeerima kõigi jaoks kestlikku sotsiaalkaitseks, toetades reforme kaitsetaseme säilitamiseks ja tugevdamiseks ning parandama kaitsega hõlmamata inimeste kaitset; tagama piisavad hüvitised, õiguste ülekantavuse, juurdepääsu teenustele ja tööturule integreerimise toetuse neile, kes on töövõimelised; investeerima alushariduse ja lapsehoiu ning pikaajalise hoolduse teenuste kvaliteeti ja kättesaadavusse; hindama poliitika jaotuslikku mõju;
- investeerima elamute ja sotsiaaleluruumide renoveerimisse; lihtsustama vajaduse korral juurdepääsu sotsiaal- ja taskukohasele eluasemele;
- investeerima tervishoiusüsteemi suutlikkusse, sealhulgas kiirreageerimisvõimesse, esmatasandi arstiabisse, hoolduse koordineerimisse, tervishoiutöötajatesse ja e-tervisses; vähendama omaosalust, parandama tervishoiuteenuste katvust ning edendama tervishoiutöötajate täiendus- ja ümberõpet.

1. EUROOPA LIIDU TÖÖTURU JA SOTSIAALVALDKONNA SUUNDUMUSTE NING PROBLEEMIDE ÜLEVAADE

Selles jaos antakse ülevaade tööturu ja sotsiaalvaldkonna suundumustest ning probleemidest Euroopa Liidus³ koondtasandil.

1.1 Tööturu suundumused

Majanduskasv toetas töökohtade loomist jätkuvalt ka 2019. aastal, ehkki aeglasemas tempos kui varasematel aastatel. 2019. aasta neljandas kvartalis töötas EL 27 riikides 209,3 miljonit inimest (1,9 miljonit rohkem kui 2018. aasta neljandas kvartalis), mis on kõigi aegade kõrgeim tase. Tööhõive kasvas sellel perioodil jätkuvalt eelkõige tänu eakamatele ja kõrge kvalifikatsiooniga töötajatele, mis toetas 20–64aastaste inimeste üldise tööhõive määra tõusu 2019. aastal 73 %ni. Töötus langes 2019. aasta neljandas kvartalis rekordiliselt madalale tasemele (6,5 %). Vähenesid ka noorte töötus ja pikaajaline töötus, kuigi mõnes liikmesriigis olid need näitajad endiselt suured.

COVID-19 kriis on EL 27 riikide viimase kuue aasta positiivse tööhõivesuundumuse ümber pööranud. Pandeemiast tingitud majanduslangus on tööturule tugevat mõju avaldanud. 2020. aasta kahe esimese kvartali jooksul vähenes kogutööhõive kiirenevas tempos kuni 203,1 miljoni inimeseni 2020. aasta teises kvartalis. Kuna töötajate arv vähenes umbes 6,1 miljoni (ehk 2,9 %) võrra, oli see kõige järsem langus kahe järjestikuse kvartali jooksul alates 1995. aastast⁴. Aasta arvestuses prognoositakse, et pärast 1 % suurenemist 2019. aastal väheneb kogu tööhõive 2020. aastal 4,5 % ja seejärel suureneb 2021. aastal 1,8 %, ⁵ kusjuures tulemused võivad osutuda prognoositust halvemaks, olenevalt pandeemia arengust.

20–64aastaste inimeste tööhõive määr langes, hoolimata kiirest poliitilisest reageerimisest ja töökohtade säilitamiseks võetud meetmetest. 2019. aastal tõusis tööhõive määr EL 27-s jätkuvalt, keskmiselt kuni 73,1 %ni (euroalal 72,7 %), mis on 0,7 pp võrra rohkem kui 2018. aastal (nii ELis kui ka euroalal; joonis 1). Sellest hoolimata hakkas see pärast 2019. aasta teises kvartalis tiptaseme ehk 73,3 % saavutamist aasta teises pooles aeglaselt langema. COVID-19 kriisi puhkedes langes tööhõive määr 2020. aasta teises kvartalis 72 %ni, mis on 1,1 pp võrra madalam kui 2019. aasta neljandas kvartalis ja 1,3 pp võrra madalam kui 2019. aasta teises kvartalis täheldatud tase. Euroalal oli langus märgatavam: tööhõive küündis 2020. aasta teises kvartalis 71,4 %ni, mis on vastavalt 1,2 pp ja 1,5 pp võrra madalam tase kui 2019. aasta neljandas ja teises kvartalis. Naiste tööhõive määra langus oli vähem märgatav (EL 27-s 0,9 pp ja euroalal 1 pp võrra) kui meestel (vastavalt 1,1 pp ja 1,3 pp võrra), ehkki tööhõivelõhe püsib üldjoontes pandeemiaeelsel tasemel (2019. aastal oli see 11,7 pp ja jääb 2020. aasta teises kvartalis 11,4 pp lähedale). Pärast kuus aastat kestnud edusamme liikumisel Euroopa 2020. aasta 75 % eesmärgi⁶ suunas

³ Kui ei ole märgitud teisiti, käsitletakse aruandes läbivalt EL 27 riike.

⁴ Kogutööhõive näitajad pärinevad rahvamajanduse arvepidamisest (riigi territooriumi järgi), muud näitajad tööjõu-uuringu andmetest. Käesolevas punktis on läbivalt kasutatud sesoonselt korrigeeritud kvartaliandmeid.

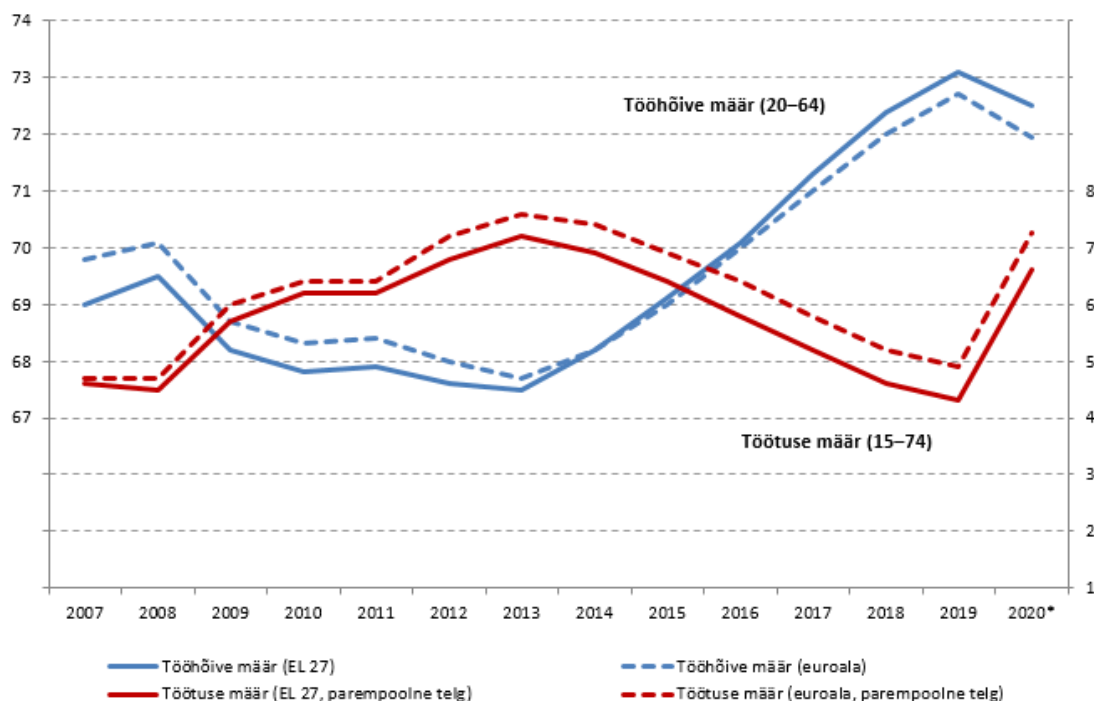
⁵ Euroopa Komisjon (2020), *Euroopa majandusprognoos, sügis 2020*, institutsiooni töödokument nr 136.

⁶ NB! 75 % tööhõive määr (20–64aastased) seati strateegias „Euroopa 2020“ teistsugusele ELi koosseisule (koos Ühendkuningriigiga ja ilma Horvaatiata).

hakkas tööhõive määr sellest kaugenema, samal ajal püsib majandustegevuse edasise arengu ja seonduva tööhõivemõju suhtes endiselt suur ebakindlus⁷.

Joonis 1. Pandeemia on tekitanud tööturul suure šoki, katkestades kuus aastat kestnud positiivsete tulemuste perioodi

Tööhõive ja töötuse määrad ELis ja euroalal

*2020. aasta esimese ja teise kvartali keskmine, sesoonselt korrigeeritud.

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring.

Võrreldes SKPd mõjutava šoki ulatusega on kriis avaldanud kogu Euroopa töötuse määrale mõõdukat mõju⁸. Töötus vähenes 2019. aastal nii ELis kui ka euroalal (joonis 1). 2020. aasta teises kvartalis oli töötuid 6,7 % aktiivsest elanikkonnast, mis on 0,2 pp võrra madalam tase kui 2019. aasta neljandas kvartalis (madalaim tase, mis on EL 27 riikides kunagi registreeritud) ja sama tase nagu 2019. aasta teises kvartalis. Euroalal oli töötuse määr kõrgem: 7,3 % 2020. aasta teises kvartalis ehk sama nagu 2019. aasta neljandas kvartalis, kuid 0,2 pp võrra madalam kui 2019. aasta teises kvartalis. Kui vaadata jaotust vanuserühmade kaupa, on erinevused siiski märkimisväärsed. Töötuse määr on tõusnud eelkõige noorte (15–24aastaste) puhul, seda pärast 2019. aasta langust eelmise aastaga võrreldes. Ajavahemikus 2019. aasta neljandast kvartalist kuni 2020. aasta teise kvartalini tõusis see EL 27 riikides 1,2 pp võrra ja euroalal 1,1 pp võrra. Seevastu 55–74aastaste töötus tegelikult vähenes (vastavalt –0,4 pp ja –0,5 pp). Kui vaadata igakuiseid andmeid, on üldine töötuse määr pärast pandeemia puhkemist pidevalt tõusnud ning see ulatus tänavu septembris EL 27 riikides 7,5 %ni (euroalal 8,3 %ni). Selle tagajärjel oli EL 27-s tol hetkel 16 miljonit töötut, umbes 1,8

⁷ Tööhõivekomitee (EMCO) 2020. aasta tööhõive olukorra aruandes ja tööhõive olukorra jälgimise vahendis hinnatakse, et töötavate inimeste arv EL 27-s kasvab 2020. aastal 4,4 %, enne kui see 2021. aastal uuesti langeb (tuginedes komisjoni 2020. aasta kevadisele majandusprognosile).

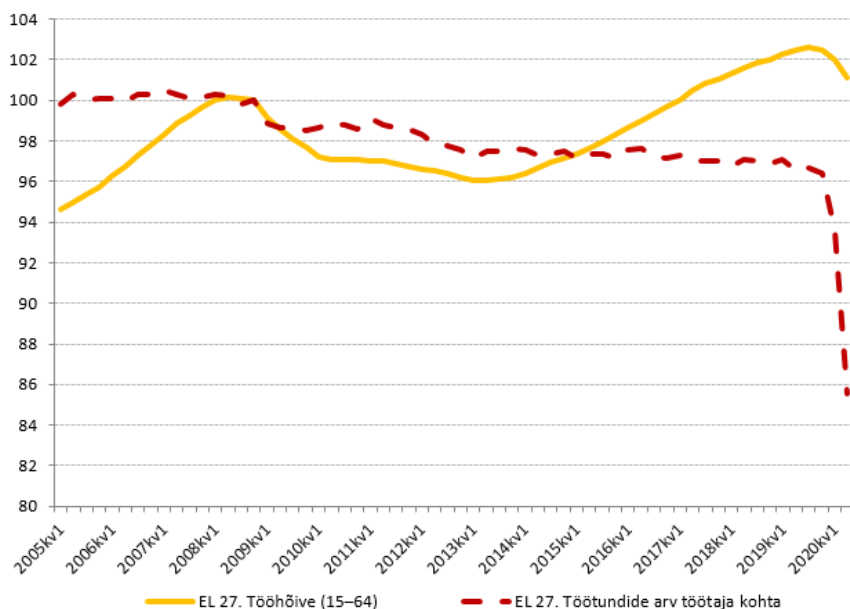
⁸ Üksikasjalik teave on esitatud Euroopa tööhõive ja sotsiaalarengu 2020. aasta ülevaates (kättesaadav aadressil <https://europa.eu/MM76mf>) ja dokumendis „Labour Market and Wage Developments in Europe. Annual review 2020“ (Tööturu- ja palgasuundumused Euroopas. 2020. aasta ülevaade) (avaldatakse peatselt).

miljonit rohkem kui 2019. aasta samal kuul (euroalal vastavalt 13,6 miljonit ja 1,4 miljonit rohkem). Töötuse sellist aeglast reageerimist võivad seletada kaks peamist põhjust. Esiteks aitasid töökohtade kadumist piirata töötundide märkimisväärtuse vähendamine töötava inimese kohta (peamiselt tänu lühendatud tööaja meetmete kiirele rakendamisele) ja mitmes liikmesriigis kehtestatud vallandamispiirangud. Teiseks tõukas majandusšoki raskus paljud töötud mitteaktiivsesse staatusesse (nn heidutatud töötaja mõju). Siiski on liikmesriikide olukord märkimisväärselt heterogeenne (vt joonis 2 ja punkt 3.1.1). Määraga 2 % aktiivsest elanikkonnast 2020. aasta teises kvartalis on pikaajaline töötus jõudnud kõigi aegade madalaimale tasemele EL 27 riikides (euroalal 2,4 %). Kriisi võimalik mõju sellele näitajale on nähtav alles viivitusega.

Töötundide koguarv on järsult vähenenud, peamiselt on see seotud pandeemia tõkestamise meetmete võtmisega. COVID-19 katkestas positiivse suundumuse, mis algas taastumisega 2013. aastal. Majanduses töötatud tundide koguarv kasvas 2019. aasta neljandas kvartalis haripunkti ehk umbes 85 miljardi tunnini. Seejärel langes see järsult (kvartalite võrdluses) ehk 3,1 % 2020. aasta esimeses kvartalis ja 10,7 % 2020. aasta teises kvartalis. Töötundide arv ühe töötava inimese kohta EL 27 riikides, mis oli juba langustrendis (joonis 2), vähenes 2020. aasta esimeses kvartalis 2,7 % ja 2020. aasta teises kvartalis 10,1 % (muutused kvartalite võrdluses). See järsk langus tuleneb peamiselt lühendatud tööaja kavade või ajutise koondamise kavade ulatuslikust kasutamisest koos vallandamispiirangutega, mille mitu liikmesriiki tööhõive säilitamiseks kehtestasid. Samas võib pandeemia põhjustatud tööhõivekatkestustel olla töötundidele ka püsiv mõju. Pikaajalised suundumused, nagu osaajatöö suur osakaal, nõudetöö digiplatvormide kaudu ja struktuursem kutsealane nihe vähem tööjõumahukate sektorite poole võivad seda suundumust veelgi süvendada.

Joonis 2. Pandeemia on tõsiselt mõjutanud suundumusi seoses tööhõive ja töötundidega

Tööhõive kasv (vanuserühm 15–64) ja töötatud tunnid töötaja kohta EL 27 riikides ja euroalal (kumulatiivne muutus, kvartaliandmed – indeks „2008. aasta neljas kvartal“ = 100)

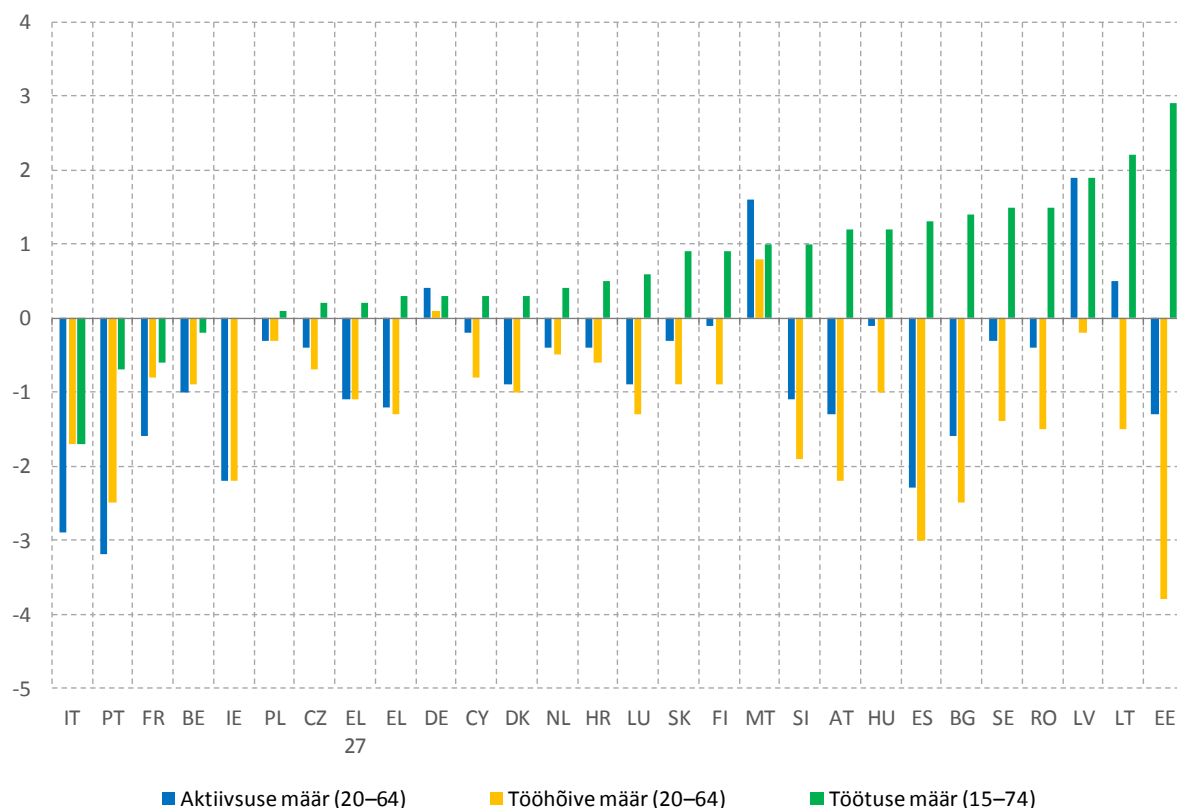

Allikas: Eurostat, liikmesriikide aruanded, sesoonselt ja kalendaarselt korrigeeritud andmed (tööhõive, sotsiaalküsimuste ja sotsiaalse kaasatuse peadirektoraadi arvutused).

Tööturul osalemine vähenes pandeemia ajal järsult. Pärast tõusu 2019. aasta teises kvartalis 78,4 %ni EL 27 riikides ja 78,8 %ni euroalal langes 20–64aastaste vanuserühma aktiivsuse määr 2020. aasta teises kvartalis vastavalt 77 %ni ja 76,9 %ni, kusjuures riigiti on erinevused märkimisväärsed. Enamikus liikmesriikides on aktiivsuse määr langenud koos tööhõive määraga (vt joonis 3 ja punkt 3.1). Selles languses ei ole soolisi erinevusi täheldatud (meeste puhul –1,4 pp EL 27 riikides ja –1,9 pp euroalal, naiste puhul vastavalt –1,5 pp ja –1,8 pp). Sealjuures on see langus eakamate töötajatega (55–64) võrreldes mõjutanud rohkem noorte vanuserühma (15–24).

Joonis 3. Pandeemia mõju oli liikmesriigiti erinev

Tööhõive, töötuse ja aktiivsuse määr EL 27-s: kumulatiivne muutus (protsendipunktides) 2019. aasta neljandast kvartalist 2020. aasta teise kvartalini

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring. Sesoonselt korrigeeritud, kalendaarselt korrigeerimata andmed.

Juba enne COVID-19 kriisi vähenema hakanud vabade töökohtade määr kahanes oluliselt⁹. Beveridge'i kõver¹⁰ (joonis 4) näitab vabade töökohtade arvu tugevat vähenemist samaaegse tööpuuduse väikese kasvuga (15–74aastased). EL 27-s oli vabade töökohtade määr 2020. aasta teises kvartalis 1,6 %, mis tähendab vähenemist võrreldes 1,9 %ga 2020. aasta esimeses kvartalis ja 2,3 %ga 2019. aasta teises kvartalis. Need viimased arengusuundumused katkestavad kriisieelse vabade töökohtade arvu mõõduka, kuid siiski pideva kasvu, mida täheldati ajavahemikus 2014. aastast kuni 2019. aasta alguseni (1,3 %-lt 2014. aasta esimeses kvartalis 2,3 %ni 2019. aasta esimeses kvartalis). Selles uues olukorras peaks vastupidavate ja

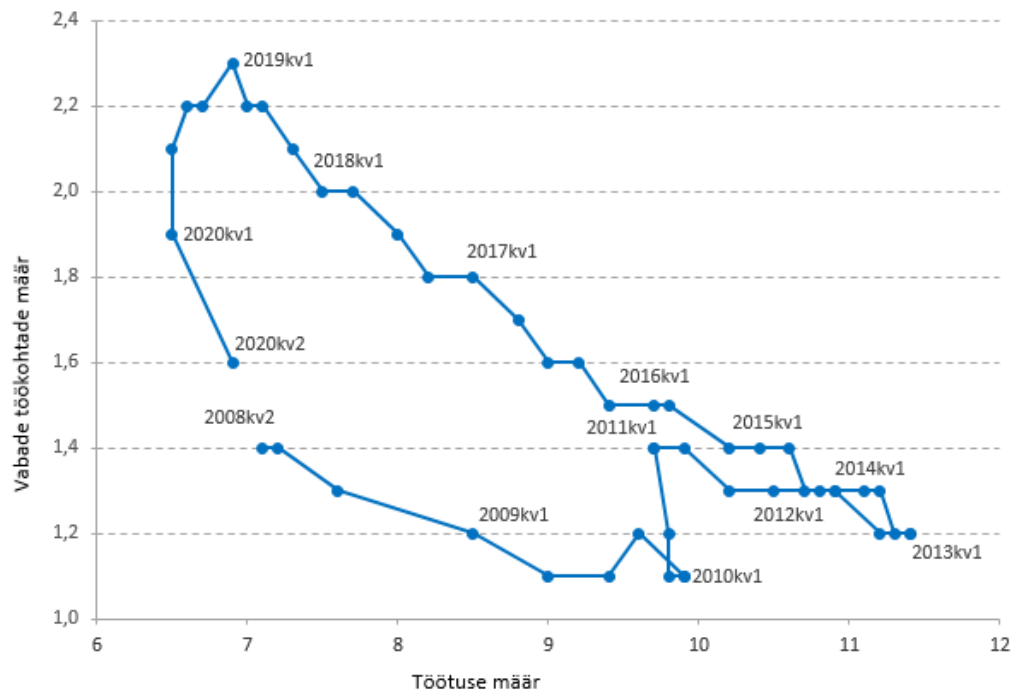
⁹ Vabade töökohtade määr on protsent vabade töökohtade koguarvust, väljendatuna täidetud ja vabade töökohtade protsendina.

¹⁰ Beveridge'i kõver kujutab graafiliselt seost töötuse ja vabade töökohtade näitaja vahel (kas vabade töökohtade määr või – nagu käesoleval juhul – tööjõupuuduse näitaja).

konkurentsivõimeliste tööturgude loomisel täitma põhirolli töötajate ja töökohtade parem vastavusse viimine (vt punkt 3.3). Kuigi tööjõunõudluse olukord on liikmesriigiti väga erinev, mõjutab oskuste vajaduste muutuste väljaselgitamise ja nendeks valmistumise suutlikkus kriisijärgsel perioodil oluliselt vabade ametikohtade määra muutumist¹¹.

Joonis 4. Vabade töökohtade arv väheneb, töötus aga suureneb mõõdukalt

Beveridge'i kõver ELi kohta, 2008–2020, kvartaliandmed

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring ja vabade töökohtade statistika.

Märkus: sesoonselt korregeeritud andmed (välja arvatud vabade töökohtade määr 2008. ja 2009. aastal).

Majandusšokk on mõjutanud tööhõivet kõigis sektorites, ehkki majanduse eri tegevusalade vahel on olulisi erinevusi. Ajavahemikus 2019. aasta teisest kvartalist kuni 2020. aasta teise kvartalini on tööhõive vähenenud kõigis majandustegevuse valdkondades, välja arvatud ehituses (NACE klassifikaator). Absoluutarvudes on EL 27-s enim mõjutatud tegevusalad hulgi- ja jaekaubandus, majutus ja transport (võrreldes 2019. aasta teise kvartaliga 2,8 miljonit tööga hõivatud inimest vähem; vähenemine 5,5 %), millele järgnes kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus (s.o haldus- ja tugiteenused), kus võrreldes 2019. aasta teise kvartaliga töötas miljon inimest vähem (vähenemine 3,6 %). Suhtarvudes on tööhõive kõige rohkem vähenenud tegevusaladel „kunst, meelelahutus ja vaba aeg“ ning „põllumajandus, metsandus ja kalandus“ (vastavalt 5 % ja 4,3 %). Põllumajanduses võib pandeemia mõju tööhõivele kiirendada selle pikaajalist langussuundumust. Seejuures kasvas veidi ehituses hõivatud inimeste arv võrreldes 2019. aasta teise kvartaliga (0,4 %).

Tööturu olukorra halvenemine mõjutab kõige rohkem noori, ehkki liikmesriikide vahel on suured erinevused. Aastal 2019 tõusis noorte tööhõive määr (vanuserühm 15–24) EL 27 riikides 33,5 %ni, mis on 0,6 pp rohkem kui 2018. aastal (euroalal 34 % ja 0,6 pp). Kui

¹¹ Vt Euroopa Komisjon (2020), *Labour Market and Wage Developments in Europe Annual Review* (Iga-aastane ülevaade tööturu- ja palgasuundumustest Euroopas) (avaldatakse peatselt).

COVID-19 kriis algas, vähenes noorte tööhõive 2020. aasta teises kvartalis aasta võrdluses 1,6 pp võrra kuni 31,2 %ni (euroalal –1,5 pp, kuni 31,8 %ni 2020. aasta teises kvartalis). Noorte töötuse määr (vanuserühm 15–24), mis jõudis 2019. aastal miinimumini, kasvas ajavahemikus 2019. aasta neljandast kvartalist 2020. aasta teise kvartalini EL 27 riikides 1,4 pp võrra (euroalal 1,2 pp). Kokku oli ELis 2020. aasta teises kvartalis töötä 2,8 miljonit noort ning kui võtta arvesse kõiki mittetöötavaid ja mitteõppivaid noori (NEET-noored), tõuseb see arv 5,4 miljonini. Kvartalipõhiselt suurenes NEET-noorte osakaal 2020. aasta teises kvartalis ELis 11,6 %ni ja euroalal 12 %ni (2019. aasta teises kvartalis oli see vastavalt 9,8 % ja 9,9 %).

Eakamad töötajad on pandeemia mõjule tööturu tulemuste mõttes paremini vastu pidanud. Eakamate (55–64aastaste) töötajate aktiivsuse määr tõusis 2019. aastal jätkuvalt. See oli 2020. aasta teises kvartalis 62,2 %, mis tähendab 2019. aasta teise kvartaliga võrreldes vaid väikest langust (0,2 pp), kuid on siiski 9,3 pp võrra suurem kui 2013. aasta teises kvartalis, millal algas eelmine taastumine. Töötuse määr (vanuserühm 55–74) on püsinud madalal tasemel ja pidevalt vähenenud (4,4 % 2020. aasta teises kvartalis võrreldes 4,8 %ga aasta varem), mis võib viidata eakamate tööotsijate heitumisele. Seevastu tööhõive määr (vanuserühm 55–64), mis oli 2020. aasta teises kvartalis 59,2 % (pärast stabiilset 10,6 pp suurst kasvu alates 2013. aasta teisest kvartalist), on olnud suhteliselt parem kui teistes vanuserühmades, olles muutumatu näiteks võrreldes 2019. aasta teise kvartaliga (samal ajal kui tööhõives osalevate 15–24aastaste noorte arv vähenes samal perioodil 2,5 pp võrra). Parimas tööeas täiskasvanute (25–54aastased) tööhõive määr langes 1,1 pp võrra, olles 2020. aasta teises kvartalis 79,4 %.

COVID-19 põhjustatud šokk on mõjutanud naiste tööhõive määra veidi vähem kui meeste oma, kuid soolised erinevused püsivad ja neid tuleb jätkuvalt jälgida. 2019. aastal tõusis naiste tööhõive määr 67,3 %ni, mis on eelmise aastaga võrreldes 0,8 pp rohkem. Naiste tööhõive määr langes 2020. aasta teises kvartalis mõõdukamalt (–1 pp võrreldes 2020. aasta esimese kvartaliga ja –1,2 pp võrreldes 2019. aasta teise kvartaliga) kui meestel (vastavalt –1,3 pp ja –1,5 pp). Need hiljutised muutused ei ole aga märkimisväärselt vähendanud soolist tööhõivelõhet, mis oli 2020. aasta teises kvartalis 11,4 pp (veidi väiksem kui 2019. aasta teises kvartalis registreeritud 11,7 pp). Kriisi mõju tööhõive soopõhiste tulemustele tuleb hoolikalt jälgida, kuna lõhe vähenemine võib olla tingitud pigem pandeemia olulisemast ja ajutisest mõjust meeste tööhõivele kui naiste suurenenud seotusest tööturuga. 25–49aastaste naiste puhul vähenes tööhõivelõhe 2020. aasta teises kvartalis 11,5 pp-ni, kuid püsis 55–64aastaste naiste puhul 13 pp juures. 2019. aastal oli lõhe madala kvalifikatsiooniga naiste puhul 22,1 pp, mis on oluliselt suurem kui keskmise kvalifikatsiooniga (12,1 pp) ja kõrge kvalifikatsiooniga naiste puhul (6,4 pp).

Pandeemia on tugevalt mõjutanud väljaspool ELi sündinud inimeste tööhõive määra. Enne kriisi kasvas see näitaja (vanuserühmas 20–64) stabiilselt kuni 2019. aastani. Seejärel langes see 2020. aasta teises kvartalis 60,8 %ni (mis on 3,6 pp vähem kui 2019. aasta teises kvartalis), mis vastab absoluutarvudes vähenemisele 1,4 miljoni inimese võrra (16,2 miljonilt 2019. aasta teises kvartalis 14,8 miljonini 2020. aasta teises kvartalis ning suhtarvudes peaaegu 9 %).

Ehkki ebatüüpilises töösuhtes olevate töötajate arv väheneb, on see endiselt suur, mis tähendab individuaalset ja sotsiaalset haavatavust tööturu kohanduste suhtes. Kõigist töötajatest (15–64aastased) EL 27-s 2019. aastal (167 miljonit) töötas peaaegu 85 % alalise töölepingu alusel (+1,3 % võrreldes 2018. aastaga), ülejäänud 25,2 miljonit töötasid piiratud kestusega lepingu alusel (–1,3 % võrreldes 2018. aastaga). Pandeemia on muutnud ajutiste

töötajate arvu vähenemise märgatavamaks. 2020. aasta teises kvartalis töötas EL 27-s ajutise lepingu alusel umbes 21,2 miljonit töötajat (15–64aastased, sesoonselt korrigeeritud), mis on 4,1 miljoni võrra vähem kui aasta varem. Seega vähenes ajutiste lepingute osakaal kogu tööhõives 2020. aasta teises kvartalis 11,1 %ni (langus 2,9 pp võrreldes aasta varasemaga). Euroalal püsib see osakaal veidi suuremana, st 11,7 %. Osalise tööajaga töötajate (vanuserühm 15–64) osakaal kogu tööhõives vähenes 1,4 pp võrra (17 %ni 2020. aasta teises kvartalis) ja veelgi enam euroalal (1,8 pp võrra). Seejuures vähenes *mittewabatahtlikku* osaajatööd tegevate töötajate osakaal 2018.–2019. aastal 1,5 pp võrra ja see on nüüd 6,2 pp võrra väiksem kui 2014. aasta haripunktis (32,7 %), kusjuures euroalal oli see näitaja veidi suurem (2019. aastal 26,9 %). Teist töökohta omavate töötajate arv kasvas 2019. aastal jätkuvalt stabiilselt (2019. aastal 8,2 miljonit inimest võrreldes 7,8 miljoniga 2014. aastal).

Joonis 5. Kriisi mõju erinevused soo ja vanuse järgi

Tööhõive määrad (riigi territooriumi järgi) soo- ja vanuserühmade kaupa ELis, sesoonselt korrigeeritud andmed

Allikas: Eurostat, töööju-uuring.

Tööhõive ja tööturu tulemuste parandamise võti on endiselt haridustase. Enne pandeemiat kasvas kõrgharidusega töötajate (25–64aastased) arv jätkuvalt (2018.–2019. aastal 0,5 pp), mille tulemusena oli vastav tööhõive määr 86,2 %. Keskmise kvalifikatsiooniga töötajate (st keskharidusega töötajate) tööhõive määr oli 2019. aastal 76,5 %. See on 0,5 pp suurune kasv võrreldes eelmise aastaga ja 4,7 pp suurune kasv võrreldes 2014. aastaga. Need muudatused peegeldavad tõsiasja, et tööjõuvajadus on järk-järgult liikunud kõrgema taseme oskuste, sealhulgas digioskuste suunas. See suundumus on tihti kooskõlas tööturule sisenevate uute rühmade oskuste kõrgema keskmise tasemega¹². Madala kvalifikatsiooniga töötajate (st töötajad, kellel on teise taseme alumise astme või sellest madalam haridus) osakaal kasvas viimase aasta jooksul 0,7 pp (ja 1 pp ajavahemikul 2017–2018). 2019. aastal oli selle rühma

¹² Euroopa Komisjon (2020). „Employment and Social Developments in Europe“ (Euroopa tööhõive ja sotsiaalarvu aruanne). 2020. aasta ülevaade. Luksemburg, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus. Kättesaadav aadressil <https://europa.eu/!MM76mf>.

tööhõive määr 56,3%. Tööhõive erinevus madala ja kõrge kvalifikatsiooniga töötajate vahel oli 2019. aastal 30 pp, mis rõhutab vajadust edasise täiendus- ja ümberõppe järele.

1.2 Sotsiaalsed suundumused

Enne COVID-19 kriisi algust vähenes vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste arv EL 27-s jätkuvalt^{13,14}. See langussuundumus jätkus seitse aastat järjest kuni 2019. aastani (joonis 6), mil kõnealuste inimeste arv vähenes 92,4 miljonini (ehk 21,1 %ni kogu elanikkonnast). See on umbes 2,3 miljonit inimest vähem kui 2018. aastal (3,8 pp vähem kui 2012. aasta tippväärtus). Üldine suundumus oli languses kõigi kolme alamnäitaja puhul: suure materiaalse puuduse määr (–0,5 pp), väga madala tööhõive määr (–0,3 pp) ja ka suhtelise vaesuse määr (–0,3 pp). Need arengusuundumused on kooskõlas 2019. aastal täheldatud tööhõive ja netotulu suurenemisega (vt punkt 3.4). Kõik need näitajad ei kajasta aga endiselt COVID-19 kriisi mõju. Arvestades palgatulu olulisust leibkondade toimetuleku jaoks ja nii tööhõive kui ka töötundide arvu vähenemist, halveneb 2020. aastal tõenäoliselt leibkondade sissetuleku ja tööhõive olukord. Selle tagajärjel võib vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimeste (AROE) määra positiivne suundumus katkeda ja strateegia „Euroopa 2020“ eesmärk vähendada vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste arvu 20 miljoni inimese võrra nihkub kaugemale.

Sotsiaalsiirete järgselt vaesuse ohus olevate inimeste osakaal vähenes 2019. aastal, kuid oli endiselt suur; kriisi mõju on raske hinnata. Vaesusriski näitaja püsis üldjoontes stabiilsena, 2019. aastal näitaja veidi vähenes, nimelt 16,5 %ni (16,8 %-lt 2018. aastal, võttes aluseks aastatagused sissetulekud). Nende inimeste arv, kes elavad leibkondades, mille ekvivalentnetosissetulek on alla 60 % riigi mediaanist, oli veidi üle 84,5 miljoni, mis oli poolteist miljonit inimest vähem kui aasta varem. Majandusaastat 2019 käsitlevad Eurostati kiirhinnangud viitavad üsna stabiilsele stsenaariumile¹⁵. Dokumendi koostamise ajal ei ole 2020. aasta sissetulekutele osutavad kiirhinnangud (mis kajastavad seega kriisi mõju) veel kättesaadavad. 2020. aastal toimuvaid muutusi on üsna raske ette näha, seda ka kriisi tõenäolise mõju tõttu mediaansissetulekutele. Simulatsiooni tulemused¹⁶ näitavad, et tänu

¹³ Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga (at risk of poverty or social exclusion – AROPE) inimesed on need, kelle puhul on ilmne suhtelise vaesuse risk (at risk of poverty – AROP) või kes kannatavad suurt materiaalset puudust või kes elavad (peaaegu) tööta leibkonnas, st väga madala tööhõivega leibkonnas, või nende mis tahes kombinatsioon.

Suhtelise vaesuse riskiga inimesed on need, kes elavad leibkonnas, mille ekvivalentnetosissetulek on alla 60 % riigi ekvivalentsest mediaansissetulekust (see on seega rahalise vaesuse näitaja).

Inimesed kannatavad suurt materiaalset puudust, kui nad elavad leibkonnas, kes ei saa endale lubada vähemalt nelja elementi järgmisest loetelust: 1) maksta õigeaegselt üüri-, hüpoteegi- või kommunaalarveid; 2) kütta oma kodu piisavalt; 3) katta ootamatuid kulusid; 4) süüa ülepäeviti liha, kala või samaväärseid valgurikkaid tooteid; 5) käia kord aastas ühe nädala pikkusel puhkusel väljaspool elukohta; 6) omada autot isiklikuks kasutamiseks; 7) omada pesumasinat; 8) omada värviteleviisorit ja 9) omada telefoni.

(Peaaegu) töötus leibkonnas elavad inimesed on 0–59aastased inimesed, kes elavad leibkonnas, kus töörealised täiskasvanud (18–59aastased) töötasid eelmisel aastal (st tulude võrdlusperioodil) alla 20 % võimalikust tööajast.

¹⁴ Sissetulekuid ja elamistingimusi käsitleva ELi statistika sissetulekuandmed käivad eelmise sissetulekuaasta kohta, v.a Iirimaa puhul, kus andmed on saadud uuringule eelneva 12 kuu sissetulekute põhjal).

¹⁵ Sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika hõlmab enamikus liikmesriikides aasta varem registreeritud sissetulekuid (st 2019. aasta statistika põhineb 2018. aasta sissetulekutel). Eurostat avaldas kiirhinnangud 2019. aasta sissetulekute kohta (st sissetulekuid ja elamistingimusi käsitleva ELi statistika 2020. aastal avaldatud näitajad), kuid mitte veel 2020. aasta kohta. Vt Eurostati metoodikaalane märkus ja tulemused aadressil <https://europa.eu/qv46uJ>.

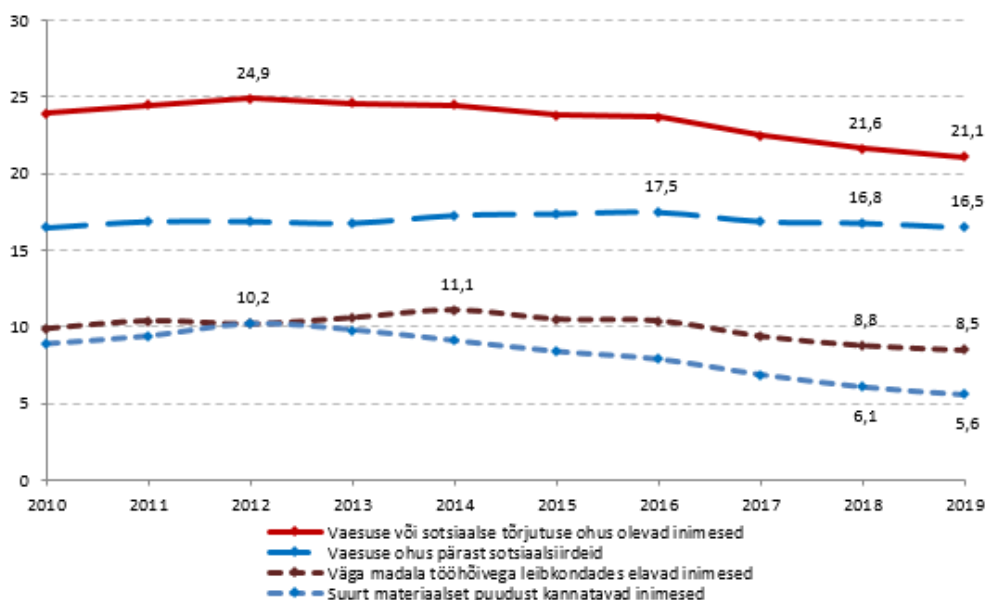
¹⁶ Vt Almeida jt (2020), *Households' income and the cushioning effect of fiscal policy measures during the Great Lockdown (Leibkondade sissetulek ja eelarvepoliitika meetmete pehmendav mõju üldise liikumisvabaduse piirangu ajal)*, Teadusuuringute Ühiskeskuse maksustamist ja struktuurireforme käsitlevad töödokumendid.

kriisile reageerimiseks võetud poliitikameetmetele võib suhtelise vaesuse määr (AROP) tõusta ELis keskmiselt vaid 0,1 pp võrra. Selle asemel kasvaks kinnistunud suhtelise vaesuse määr (st määr, mis arvutatakse võrdlusaastal kindlaksmääratud vaesuspiiri suhtes) 1,7 pp võrra, mis kajastab sissetulekute oodatavat olulist vähenemist kindlaksmääratud vaesuspiiri suhtes¹⁷.

Suure materiaalse puuduse all kannatavate inimeste arvu järsk langus enne pandeemiat aitas kaasa ülespoole suunatud majanduslikule ja sotsiaalsele lähenemisele. Suurest materiaalsest puudusest väljus 2019. aastal enam kui kaks miljonit inimest, mille tulemusena vähenes koguarv 24,4 miljonini ehk 5,6 %ni ELi elanikkonnast. See langus tähistas märkimisväärset paranemist juba seitsmendat aastat järjest. Selle taga oli nende liikmesriikide hea tulemus, kus materiaalne puudus oli kõige suurem (vt punkt 3.4), mis aitas seega kaasa ülespoole suunatud sotsiaalsele lähenemisele (ehkki 2019. aastal aeglasemas tempos kui varasematel aastatel).

Joonis 6. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimeste osakaal oli enne COVID-19 vähenemas, kuid vaesusriskiga inimeste osakaal on üldjoontes jäänud samaks

Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga (AROPE) inimeste protsent elanikkonnast ja selle näitaja alamnäitajad (2010–2019).

Allikas: Eurostat, näitajad t2020_50, t2020_51, t2020_52, t2020_53. Andmed viitavad EL 27 liikmesriikidele alates 2020. aasta veebruarist.

Samal ajal on tööturu head tulemused enne pandeemiat aidanud veelgi vähendada peaaegu täiesti töötutes leibkondades elavate inimeste arvu. Väga madala tööhõivega leibkondades elavate inimeste arv vähenes 2019. aastal enam kui ühe miljoni inimese võrra. Selliseid inimesi on 8,5 % kogu elanikkonnast, mis tähendab 2014. aasta haripunktiga võrreldes jätkuvat vähenemist. Arvestades et COVID-19 tekitatud šokk mõjutas suhteliselt

nr 06/2020. Kättesaadav aadressil <https://europa.eu/!Vj39hX> ja lisatud poliitikaülevaade, mis on kättesaadav aadressil <https://europa.eu/!JU66Gc>.

¹⁷ Praegusel juhul on vaesuspiiriks kinnitatud EUROMODi 2019. aasta simulatsioonide väärtus, selle asemel et kasutada 2020. aastaks prognoositud vaesuspiiri.

tugevamini vähem stabiilsetel töökohtadel töötavaid töötajaid (vt punkt 3.3), võib see näitaja 2020. aastal tugevalt halveneda.

Kuigi vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse oht vähenes 2019. aastal oluliselt, on see jäänud laste puhul suuremaks. Aastatel 2018–2019 vähenes vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate (alla 18aastaste) laste arv EL 27-s 674 000 võrra ehk 3,6 %. Selle tulemusena oli seotud vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr laste puhul 22,5 % võrreldes 23,4 %ga 2018. aastal. Võrreldes vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määraga tööealise elanikkonna (vanuserühm 18–64) puhul (21,5 %) ja eakamate (65aastased või vanemad) puhul (18,6 %), on see määr endiselt kõrge.

Palgavaesuse risk vähenes 2019. aastal veidi, kuid püsis kõrgel tasemel, samas kui suhtelise vaesuse süvik oli suur väga madala tööhõivega leibkondades. Aastal 2019 vähenes palgavaesuse ohus olevate inimeste osakaal 0,3 pp võrra ehk 9 %ni, mis on endiselt väiksem tipust 9,8 %, milleni jõuti 2016. aastal, kuid siiski 0,5 pp võrra suurem kui 2010. aastal saavutatud miinimum. Osalise tööajaga ja ajutiste lepingute alusel töötavate inimeste jaoks on see oht suurem: palgavaesuse määr on vastavalt 15,1 % ja 16,2 % (vt ka punktid 3.1.1 ja 3.4.1). Samal ajal oli suhtelise rahalise vaesuse süvik,¹⁸ millega mõõdetakse, kui kaugel on vaesuse ohus olevate inimeste sissetulekute tase vaesuspiirist (st kui suur vaesus on), 2019. aastal 24,4 %, st võrreldes 2018. aastaga peaaegu muutumatu. Liikmesriikide dünaamika on erinev (vt üksikasjad punktis 3.4.1). Koondnäitajate tasandil oli (peaaegu) töötutes leibkondades¹⁹ elava tööealise elanikkonna (vanuserühm 18–64) vaesuse süvik 2019. aastal stabiilne, 36,2 %, mis viitab toetuste vähesele piisavusele ja hõlmavusele.

2019. aastal oli sissetulekute ebavõrdsus endiselt suur ja lähenemine aeglustus. Liikmesriikide kõige rikkama 20 % leibkondade sissetulek oli keskmiselt viis korda suurem kui kõige vaesema 20 % sissetulek. Tõendid viitavad sellele, et viimase kümnendi jooksul on sissetulekute ebavõrdsuse üldise kasvu põhjus olnud ebavõrdsuse suurenemine sissetulekute jaotuse vahemiku alumises osas (vt punkt 3.4). Vähene paranemine, eriti suurema ebavõrdsusega riikides, viitab lähenemise aeglustumisele. Leibkondade sissetulekute osakaal tulujaotuse alumise 40 % vahemikus suurenes kuni 2019. aastani kooskõlas teiste sissetulekute ebavõrdsuse näitajate mõõduka paranemisega. ELi 27 riigi keskmine jõudis 2019. aastal 21,4 %ni võrreldes 21,2 %ga 2018. ja 2017. aastal (ning minimaalse tasemega 20,9 % 2014. ja 2015. aastal). Arvestades nende küsimuste pikaajalist olemust, on oluline töötada süsteemsete prognoosianalüüside abil välja põhjalik arusaam võimalikest edasiliikumise viisidest ja tugevdada ELi vastupanuvõimet.

¹⁸ Suhtelise vaesuse süvik arvutatakse allpool suhtelise vaesuse piiri elavate inimeste mediaan-ekvivalentnetosissetuleku ja suhtelise vaesuse piiri vahena, mida väljendatakse protsendina suhtelise vaesuse piirist (künnis on 60 % mediaan-ekvivalentnetosissetulekust).

¹⁹ See näitaja arvutatakse allpool suhtelise vaesuse piiri elavate ja väga madala tööhõivega leibkondades elavate inimeste mediaan-ekvivalentnetosissetuleku ning suhtelise vaesuse piiri vahelise erinevusena, mida väljendatakse protsendina suhtelise vaesuse piirist. Nimetatud künniseks määratakse 60 % kõigi inimeste mediaan-ekvivalentnetosissetulekust riigis, mitte kogu ELis.

2. SOTSIAALVALDKONNA TULEMUSTABELI LÜHIÜLEVAADE

Euroopa sotsiaalõiguste samba kuulutasid ühiselt välja Euroopa Parlament, nõukogu ja komisjon 17. novembril 2017. Selles kehtestatakse 20 põhimõtet ja õigust, et toetada võrdseid võimalusi ja tööturule juurdepääsu, õiglasi töötingimusi ning sotsiaalkaitset ja kaasamist. Sammas on kavandatud lähenemisprotsessi suunanäitajana, et parandada liikmesriikides valitsevaid sotsiaal-majanduslikke tingimusi. Eriti praeguses kriisiolukorras on Euroopa sotsiaalõiguste samba rakendamine esmatähtis. Komisjon esitab 2021. aasta esimeses kvartalis ulatusliku tegevuskava, et tagada selle täielik rakendamine. Tegevuskava on praeguse komisjoni peamine vahend, millega toetada sotsiaal-majanduslikku taastumist ja vastupidavust keskpikas ja pikas perspektiivis ning suurendada sotsiaalset õiglust rohe- ja digipöördes.

Euroopa sotsiaalõiguste samba juurde kuulub ka sotsiaalvaldkonna tulemustabel, mille alusel jälgitakse liikmesriikide tulemusi ja suundumusi²⁰. Tulemustabelis on esitatud hulk näitajaid (põhinäitajad ja teisesed näitajad), mille abil jälgitakse liikmesriikide tööhõive- ja sotsiaalvaldkonna tulemusi, mis hõlmavad sotsiaalõiguste sambas kindlaks määratud kolme laiemat mõõdet: i) võrdsed võimalused ja juurdepääs tööturule, ii) dünaamilised tööturud ja õiglased töötingimused ning iii) avaliku sektori toetus / sotsiaalkaitse ja sotsiaalne kaasatus. Alates 2018. aastast sisaldab ühine tööhõivearuanne sotsiaalvaldkonna tulemustabelit, milles olevad põhinäitajate tulemused esitatakse kokkuvõtlikult käesolevas peatükis. Analüüs on asetatud 3. peatükis kirjeldatud laiemasse reformide konteksti.

2.1 Sotsiaalvaldkonna tulemustabeli selgitus

Sotsiaalvaldkonna tulemustabel on peamine vahend, mille abil jälgitakse tööhõive- ja sotsiaalvaldkonna toimimist ning paremate elu- ja töötingimuste suunas toimuvat lähenemist. Eelkõige aitab tulemustabel jälgida liikmesriikide olukorda samba hinnatavate mõõtmete puhul ning see täiendab olemasolevaid jälgimisvahendeid, eelkõige tööhõive olukorra jälgimise vahendit ja sotsiaalkaitse olukorra jälgimise vahendit²¹. Sotsiaalvaldkonna tulemustabel koosneb nimelt 14 põhinäitajast, mille alusel hinnatakse üldisemalt tööhõive- ja sotsiaalvaldkonna suundumusi:

- *võrdsed võimalused ja juurdepääs tööturule:*
 - 18–24aastaste madala haridustasemega noorte osakaal;
 - 20–64aastaste sooline tööhõivelõhe;
 - sissetulekute ebavõrdsus sissetulekukvintiliide suhte kordajana (S80/S20);
 - vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr (AROPE);
 - 15–24aastaste mittetöötavate ja -õppivate noorte (NEET-noored) osakaal;
- *dünaamilised tööturud ja õiglased töötingimused:*
 - tööhõive määr (vanuserühm 20–64);
 - töötuse määr (vanuserühm 15–74);
 - pikaajalise töötuse määr (vanuserühm 15–74);

²⁰ SWD(2017) 200 final, mis on lisatud 26. aprilli 2017. aasta teatisele COM(2017) 250 final.

²¹ Tööhõive olukorra jälgimise vahend ja sotsiaalkaitse olukorra jälgimise vahend on iga-aastased aruanded, mille koostavad vastavalt tööhõivekomitee ja sotsiaalkaitsekomitee. Nende abil selgitatakse välja jälgimist vajavad suundumused ja liikmesriikide peamised tööhõive- ja sotsiaalprobleemid ning jälgitakse liikmesriikide edusamme strateegias „Euroopa 2020“ püstitatud tööhõive- ja vaesuse vähendamise eesmärkide saavutamisel.

- leibkonna kasutada olev tegelik kogutulu inimese kohta²²;
- vallalise, ilma lasteta, keskmist palka teeniva täisajaga töötaja netosissetulek²³;
- *avaliku sektori toetused / sotsiaalkaitse ja sotsiaalne kaasatus*:
 - sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele²⁴;
 - lastehoiuasutustes käivate kuni kolmeaastaste laste osakaal;
 - rahuldamata vajadus arstiabi järele inimeste endi hinnangul²⁵;
 - selliste isikute osakaal rahvastikus, kellel on algtaseme või sellest kõrgema taseme üldised digioskused.

Põhinäitajaid analüüsitakse tööhõivekomitees ja sotsiaalkaitsekomitees kokku lepitud ühtse metoodika abil (vt täpsemalt 3. lisa). Metoodika abil hinnatakse liikmesriikide olukorda ja suundumusi, võttes aluseks sotsiaalvaldkonna tulemustabelis esitatud kõigi põhinäitajate tasemed ja nende aastase muutuse²⁶. Need tasemed ja tasemete muutused on liigitatud vastavalt nende kaugusele vastavast (kaalumata) ELi keskmisest. Liikmesriikide tulemused nimetatud tasemete ja taseme muutuste osas seotakse (eelnevalt kindlaks määratud maatriksi abil) seejärel nii, et igale liikmesriigile määratakse üks seitsmest kategooriast („väga tubli“, „keskmisest parem“, „hea, kuid vajab jälgimist“, „keskmine / neutraalne“, „kehv, kuid paranemas“, „tähelepanu vajav“ ja „kriitilises olukorras“). Selle põhjal esitatakse tabelis 1 tulemustabeli näitajate kokkuvõtte iga näitaja kohta saadaolevate uusimate andmete alusel. 3. peatükis on esitatud 14 näitaja, sh pikaajaliste suundumuste ja lisanäitajate üksikasjalik analüüs.

Sotsiaalvaldkonna tulemustabelis esitatud väärtused aitavad tuvastada tööhõive- ja sotsiaalprobleeme liikmesriikides. Euroopa poolaasta kontekstis on riigiaruannetes korrapäraselt kasutatud sotsiaalvaldkonna tulemustabelist saadud tõendusmaterjali riigipõhiste probleemide analüüsi alusena. Liikmesriikide tasandil kasutati seda ka riiklike reformiprogrammide ning stabiilsus- ja lähenemisprogrammide koostamisel. Koos tööhõive olukorra jälgimise vahendis ja sotsiaalkaitse olukorra jälgimise vahendis sisalduva täiendava analüüsiga on see andnud vajaduse korral analüütilise aluse komisjoni edasistele ettepanekutele riigipõhiste soovitude kohta. Selle protsessi käigus tuleb tabelit lugeda väga

²² Sotsiaalkaitsekomitee nõudmisel mõõdeti seda näitajat korrigeerimata sissetuleku põhjal (st võtmata arvesse mitterahalisi sotsiaalsiirdeid) ja jäeti välja viide ostujõustandardi ühikute kasutamisele..

²³ Selle näitaja tasemeid väljendatakse ostujõu standardina, muutusi aga omavääringus reaalkaartusena. Lühiajaliste kõikumiste tasandamiseks kasutatakse nii tasemete kui ka muutuste puhul kolme aasta keskmisi näitajaid. Seda näitajat tuleks mõista ja tõlgendada koostöös muude näitajatega, nagu palgavaesuse määr, palgajaotuse viienda ja esimese detsiili suhe (D5/D1) ning tööhõive olukorra jälgimise vahendi, sotsiaalkaitse olukorra jälgimise vahendi ja ühise hindamisraamistiku muud asjakohased näitajad.

²⁴ Seda mõõdetakse nende inimeste osakaalu vahena kogurahvastikust, kes on (rahalise) vaesuse riskiga enne ja pärast sotsiaalsiirdeid.

²⁵ Rahuldamata vajadus arstiabi järele inimeste endi hinnangul kajastab inimeste subjektiivset hinnangut selle kohta, kas nad vajavad läbivaatust või ravi konkreetsetes tervishoiuteenuste valdkonnas ning kas neil jäi see saamata või nad ei otsinud abi kolmel järgmisel põhjusel: rahalised põhjused, ootejärjekord või liiga pikk vahemaa. Arstiabi käsitletakse eraldi tervishoiuteenustena (arstlik läbivaatus või ravi, v.a hambaravi), mida osutavad arstid või samaväärsed erialaspetsialistid või mida tehakse nende otsese järelevalve all kooskõlas riigi tervishoiusüsteemiga (Eurostati määratlus). Inimeste teatatud probleemid haiguse korral ravi saamisel võivad kajastada takistusi ravile juurdepääsul.

²⁶ Erandiks on leibkonna kasutada olev kogutulu, mida mõõdetakse indeksarvuna (2008 = 100, mis väljendab muutust võrreldes kriisieelse olukorraga), ja selle viimase aasta muutus ning vallalise, ilma lasteta, keskmist palka teeniva täisajaga töötaja netosissetulek, mille puhul kasutatakse kokkuleppes tööhõivekomitee ja sotsiaalkaitsekomiteega kolme aasta keskmist näitajat.

hoolikalt, vältides mehaanilist lugemist, ning arvesse võetakse täiendavaid kvalitatiivseid ja kvantitatiivseid elemente.

Sotsiaalvaldkonna tulemustabel toetab riiklike reformikavade ning taaste- ja vastupidavuskavade koostamist, mis on taaste ja vastupidavuse rahastamisvahendi peamisi viitedokumente. Nagu on märgitud 2021. aasta kestliku majanduskasvu strateegias,²⁷ toob taaste ja vastupidavuse rahastamisvahend kaasa muudatusi 2021. aasta Euroopa poolaasta tsükli. Arvestades vastastikust täiendavust Euroopa poolaastaga, soovitatakse liikmesriikidel esitada oma riiklik reformikava ning taaste- ja vastupidavuskava ühes terviklikus dokumendis. Lisaks sellele, nagu on rõhutatud suunistes liikmesriikidele taaste- ja vastupidavuskavade kohta,²⁸ kutsutakse liikmesriike üles selgitama üldjoontes, kuidas kavad on kooskõlas Euroopa sotsiaalõiguste sambaga ja aitavad kaasa selle rakendamisele. Lisaks kutsutakse neid üles andma ülevaadet kava üldisest majanduslikust ja sotsiaalsest mõjust (koos makromajandusliku väljavaate hinnanguga), esitades asjakohased näitajad, sealhulgas sotsiaalvaldkonna tulemustabelist saadud näitajad. Mis puudutab liikmesriike, kes esitavad oma kavad 2021. aastal, hindab komisjon nende sisu analüütilistes dokumentides, mis on lisatud nõukogu ettepanekutele rakendusaktide kohta²⁹.

2021. aasta ühisesse tööhõivearuandesse lisatakse sotsiaalvaldkonna tulemustabeli piirkondlik mõõde. Näitajate areng riigi tasandil võib varjata olulisi erinevusi piirkondlikul tasandil (kuigi paljudes liikmesriikides otsustatakse paljude poliitikameetmete ja rahastamise üle sageli sellel tasandil). Seda arvesse võttes on ühises tööhõivearuandes juba teist aastat esitatud sotsiaalvaldkonna tulemustabeli alusel tõendeid piirkondliku olukorra kohta. Eelkõige on teatavate sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitajate kohta 4. lisas esitatud kaardid, mis näitavad piirkondade tulemusi liikmesriikide kaupa³⁰. Lisaks on 3. peatükis sisalduvas analüüsis vajaduse korral esitatud piirkondade tulemused nende liikmesriikide puhul, kus NUTS 2 piirkondade vahel esineb suuri erinevusi³¹. Andmed ja tulemused võimaldavad paremini mõista, kuidas riigi eri piirkonnad seoses samba mõne põhimõõtmega toimivad, ning aitavad jälgida lähenemist riikide sees, hinnata regionaalpoliitika mõju ja kujundada regionaalpoliitika kavandamist.

2.2 Sotsiaalvaldkonna tulemustabelist saadud tõendusmaterjal

Sotsiaalvaldkonna tulemustabel kajastab COVID-19 kriisi järgseid töötingimusi ning näitab – kuna andmed on kättesaadavad – sotsiaalseid ja oskuste valdkonna tingimusi enne pandeemiat. Alates tulemustabeli esitamisest on liikmesriikide põhinäitajate hindamine (eelmises osas kirjeldatud metoodika alusel) põhinenud viimastel kättesaadavatel iga-aastastel andmetel nii tasemete kui ka muutuste kohta. Praeguses olukorras tähendaks see

²⁷ COM(2020) 575 final.

²⁸ SWD(2020) 205 final.

²⁹ Need dokumendid asendavad 2021. aastal riigiaruandeid. Lisaks ei esita komisjon 2021. aastal nendele liikmesriikidele riigipõhiseid soovitusi, välja arvatud soovitused eelarve olukorra kohta, nagu on ette nähtud stabiilsuse ja kasvu paktis.

³⁰ Mille kohta on olemas piirkondliku tasandi (NUTS 2) andmed (madala haridustasemega noorte osakaal, sooline tööhõivelõhe, NEET-noorte määr, tööhõive määr, töötuse määr, pikaajalise töötuse määr, vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr, sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele, rahuldamata vajadus arstiabi järele inimeste endi hinnangul ning sissetulekuvintiilide suhte kordaja).

³¹ Rahvaarvu kaalutud variatsioonikordaja põhjal.

lähenemisviis, et enamiku näitajate puhul vaadatakse 2019. aasta andmeid (ja muutusi võrreldes 2018. aastaga). Iga-aastaste andmete kasutamine ei võimaldaks siiski jälgida tööturu viimaseid arengusuundumusi kriisiolukorras ja nende suunamuutust võrreldes varasemate (pandeemiaeelsete) suundumustega. Selles kontekstis leppis näitajatega tegelev tööhõivekomitee töörühm kokku, et loobub ajutiselt sotsiaalvaldkonna tulemustabeli hindamisel iga-aastaste näitajate kasutamisest ja kasutab selle asemel kõige uuemaid kvartaliandmeid järgmise viie tööturu põhinäitaja³² puhul, mille jaoks need on tegelikult kättesaadavad (tööjõu-uuringu põhjal):

- tööhõive määr (vanuserühm 20–64);
- 20–64aastaste sooline tööhõivelõhe;
- töötuse määr (vanuserühm 15–74);
- pikaajalise töötuse määr (vanuserühm 15–74);
- 15–24aastaste mittetöötavate ja mitteõppivate noorte (NEET-noored) osakaal.

Põhinäitajad viitavad tööturu olukorra mõningale halvenemisele 2020. aasta esimesel poolel. Viiest eespool nimetatud tööturunäitajast on tööhõive määr ja NEET-noorte osakaal EL 27-s³³ 2020. aasta teises kvartalis võrreldes 2019. aasta sama kvartaliga halvenenud, samas kui töötuse määr on püsinud muutumatuna. Seevastu sooline tööhõivelõhe ja pikaajalise töötuse määr paranesid veidi (täpsemad üksikasjad viimaste suundumuste kohta on esitatud 1. peatükis).

Sotsiaalvaldkonna ja oskuste näitajad, mille kohta on saadaval ainult COVID-19 eelset aega käsitlevad andmed, paranesid 2019. aastal³⁴. Ülejäänud üheksa põhinäitajat osutavad positiivsele või üldiselt stabiilsele aastapõhisele suundumusele (st kas 2019. või 2018. aastal, olenevalt andmete kättesaadavusest). Eelkõige täheldati, et keskmiselt paranesid vaesuse, ebavõrdsuse ja nendega seotud näitajad (st vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste osakaal, sissetulekuvintiilide suhte kordaja, leibkonna kasutada olev kogutulu inimese kohta, keskmist palka teeniva täisajaga töötaja netosissetulek), samuti hariduse, lapsehoiu ja oskuste näitajad (haridussüsteemist varakult lahkunud noored, alla kolme aasta vanuste laste osalemine lapsehoius, alg- või sellest kõrgema taseme digioskustega elanikkonna osakaal). Seoses sotsiaalsiirete mõjuga vaesuse vähendamisele ja rahuldamata vajadusega arstiabi järele inimeste endi hinnangul täheldati üldiselt stabiilset suundumust.

Nagu 3. peatükis esitatud hajusdiagrammidest ilmneb, võib enamiku tööturunäitajate puhul (välja arvatud pikaajalise töötuse määr) täheldada liikmesriigiti erinevat suundumust. See tähendab, et keskmiselt on kehvema lähteolukorraga liikmesriikides olukord 2020. aasta teises kvartalis aasta võrdluses rohkem halvenenud. Sellegipoolest võib teiste põhinäitajate puhul üldiselt täheldada teatavat lähenemist (mõnel juhul ei ole suundumus selgelt välja joonistunud).

³² Nende viie näitaja puhul kasutatakse näitajate tasemenäitajana 2020. aasta teise kvartali väärtusi (sesoonselt korrigeeritud) ja muutusena 2020. aasta teise kvartali ja 2019. aasta teise kvartali erinevusi (sesoonselt korrigeeritud). 2019. aastat käsitlevad asjakohased hajusdiagrammid ja andmetabelid on esitatud teavitamise otstarbel lisas.

³³ Seoses nende andmetega on kasutusel ELi kaalutud keskmised näitajad, v.a näitaja „vallalise, ilma lasteta, keskmist palka teeniva täisajaga töötaja netosissetulek“, mille puhul kasutatakse kaalumata keskmisi näitajaid.

³⁴ Sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitajate väljavõtte tegemise tähtaeg oli 28. oktoober 2020.

Peaaegu kõigil liikmesriikidel on probleeme vähemalt ühe põhinäitajaga. Kõik liikmesriigid, välja arvatud Saksamaa, on vähemalt üks kord liigitatud ühte kolmest kõige problemaatilisemast kategooriast (st „kriitilises olukorras“, „tähelepanu vajav“ ja „kehv, kuid paranemas“). Ainuüksi hinnangu „kriitilises olukorras“ (st näitajad, mis on keskmisest palju kehvemad ja mis kas ei parane piisavalt kiiresti või on eelmise aasta jooksul veelgi halvenenud) on saanud 15 liikmesriiki, mis on ühe võrra rohkem kui 2020. aasta ühises tööhõivearuandes³⁵. Sellesse riikide rühma lisandusid Austria, Ungari ja Portugal (kaks viimast lisandusid uuesti pärast seda, kui nad olid sellest eelmisel aastal välja arvatud), enam ei kuulu sinna aga Eesti ja Leedu. 14 hinnatud valdkonnas anti hinnang „kriitilises olukorras“, „tähelepanu vajav“ või „kehv, kuid paranemas“ kokku 116 korda. See moodustab kõigist hinnangutest ligikaudu 33% (ühe pp võrra rohkem kui 2020. aasta ühises tööhõivearuandes). Neist kordadest hinnati olukorda kriitiliseks 41 korral (st kõigist hinnangutest 11,1 %), 2019. aasta ühises tööhõivearuandes aga 40 korral (10,3 % kõigist hinnangutest).

Nagu varasematelgi aastatel, on liikmesriikide olukord ja nende probleemide raskusaste tööturu näitajate osas väga erinev, peegeldades ka kriisi mõju. Rumeenia ja Hispaania on saanud hinnangu „kriitilises olukorras“, „tähelepanu vajav“ või „kehv, kuid paranemas“ kümne või enama näitaja puhul (vt tabel 1), järgnevad Bulgaaria ja Kreeka, kumbki üheksa probleemiga (vt tabel 1). Nendest riikidest on kõige rohkem hinnangut „kriitilises olukorras“ Bulgaarial, Rumeenial ja Hispaanial (iga riigi puhul kuus näitajat), neile järgneb Kreeka (4). Kreekal, Rumeenial ja Hispaanial on aga ka mitu positiivset hinnangut (registreeritud enne pandeemia algust) – Kreeka on saanud hinnangu „väga tubli“ seoses näitajaga „madala haridustasemega noored“ ning hinnangu „keskmisest parem“ seoses sissetulekute ebavõrdsuse ja digioskuste taseme näitajatega; Hispaanias on väga head lapsehoius osalemise näitaja ja näitaja „rahuldumata vajadus arstiabi järele inimeste endi hinnangul“; Rumeenia on saanud hinnangu „väga tubli“ seoses näitajaga „leibkondade kasutada oleva kogutulu kasv elaniku kohta“. Probleemide üldarvu poolest järgnevad Itaalia (seitse probleemi), Küpros, Ungari ja Läti (igaühel kuus probleemi)³⁶. Seevastu Tšehhi ja Madalmaad on „väga tublid“ või „keskmisest paremad“ kümne põhinäitaja poolest, järgnevad Taani ja Rootsi (kummalgi üheksa näitajat) ja Saksamaa (kaheksa näitajat).

³⁵ Arvud ei ole otseselt võrreldavad, kuna need käsitlesid 2020. aasta aruandes 28 ELi liikmesriiki, käesolevas aruandes aga 27 ELi liikmesriiki; keskmiste väärtuste ja standardhälvete arvutamist mõjutab riikide koosseis. Ühendkuningriigil ei olnud 2020. aasta aruandes ühtki hinnangut „kriitilises olukorras“.

³⁶ Tuleb märkida, et Itaalia puhul märgiti 2020. aasta ühises tööhõivearuandes üle kümne probleemi. Koostamise ajal puuduvad Itaalia andmed nelja ja Läti puhul ühe põhinäitaja kohta.

Tabel 1. Sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitajate kokkuvõte

	Võrdsed võimalused ja juurdepääs tööturule					Dünaamilised tööturud ja õiglased töötingimused					Avaliku sektori toetused / sotsiaalkaitse ja sotsiaalne kaasatus			
	Madala haridustasemega noored	Sooline tööhõivelõhe	Sissetulekukvintiliide suhte kordaja	Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr	NEET-noorte osakaal	Tööhõive määr	Töötuse määr	Pikaajalise töötuse määr	GDHI (elaniku kohta) kasv	Vallalise, keekmist palka teeniva täisajaga töötaja netosisissetulek	Sotsiaalsiirete mõju vaesuse vähendamisele	Lastehoiuasutustes käivate kuni 3aastaste laste osakaal	Rahuldamata vajadus arstiabi järele inimeste endi hinnangul	Inimeste digioskuste tase
Aasta	2019	2020 – II kv	2019	2019	2020 – II kv	2020 – II kv	2020 – II kv	2020 – II kv	2019	2019	2019	2019	2019	2019
Väga tubli	EL, HR, IE, LT, SI	FI, LT, LV	BE, CZ, SI	FI, SI	CZ, NL, SE	CZ, DE, NL, SE	CZ, PL		EE, HU, LT, RO	DE, IE, LU, NL	AT, DK, FI, SI	BE, DK, ES, NL, LU		DE, DK, FI, NL, SE
Keskmisest parem	CZ, EE, FI, PL, PT, SE	AT, DE, DK, FR, LU, PT, SE, SI	AT, DK, EL, FI, MT, NL	AT, CY, DE, DK, HR, NL, PL, SK	DK, EE, LU, LV, MT, PL, SI	DK, EE, FI, LT, LV, MT, PL	BE, DE, FR, HU, IE, IT, MT, NL, PT	CZ, DK, EE, FR, HU, NL, PL, PT	CZ, SE, SK	BE, CY, FI, FR, SE	BE, CZ, FR, LT, SE	MT, PT, SE, SI	AT, CZ, DE, ES, LT, LU, MT, NL	AT, CZ, EE, EL, HR, IE
Keskmine	AT, BE, DE, DK, FR, LV, NL, SK	BE, BG, EE, ES, HR, IE, NL, SK	DE, EE, HR, HU, LU, PL, PT	BE, HU, LU, PT	BE, FI, HU, LT, PT, SK	CY, FR, HU, LU, PT, SI, SK	AT, BG, CY, DK, FI, HR, LU, RO, SI, SK	AT, BE, BG, CY, FI, HR, IE, LV, RO, SE, SI	DE, DK, HR, FI, LV, PT, SI	EL, MT	CY, DE, NL, PL	EE, CY, DE, LV, FI	BE, BG, CY, HR, HU, PL, PT, SE, SI	BE, ES, FR, LT, MT, PT, SI, SK
Hea, kuid vajab jälgimist				CZ, FR				MT		AT				LU
Kehv, kuid paranemas	IT, RO	EL	LT	EL, LT	RO	HR		EL, ES, IT		BG, HU, LT, LV, PL, RO	LV	LT	EE, LV	
Tähelepanu vajav	CY, HU, LU	CY, CZ	CY, ES, SE	EE, ES, MT, SE	AT, EL, FR, HR, IE	AT, BE, BG, IE, RO	EE, LT, LV, SE	LT, LU, SK	BE, IE, FR, NL	CZ, EE, ES, HR, IT, PT, SI	EE, HR, HU, LU, MT	AT, BG, EL	DK, FI, RO	CY, HU, PL
Kriitilises olukorras	BG, ES, MT	HU, IT, MT, PL, RO	BG, RO	BG, LV, RO	BG, CY, ES, IT	EL, ES, IT	EL, ES		AT, CY, ES, IT	SK	BG, EL, ES, PT, RO	CZ, HR, HU, PL, RO	EL	BG, LV, RO

Märkus: ajakohastatud 28. oktoobril 2020. Sissetulekukvintiliide suhte kordaja ei ole kättesaadav Iirimaa, Prantsusmaa, Itaalia, Läti ja Slovakkia puhul. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr ei ole kättesaadav Iirimaa ja Itaalia kohta. NEET-noorte osakaal ja pikaajalise töötuse määr ei ole kättesaadavad Saksamaa kohta. Leibkonna kasutada oleva kogutulu kasv (elaniku kohta) ei ole kättesaadav Bulgaaria, Kreeka, Luksemburgi, Malta ja Poola puhul. Vallalise, ilma lasteta, keskmist palka teeniva täisajaga töötaja netosisissetulek on ebausaldusväärne (ja seda ei ole teatatud) Taani puhul. Iirimaa, Itaalia ja Slovakkia kohta ei ole kättesaadavad andmed sotsiaalsiirete mõju kohta vaesuse vähendamisele. Iirimaa, Prantsusmaa, Itaalia ja Slovakkia puhul ei ole andmed kättesaadavad näitaja „rahuldamata vajadus arstiabi järele inimeste endi hinnangul“ kohta. Andmed alla kolmeaastaste laste lapsehoius osalemise kohta ei ole kättesaadavad Prantsusmaa, Iirimaa, Itaalia ja Slovakkia puhul. Andmed inimeste digioskuste taseme kohta ei ole kättesaadavad Itaalia puhul (puuduvad andmed 2017. aasta kohta). Katkestused aegridades ja muud statistilised märged on esitatud 1. ja 2. lisas.

3. TÖÖHÕIVE- JA SOTSIAALREFORMID – LIIKMESRIIKIDE TULEMUSED JA MEETMED

Selles punktis antakse ülevaade liikmesriikide tööhõive- ja sotsiaalvaldkonna uusimatest põhinäitajatest ning liikmesriikides hiljuti võetud meetmetest neis eelisvaldkondades, mis on kindlaks määratud nõukogus 2020. aastal vastu võetud ELi tööhõivesuunistes³⁷. Seejuures tuginetakse liikmesriikide 2020. aasta riiklikele reformikavadele ja Euroopa Komisjoni allikatele³⁸. Kui ei ole märgitud teisiti, kajastatakse aruandes üksnes pärast 2019. aasta juunit rakendatud poliitikameetmeid. Hiljutiste tööturusuundumuste põhjalik analüüs on esitatud tööturu- ja palgasuundumuste 2020. aasta ülevaates³⁹ ning Euroopa tööhõive ja sotsiaalarengu 2020. aasta ülevaates⁴⁰.

3.1 Suunis 5. Tööjõunõudluse suurendamine

Selles punktis vaadeldakse, kuidas on rakendatud tööhõivesuunist nr 5, milles soovitatakse liikmesriikidel luua tingimused tööjõunõudluse suurendamiseks ja töökohtade loomiseks. Kõigepealt esitatakse ülevaade liikmesriikide töötuse ja tööhõive määradest; see täiendab 1. peatükis esitatud ELi tasandi analüüsi. Seejärel vaadeldakse füüsilisest isikust ettevõtjatega seotud suundumusi, palgadünaamika, miinimumpalga ja maksukiilu arengut. Punktis 3.1.2 antakse ülevaade liikmesriikides neis valdkondades võetud meetmetest, pöörates erilist tähelepanu poliitilistele meetmetele, mille eesmärk on säilitada pandeemia olukorras töökohti ja toetada nende loomist.

3.1.1 Põhinäitajad

Töötavate inimeste arv vähenes 2020. aasta teises kvartalis, mis kajastab COVID-19 kriisi mõju. Võrreldes 2018. aastaga suurenes kogutööhõive 2019. aastal või püsis samal tasemel kõigis liikmesriikides (välja arvatud väike vähenemine Poolas ja Rumeenias). 2020. aasta esimeses kvartalis tööhõive kasv aeglustus või muutus negatiivseks mitmes liikmesriigis (keskmiselt $-0,2\%$ ELis võrreldes eelmise kvartaliga). Seejärel registreeriti kõikides liikmesriikides (välja arvatud Malta) teises kvartalis langus (ELis keskmiselt $-2,7\%$). Võrreldes tööhõive haripunktiga 2019. aasta neljandas kvartalis ületas see langus kuue miljoni inimese piiri. Suurim langus registreeriti Hispaanias ($-8,4\%$, mis vastab 1,7 miljonile inimesele), Iirimaa ($-6,1\%$), Eestis ja Ungaris ($-5,6\%$). Tööhõive kasv oli 13 liikmesriigis alla -2% (joonis 7). Seevastu oli langus mõõdukam Küprosel ($-0,9\%$), Poolas ($-0,4\%$) ja Luksemburgis ($-0,3\%$). Malta oli ainus riik, kus tööhõive kasvas ($1,7\%$).

³⁷ ELT L 344, 19.10.2020, lk 22–28.

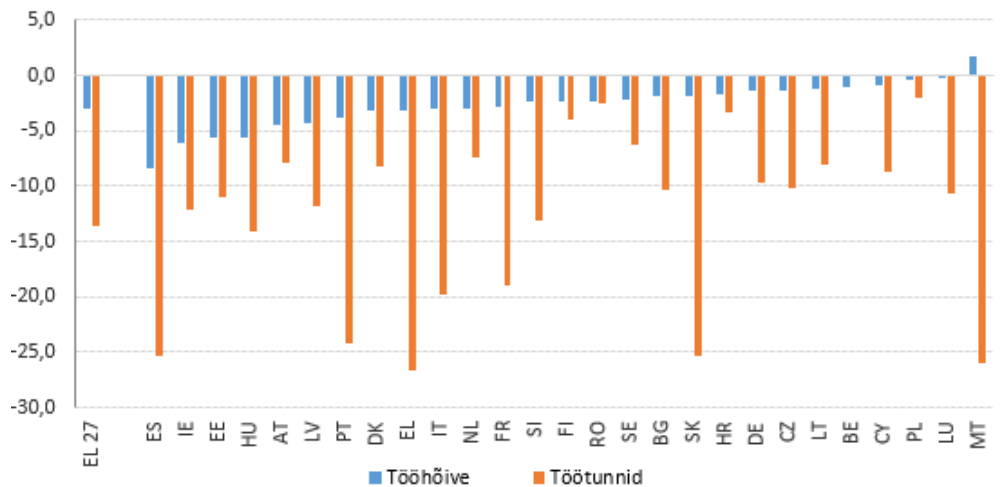
³⁸ Sh andmebaas LABREF aadressil <https://europa.eu/!NR68Bw>.

³⁹ Euroopa Komisjon (2020): „Labour Market and Wage Developments in Europe“ (Tööturu- ja palgasuundumused Euroopas), 2020. aasta ülevaade. Luxembourg, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, ilmus..

⁴⁰ Euroopa Komisjon (2020): „Employment and Social Developments in Europe“ (Euroopa tööhõive ja sotsiaalarengu aruanne). 2020. aasta ülevaade. Luxembourg, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus. Kättesaadav aadressil <https://europa.eu/!MM76mf>.

Joonis 7. Tööhõive oluline vähenemine kogu ELis

Protsentuaalne muutus kogutööhõives ja töötundides ajavahemikul 2019. aasta neljandast kvartalist 2020. aasta teise kvartalini.

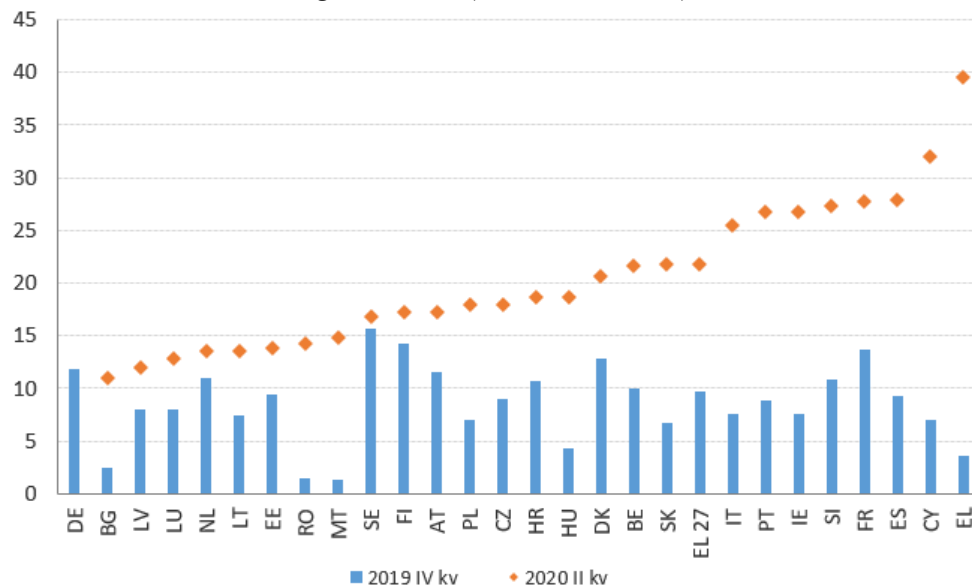

Allikas: Eurostat, rahvamajanduse arvepidamine.

Märkus: sesoonselt ja kalendaarselt korrigeeritud andmed, välja arvatud ainult sesoonselt korrigeeritud andmed Tšehhi, Kreeka, Prantsusmaa, Malta, Poola, Portugali ja Slovakkia (tööhõive) ning Malta ja Slovakkia (töötunnid) puhul. Belgia kohta ei ole töötundide andmed kättesaadavad.

Joonis 8. Töölt eemalolek suurenes järsult kogu ELis

Töölt eemaloleku osakaal kogu tööhõivest (vanuserühm 20–64)

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring. Märkus: sesoonselt korrigeeritud andmed. Saksamaa kohta ei ole 2020. aasta teise kvartali andmed kättesaadavad.

Lühendatud töötaja kavad aitasid ohjeldada töökohtade kadumist. Alates kriisi puhkemisest on liikmesriigid ulatuslikult rakendanud lühendatud töötaja kavasid või muid töökohta säilitamise kavasid ja/või neid tugevdanud eesmärgiga piirata töökohtade kadumist, vältida inimkapitali hajutamist ettevõtte tasandil ja säilitada kogunõudlust suure ja järsu

majanduslanguse faasis. Samal ajal on tööandjad autonoomselt kohandanud ka tööjõuvajadust oma tegevuse jätkusuutlikkuse tagamiseks. Nagu on juba näidatud punktis 1 ja nagu nähtub jooniselt 7, on töötundide arvu vähenemine olnud oluliselt suurem kui tööhõive vähenemine (ELis 2020. aasta teises kvartalis võrreldes 2019. aasta neljanda kvartaliga –13,5 % vs. –2,9 %), mille peamiseks põhjuseks võib pidada lühendatud tööaja kavade toimimist. Riikide arvestuses võib suurimaid erinevusi kahe näitaja⁴¹ vahel täheldada Luksemburgis, Slovakkias, Küprosel, Kreekas, Tšehhis, Saksamaal, Prantsusmaal ja Itaalias. Samal ajal, nagu on näha jooniselt 8, kasvas töölt eemalolevate töötajate arv (osakaaluna kogutööhõivest) järsult, suurenedes ELis 12,1 pp võrra (9,7 %-lt 2019. aasta neljandas kvartalis, olles hoidnud viimase kümne aasta jooksul stabiilset suundumust, 21,8 %ni 2020. aasta teises kvartalis). Juba ainuüksi ajutised koondamised moodustasid peaaegu poole kõigist eemalolekutest (järsk tõus 0,2 %-lt 2019. aasta neljandas kvartalis 10,3 %ni 2020. aasta teises kvartalis). Suurim eemalolekute osakaalu kasv registreeriti Kreekas (+35,9 pp), Küprosel (+25 pp), Iirimaa (+19 pp), Hispaanias (+18,7 pp), Itaalias ja Portugalis (+18 pp).

Lühendatud tööaja kavade kasutamine on COVID-19 kriisi ajal saavutanud enneolematu taseme kõigis riikides (mille andmed on avalikult kättesaadavad)⁴². Lühendatud tööaja kasutamine oli eriti laialt levinud teenindussektoris (peamiselt hotellides ja restoranides) ning jaekaubanduses. Alles väljatöötatud kavadega liikmesriikides kasutati seda suhteliselt vähem. Osaliselt võis see olla tingitud nende kavade ülesehitusest, aeglasest kohanemisest uute haldusmenetlustega või viivitustest rakendamisel. Mõne vast loodud kava puhul (näiteks Bulgaarias, Tšehhis, Horvaatias ja Ungaris) võis kasutuselevõttu pidurdada nõue, et ettevõtjad peavad katma osa kuludest. Poolas vähendas esmast kasutuselevõttu nõue säilitada tööhõive pärast toetuse lõppemist.

Üldise tööhõive määra piiratud languse varjus esineb liikmesriigiti suuri erinevusi. 2019. aastal tööhõive määr (vanuserühm 20–64) keskmiselt tõusis ja seda kõigis liikmesriikides (välja arvatud väike langus Rootsis, kus see oli siiski kõrgeimal tasemel kogu ELis). Nagu on näidatud punktis 1, vähenes tööhõive määr 2020. aasta teises kvartalis 1,3 pp võrra, langedes 72 %ni 2019. aasta teises kvartalis saavutatud tipptasemest 73,3 % (mis viis näitaja tagasi 2018. aasta esimeses kvartalis registreeritud tasemele). Nagu öeldud, võib üldist tagasihoidlikku langust seostada kriisi kontekstis võetud erakorraliste meetmetega. Siiski esineb selle olukorra varjus liikmesriigiti olulist ebaühtlust. Nagu on näidatud jooniselt 9, oli langus kõige suurem Hispaanias (3,8 pp), järgnesid Bulgaaria (3,2 pp), Austria (2,4 pp) ja Iirimaa (2,4 pp). Seevastu registreeriti Horvaatias kasv (0,7 pp), samal ajal kui Malta, Läti ja Poola näitajad olid stabiilsed või vähenesid veidi.

Kui vaadata sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitajate metoodikale tuginevat hinnangut, ei muutu olukord varasemate aastatega võrreldes oluliselt – Kreeka, Itaalia ja Hispaania on endiselt kriitilises olukorras (määrad 65 % lähedal või alla selle), samas kui Rootsi, Saksamaa, Tšehhi ja Madalmaad on saanud hinnangu „väga tubli“ (näitajad on 80 % lähedal või üle selle). Ühtlasi selgitab tööhõive järsk langus Bulgaarias, Iirimaa ja Austrias, miks need riigid liigitati tähelepanu vajavaks (kuigi vastavad tasemed on endiselt keskmise lähedal). Hinnang „tähelepanu vajav“ on antud ka Belgiale ja Rumeeniale, kus tööhõive määr langes eelmisel aastal alla 70 %. Horvaatiale, mille tööhõive määr oli 2020. aasta teises kvartalis jätkuvalt madal ehk 66,8 %, anti hiljutist tõusu arvestades (hoolimata kriisist)

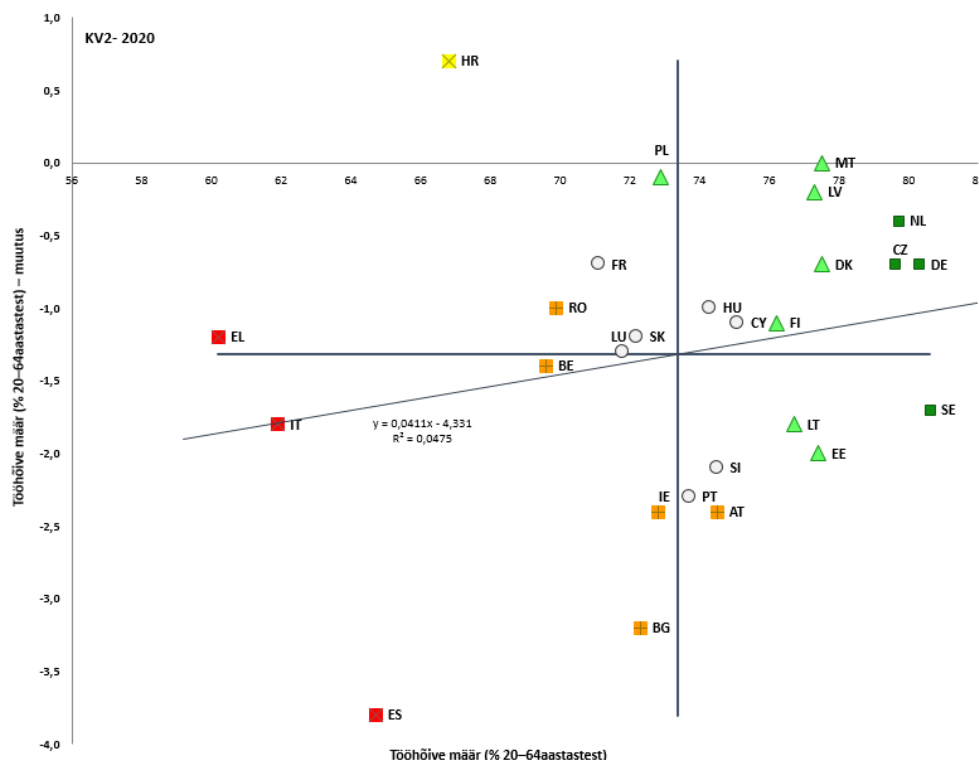
⁴¹ Arvestades töötundide arvu vähenemise suhet tööhõive vähenemisse.

⁴² Üksikasjalik teave on esitatud dokumendis „Labour Market and Wage Developments Annual Review 2020“ (Tööturu- ja palgasuundumused Euroopas. 2020. aasta ülevaade) (avaldatakse peatselt).

hinnang „kehv, kuid paranemas“. Tõusev regressioonisirge viitab sellele, et liikmesriikides on suundumus erinev (st madalamast tasemest lähtuvates riikides on tööhõive määr langenud kiiremini). Kas see suundumus jääb aja jooksul püsima, nagu see juhtus finantskriisi ajal, ei ole veel selge. Mitmes liikmesriigis esineb tööhõive määraades märkimisväärsed piirkondlikke erinevusi (vt 4. lisa).

Joonis 9. Tööhõive määr langes peaaegu kõikides liikmesriikides.

Tööhõive määr (20–64aastased) ja selle aastane muutus (sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

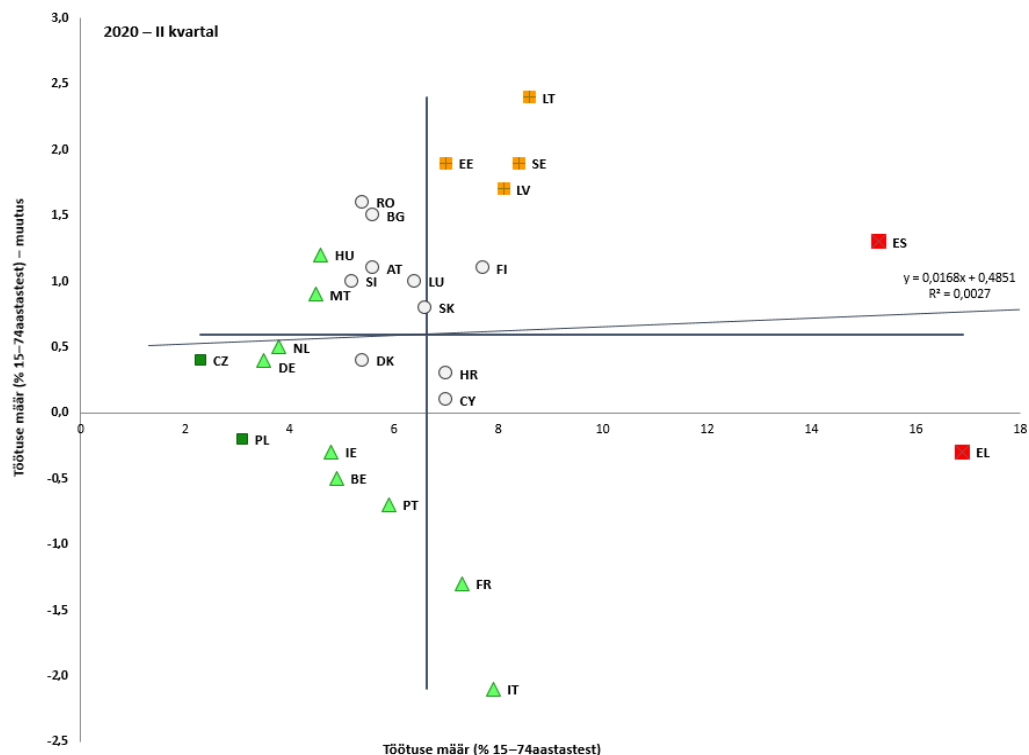
Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring. Ajavahemik: 2020. aasta teise kvartali tasemed ja muutused võrreldes 2019. aasta teise kvartaliga. Märkus: telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas.

Enamikus liikmesriikides on töötuse kasv olnud seni mõõdukas. Nagu on näidatud punktis 1, tõusis ELi keskmine töötuse määr 2020. aasta septembris 7,5 %ni, st ainult 1 pp võrra, võrreldes kriisieelse madalaima tasemega, mis registreeriti 2020. aasta veebruaris. See tuleneb jätkuvast langusest enamikus liikmesriikides 2019. aastal. Sellist mõõdukat tõusu võib pidada lühendatud tööaja kavade toimimise mõjuks, ehkki osa sellest võib selgitada mitteaktiivsusega (mitmes liikmesriigis loobus märkimisväärselt osa töötajatest aktiivsest tööotsimisest, eriti liikumispriirangute ajal). Joonis 10, mis näitab töötuse määra 2020. aasta teises kvartalis võrreldes 2019. aasta teise kvartaliga, osutab sellele, et nii mõõdukas keskmine tõus vastab väga erinevatele riigisisestele suundumustele. Töötuse määr tõusis selle aja jooksul 20 liikmesriigis 27st; Leedus, Lätis, Eestis ja Rootsis oli tõus 2 pp lähedal või üle selle (kõik said sotsiaalvaldkonna tulemustabeli meetoodika järgi hinnangu „tähelepanu vajav“). Seevastu on töötuse määr tegelikult vähenenud Itaalias, Prantsusmaal, Portugalis, Belgias, Iirimaal, Poolas ja Kreekas (Itaalia puhul enam kui 2 pp võrra). Seda suundumust võib aidata selgitada aktiivsuse määra langus (3,1 pp võrra Iirimaal ja Portugalis, 2,9 pp võrra Itaalias, 2,1 pp võrra Prantsusmaal, 1,7 pp võrra Belgias, 1,5 pp võrra Kreekas). Näitajad

2020. aasta septembri kohta viitavad töötuse tegelikule suurenemisele võrreldes aastataguse ajaga kõigis nendes riikides, välja arvatud Belgia ja Prantsusmaa. Võrdluses on Hispaania ja Kreeka saanud ikkagi hinnangu „kriitilises olukorras“ (töötuse määr üle 15 %), samas kui Tšehhi ja Poola on märgitud kui väga tublid (töötuse määr alla 4 %). Suured erinevused püsivad piirkondade tasandil (vt 4. lisa), kusjuures mõnes Kreeka, Itaalia ja Hispaania piirkonnas on töötuse määr üle 20 %.

Joonis 10. Töötus on enamikus liikmesriikides kasvanud, üldiselt on kasv mõõdukas

Töötuse määr (15–74aastased) ja selle aastane muutus (sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring. Ajavahemik: 2020. aasta teise kvartali tasemed ja muutused võrreldes 2019. aasta teise kvartaliga. Märkus: telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisa.

Füüsilisest isikust ettevõtjaid mõjutas kriis keskmiselt vähem kui üldtööhõivet, kuid liikmesriigiti oli ebaühtlus suurem. Ajavahemikul 2019. aasta neljandast kvartalist 2020. aasta teise kvartalini vähenes FIEde arv 1,8 % (ehk 530 000 võrra) võrreldes 2,9 %ga kogutööhõives (rahvamajanduse arvepidamise näitajad, sesoonselt korrigeeritud⁴³). Ehkki see langus on suur, viitab võrdlus kogutööhõivega sellele, et suur osa FIEdest suutis oma tegevust jätkata hoolimata majandustegevuse kokkuvarisemisest, kas vähendades (ajutiselt) oma majandustegevuse mahtu või minnes üle kaugtöö vormidele. Siiski on FIED üks kõige

⁴³ Eurostat, tööjõu-uuringu andmed (vanuserühm 15–64, sesoonselt korrigeerimata) osutavad samal perioodil 1,5 % langusele.

ohustatumaid kategooriaid, kui majanduslangus pikemalt kestma jääb, ja seda ka piiratud juurdepääsu tõttu sotsiaalkaitstesüsteemidele paljudes liikmesriikides. Ajavahemikus 2019. aasta neljandast kvartalist 2020. aasta teise kvartalini vähenes tööhõive FIEde puhul kiiremini kui kogutööhõive ainult seitsmes liikmesriigis (Bulgaaria, Saksamaa, Eesti, Malta, Rumeenia, Slovakkia ja Soome). Üldiselt registreeriti suurim langus Rumeenias (–10,5 %), järgnesid Eesti (–6%), Iirimaa (–5,7 %) ja Hispaania (–4,6 %). Huvitav on see, et FIEde arv kasvas kriisi ajal üheteistkümnes liikmesriigis, enim Lätis, Poolas ja Luksemburgis.

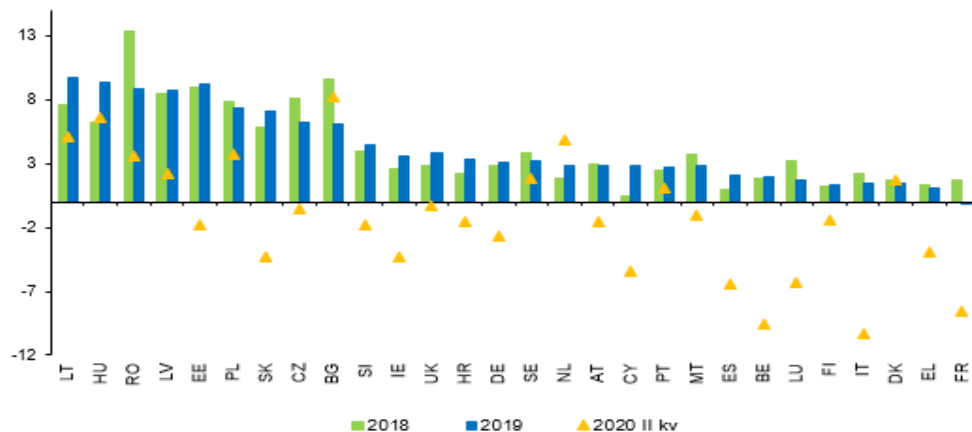
Viimastel aastatel on FIEde osakaal kogutööhõives aeglaselt kahanenud. Üldiselt on FIEde osakaal aegamööda vähenenud: 14,3 %-lt 2008. aasta 13,4 %ni 2019. aastal⁴⁴. Selline langus ilmnes eelkõige majanduskasvu etapis aastatel 2013–2019, kui töökohti loodi töötajate hulgas proportsionaalselt enam. Nagu on üksikasjalikult kirjeldatud 2020. aasta ühises tööhõivearuandes, peitub selles vähenemises FIEde koosseisu pidev nihe traditsioonilistelt tegevusaladelt teenuste ja suurema lisandväärtusega sektorite suunas – eelkõige põllumajandusest, kaubandusest ja transpordist teabe ja kommunikatsiooni, kutse-, teadus- ja tehnikaalase tegevuse, inimtervishoiu ja sotsiaaltöö valdkonda. Selle struktuurimuutusega kaasneb FIEde keskmise haridustaseme kiirem tõus kui palgatöötajate hulgas: kolmanda taseme haridusega töötajate osakaal FIEde hulgas kasvas 26 %-lt 2008. aastal 36,1 %ni 2019. aastal võrreldes piiratud kasvuga palgatöötajate seas (26,1 %-lt 34,5 %ni). Kriis tõenäoliselt kiirendab FIEde üleminekut teenindussektorisse ja kõrgemale haridustasemele, kuna kõige enam kannatavad traditsiooniliste sektorite (kus tööd ei saa teha digitaalselt) madala kvalifikatsiooniga töötajad.

Nominaalpalga kasv kiirenes 2019. aastal ja seejärel reageeris järsule majanduslangusele. EL 27 töötajate nominaalse töötasu keskmine kasv oli üle 3 % ja ulatus Balti riikides, Kesk- ja Ida-Euroopas ning Iirimaaal enam kui 4 %ni (joonis 11). Ungari, Leedu ja Iirimaa puhul ületasid 2019. aastal toimunud muutused oluliselt eelmise aasta muutusi, samas kui Rumeenia, Bulgaaria, Eesti ja Tšehhi puhul täheldati kiire kasvu aeglustumise märke. Palgakasv aeglustus ka Rootsis ning eriti Itaalias ja Prantsusmaal (viimases jäid need 2018. aasta tasemele). 2020. aastal, kui mitmes liikmesriigis algas majanduslangus, hakkas enamikus neist töötaja kohta makstava töötasu kasv aeglustuma. See reaktsioon kajastab peamiselt töötundide nappust (ja sageli ka seonduvaid palgakulusid), mis on seotud lühendatud tööaja kavade laialdase kasutamisega. Olenevalt riiklike kavade ülesehitusest, kaasatud töötajate osakaalust ja töötundide vähenemise ulatusest erines palga langus märkimisväärselt. 2020. aasta teiseks kvartaliks registreerisid paljud liikmesriigid (18) negatiivseid muutusi (võrreldes eelmise aasta sama perioodiga), suur oli langus Prantsusmaal (–8,5 %), Belgias (–9,5 %) ja Itaalias (–10,3 %). Ülejäänud riikidest mõnes oli positiivne areng suurem kui 3,5 %, näiteks Rumeenias, Madalmaades ja Poolas, ning eriti silmatorkav Bulgaarias (+8,3 %), Ungaris (+6,6 %) ja Leedus (+5,1 %). Kuna töötunde vähendavad ettevõtted üritavad tööjõukulusid kokku hoida, on töötaja kohta makstavat töötasu lisaks mõjutanud ka töötasu muutuvate komponentide külmutamine või töölepingute pikendamise edasilükkamine.

⁴⁴ Eurostati tööjõu-uuringu andmed, vanuserühm 15–64.

Joonis 11. Nominaalpalga kasv muutus kriisi ajal enamikus liikmesriikides negatiivseks

Nominaalne töötasu töötaja kohta, 2018–2019 ja 2020. aasta teine kvartal – aastane muutus protsentides

1) Palka mõõdetakse näitajaga „nominaalne töötasu töötaja kohta“, mis arvutatakse töötajate summaarse töötasuna, jagatuna töötajate koguarvuga. Summaarset töötasu defineeritakse kui rahalist või mitterahalist kogutaset, mida tööandja maksab töötajale arvestusperioodi jooksul tehtud töö eest, ning see koosneb kahest komponendist: i) rahas või loonustasuna makstav palk ja ii) tööandja makstav sotsiaalkindlustusmaksed. 2) Kõik kasutatud andmed on rahvamajanduse arvepidamise andmed. Näitajad põhinevad riikide vääringutel. Koondandmed on kaalutud keskmised.

Allikas: Euroopa Komisjon, AMECO andmebaas.

Ehkki töötasu töötaja kohta vähenes, põhjustas töötundide vähendamine tunnitasu tõusu. Kuigi mõnes riigis (Küpros, Tšehhi, Horvaatia, Poola ja Rumeenia) tunnitasud 2020. aasta teises kvartalis tegelikult vähenesid (eelmise kvartaliga võrreldes), ületasid need üldiselt töötaja kohta makstavat töötasu. Seitsmes riigis on erinevus üle 10 pp, väärtused olid suurimad Prantsusmaal ja Portugalis (vastavalt 14 % ja 19,6 %).

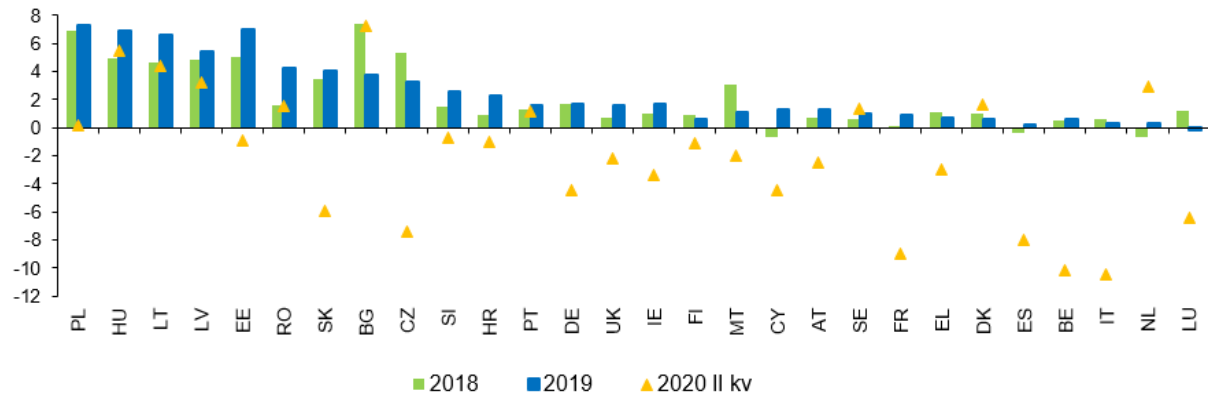
2019. aastal kasvasid reaalkalgad peaaegu kõigis liikmesriikides ja vähenesid seejärel 2020. aasta esimeses pooles ⁴⁵. Reaalkäituses (korrigeeritud tarbijahinnaindeksi inflatsiooniga) oli 2019. aasta palgakasv eriti tugev – üle 5 % – Kesk- ja Ida-Euroopa riikides (Poola, Ungari, Rumeenia, Slovakkia) ja Balti riikides (Eesti, Läti ja Leedu). Reaalkalga tugev dünaamika riikides, kus SKP elaniku kohta jõuab ELi keskmisele tasemele, tõi kaasa reaalkalgade hajumise vähenemise ELis. Alla üheprotsendilist kasvu täheldati üheksas riigis, sealhulgas Rootsis, Prantsusmaal, Kreekas, ja peaaegu olematu oli kasv Itaalias ja Madalmaades (vt joonis 12). Luksemburgis oli reaalkalga kasv negatiivne. 2020. aasta teises kvartalis registreeriti reaalkalga dünaamika suurem ebaühtlus. Mitmes liikmesriigis vähenevad reaalkalgad koondarvestuses tugevalt, eriti Tšehhis, Hispaanias, Prantsusmaal, Belgias ja Itaalias; kahes viimati nimetatud riigis vähenes reaalkalk enam kui kümme protsenti. See vähenemine on (vähemalt) osaliselt seletatav lühendatud tööaja kavade mõjuga, olenevalt riiklike meetmete ülesehitusest (riikides, kus hüvitisi makstakse otse töötajatele ja kirjendatakse sotsiaalsiiretena, toovad lühendatud tööaja kavad kaasa täheldatud palgakulude vähenemise)⁴⁶. Mujal jätkus kõige hiljutisema suundumuse kohaselt positiivne areng, eriti Leedus, Lätis, Ungaris ja Bulgaarias.

⁴⁵ Töötajate vaatenurgast on kõige asjakohasem palgamõõt brutopalk, seega jäetakse välja tööandjate tehtavad maksed.

⁴⁶ Dias da Silva jt (2020), „Short-time work schemes and their effects on wages and disposable income“ (Lühendatud tööaja kavad ja nende mõju palgakadele ja netotulule), ECB Economic Bulletin, nr 4/2020.

Joonis 12. Reaalpalga kasv oli 2019. aastal tugev Ida-Euroopa ja Balti liikmesriikides

Reaalpalk töötaja kohta, 2018, 2019 ja 2020. aasta teine kvartal, aastane muutus protsentides

1) Reaalne brutopalk töötaja kohta; deflaator: eratarbimine. 2) Riigid on reastatud 2019. aasta reaalpalga kasvu kahanevas järjekorras. Allikas: Euroopa Komisjon, AMECO andmebaas.

Pärast langust eelmise finantskriisi tagajärjel kasvas palgatulu osakaal aastatel 2018 ja 2019 keskmiselt mõõdukalt. 2019. aastal tõusis EL 27-s palgatulu osakaal 55,4 %ni (2015.–2017. aasta madalaimalt, 55 % tasemelt), kusjuures Küprosel, Sloveenias, Slovakkias, Leedus ja Lätis on tõus üle 1 pp. Samal ajal vähenes palgatulu osakaal seitsmes riigis ning vähemalt 1 pp võrra Prantsusmaal, Rumeenias ja Bulgaarias. Ajavahemikul 2013–2019 kasvas palgatulu osakaal liikmesriikides, kus lähtetasemed olid suhteliselt madalad, eelkõige Lätis, Leedus, Rumeenias ja Slovakkias, mis näitab teatavat lähenemist. Suurimates ELi riikides kasvas palgatulu osakaal ainult Saksamaal (1,7 pp võrra), vähenes veidi Itaalias (–0,3 pp võrra), samas kui Prantsusmaal, Hispaanias ja Madalmaades registreeriti kahanemine enam kui 1 pp võrra.

Kolme viimase aasta jooksul kasvas netosissetulek Kesk- ja Ida-Euroopas jätkuvalt kiiremini, mis aitab kaasa palgatulu tasemete lähenemisele. See suundumus ilmneb selgelt riikide jaotusest kolmeaastast ajavahemikku 2016–2019 kajastaval joonisel 13, kus võrdlusaluseks on võetud vallaline, ilma lasteta, keskmist palka teeniv palgasaaja⁴⁷. Elatusasemete ülespoole ühtlustumine on kooskõlas Euroopa sotsiaaldõiguste samba eesmärkidega. Netosissetuleku jaotuse vahemiku alumises osas oli Bulgaarias, Rumeenias, Lätis, Leedus, Ungaris ja Poolas, kus netosissetulek ostujõu standardi alusel jäi alla 15 000 euro või selle lähedale, viimase kolme aasta keskmine kasv üle 5 % ning need riigid on saanud hinnangu „kehv, kuid paranemas“⁴⁸. Teistes riikides, kus tasemed olid sarnaselt madalad, nii kiiret kasvu ei olnud ning nad on saanud hinnangu „tähelepanu vajav“ (Horvaatia, Sloveenia, Portugal, Tšehhi ja Eesti) või „kriitilises olukorras“ (Slovakkia). Kõige

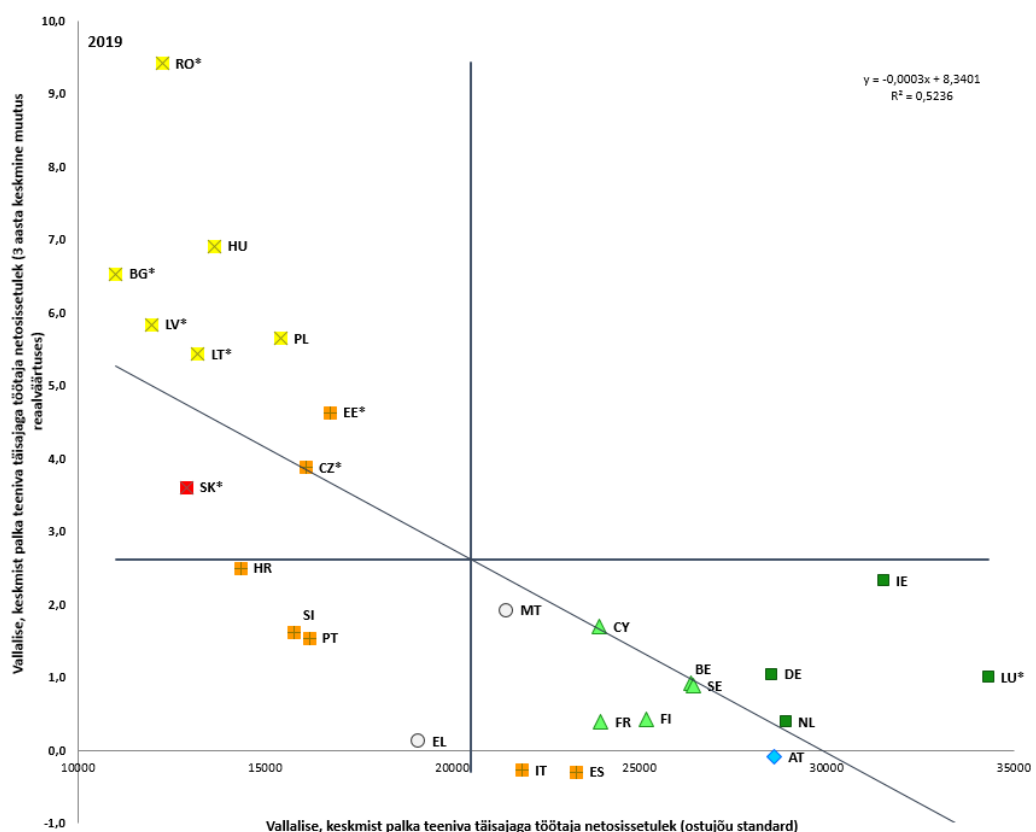
⁴⁷ Netosissetuleku tasemeid mõõdetakse ostujõu standardi järgi, et võimaldada sisulist võrdlust liikmesriikide vahel. Muutusi mõõdetakse omavääringus ja reaalkasvat. Seda näitajat tuleks mõista ja tõlgendada koostöös muude näitajatega, nagu vaesusriski määr, palgajaotuse viienda ja esimese detsiili suhe (D5/D1) ning tööhõive olukorra jälgimise vahendi, sotsiaalkaitse olukorra jälgimise vahendi ja ühise hindamisraamistiku muud asjakohased näitajad.

⁴⁸ Huvitav on see, et mitmes neist riikidest on suur palkade ebavõrdsus, mis on mõõdetud viienda ja esimese palgadetsiili (D5/D1) suhtena. OECD andmetel olid 2017. aastal suurima D5/D1 suhtega ELi riigid Rumeenia (2,9), Läti (2,6), Leedu (2,5) ja Bulgaaria (2,5). Skaala teises otsas registreeriti kõige väiksemad suhtarvud Soomes (1,8), Slovakkias (1,8) ja Tšehhis (1,7).

tublimate riikide seas on netosissetulek ostujõu standardi alusel ligi 30 000 eurot või rohkem Saksamaal, Madalmaades, Iirimaa ja Luksemburgis. Nendes liikmesriikides on netosissetulekud kasvanud kiiremini kui sarnaste tasemetega riikides. Hispaanias, Kreekas ja Itaalias, kus netosissetulek on keskmisele lähedal, oli viimase kolme aasta areng negatiivne või stagnenud (järjepidevalt kõrge töötuse määr). Oluline on see, et keskmisest suurema netosissetulekute kasvuga riigid paistavad silma ka tööjõu ühikukulu kiire kasvuga, mille pikaajalist mõju konkurentsivõimele tuleb jälgida.

Joonis 13. Netosissetulekud on Kesk- ja Ida-Euroopas kiiresti kasvanud ning see toetab ülespoole suunatud lähenemist

Netosissetulek ja selle aastane muutus – kolme aasta keskmine (sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

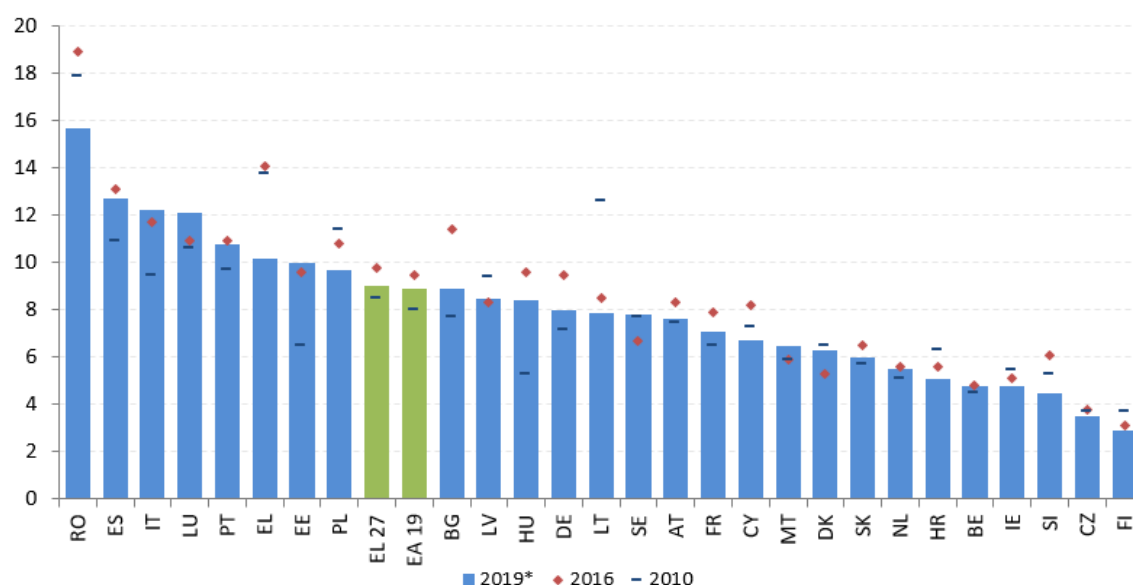
Allikas: maksude ja hüvitiste andmebaas (omaarvutused). Ajavahemik: 2019. aasta tasemed (kolme aasta keskmine) ja keskmine aastane muutus 2016–2019. Märkus: telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas. Täpniga on tähistatud liikmesriigid, kus nominaalne tööjõu ühikukulu ületas makromajandusliku tasakaalustamatuse menetlusega kehtestatud künnise. Makromajandusliku tasakaalustamatuse menetluse tulemustabeli näitaja on nominaalse tööjõu ühikukulu kolme aasta protsentuaalne muutus. Künnis on euroala riikide puhul 9 % ja euroalaväliste riikide puhul 12 %. Taani kohta teavet ei esitata, kuna selle väärtus on ebausaldusväärne.

Töö ei taga alati inimväärseid elamistingimusi. Viimastel aastatel on madalapalgaliste töötajate olukord paljudes riikides halvenenud. Palgavaesus on viimasel kümnendil suurenenud, tõustes EL 27-s 8,5 %-lt 2007. aastal 9,8 %ni 2016. aastal, millele 2019. aastal

järgnes langus 9 %ni⁴⁹. Tööturget ümber kujundavad struktuursed suundumused, näiteks digitaliseerimine ja ebatüüpiliste töövormide kasv, toovad kaasa töökohtade suurema polariseerumise, tööhõive vähenemise keskmise palgaga töökohtadel ning samaaegse tööhõive kasvu madala- ja kõrgepalgalistel kutsealadel⁵⁰. Ajutise töölepinguga töötajad on suuremas palgavaesuse ohus kui alalise töölepinguga töötajad (16,3 % vs. 5,7 %); samuti madala kvalifikatsiooniga töötajad võrreldes kõrgelt kvalifitseeritud töötajatega (19,3 % vs. 4,5 %). Lisaks kogevad väljaspool ELi sündinud töötajad palgavaesust palju suurema tõenäosusega (20,9 %) kui ELis sündinud töötajad (7,9 %). Joonisel 14 on näha, et Rumeenias, Hispaanias, Itaalias, Luksemburgis, Portugalis ja Kreekas on vaesuse ohus üle 10 % töötajatest. Selles rühmas on palgavaesuse määr võrreldes 2010. aastaga tegelikult tõusnud Hispaanias, Itaalias, Luksemburgis ja Portugalis.

Joonis 14. Palgavaesus on viimase kümnendi jooksul enamikus liikmesriikides suurenenud.

Tööga hõivatute suhtelise vaesuse määr, võrdlus aastate lõikes

Allikas: Eurostat, sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev statistika.

Märkus: Prantsusmaa, Iirimaa, Itaalia ja Slovakkia kohta ei ole 2019. aasta andmed kättesaadavad (selle asemel esitatakse 2018. aasta andmed).

Naistel, noortel ja madala kvalifikatsiooniga töötajatel, samuti ebatüüpilise töökohaga töötajatel on suurem tõenäosus saada miinimumpalka kui teistel töötajatel⁵¹. Eelkõige teenivad noored töötajad miinimumpalka kolm korda suurema tõenäosusega kui täiskasvanud

⁴⁹ Andmed viitavad ELi koondandmetele (hõlmavad Ühendkuningriiki, kuid mitte Horvaatiat), mis on aastate 2007–2016 ainus võrreldav näitaja. Praeguse 27 liikmesriigi keskmisena (sh Horvaatia ja v.a Ühendkuningriik) kasvas palgavaesus 8,5 %-lt 2010. aastal (kõige varasemad kättesaadavad andmed) 9,3 %ni 2018. aastal. Palgavaesus on nende töötavate inimeste osakaal, kelle ekvivalentnetosissetulek jääb allapoole suhtelise vaesuse piiri, milleks loetakse 60 % mediaan-ekvivalentnetosissetulekust (pärast sotsiaalsiirdeid).

⁵⁰ Euroopa Komisjon (2019): „Labour Market and Wage Developments in Europe“ (Tööturu- ja palgasuundumused Euroopas): 2019. aasta aruanne, tööhõive, sotsiaalküsimuste ja sotsiaalse kaasatuse peadirektoraat.

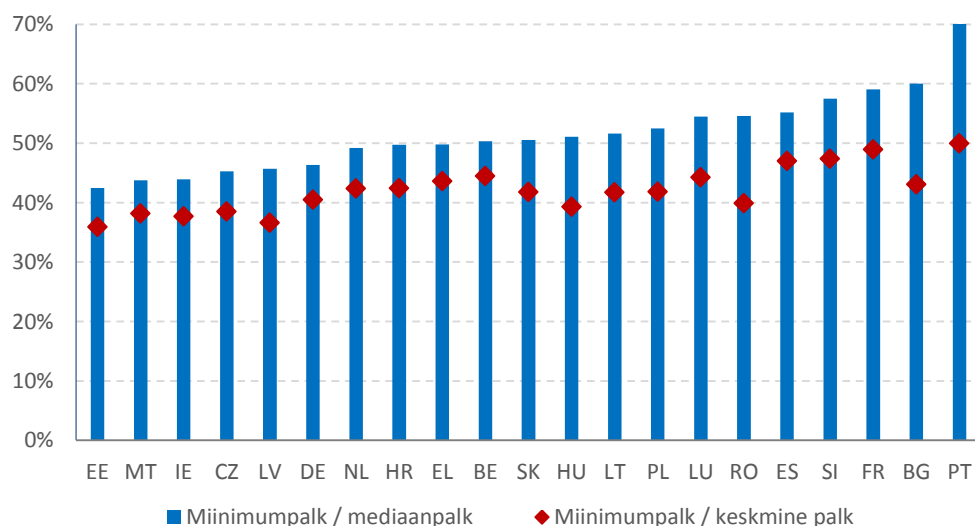
⁵¹ Üksikasjalikum teave on esitatud mõjuhinnaangus, mis on lisatud ettepanekule võtta vastu Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv piisavate miinimumpalkade kohta Euroopa Liidus, SWD (2020) 245 final.

töötajad, naiste puhul on see tõenäosus peaaegu kaks korda suurem. Samamoodi suurendab ajutine töö miinimumpalga saamise tõenäosust kolm korda, osalise tööajaga töö aga kaks korda. Sealjuures on enamikus liikmesriikides tüüpiline miinimumpalga saaja üle 25aastane keskhariidusega inimene, kes elab koos elukaaslasega. Selle põhjuseks on asjaolu, et noorte, madala kvalifikatsiooniga töötajate ja üksikvanemate osakaal on kogu tööjõus suhteliselt väike, mis vähendab nende puhul muidu suuremat võimalust saada miinimumpalka.

Hoolimata miinimumpalga hiljutisest tõusust paljudes liikmesriikides⁵² on seadusjärgsed miinimumpalgad majanduses makstavate muude palkadega võrreldes paljudel juhtudel madalad. Peaaegu kõigis liikmesriikides on seadusega kehtestatud miinimumpalk alla 60 % mediaanpalgast ja 50 % keskmisest palgast. Aastal 2019 saavutati mõlemad väärtused ainult Portugali seadusjärgse miinimumpalga puhul, Bulgaarias jõudis miinimumpalk 60 %ni mediaanist. Samal aastal oli miinimumpalk alla 50 % mediaanpalgast üheksas ELi riigis (Eesti, Malta, Iirimaa, Tšehhi, Läti, Saksamaa, Madalmaad, Horvaatia ja Kreeka, vt joonis 15). Samal aastal oli seitsmes riigis (Eesti, Malta, Iirimaa, Tšehhi, Läti, Ungari ja Rumeenia) miinimumpalk alla 40 % keskmisest palgast. On ka juhtumeid, kus miinimumpalk ei olnud piisav töötajate kaitsmiseks vaesusriski eest. Miinimumpalga katvuses on lünki mitmes liikmesriigis. Riikides, kus on seadusega kehtestatud miinimumpalk, ei ole teatavad töötajate kategooriad miinimumpalgaga kaitstud, kuna kehtivad erandid. Riikides, kus töötasu määratakse kindlaks üksnes kollektiivlääbirääkimiste teel, on lünki kollektiivlepingutega hõlmamata töötajate kaetuses.

Joonis 15. Peaaegu kõigis liikmesriikides on seadusega kehtestatud miinimumpalk alla 60 % mediaanpalgast ja 50 % keskmisest palgast.

Miinimumpalk protsendina täistööajaga töötajate brutomediaanpalgast ja keskmisest töötasust, 2019

Allikas: komisjoni arvutused Eurostati andmete põhjal.

Märkus: esitatakse liikmesriigid, kus on seadusega kehtestatud miinimumpalk.

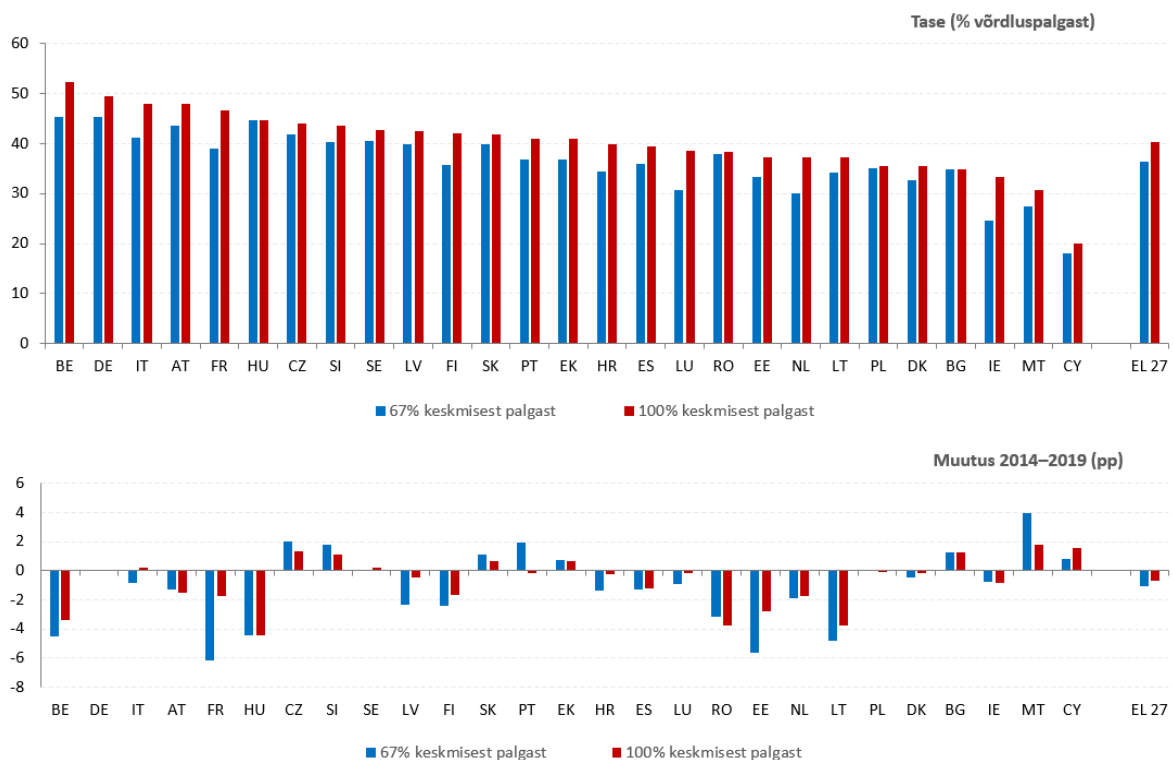
Sellepärast tegi komisjon 28. oktoobril 2020 ettepaneku võtta vastu ELi direktiiv, millega tagatakse, et liidus olevaid töötajaid kaitsevad piisavad miinimumpalgad, mis võimaldavad inimväärseid elamistingimusi kõikjal, kus nad töötavad. Komisjoni

⁵² Vt üksikasjalikud andmed punktis 3.1.2.

ettepaneku eesmärk on edendada kollektiivseid palgaläbirääkimisi kõigis liikmesriikides. Riigid, kus kehtib seadusega kehtestatud miinimumpalk, peaksid kehtestama tingimused miinimumpalga piisava taseme tagamiseks. Need tingimused peaksid hõlmama selgeid ja püsivaid miinimumpalga kindlaksmääramise kriteeriume, soovituslikke kontrollväärtusi piisavuse hindamiseks ning miinimumpalga regulaarset ja õigeaegset ajakohastamist. Samuti peaksid need liikmesriigid seadusjärgse miinimumpalga kujundamisel ja ajakohastamisel tagama erisuste ja mahaarvamiste proportsionaalse ja põhjendatud kasutamise ning sotsiaalpartnerite aktiivse kaasamise. Samal ajal on ettepanek kavandatud nii, et arvesse võetakse mõju tööhõivele ja konkurentsivõimele. Seega võimaldab see piisavat paindlikkust, et arvestada sotsiaalset ja majanduslikku arengut, sealhulgas tootlikkuse ja tööhõive suundumusi. Lisaks tuleb ettepaneku kohaselt paremini tagada ja kontrollida seda, et riikides kehtestatud miinimumpalga kaitse ka tegelikult toimiks. Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 154 lõike 3 kohaselt on sotsiaalpartneritega peetud kaheetapiline konsultatsioon.

Joonis 16. Hoolimata üldisest vähenemisest on tööjõu maksukiil mitmes liikmesriigis endiselt suur

Madalat ja keskmist palka saava tööjõu maksukiil, tase ja muutus 2014–2019

Allikas: maksude ja hüvitiste andmebaas, Euroopa Komisjon/OECD.

Märkus: andmed vallaliste ja lasteta palgasaajate kohta.

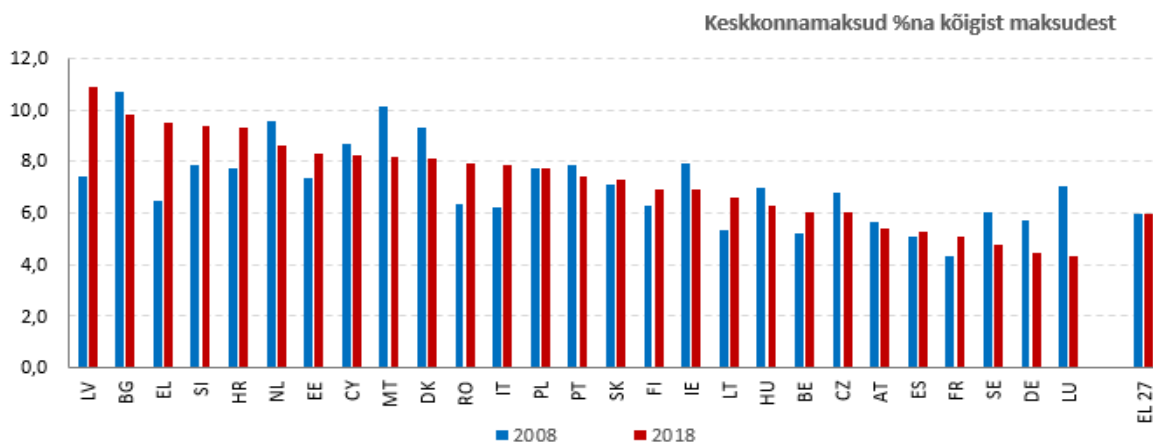
Tööjõu keskmine maksukoormus EL 27-s jätkab kerget langustrendi, enamikus liikmesriikides on muutused suhteliselt väikesed. 2019. aastal vähenes keskmist palka teenivate vallaliste töötajate maksukiil kõige rohkem Leedus (–3,4 pp), mujal oli vähenemine piiratum (alla 1 pp). Suurimat kasvu täheldati Küprosel (1,2 pp) ja Eestis (1,1 pp). Erinevused liikmesriikide vahel on endiselt suured (vt joonis 16), kusjuures maksukiil küünib umbes 20 %st Küprosel kuni 45 %ni Belgias, Saksamaal, Itaalias, Austrias ja Prantsusmaal. Samamoodi erineb väiksema sissetulekuga töötajate (määratletud kui need, kes teenivad 67 % keskmisest palgast) maksukiil liikmesriigiti oluliselt. Pikemas perspektiivis on maksukiil

kahanenud nii keskmise palga kui ka väiksema sissetulekuga töötajate puhul, kusjuures viimaste puhul on kahanemine keskmiselt võttes märgatavam. Aastatel 2014–2019 vähenes kaalumata keskmine maksukiil ELis 0,7 pp võrra (ja 1,1 pp võrra väikese sissetulekuga töötajate puhul). Leedus, Ungaris, Rumeenias, Belgias ja Eestis oli vähenemine märkimisväärne mõlemas sissetulekurühmas (ehkki Belgia puhul jäävad mõlemad tasemed kõige kõrgemate hulka), samas kui oluline vähenemine väiksema sissetulekuga töötajate puhul registreeriti ka Prantsusmaal, Lätis ja Soomes. Kõige suurem kasv mõlemal palgatasemel registreeriti Maltal, kuigi maksukiil on endiselt suhteliselt väike.

Paljudes liikmesriikides on võimalik maksustamist üle kanda tööjõult teistele, majanduskasvu vähem kahjustavatele ja keskkonnanäesmärke rohkem toetavatele allikatele. Keskkonnamaksud (st energia-, transpordi-, reostus- ja ressursimaksud) moodustasid 2018. aastal EL 27-s ligikaudu 6 % kogu maksutulust, kusjuures nende osakaal ulatus 10,9 %st Lätis 4,4 %ni Luksemburgis (joonis 17). 2018. aastal andsid suurima panuse energiamaksud, mille arvele jäi umbes 77 % keskkonnamaksu tulust EL 27-s. EL 27-s tervikuna püsis keskkonnamaksude osakaal kogu maksutulust ajavahemikus 2008–2018 suhteliselt muutumatuna. Riigi tasandil olid muutused suuremad, kõige suurem kasv oli Lätis ja Kreekas ning kõige suurem vähenemine Luksemburgis. Siiski tuleb märkida, et ainult keskkonnamaksude osakaal ei ole piisav, et teha järeldust selle kohta, kas liikmesriigi maksusüsteem on keskkonnanäesmärkide toetamiseks hästi kavandatud⁵³.

Joonis 17. Keskkonnamaksude osakaal ei ole viimasel kümnendil ELis keskmiselt suurenenud

Keskkonnamaksude protsent kogu maksukoormusest, 2008–2018

Allikas: Euroopa Komisjon, maksunduse ja tolliliidu peadirektoraat, Eurostati andmete alusel.

Kui keskkonnamakse ei kavandata õigesti, võivad need avaldada ebasoodsat jaotuslikku mõju, pannes väiksema sissetulekuga leibkondadele suhteliselt suurema koormuse. Seetõttu peavad kompensatsioonimehhanismid alternatiivide pakkumiseks tagama tulude piisava tagasisuunamise või investeringud avalikesse hüvedesse, näiteks ühistransporti. Kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamiseks võetavate kliimameetmete kontekstis

⁵³ Keskkonnamaksude sama tase võib tuleneda suurel maksubaasil põhinevast madalast maksumäärast (st ulatuslik saastav tegevus) või väikesel maksubaasil põhinevast kõrgest maksumäärast.

(vastavalt kliimaeesmärgi kavale ja Euroopa kliimaseaduse eelnõus kavandatud suurematele eesmärkidele ja kõrgematele ambitsioonitasemetele) peaksid CO₂ hinnad ja energiakulud kasvama, sealhulgas süsinikdioksiidi maksude ja heitkogustega kauplemise süsteemi võimalike laienduste kaudu. Tarbija seisukohast on nende kahe mõju sarnane. Tõendid näitavad, et kõige väiksema sissetulekuga leibkondadele panevad osakaaluna netotulust kõige suurema koormuse kütuste ja muude energiatoodete maksud⁵⁴. 2030. aasta kliimaeesmärgi kavale lisatud mõjuhindang⁵⁵ näitab ka väiksema sissetulekuga leibkondade proportsionaalselt suuremaid kulutusi elektrile, gaasile ja tahkekütusele. Seetõttu on õigluse seisukohast sellise regressiivse mõju vähendamiseks vaja kompenseerivaid eelarvevahendeid. Lisaks võib energiatoodete kättesaadavust veelgi suurendada energiaostuvõimetust⁵⁶. Et tagada oluliste teenuste kättesaadavus, mis on sätestatud Euroopa sotsiaalõiguste samba põhimõttena, võib kavandada toetust täiendavate spetsiaalsete eelarvevahendite kaudu.

On tõestatud, et tööjõumaksude kompenseeriv vähendamine toob kaasa tööhõive ja majanduskasvu suurenemise. Tööjõumaksude alandamine parandab üldiselt tööstimuleid, eriti madalapalgaliste ja teiste sihtrühmade, näiteks noorte ja eakate töötajate jaoks. CO₂ hinna tõusuga kaasnevat kompenseerivat meedet võib pidada viisiks, kuidas suurendada tööandjate stiimuleid säilitada oma tööjõud, kuigi tootmiskulud kasvavad (mis tekitab tööjõuvajaduse). Lisaks võib tööjõumaksude vähendusi kasutada töötajate netopalgade suurendamiseks (antud tööjõukulude korral), suurendades nende motivatsiooni olla tööturul aktiivne (tekitab tööjõu pakkumise). Hiljuti näitas eespool nimetatud 2030. aasta kliimaeesmärgi kavale lisatud mõjuhindang, et CO₂ tulude tagasisuunamisel tulu- või tööjõumaksude vähendamise vormis on positiivne mõju kasvule ja tööhõivele⁵⁷.

Keskkonnamaksudest saadavat tulu saab kasutada kõigi sissetulekute toetamiseks. Õiglusel põhinevat tulude tagasisuunamist on rakendatud näiteks ühekordsete siirete või nn CO₂ dividendide jagamise vormis, nii et ka tõise sissetulekuga leibkonnad saavad sellest kasu. Euroopa tööhõive ja sotsiaalarengu 2020. aasta ülevaates, mis põhineb modelleerimisel, esitatakse näide tuluneutraalsest maksureformist, mis seisneb energiamaksus ja kõigile leibkondadele antavas ühekordses hüvitises. On tõendatud, et selline ülekanne võib täielikult leevendada maksu negatiivset mõju nii vaesusele kui ka ebavõrdsusele. Seda seetõttu, et hüvitis, ehkki seda antakse kõigile, pakub suhteliselt rohkem tuge vaesematele kui rikkamatele leibkondadele⁵⁸.

3.1.2 Liikmesriikide võetavad meetmed

Pärast COVID-19 puhangut pöördusid kõik liikmesriigid lühendatud tööaja kavade poole, et leevendada majandusliku šoki tagajärgi tööturul. Pandeemia tõttu on ettevõtted kogu ELis ootamatult sunnitud oma tegevust vähendama või selle peatama tarneahelas esinevate häirete, rangete piirangute rakendamise ning sellest tuleneva nõudluse vähenemise tõttu paljude toodete ja teenuste järele. Vastuseks sellisele arengule on kõik ELi liikmesriigid

⁵⁴ Euroopa Komisjon (2020). „Employment and Social Developments in Europe“ (Euroopa tööhõive ja sotsiaalarengu aruanne). 2020. aasta ülevaade. Luxembourg, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus. Kättesaadav aadressil <https://europa.eu/MM76mf>.

⁵⁵ SWD(2020) 178 final, lk 115.

⁵⁶ Komisjoni soovitus, mis käsitleb energiaostuvõimetust (C(2020) 9600 final), ja sellele lisatud komisjoni talituste töödokument, mis sisaldab ELi suuniseid energiaostuvõimetuse kohta (SWD(2020) 960 final).

⁵⁷ Vt teised sarnased tulemused Euroopa tööhõive ja sotsiaalarengu aastaülevaates.

⁵⁸ Euroopa tööhõive ja sotsiaalareng, 2020. aasta ülevaade, 3. peatükk, punkt 4.2.

tugevdanud olemasolevaid lühendatud tööaja kavasid või võtnud kasutusele uusi, et säilitada tööhõive tervisealase hädaolukorra kõige ägedama etapi ajal. Euroopa Liit toetab seda jõupingutust *eriolukorras töötuseriski leevendamiseks pakutava ajutise toetuse Euroopa rahastuga (TERA)*.

Lühendatud tööaja kavad on riiklikud programmid, mille eesmärk on vältida ülemäära töökohtade hävimist majanduslanguse ajal. Kavad võimaldavad majanduslikes raskustes olevatel ettevõtetel ajutiselt vähendada oma töötajate tööaega, töötajad omakorda saavad töötamata tundide eest sissetulekutoetust. Nende kavade peamine eesmärk on kaitsta töötajaid ja töö sobivust, piirates sellega ajutise šoki pikaajalisi tagajärgi. Üldiselt kasutatakse neid kavasid äritegevust takistavate väliste sündmuste korral (nt tehnilised õnnetused, halvad ilmastikutingimused, mis mõjutavad ehitustöid või põllumajandustöid, vääramatust jõust tingitud põhjused) ja äritegevuse ajutise languse korral (nt käibe või tellimuste vähenemine, mis on eeldatavasti ajutine). Kavade peamine omadus on see, et töösuhe säilib lühendatud tööaja perioodi vältel ka juhtudel, kui tööaega vähendatakse nullini (st töö täielik peatamine).

Lühendatud tööaja kavad võivad olla kasulikud nii tööandjatele, töötajatele kui ka kogu majandusele. Need võimaldavad ettevõtetel kohandada oma tööjõukulusid, kui majandustegevus nõrgeneb, säilitades töökohti ja inimkapitali, vältides samas pikki ja kulukaid vallandamismenetlusi ning uuesti töölevõtmise kulusid pärast tegevuse täielikku taastumist. Töötajate vaatenurgast pakuvad need kavad (osalist) asendussissetulekut ning hoiab samas ära vallandamise, võimaldades kohandamise koormust töötajate vahel võrdsemalt jagada. Piirates töökohtade kaotamist, vähendavad lühendatud tööaja kavad tööhõive ja sissetulekute kõikumist ning suurendavad tööturu vastupidavust, leevendades töötushüvitiste süsteemidele langevat koormust ja vähendades pikaajalise töötuse tõenäosust.

Enne COVID-19 pandeemia puhkemist oli lühendatud tööajaga töötamise toetamise kava või raamistik olemas 17 ELi liikmesriigil. Siiski erinesid need kavad oluliselt nende kehtestamise ja haldamise viisi poolest, nt kasutati sihtotstarbelisi kavasid, töötushüvitiste süsteemi või aktiivset tööturupoliitikat.

Enne kriisi olid spetsiaalsed ja väljakujunenud kavad olemas Belgias, Saksamaal, Prantsusmaal, Itaalias, Luksemburgis, Austrias ja Portugalis. Nendes riikides esitavad ettevõtted taotluse süsteemi haldamise eest vastutavatele asutustele. Kui luba on antud, võib ettevõtte oma töötajate tööaega kohandada, makstes neile töötatud tundide eest tavapalka ja töötamata tundide eest hüvitist (tavaliselt väiksem kui tavapalk). Seejärel hüvitatakse ettevõttele hüvitised (täielikult või osaliselt) riikliku lühendatud tööaja kava kaudu⁵⁹. Rootsi kehtestas 2014. aastal sarnase kava, mis aktiveeritakse suure ja sügava majanduslanguse korral. Bulgaaria kehtestas õigusraamistiku pärast 2009. aasta kriisi, kuid tema kava oli mitteaktiivne, kuna viimastel aastatel enne COVID-19 kriisi seda ei rahastatud. Ka Ungaris oli paigas selline püsiv lühendatud tööaja kava, mis oli suhteliselt väikesemahuline ning mida kasutati ja rahastati enne COVID-19 kriisi algust vaid katkendlikult.

Taanis, Iirimaa, Madalmaades, Hispaanias ja Soomes on lühendatud tööaega toetatud tavaliselt (enne kriisi) töötushüvitiste süsteemi kaudu. Nende süsteemide raames on ettevõtetel võimalus ajutiselt vähendada oma töötajate tööaega (mõnel juhul, näiteks Soomes, ka töötajaid ajutiselt koondada, samas kui muus osas jääb töösuhe kehtima). Mõjutatud

⁵⁹ Belgia on erand, kuna töötajad saavad hüvitist otse töötuskindlustushüvitiste maksmise eest vastutavalt föderaalasutusest.

töötajad saavad omakorda registreeruda tööotsijaks ja taotleda töötushüvitist summas, mis on proportsionaalne töötamata päevadega (nn *osalised töötushüvitised*). Sellise osalise töötushüvitise saamise tingimused on määratletud üksikute töötajate tasandil ja on samad nagu tavalise (täieliku) töötushüvitise puhul. Eelkõige võivad töötajad (välja arvatud mõned erandid, nt Hispaanias) taotleda osalist töötushüvitist, kui neil on varem tehtud vajalikud sissemaksed, ja nad peavad vastama tööotsimise ja töötamisvalmiduse standardnõuetele (see tähendab, et eeldatavasti võtavad nad võimalikud täistööajaga töökoha pakkumised vastu).

Horvaatias ja Slovakkias on lühendatud tööaega toetatud aktiivse tööturupoliitika vormis. Esialgu oli nende kavade eelarve piiratud, hõlmatud ettevõtete ja töötajate arv oli väike ning kavad sisaldasid töökoha säilitamise nõudeid (tööandjate kohustus säilitada teatud aja jooksul pärast toetuse saamist tööhõive tase). Neid kavasid tugevdati oluliselt COVID-19 kriisile reageerimisel, eraldades neile märkimisväärsed eelarvevahendeid ning hõlmates laias ulatuses ettevõtteid ja töötajaid.

Pärast COVID-19 pandeemia puhkemist on kõik liikmesriigid kohandanud oma riiklikke lühendatud tööaja kavasid, et hõlbustada nende kasutamist ja laiendada võimalike abisaajate ringi. Näiteks ühtlustasid riigid lühendatud tööaja kavadele loa andmise haldusmenetlusi, nt lühendades teavitamisperioode, lisades uue põhjenduse „COVID-19 hädaolukord“ (seda peetakse automaatselt vääramatust jõust tingitud põhjuseks) ja/või leevendades töötajate esindajatega eelneva konsulteerimise nõudeid ning lühendades hüvitiste taotlemise tähtaega. Riigid laiendasid ka kavade hõlmavust ettevõtetele ja sektoritele, mis varem ei olnud abikõlblikud. Näiteks on Saksamaa, Hispaania, Prantsusmaa, Itaalia, Luksemburg, Austria, Portugal ja Soome muutnud oma lühendatud tööaja kavasid, et lihtsustada menetlusi, hõlbustada juurdepääsu ja/või laiendada nende ulatust (nt kaasates füüsilisest isikust ettevõtjad ja ka alles tööle võetud töötajad). Hispaania ja Soome lihtsustasid haldusmenetlusi ja leevendasid oluliselt abikõlblikkuse kriteeriume, et võimaldada kõigil töötajatel saada lühendatud tööaja kavade raames toetust, olenemata nende varasematest sissemaksetest ja ilma, et see piiraks nende omandatud õigusi saada tavalisi töötushüvitisi. Mõnes liikmesriigis vähendati tööandjate kulud nullini. Lühendatud tööaja kavade kasutamise kestust on samuti pikendatud, pidades silmas kriisi erakordset olemust ja ebakindlust selle kestuse osas. Lisaks on mõned liikmesriigid (nende seas Belgia ja Prantsusmaa) ajutiselt tõstnud töötajatele töötamata tundide eest makstava hüvitise määra. Prantsusmaa tegi üldistest reeglitest ka sektoripõhiseid erandeid konkreetsetele sektoritele, mida COVID-19ga seotud erakorralised meetmed rohkem mõjutavad (lennundus, turism).

Mõned liikmesriigid otsustasid kehtestada uued programmid, mille eesmärk on hoida COVID-19 pandeemiast mõjutatud ettevõtetes tööhõive taset. Näiteks võtsid Taani, Iirimaa ja Madalmaad kasutusele uued hädaolukorra (lühendatud tööaja) kavad, mille raames antakse toetust otse tööandja, mitte töötushüvitiste süsteemi kaudu. Näiteks asendati Madalmaades varem kehtinud lühendatud tööaja kava soodsama korraga. Tööandjad, kes eeldavad tulu vähenemist (vähemalt 20 %), saavad taotleda kuni 90 % tööjõukulude hüvitamist kolme kuu jooksul tingimusel, et nad ei koonda töötajaid.

Kõik liikmesriigid, kus lühendatud tööaja kavasid veel ei olnud, on võtnud lühendatud tööaja vaimus erakorralisi meetmeid koondamiste ärahoidmiseks. See tähendas ajutise toetuse andmist ettevõtetele, kelle tegevus on peatunud või oluliselt vähenenud. Eelkõige kehtestasid mõned riigid (nt Malta, Kreeka, Leedu ja Rumeenia), kus seadused juba võimaldasid tööandjatel nõuetekohaselt põhjendatud juhtudel tööaega lühendada või töötajate lepingud peatada, riiklikud toetused mõjutatud töötajate sissetulekutoetuse rahastamiseks. Näiteks võimaldab Kreeka SYN-ERGASIA kava alates 2020. aasta juunist vähendada täistööajaga töötajate iganädalast tööaega kuni 50 % ettevõtetes, mille käibe langus on vähemalt 20 %. Riik katab 60 % töötajate netopalgast ja 100 % töötamata tundidele vastavatest sotsiaalkindlustusmaksetest.

Kuigi lühendatud tööaja kavad sobivad välise majandusšoki otsese tagajärgede lahendamiseks, võib nende pikaajaline kasutamine takistada struktuurimuutust. COVID-19 kriisi alguses oli tööturu peamine probleem olemasolevate töökohtade säilitamine. Pandeemia edasi kestes ilmneb kriisi majanduslik mõju nõudluse struktuurile ja ettevõtete tegevusele üha enam ning sellega tuleb rohkem esile vajadus struktuurimuutuste järele. Mida kauem kriis kestab, seda tõenäolisemalt võib juhtuda, et lühendatud tööaja kavadega toetatakse töökohti ettevõtetes, mis ei ole enam elujõulised. Ka võivad lühendatud tööaja kavad vähendada tõenäosust, et kindla töökohata töötajad leiavad tööd, mistõttu võib see aeglustada töökohtade kasvu taastumise ajal. Seega võiks majanduse taastumise märkide ilmnemisel edendada poliitikat, millega soodustatakse struktuurimuutust ja töötajate ümberjagamist sektorite vahel (nt hästi kavandatud töölevõtustiimulite ja ümberõppemeetmete kaudu) ning mis on kohandatud iga riigi konkreetse majandusliku olukorra järgi.

Mõni liikmesriik on juba hakanud lühendatud tööaja kavasid ja muid erakorralisi meetmeid kokku tõmbama, samas kui teised on neid kohandanud või pikendanud. Näiteks Taanis ja Eestis lõppesid pandeemia reageerimiseks võetud erakorralised meetmed suvel ja neid ei ole uuendatud (dokumendi koostamise hetkel). Teised liikmesriigid on hakanud piirama juurdepääsu hädaolukorra kavadele ainult nende ettevõtetega, mida tervishoiukriisiga seotud piirangud veel otseselt mõjutavad (nt Belgia, Kreeka ja Küpros). Mitu liikmesriiki on juba pikendanud mõne erakorralise meetme kehtivust kuni 2020. aasta (nt Prantsusmaa, Itaalia ja Kreeka) või 2021. aasta lõpuni (nt Saksamaa, Malta, Rootsi, Küpros, Hispaania).

Mitu liikmesriiki on võtnud meetmeid töötajate alleshoidmise suurendamiseks ja tööjõunõudluse toetamiseks töölevõtustiimulite abil⁶⁰. Näiteks Kreekas on avaliku tööturuasutuse juhitavaid olemasolevaid värbamistoetuste kavasid tugevdatud uute kohtade, pikendatud kestuse (kuni 2 aastat) ja kõrgema toetusemääraga (75 % palgakuludest, ülemmäär 750 eurot). Lisaks käivitati oktoobris uus kava, et stimuleerida erasektoris 100 000 töökoha loomist, kusjuures kuue kuu jooksul katab sotsiaalkindlustusmaksed riik. Horvaatias on laiendatud ajutist palgatoetuste kava (vastab 50 %-le miinimumpalgast), et toetada sanitaarpiirangutest mõjutatud töötajaid, kellest enamik on turismi- ja teenindussektori hooajatöötajad. Rumeenias võeti viimase aja tööturuprobleemide lahendamiseks (lisaks olemasolevatele tööhõivetoetuste kavadele) hulk meetmeid, sealhulgas noorte ja eakate töötajate ning füüsilisest isikust ettevõtjate toetamiseks. Belgia Flandria piirkond on läbi vaadanud olemasolevad pikaajaliste töötute töölevõtmise stiimulid, samas kui Valloonia

⁶⁰ Selles punktis käsitletakse kindla suunitluseta värbamistoetusi. Täpsem teave konkreetsetele rühmadele suunatud või üldisemalt aktiivse tööturupoliitika raames võetavate meetmete kohta on punktides 3.2 ja 3.3.

hindab selliste stiimulite üldist raamistikku, et parandada selle tõhusust. Ungari võttis 2020. aasta mais vastu tegevuskava töökohtade säilitamiseks ja uute töökohtade loomiseks prioriteetsetena määratletud sektorites, sealhulgas tervishoid, ehitus, põllumajandus, transport ja turism. Tegevuskava kogueelarve ajavahemikuks 2020–2022 on 674 miljardit Ungari forintit (1,85 miljardit eurot), muu hulgas palgatoetuse kavade ja töö paindlikumaks muutmise muude süsteemide kaudu. Hispaania on kehtestanud stiimulid Baleaari ja Kanaari saarte turismisektori negatiivselt mõjutatud töötajate palkamiseks. Lätis on kehtestatud kuni 2020. aasta lõpuni uus palgatoetus, mida makstakse kuni kolm kuud. Tööandja saab kuni 50 % töötaja kuupalgast (maksimaalselt 430 eurot kuus) tingimusel, et vähemalt kolm kuud pärast toetuse lõppu võetakse tööle varem tööta olnud inimene. Küpros kavatseb rakendada pärast oktoobri lõppu toetuskavasid, et soodustada töötute, endiste vangide ja noorte värbamist. Soome on seadnud ulatusliku reformi raames eesmärgi lihtsustada praegust värbamis- ja palgatoetuste süsteemi, et suurendada nende kasutamist, seda eriti väikestes ja keskmise suurusega ettevõtetes. Eelkõige kavandatakse vähendada tööandjate halduskoormust ja kiirendada makseprotsessi, mis seotakse tihedalt töötaja tulevaste oskuste vajaduste väljaselgitamisega.

2020. aastal tõsteti enamikus liikmesriikides eelmise aastaga võrreldes seadusjärgset miinimumpalka⁶¹. Mõnes riigis tõsteti miinimumpalka märkimisväärselt (näiteks Poolas 17 %, Slovakkias 12 %, Tšehhis 11 %). Rumeenias tõsteti miinimumpalka 7 %, nii et see küünib nüüd umbes 40 %ni riigi keskmisest palgast. Belgias jäi seadusjärgne miinimumpalk külmutatuks (välja arvatud indekseerimine), kuna sotsiaalpartnerid ei suutnud kokkuleppele jõuda. Erinevalt Belgiast on Hispaanias sotsiaalpartneritega läbi räägitud ja kokku lepitud viimane miinimumpalga tõus (5,5 %, pärast 22,3 % tõusu 2019. aastal). Lätis tõstetakse valitsuse otsuse kohaselt miinimumpalka alates 2021. aasta jaanuarist 16 %. Saksamaal tegi miinimumpalga komisjon ettepaneku tõsta miinimumpalka järgmise kahe aasta jooksul neljas etapis 10 %. Saksamaa vaatab praegu läbi oma miinimumpalga kujundamise korraldust, pidades silmas seadusjärgse miinimumpalga kehtestamisega saadud kogemusi. Mõni valitsus (näiteks Poola ja Hispaania) on teatanud plaanidest tõsta seadusjärgset miinimumpalka 60 %ni mediaan- või keskmisest palgast või arutab neid kavasid. Slovakkias võeti 2019. aastal vastu uus riiklik miinimumpalga kehtestamise mehhanism, millega on ette nähtud, et kui sotsiaalpartnerid ei lepi järgmise aasta palgatasest kokku nõutud tähtajaks (iga aasta 15. juuliks), määratakse see automaatselt 60 % tasemel majanduse eelmise aasta keskmisest nominaalsest brutopalgast. Uut mehhanismi oleks tulnud esimest korda rakendada 2021. aasta miinimumpalga suhtes, kuid ühe teise parlamendis 2020. aasta oktoobris vastu võetud muudatusega nähakse 2021. aastaks ette ajutine tõus (madalam kui eelneva arvutuse põhjal) ja vähendatakse automaatset valemist 57 %ni viimase kahe aasta keskmisest nominaalsest brutopalgast. Paljud riigid arutavad miinimumpalga edasise olulise tõstmise üle pärast 2020. aastat, osaliselt suhtelise eesmärgi suhtes, osaliselt absoluutarvudes.

Viimase aasta jooksul registreeriti palgakujundamise eeskirjades ja raamistikes vaid väheseid muudatusi. Üks erand on Kreeka, kus 2019. aasta oktoobris loodi võimalus loobuda sektorisisestest kokkulepetest, eelkõige ettevõtjate jaoks, kes seisavad silmitsi majandusprobleemidega (pankrot, restruktureerimine, likvideerimine, viivislaenu) või tegutsevad kõrge töötuse määraga piirkondades, ning idufirmadele ja sotsiaalsetele ettevõtetele. Pealegi ei pikendata sektorisiseseid kokkuleppeid enam automaatselt, vaid otsuse teeb nüüd tööminister allakirjutanud poole sõnaselge taotluse alusel. Taotlusele tuleb lisaks

⁶¹ Vt Eurofound (2020): Minimum wages in 2020: Annual Report (Miinimumpalgad 2020. aastal. Aastaaruanne). Kättesaadav aadressil <https://europa.eu/hR69mk>.

olemasolevale representatiivsuse kriteeriumile (50 % juba lepinguga hõlmatud tööjõust) lisada prognoositav mõju majandusele ja tööturule. Luuakse vastavalt tööandjate ühenduste ja ametiühingute avalik register, et kontrollida nende representatiivsust kollektiivlepingute sõlmimisel. Nende muudatuste tegelik mõju kollektiivläbirääkimistele ei ole veel teada. Kogu ELis võeti COVID-19-le reageerimise kontekstis tervishoiutöötajatele ja samalaadsetele töötajatele suunatud palgakujundusmeetmeid (kas kollektiivselt kokku lepitud või valitsuse algatusel). Mitu liikmesriiki, sealhulgas Bulgaaria, Läti ja Leedu, võtsid meetmeid tervishoiutöötajate ja/või teiste pandeemiavastases võitluses otseselt osalevate töötajate kategooriate palkade ajutiseks suurendamiseks. Tervishoiusektoriga seotud kollektiivlepingud sõlmiti hiljuti näiteks Austrias, Belgias (föderaaltasandil), Prantsusmaal ja Saksamaal (meditsiiniöed).

Enamik viimastel kuudel tööjõu maksustamise valdkonnas võetud meetmeid on kavandatud vastusena COVID-19 pandeemiale. Analüüsis, mis käsitleb liikmesriikide esmast viiruspuhangule reageerimist maksuvaldkonnas, rõhutatakse, et seda tehti tööpuuduse järsu tõusu ärahoidmiseks ja ettevõtjatele tekkiva surve leevendamiseks. Liikmesriigid kaitsesid ettevõtete rahavoogusid, kõige levinum meede oli maksude edasilükkamine. Sellised edasilükkamised on kehtestatud järgmiste maksukategooriate puhul: äriühingu tulumaks, üksikisiku tulumaks, kinnisvaramaks, käibemaks ja sotsiaalkindlustusmaksed. Mõni liikmesriik on kehtestanud ka ulatuslikumaid maksusoodustusi, sealhulgas allahindlused maksude ja/või sotsiaalmaksete õigeaegse tasumise korral, maksukärped tõsist kahju saanud ettevõtjatele, teatavate maksude ja sotsiaalkindlustusmaksete ajutine peatamine ning maksukrediit.

Paljud liikmesriigid töötasid välja maksumeedmed, mille eesmärk on sihtotstarbeliste ajutiste meetmetega kaitsta haavatavaid töötajaid, majandussektoreid või elanikkonnarühmi. Näiteks on Belgia andnud võimaluse lükata edasi 2020. aasta sotsiaalkindlustusmaksete maksmist. Olenevalt konkreetsetest tingimustest võivad sotsiaalkindlustusmaksete vähendamist või tühistamist kasutada ka füüsilisest isikust ettevõtjad. Hispaanias said FIEd maksude ja sotsiaalkindlustusmaksete maksmise kuue kuu võrra edasi lükata, kui erakorralise seisukorra väljakuulutamine peatas nende tegevuse. Poola vabastas väikeettevõtjad ja sotsiaalühistud ajutiselt sotsiaalkindlustusmaksete tegemisest (või – olenevalt ettevõtte suurusest – vähendas makseid). Portugal andis tööandjatele erakorraliste toetusmeetmetega hõlmatud töötajate eest sotsiaalkindlustusmaksete maksmisest ajutise vabastuse kuni kolmeks kuuks. Slovakkia lükkas edasi tööandjate ja füüsilisest isikust ettevõtjate sotsiaalkindlustusfondidesse tehtavate kohustuslike maksete tähtaega. Selle raamistiku kohaselt on õigus maksmist edasi lükata igal tööandjal ja FIE-l, kes maksab kohustuslikke sissemakseid tervise- ja pensionifondidesse ning kelle ettevõtlustulu vähenes vähemalt 40 %. Soomes on selleks, et aidata erasektori tööandjatel säilitada võimalikult palju töökohti, vähendatud 2020. aasta maist detsembrini tööandjate sotsiaalkindlustusmakseid 2,6 pp võrra. Lisakulude katmiseks suurendatakse aastatel 2022–2025 sissemakseid 0,4 pp võrra. Meetme kavandamisel kooskõlastati seda sotsiaalpartneritega. Veelgi enam, riik kaasrahastab osaliselt nende ettevõtjate sotsiaalkindlustusmakseid, kelle käive langes kolme kuu jooksul (pikendamise võimalusega).

Muudel juhtudel võeti meetmeid stabiilsemalt või püsivamalt, eesmärgiga vähendada tööjõu maksukiilu, millel võib olla kasulik mõju tööjõunõudlusele ja -pakkumisele. Näiteks vähendas Kreeka alates 2020. aasta juunist täiskohaga töötajate sotsiaalkindlustusmakseid 0,9 pp võrra. Valitsus teatas 3 pp suurusest lisavähendusest 2021. aastal. Poolas vähendati lisaks nooremate töötajate maksuvabastusele alates 2019. aasta oktoobrist esimest tulumaksumäära 18 %-lt 17 %ni. Suurendati ka töötajate maksudest

mahaarvatavaid kulusid. Leedu suurendas tulumaksuvaba miinimumi 350 eurolt 400 euroni kuus, mis kehtib 2020. aasta juulist. Itaalia vähendas sõltuvate töötajate maksukiilu: kuni 28 000 euro suuruse aastasissetuleku puhul makstakse 2020. aasta viimase kuue kuu eest maksukompensatsiooni 600 eurot, mis tõstetakse 2021. aastast 1 200 euroni. Suurema, kuni 40 000 euro suuruse sissetuleku korral on ette nähtud väiksemad maksukompensatsioonid. See meede asendab varasemalt sissetulekutele vahemikus 8 000–26 600 eurot kehtinud mahaarvamist („bonus Renzi“). Flandrias (Belgia) suurendab tööhõivepreemia alates 2021. aastast vähemalt 50 euro võrra kuus nende töötajate netopalka, kelle brutokuupalk ei ületa 1 700 eurot. Preemia väheneb järk-järgult nullini inimeste puhul, kelle brutokuupalk on 2 500 eurot. Sellise meetmega loodetakse leida lahendus töötuse ja mitteaktiivsuse lõksule.

3.2 Suunis 6. Tööjõupakkumise edendamine ning tööhõivele, oskustele ja pädevustele juurdepääsu parandamine

Selles punktis vaadatakse, kuidas on rakendatud tööhõivesuunist nr 6, milles soovitatakse liikmesriikidel luua tingimused tööjõupakkumise, oskuste ja pädevuste edendamiseks. Punktis 3.2.2 antakse ülevaade liikmesriikides neis poliitikavaldkondades võetud meetmetest.

3.2.1 Põhinäitajad

Viimase kümne aasta jooksul on madala haridustasemega noorte⁶² osakaal ELi tasandil märkimisväärselt vähenenud, kuid COVID-19 kriis toob esile vajaduse jõupingutusi jätkata. Haridussüsteemist varakult lahkumise määr oli 2019. aastal 10,2 %, mis ületab pärast märkimisväärselt paranemist (peaaegu 4 pp) alates 2009. aastast strateegia „Euroopa 2020“ peamist eesmärki vaid 0,2 pp-ga. ELi tasandil olid edu saavutamisel juhtivad peamiselt mitu liikmesriiki, kus tehti märkimisväärsed edusamme: Portugal (–20,3 pp), Hispaania (–13,6 pp), Kreeka (–10,1 pp) ja Malta (–8,5 pp)⁶³. Ainult Slovakkias ja Tšehhis on madala haridustasemega noorte osakaal viimase kümne aasta jooksul kasvanud (vastavalt +3,4 ja +1,3 pp) (joonis 18 ja joonis 19). Sellegipoolest ei ole viimase nelja aasta jooksul, mil madala haridustasemega noorte osakaal on jäänud keskmiselt samaks, ELi tasandil olulist paranemist täheldatud. Mõnes liikmesriigis, kes on selle tulemusega sotsiaalvaldkonna tulemustabelis kehval kohal – eriti Hispaania, Malta, Rumeenia, Bulgaaria ja Itaalia –, on haridussüsteemist varakult lahkumine endiselt peamine probleem, mille puhul tulemused on võrreldes eelmise aastaga vähe paranenud. Mitmes riigis esineb madala haridustasemega noorte osakaalus märkimisväärsed piirkondlikke erinevusi (vt 4. lisa). COVID-19 kriisi tõttu pikka aega kestnud koolide kinniolek võis haridussüsteemist varakult lahkumist suurendada, mistõttu tuleb jätkata jõupingutusi selle probleemi lahendamiseks.

Haridussüsteemist varakult lahkumine mõjutab enamasti noori, kes vajavad haridussüsteemis püsimiseks lisatuge. 2019. aastal lahkus ELis haridussüsteemist varakult keskmiselt rohkem noori mehi (11,9 %) kui noori naisi (8,4 %). Pilt on teistsugune ainult

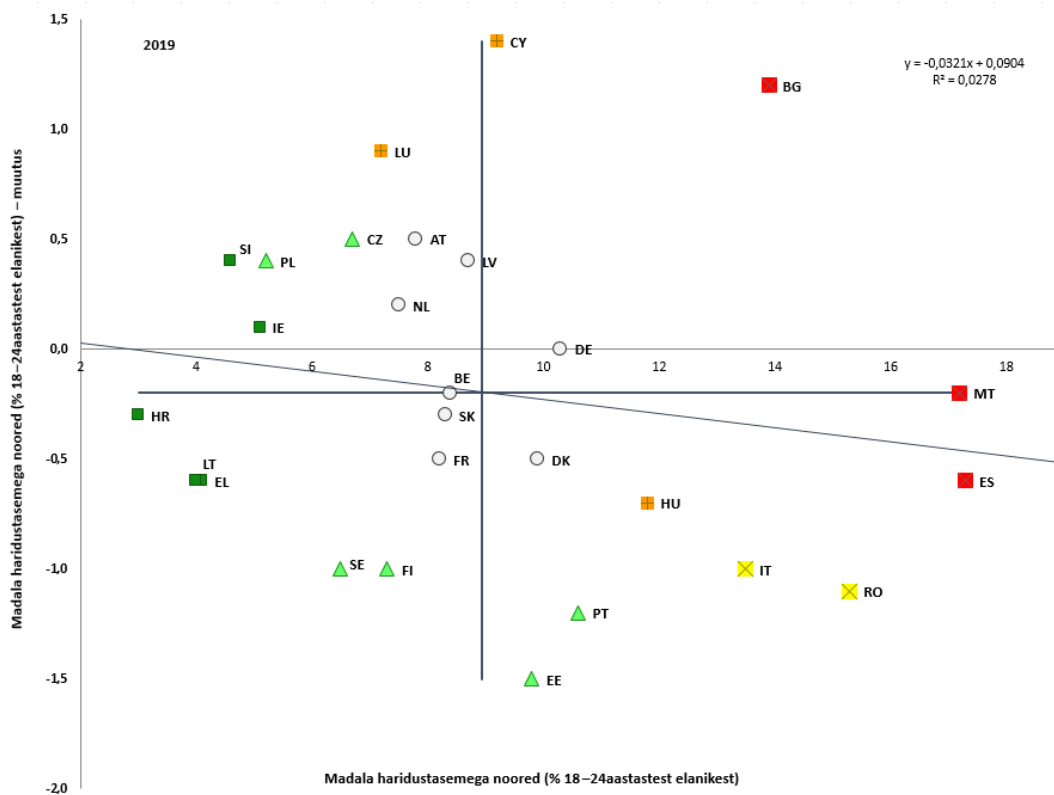
⁶² Madala haridustasemega noorte osakaal tähendab selliste 18–24aastaste noorte osakaalu, kellel on maksimaalselt põhiharidus (st ISCED tasemed 0–2) ning kes ei jätka haridusteed ELi tööjõu-uuringule eelneva nelja nädala jooksul.

⁶³ Liikmesriigid kasutasid nende paranduste saavutamiseks mitmesuguseid sekkumismeetmeid, sealhulgas Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondidest saadavat toetust. Analüüs on esitatud Euroopa Komisjoni (2020) hinnangus nõukogu 2011. aasta soovitusel, mis käsitleb haridussüsteemist varakult lahkumise vähendamise poliitikat.

Rumeenias ja Tšehhis (Rumeenias 14,9 % poistest vs. 15,8 % tüdrukutest; Tšehhis 6,6 % poistest vs. 6,8 % tüdrukutest). Üldiselt mõjutab haridussüsteemist varakult lahkumist tugevalt õpilaste sotsiaal-majanduslik taust, kusjuures peamist osa täidab vanemate haridus. Ka rändetaustal on oma osa selles, et keskmiselt lahkub ELis haridussüsteemist varakult palju vähem elukohaliikmesriigis sündinud inimesi (8,9 %) kui mõnes teises ELi liikmesriigis sündinuid (21,4 %) ja väljaspool ELi sündinuid (22,5 %). Neljas liikmesriigis (Itaalias, Maltal, Hispaanias ja Kreekas) oli 2019. aastal madala haridustasemega noorte osakaal väljaspool ELi sündinud noorte hulgas enam kui 25 %.

Joonis 18. Madala haridustasemega noorte osakaal erineb liikmesriigiti märkimisväärselt

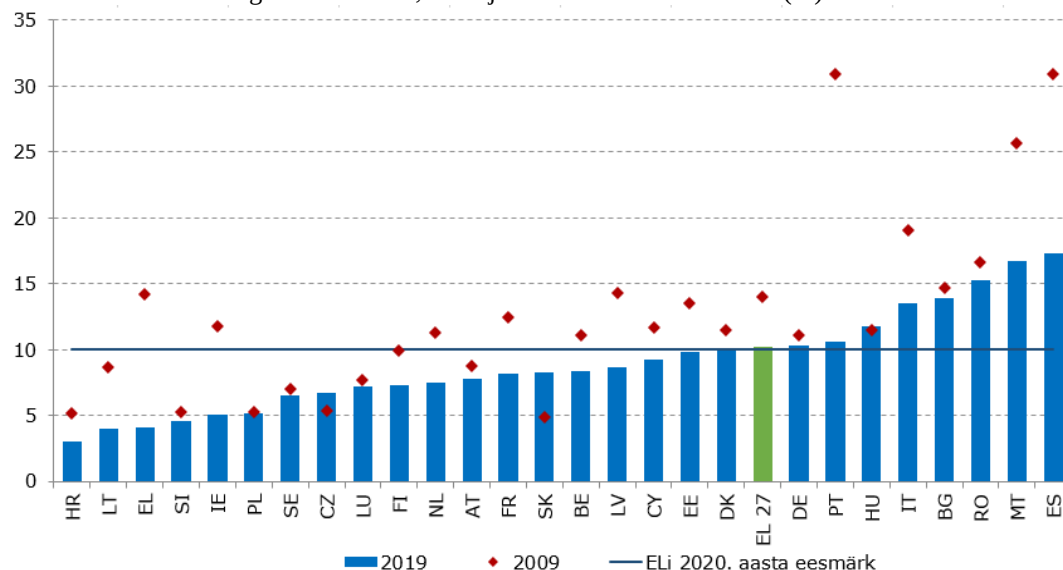
Madala haridustasemega noored (% 18–24aastastest) ja nende osakaalu aastane muutus (sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring, andmekood veebilehel: [\[edat_lfse_14\]](#). Ajavahemik: 2019. aasta tasemed ja muutused võrreldes 2018. aastaga. Märkus: telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas. Horvaatiat käsitlevad andmed ei ole usaldusväärsed. Madalmaade andmeridades on katkestusi.

Joonis 19: Strateegia „Euroopa 2020“ eesmärk vähendada madala haridustasemega noorte osakaalu on peaaegu saavutatud

Madala haridustasemega noored 2009, 2019 ja ELi 2020. aasta eesmärk (%)

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring, andmekood veebilehel: [edat lfse 14].

Märkus: kõikide riikide puhul aegrea katkemine 2014. aastal (üleminek ISCED 1997-lt ISCED 2011-le). Horvaatia 2019. aasta andmed ei ole usaldusväärsed.

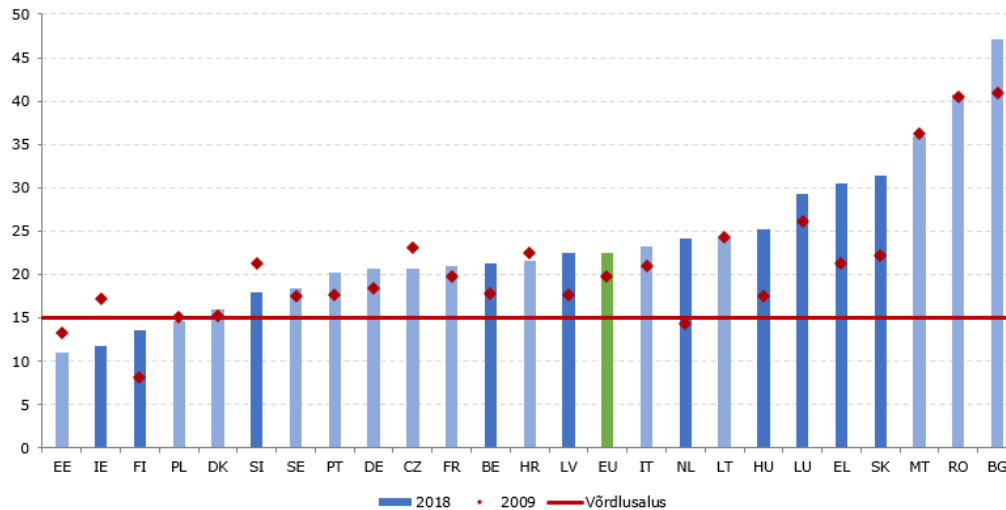
ELis ei saavuta enam kui üks viiest õpilasest lugemises, matemaatikas ja loodusteadustes oskuste miinimumtasest, aja jooksul on täheldatud vaid väga piiratud edusamme. Hariduse ja koolituse valdkonna üleeuroopalise koostöö strateegilise raamistiku (HK 2020) võrdlusnäitajat, mis hõlmab selliste 15aastaste osakaalu vähendamist, kellel on ebapiisavad oskused lugemises, matemaatikas ja loodusteadustes (ELis 2020. aastaks alla 15 %), ei ole veel saavutatud üheski kolmest OECD rahvusvahelise õpilaste hindamise programmis (PISA) hinnatavas valdkonnas. 2018. aastal olid EL 27-s ebapiisavad tulemused lugemises 22,5 %-l õpilastest, matemaatikas 22,9 %-l ja loodusteadustes 22,3 %-l. Alates 2009. aastast on ELis see osakaal nii loodusteadustes kui ka lugemise valdkonnas halvenenud ja matemaatikas püsinud muutumatuna – vt joonis 20⁶⁴. Kehvade tulemuste puhul olid soolised erinevused matemaatikas ja loodusteadustes küllaltki väikesed, kuid lugemises suur (tüdrukute puhul oli kehvade tulemuste osakaal 17,4 % ja poiste puhul 27,3 %). Selleks et ergutada tegevust selles üliolulisel küsimusel, on teatistes Euroopa haridusruumi saavutamise kohta uuendatud ELi kui terviku kohustust vähendada 2030. aastaks nende õpilaste osakaalu, kellel on kehvad tulemused lugemises, matemaatikas ja loodusteadustes, vähem kui 15 %ni⁶⁵.

⁶⁴ Probleemi käsitletakse üksikasjalikumalt 2019. aasta hariduse ja koolituse valdkonna ülevaates, lk 60. Kättesaadav aadressil <https://europa.eu/GK66PF>.

⁶⁵ Komisjoni teatis Euroopa haridusruumi saavutamise kohta aastaks 2025, COM(2020) 625 final.

Joonis 20. Lugemisoskuse valdkonnas on tulemused liikmesriigiti väga erinevad

Pikaajaline muutus lugemisoskuse kehvades tulemustes, 2009–2018 [%]

Allikas: PISA 2018, OECD. Märkus: Märkus: tumedamad vertikaaljooned tähistavad statistiliselt olulisi muutusi ajavahemikus 2009–2018. Austria, Küprose ja Hispaania andmed ei ole kättesaadavad.

COVID-19 kriis on esile toonud oskuste ja haridusliku ebavõrdsuse probleemi, mis muudab asjakohaste poliitiliste lahenduste leidmise veelgi pakilisemaks. COVID-19 kriis koos õppe digitaliseerimise järsu kiirenemisega võib võimendada püsivat tugevat seost sotsiaal-majandusliku tausta ja haridustulemuste vahel. Esialgne analüüs⁶⁶ viitab sellele, et liikumispiirangutel oli ebaproportsionaalselt negatiivne mõju haavatavatele või vähem arenenud piirkondade elanikele. Näiteks eeldab distantsõpe, et igal lapsel on vähemalt arvuti või tahvelarvuti koos kiire internetiühendusega, selle kasutamise oskused ja piisav vanemate tugi. Vaesemates piirkondades või vaesemates peredes elavate õpilaste puhul ei ole see alati nii. 2018. aastal ei saanud 3,9 % ELi leibkondadest endale arvutit lubada. Leibkondade puhul, kelle sissetulek on alla 60 % ühtlustatud mediaansissetulekust, oli see näitaja 12,8 % ja väljaspool ELi sündinute leibkondade puhul 8 %⁶⁷. Probleem võib olla veelgi tõsisem varjupaigataotlejate ja pagulaste puhul, kelle jaoks juurdepääs haridusele on sageli keeruline. Kriisi tegelikku mõju õpitulemustele ei saa praegu hinnata, kuid seda tasub eelolevatel aastatel hoolikalt jälgida.

Osalemine alushariduses ja lapsehoius on viimase kümnendi jooksul pidevalt kasvanud, kuid ebasoodsama sotsiaal-majandusliku taustaga lapsed osalevad selles järjepidevalt vähem. 2009. aastal seati hariduse ja koolituse valdkonna üleeuroopalise koostöö strateegilises raamistikus (HK 2020) eesmärk, et 2020. aastaks osaleks vähemalt 95 % lastest vanuses neli aastat kuni kohustusliku algkooli mineku alguseni alushariduses ja lapsehoius⁶⁸.

⁶⁶ Euroopa Komisjon, Employment and Social Developments in Europe, Annual Review 2020 (Euroopa tööhõive ja sotsiaalareng, 2020. aasta ülevaade), lk 32.

⁶⁷ Euroopa Komisjon, hariduse ja koolituse valdkonna ülevaade 2020, mis põhineb Eurostati uuringul „Persons who cannot afford a computer“ (Isikud, kes ei saa endale arvutit lubada), sissetulekuid ja elamistingimusi käsitleva ELi statistika uuring, andmekood veebilehel: [ilc_mddu03].

⁶⁸ Nõukogu 12. mai 2009. aasta järeldused, mis käsitlevad strateegilist raamistikku üleeuroopaliseks koostööks hariduse ja koolituse alal („ET 2020“). Euroopa haridusruumis on nüüd seatud eesmärk, et 2030. aastal osaleks

2018. aastal see eesmärk EL 27-s peaaegu saavutati, sest keskmine oli 94,8 % (suurenemine 4,5 pp võrra alates 2009. aastast). 2018. aastal pakkusid Prantsusmaa, Taani ja Iirimaa selles vanuserühmas üldist juurdepääsu alusharidusele ja lapsehoiule. Lisaks on viimase kümne aasta jooksul on täheldatud märkimisväärset paranemist Iirimaal (+26,4 pp), Poolas (+22,1 pp) ja Soomes (+17,4 pp). Seevastu on osalemise määr veidi langenud Itaalias (–4,9 pp), Eestis (–3,3 pp), Madalmaades (–2,6 pp), Bulgaarias (–1,8 pp), Rumeenias (–1,7 pp), Belgias (–0,8 pp) ja Hispaanias (–0,4 pp). Kuigi üldpilt on positiivne, püsivad endiselt olulised probleemid kaasamise ja võrdõiguslikkusega. Uuringuandmete analüüs näitab, et ebasoodsa sotsiaal-majandusliku taustaga lapsed või sotsiaalselt ebasoodsas olukorras olevad lapsed osalevad alushariduses ja lapsehoiust märkimisväärselt vähem⁶⁹. Selline ebavõrdsus nii varajases eluetapis kajastub tõenäoliselt hiljem kehvemates haridustulemustes, haridustasemes ja tööturu väljavaadetes.

Sotsiaal-majandusliku ja rändetausta põhjal saab endiselt üsna kindlalt prognoosida haridustulemusi, aga paljudes liikmesriikides on ka linna- ja maapiirkondade vahel suured erinevused tulemustes. Jooniselt 21 on näha, et kõigis liikmesriikides on lugemises kehvade tulemustega õpilaste osakaal majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise staatuse (ESCS) indeksi⁷⁰ alumises veerandis palju suurem kui ülemises veerandis. Kõige suuremad erinevused ülemisse ja alumisse kvartiili kuuluvate õpilaste tulemuste vahel on Bulgaarias (44,9 pp), Rumeenias (43,1 pp), Ungaris (38,6 pp), Slovakkias (37,8 pp) ja Luksemburgis (37,5 pp). Ometi on Eesti, Soome, Iirimaa, Poola, Horvaatia ja Läti suutnud vähendada sotsiaal-majandusliku tausta mõju haridustulemustele. Pealegi on liikmesriikides, kus kehvade tulemuste osakaal lugemises on väike, väiksem ka erinevus majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise staatuse skaala ülemise ja alumise osa vahel. See osutab sellele, et hea haridussüsteem võib edendada korraga nii kvaliteeti kui ka võrdsust. 2018. aastal oli paljudes ELi liikmesriikides lugemises kehvade tulemustega õpilaste osakaal rändetaustaga õpilaste seas endiselt palju suurem kui rändetaustata õpilaste seas⁷¹. Paistab, et selles on oluline osa keelebarjääril, mis rõhutab keeleõppe tähtsust. Samuti on paljudes liikmesriikides statistiliselt oluline ja üsna suur linnades ja maapiirkondades koolis käivate õpilaste lugemisoskuse erinevus. Ungaris, Bulgaarias, Rumeenias, Slovakkias ja Portugalis ületas see isegi 100 PISA hindepunkti, mis vastab umbes 2–3 aasta kooliharidusele.

alushariduses ja lapsehoiust vähemalt 98 % lastest vanuses kolm aastat kuni kohustusliku algkooli mineku alguseni.

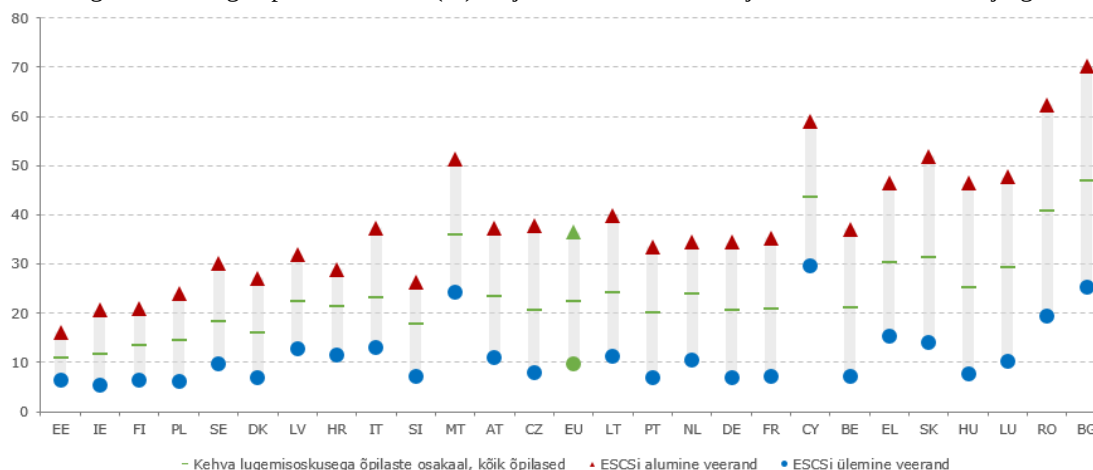
⁶⁹ Flisi, S. ja Blasko, Zs. *A note on early childhood education and care participation by socio-economic background* (Märkus alushariduses ja lapsehoiust osalemise kohta sotsiaal-majandusliku tausta järgi), 2019.

⁷⁰ OECD koostab majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise staatuse indeksi, võttes arvesse mitut õpilaste perekondliku taustaga seotud muutujat, nimelt: vanemate haridus, vanemate elukutse, kodune vara, kodus olemasolevate raamatute ja õppevahendite arv.

⁷¹ Selleks et vältida väga väikestel valimitel põhinevaid arvutusi, näidatakse käesolevas aruandes ainult nende ELi liikmesriikide tulemusi, kus rändetaustaga õpilaste osakaal on vähemalt 5 %.

Joonis 21. Õpilaste sotsiaal-majanduslik taust mõjutab nende lugemisoskust

Kehva lugemisoskusega õpilaste osakaal (%) majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise staatuse järgi, 2018.

Allikas: PISA 2018, OECD. Märkus: riigid on järjestatud kasvavas järjekorras vastavalt sellele, kui suur on sotsiaal-majandusliku indeksi alumisse ja ülemisse veerandisse kuuluvate kehvade tulemustega õpilaste osakaalu erinevus. Hispaania kohta andmed puuduvad.

Romade kaasamine haridusse on ülesanne, mis võib COVID-19 kriisi tagajärjel veelgi olulisemaks muutuda. See on tingitud mitmest tegurist, sealhulgas segregatsioon koolides, mittekaasav õpetamine, suurest vaesusest või eluasemega seotud segregatsioonist tingitud tõkked ning distantsõppele juurdepääsu puudumine. Hoolimata jõupingutustest suurendada osalemist ja vähendada haridussüsteemist lahkumist koolikohustuslikus eas, on keskhariduse⁷² omandanud vähem kui kolmandik roma noortest (vanuserühm 20–24), samas kui erinevus alushariduses osalemises (vanus kolm aastat kuni kohustuslik kooliiga) võrreldes üldelanikkonnaga on eriti suur, st 53 pp. Kuigi haridussüsteemist varakult lahkumine aastatel 2011–2016 vähenes, on see siiski palju suurem kui elanikkonnas üldiselt (68 % võrreldes 10,2 %ga). Aastatel 2011–2016 kasvas romade hulgas mittetöötavate ja mitteõppivate noorte osakaal 56 %-lt 62 %ni⁷³. COVID-19st põhjustatud liikumispiirangute ajal oli suurel osal roma lastest probleeme distantsõppes osalemisega ning esialgsed järeldused viitavad sellele, et lõhe võrreldes üldelanikkonnaga suureneb⁷⁴. Distantsõpe ei ole sageli kättesaadav ja/või taskukohane vaesuse ohus olevatele roma ja rändajate lastele, kellel puudub piisav IT-varustus, internetiühendus või isegi juurdepääs elektrile kodudes, laagrites või ebaseaduslikes viibimiskohtades⁷⁵.

Suur haridussüsteemist varakult lahkumine ja vähene kolmanda taseme hariduse omandamine puudega inimeste hulgas mõjutab nende tööhõivet negatiivselt. EL 27-s oli

⁷² Komisjoni talituste töödokument SWD(2020) 530 final (2. lisa), mis on lisatud järgmisele dokumendile: „Võrdõiguslikkuse liit: romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitlev ELi strateegiline raamistik“, COM(2020) 620 final, FRA andmete alusel, ELi vähemuste ja diskrimineerimise uuringu teine osa (EU-MIDIS II), 2016; FRA, RTS 2019; Eurostat [edat_lfse_03] 2019 (Üldelanikkond).

⁷³ Sarnase tulemuse andis 2019. aasta romade ja rändajate uuring, mis hõlmas romasid Belgias, Prantsusmaal, Iirimaal, Madalmaades ja Rootsis. FRA (2020), [Romad ja rändajad kuues riigis](#).

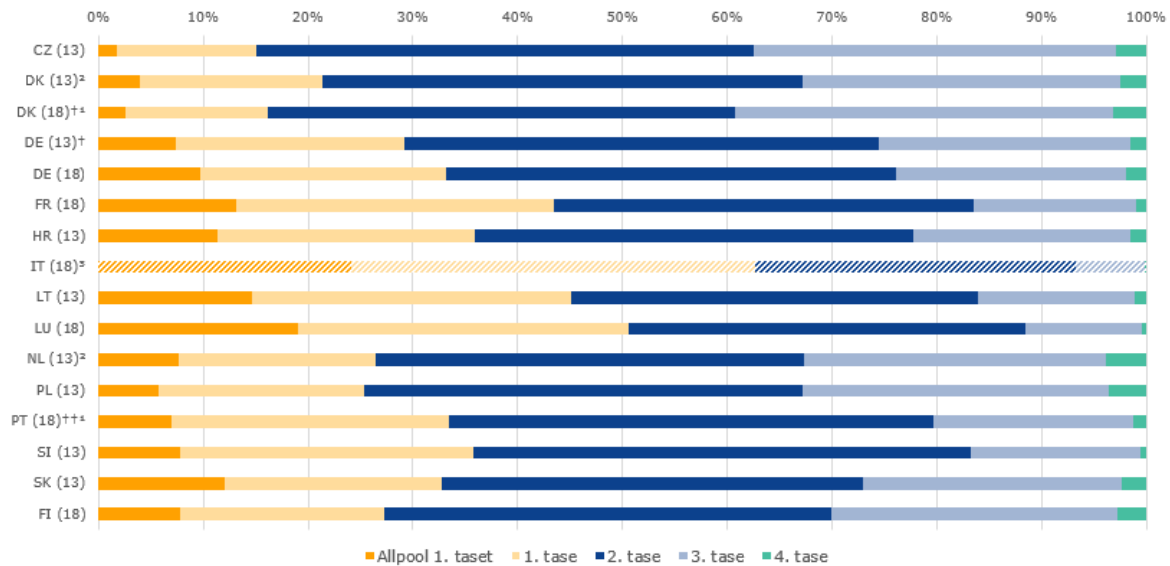
⁷⁴ FRA (2020) [Koroonaviiruse pandeemia ELis – mõju romadele ja rändajatele – bülletään nr 5](#).

⁷⁵ [Ülevaade koroonaviiruse tõkestamise meetmete mõjust romade marginaliseerunud kogukondadele ELis, aprill 2020, Euroopa Komisjon](#).

2018. aastal⁷⁶ noorte (18–24aastased) puudega inimeste haridussüsteemist varakult lahkumise määr 20,3% võrreldes nendega, kellel ei ole puuet (9,8 %) (st erinevus on 10,5 pp). See erinevus oli väiksem Taanis (0,4 pp) ja Sloveenias (2,8 pp), kuid suhteliselt suur oli see Maltal (19,4 pp), Horvaatias (18,2 pp), Saksamaal (17,3 pp) ja Rumeenias (15,5 pp). Samal ajal lõpetas kolmanda taseme või samaväärse hariduse ainult 29,4 % puudega inimestest, võrreldes 43,8 %ga puueteta inimeste puhul. See erinevus oli väiksem Itaalias (4,3 pp), Sloveenias (4,4 pp) ja Portugalis (4,5 pp), kõige suurem aga Rootsis (27,9 pp), Saksamaal (27,2 pp), Bulgaarias (25,8 pp) ja Iirimaal (21,8 pp).

Joonis 22: Paljudel õpilastel puuduvad endiselt põhilised digioskused

Digikirjaoskuse ja infopädevuse punktisummad saavutusskaala tasemetel 2018, 2013

Allikas: IEA, ICILS 2018 ja ICILS 2013. Allapoole 2. taset jäävatel õpilastel on ainult funktsionaalsed teadmised arvutitest kui töövahenditest ja üksnes põhiteadmised sellest, millised on tagajärjed, kui mitmel kasutajal on juurdepääs arvutile. [†]Vastasid suunistele valimis osalemise määrade poolest alles pärast asenduskoolide lisamist. ^{††}Vastasid peaaegu suunistele valimis osalemise määrade poolest pärast asenduskoolide lisamist. ¹Riiklikult määratletud rahvastik hõlmab 90–95 % riigi sihtelanikkonnast. ²Ei vastanud valimis osalemise määrale. ³Testimine toimus õppeaasta alguses. Tulemused ei ole seega teiste liikmesriikidega võrreldavad.

21. sajandi õpilased on küll digitaalmaailmas hästi orienteeruvad, kuid nende digioskused on siiski puudulikud. Rahvusvaheline digikirjaoskuse ja infopädevuse uuring (ICILS),⁷⁷ milles hinnatakse kaheksanda klassi õpilaste (13- või 14aastased) suutlikkust

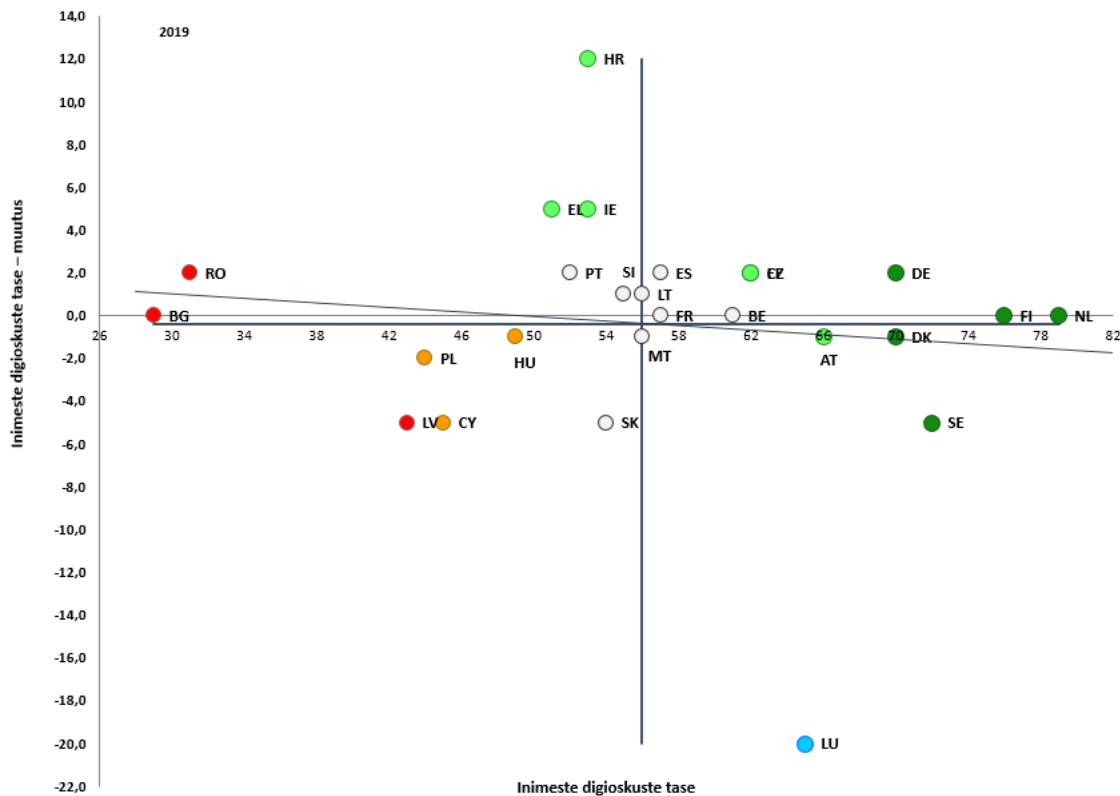
⁷⁶ Sissetulekuid ja elamistingimusi käsitleva ELi statistika (EU-SILC) 2018. aasta andmed, mida analüüsisid puudega inimeste eksperdid.

⁷⁷ ICILSi uuringus mõõdetakse õpilaste edasijõudmist arvutipõhise hindamise kaudu kahes digipädevuse valdkonnas: digikirjaoskus ja infopädevus ning arvutuslik mõtlemine. Praeguseks on läbitud kaks tsüklit: 2013. ja 2018. aastal. Kokku osales 14 liikmesriiki, esimeses tsüklis üheksa ja teises tsüklis seitse (mõlemas tsüklis osalesid ainult Taani ja Saksamaa). ICILSi uuringu tulemused on esitatud väljaandes Fraillon, J. Ainley, J., Schulz, W., Friedman, T., Duckworth, D. (2019). [Preparing for Life in a Digital World: IEA International Computer and Information Literacy Study 2018 International Report](#) (Ettevalmistus eluks digitaalmaailmas: IEA rahvusvahelise digikirjaoskuse ja infopädevuse uuringu 2018. aasta rahvusvaheline aruanne). Amsterdam: Rahvusvahelise Haridustulemuslikkuse Hindamise Assotsiatsioon (IEA) ja Fraillon, J. Ainley, J., Schulz, W., Friedman, T., Duckworth, D. (2014). [Preparing for Life in a Digital Age: IEA International Computer and](#)

kasutada info- ja kommunikatsioonitehnoloogiat (IKT), viitab sellele, et paljud õpilased ei suuda mõista ega sooritada isegi kõige lihtsamaid IKT toiminguid. Joonis 22 näitab, et nende õpilaste osakaal, kes ei küündinud digikirjaoskuse ja infopädevuse tulemuste skaala 2. tasemeni, ületas 30 % üheksas liikmesriigis 14st, kes osalesid ICILSi uuringus 2013. ja 2018. aastal. 2018. aastal ei ületanud 62,7 %-l Itaalia õpilastest kehvade tulemuste künnist. Künnist ei ületanud ka 50,6 % õpilastest Luksemburgis, 43,5 % Prantsusmaal, 33,5 % Portugalis, 33,2 % Saksamaal ja 27,3 % Soomes. Tüdrukute tulemused infopädevuses ja digikirjaoskuses ning loodusteadustes, tehnoloogias, inseneriteadustes ja matemaatikas (STEM) on paremad⁷⁸. Keskmiselt on ebasoodsama sotsiaal-majandusliku taustaga ja/või rändetaustaga õpilastel digikirjaoskuses ja infopädevuses kehvemad tulemused kui nende eakaaslastel, kes on pärit soodsama taustaga või kohalikku päritolu perekondadest. Teatistes Euroopa haridusruumi loomise kohta on nüüd esitatud eesmärk vähendada 2030. aastaks digikirjaoskuses ja infopädevuses kehvade tulemustega kaheksanda klassi õpilaste osakaalu alla 15 %.

Joonis 23: Põhilistes digioskustes on liikmesriikide vahel märkimisväärsed erinevusi

Algtasemel või sellest kõrgemal tasemel üldiste digioskustega elanikkonna osakaal ja selle aastane muutus (sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

Allikas: Eurostat, andmekood veebilehel [[TEPSR_SP410](#)]. Ajavahemik: 2019. aasta tasemed ja muutused võrreldes 2017. aastaga. Märkus: telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas.

[Information Literacy Study International Report](#) (Ettevalmistus eluks digiajastul: IEA rahvusvahelise digikirjaoskuse ja infopädevuse uuringu rahvusvaheline aruanne). Cham: Springer.

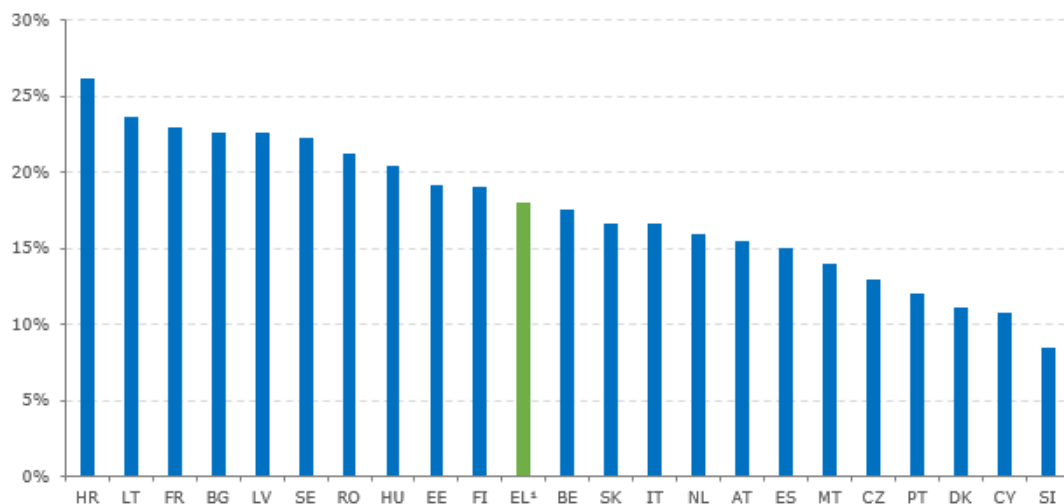
⁷⁸ Euroopa Komisjoni 2020. aasta talituste töödokument, mis on lisatud teatisele „Digiõppe tegevuskava (2021–2027). Hariduse ja koolituse ümberkujundamine digiajastu jaoks“.

2019. aastal aegrea katkemine Tšehhi, Itaalia, Läti ja Luksemburgi puhul. Itaalia kohta ei ole 2017. aasta andmed kättesaadavad (2019: 42 %).

COVID-19 kriis on toonud esile täiskasvanute digioskuste ebapiisava taseme ja suured erinevused riikide vahel. Enamikus liikmesriikides 2020. aasta esimesel poolel kehtestatud liikumispiirangud tõid esile digioskuste tähtsuse äritegevuse järjepidevuse, hariduse ja koolituse, tervishoiu ning tavalise sotsiaalse suhtluse jaoks. Vähesed digioskused piiravad nii innovatsiooni kui ka täielikku osalemist ühiskonnas. Edusammud on väga aeglased: 2019. aastal olid EL 27-s vähemalt põhilised digioskused keskmiselt 56 %-l 16–74aastastest elanikest (1 pp võrra rohkem kui 2017. aastal⁷⁹), kuid põhilisi digioskusi ei olnud endiselt neljal inimesel kümnest (joonis 23). ELi tasandil on meeste digioskuste tase pisut kõrgem kui naistel (58 % võrreldes 54 %ga 2019. aastal), kuid erinevus on alates 2015. aastast 2 pp võrra vähenenud. Alates 2015. aastast on tulemused paranenud 5 pp võrra või rohkem ainult Tšehhis, Iirimaa, Kreekas, Leedus, Madalmaades ja Rumeenias. ELis on suured erinevused: viies riigis (kasvavas järjekorras: Taanis, Saksamaal, Rootsis, Soomes ja Madalmaades) oli osakaal 70–80 %, kuid seitsmes riigis jäi see alla 50 % (Bulgaarias ja Rumeenias alla 40 %). Üliolulised on sotsiaal-demograafilised aspektid, sest põhilised digioskused on vähem kui veerandil eakatest (vanuserühm 65–74), noortel (vanuserühm 16–24) on need oskused aga kaheksal kümnest; see osakaal ulatub madala haridustasemega inimeste puhul 32 %ni, kõrge haridustasemega inimeste puhul aga 84 %ni. Hiljutiste ELi algatuste eesmärk on suurendada täiskasvanute ja noorte põhilisi digioskusi ELis: oskuste tegevuskavas seatakse 2025. aastaks täiskasvanute jaoks eesmärk 70 % ja Euroopa haridusruumis 2030. aastaks 14aastaste jaoks eesmärk 85 %.

Joonis 24. Ligikaudu iga viies õpetaja väidab, et vajadus IKT-koolituse järele on suur

Nende õpetajate osakaal (%), kes väidavad, et õpetamiseks on väga suur vajadus IKT-oskuste erialase arendamise järele

Allikas: OECD, uuringu TALIS 2018 andmebaas. Märkus: tulemused põhinevad põhikooli õpetajate vastustel. Saksamaa, Kreeka, Poola, Luksemburg ja Iirimaa andmed ei ole kättesaadavad.

¹ Kaalutud ELi keskmine uuringus TALIS 2018 osalenud 22 liikmesriigi andmete põhjal.

⁷⁹ 2018. aasta kohta andmed puuduvad.

COVID-19 kriisi põhjustatud üleminek veebipõhisele ja distantsõppele lisab õpetajaametile uusi ülesandeid. Õpetajatel peab olema vajalik pädevus, et kasutada ära digitehnoloogia potentsiaali õpetamise ja õppimise edendamiseks ning õpilaste ettevalmistamiseks eluks digitaalses ühiskonnas⁸⁰. Uuringu TALIS 2018 andmetel varieerub nende põhikooliõpetajate osakaal, kes leidsid, et on IKT kasutamiseks õppetöös hästi või väga hästi ette valmistatud, liikmesriigiti märkimisväärselt. Rumeenias (69,5 %), Sloveenias (67 %), Ungaris (65,7 %) ja Küprosel (61,8 %) arvab suurem hulk õpetajaid, et on IKT kasutamiseks õppetöös piisavalt ette valmistatud, kui Austrias (19,9 %) või Soomes (21,5 %). Kui küsiti IKT-oskuste alase koolituse vajaduse suuruse kohta, teatas keskmiselt 18 % õpetajatest kogu ELis, et vajadus on suur. 2018. aastal oli vajadus kõige suurem Horvaatias (26,2 %), Leedus (23,6 %) ja Prantsusmaal (22,9 %), samas kui Sloveenias teatas vähem kui üks õpetaja kümnest, et vajadus IKT-oskuste alase koolituse järele on suur (joonis 24).

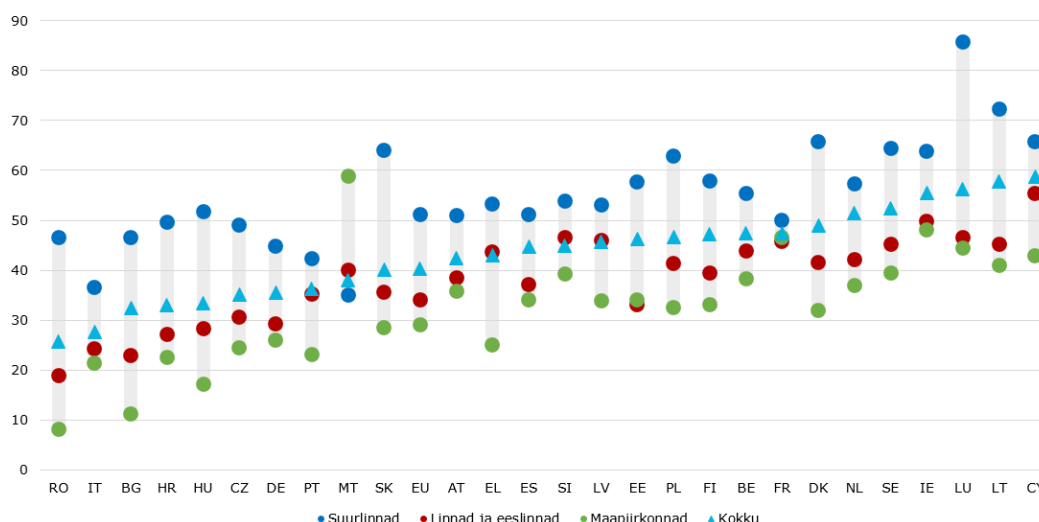
EL tervikuna on saavutanud 2020. aastaks seatud põhieesmärgi, et kolmanda taseme hariduse omandanute osakaal oleks 40 %, kuigi liikmesriikide ja eri elanikkonnarühmade vahel püsivad suured erinevused⁸¹. 2019. aastal oli ELis kolmanda taseme haridus 40,3 %-l 30–34aastastest inimestest. Edusammud on olnud iseäranis märkimisväärsed Slovakkias (+22,5 pp), Austrias (+19 pp), Tšehhis (+17,6 pp), Leedus (+17,4 pp) ja Kreekas (+16,5 pp). Kõige suurema kolmanda taseme haridust omavate 30–34aastaste osakaaluga liikmesriigid on Küpros (58,8 %), Leedu (57,8 %), Luksemburg (56,2 %) ja Iirimaa (55,4 %); kõige väiksem on nende osakaal aga Rumeenias (25,8 %), Itaalias (27,6 %), Bulgaarias (32,5 %) ja Horvaatias (33,1 %). ELis oli kolmanda taseme hariduse omandamise erinevus linna- ja maapiirkondade vahel 22,1 pp. Suurimad erinevused registreeriti Luksemburgis (41,2 pp), Rumeenias (38,4 pp), Slovakkias (35,5 pp) ja Bulgaarias (35,4 pp) (joonis 25). ELis püsivad hariduse omandamises naiste ja meeste vahel keskmiselt märkimisväärsed erinevused (45,6 % vs. 35,1 %). Ainult umbes 29,4 % puudega inimestest (vanuserühm 30–34) on omandanud kolmanda taseme hariduse või samaväärse hariduse võrreldes 43,8 %ga puueteta inimestest 2018. aastal.

Joonis 25. Maapiirkondade ja linnade vahel on kolmanda taseme hariduse omandamises olulisi erinevusi

Kolmanda taseme hariduse omandamise jagunemine linna- ja maapiirkondade vahel riikide kaupa, 2019 (%)

⁸⁰ Redecker, C. (2017). [European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu](#) (Haridustöötajate digipädevuse Euroopa raamistik: DigCompEdu).

⁸¹ Teatistes Euroopa haridusruumi kohta on seatud eesmärgiks, et kolmanda taseme haridusega 30–34aastaste osakaal peaks aastaks 2030 olema vähemalt 50 %.

Allikas: Eurostati ELi tööjõu-uuring. Andmekood veebilehel: [\[edat_lfs_9913\]](#). Märkus: näitaja väljendab nende inimeste osakaalu kõigist 30–34aastastest, kes on edukalt omandanud kolmanda taseme hariduse (ISCED 5–8).

Avaliku sektori kulutused haridusele jäid viimase viie aasta jooksul ELi tasandil suhteliselt muutumatuks, kuigi investeerimisvajadus suureneb. 2018. aastal investeerisid liikmesriigid haridusse ja koolitusse 4,6 % kogu SKPst ning haridusele tehtavate avaliku sektori kulutuste ELi keskmine osakaal oli 9,9 %. Sellest hoolimata on liikmesriikide vahel märkimisväärsed erinevusi, kusjuures teatavatel riikidel on raskusi hariduse ja koolituse investeringuvajaduste katmiseks piisavate ressursside tagamisega. Euroopa Investeerimispanka (EIP) hinnangul on EL 27s haridustaristusse tehtavate investeringute puudujääk aastani 2030 ligikaudu 8 miljardit eurot aastas⁸². Samal ajal sõltub digitehnoloogiate pedagoogiline kasutamine ka IKT-ressursside kättesaadavusest, juurdepääsetavusest ja kvaliteedist⁸³. Ressursside nappus mõjutab ELi riikide koole erineval määral. Uuringust TALIS 2018 selgub, et keskmiselt leiab 35,9 % ELi põhikooliõpetajatest, et IKTsse investeerimine on väga oluline. Küprosel ja Ungaris peab seda prioriteediks enam kui 50 % õpetajatest (vastavalt 66,3 % ja 56,3 %). Hiljutises õpetajate uuringus rõhutati veelgi IKT-seadmete suhtelist tähtsust ja toodi esile, kuidas õpetajad peavad seadmetega seotud takistusi kõige olulisemaks negatiivseks mõjuks digitehnoloogia kasutamisele⁸⁴.

Enne COVID-19 kriisi oli kogu ELis lõhe oskuste nõudluse ja pakkumise vahel vähenenud. Selle suundumuse taga on peamiselt madala kvalifikatsiooniga töötajate osakaalu langus ja üldine haridustaseme tõus⁸⁵. Sellele on kaasa aidanud ka madala ja keskmise kvalifikatsiooniga töötajate tööhõive määra tõus, mis on seotud soodsa makromajandusliku olukorraga. Siiski on mitmes riigis endiselt suured haridustasemest tingitud erinevused tööhõive määrades. 2019. aastal oli EL 27-s keskmine tööhõive määr keskkaridusele vastava haridusega inimeste puhul 55,7 %, keskmise taseme kvalifikatsiooniga isikute puhul 73,4 % ja

⁸² Euroopa Investeerimispank (EIP), *Investment Report 2018/2019 – Retooling Europe’s Economy* (Investeerimisaruanne 2018/2019 – Euroopa majanduse ümberseadistamine), 2018.

⁸³ OECD (2019). [PISA 2021 ICT Framework](#) (PISA 2021 IKT raamistik) (aprill 2019). Lk 6.

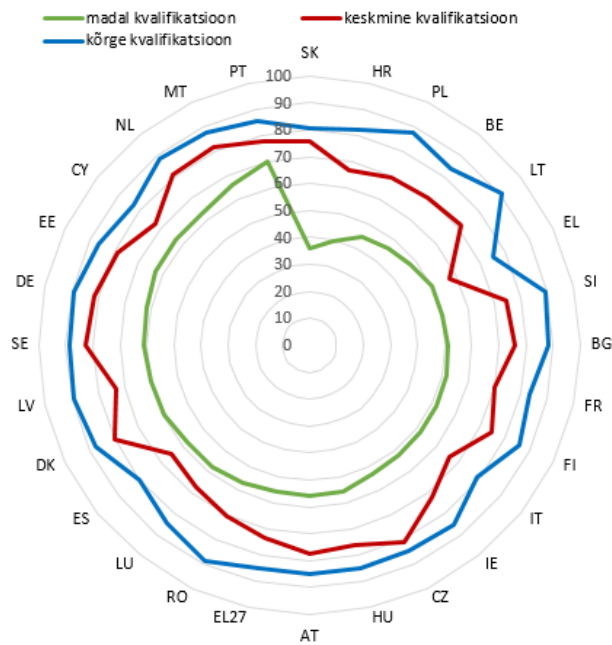
⁸⁴ Euroopa Komisjon (2019). [2nd Survey of Schools: ICT in Education. Objective 1: Benchmark progress in ICT in schools](#) (Koolide teine ülevaade: IKT hariduses. Eesmärk 1: IKT edusammude võrdlus koolides).

⁸⁵ Selles ja järgmistes lõikudes esitatud analüüs põhineb täiskasvanute oskuste ja täiskasvanuhariduse ELi võrdlusuuringute raamistiku ajakohastamisel.

kõrge kvalifikatsiooniga isikute puhul 84,8 % (joonis 26). Olenevalt valdkondlikest suundumustest ja tööhõive säilitamise ning töötuse ärahoidmise või selle vastu võitlemise poliitikast praeguses COVID-19 kriisis võib oskuste makromajandusliku mittevastavuse vähenemine mõnes riigis aeglustuda või isegi vastassuunda pöörduda.

Joonis 26. Kõigis liikmesriikides on kõrgharidus seotud kõrgema tööhõive määraga

Tööhõive määr haridustaseme järgi vanuserühmas 20–64 (2019)

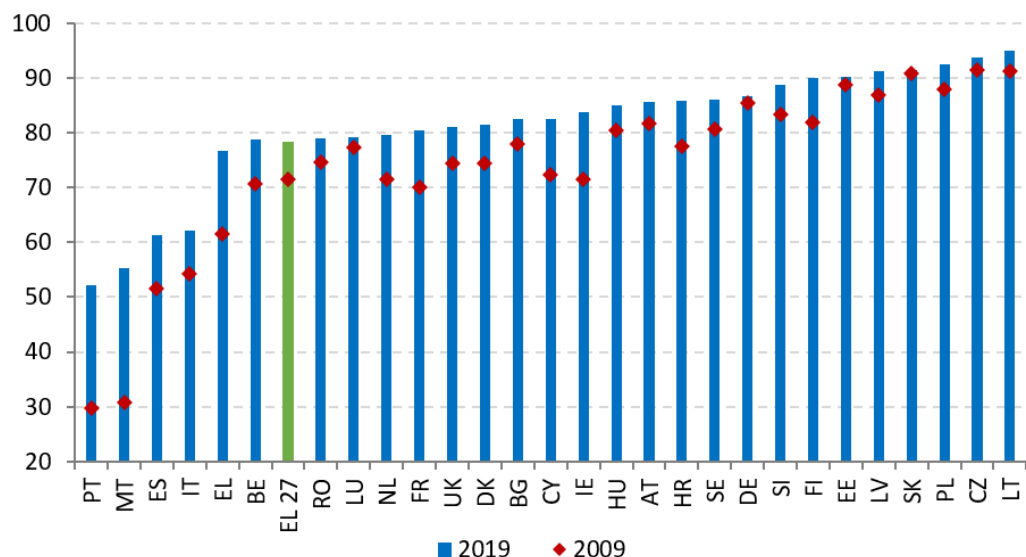

Allikas: Eurostat, andmekood veebilehel [[lfsa_ergaed](#)]. Märkus: aegrea katkemine Madalmaade puhul.

Alates 2009. aastast on täiskasvanud elanikkonna haridustase kogu ELis tõusnud. Täiskasvanute oskuste arendamise ja täiskasvanuhariduse ELi võrdlusuuringute raamistiku analüüs näitas, et 2019. aastal oli vähemalt keskharidus enam kui kahel kolmandikul ELi elanikkonnast (78,7 %) vanuserühmas 25–64. Võrreldes 2009. aasta näitajaga 72 % on see edasimineku (joonis 27). Kuigi aastatel 2009–2019 registreeriti kasv mõlema soo puhul, olid edusammud naiste puhul märgatavalt suuremad kui meeste puhul: 25–64aastaste inimeste seas jäid naised 2009. aastal 1,8 pp võrra maha ja olid 2019. aastal 1 pp võrra ees. Liikmesriigid, kus on vähemalt keskhariduse omandanud elanikkonna osakaal kõige suurem, on Leedu, Tšehhi, Poola ja Slovakkia. Seevastu Portugal, Malta, Hispaania ja Itaalia on madala kvalifikatsiooniga inimeste suurima osakaaluga riikide hulgas, hoolimata sellest, et mõned neist (eelkõige Malta ja Portugal) on viimase kümnendi jooksul märkimisväärsed edusamme teinud. Sellele oskuste pakkumise kasvule on vastanud nõudluse kasv keskmise ja kõrgema taseme oskuste järele, mis kajastub keskmise ja kõrge kvalifikatsiooniga täiskasvanute kõrgemas tööhõive määras.

Joonis 27. Rohkem kui kahel kolmandikul täiskasvanutest oli 2019. aastal vähemalt keskharidus

Vähemalt keskhariduse omandanud elanikud, vanuserühm 25–64 (2009 ja 2019)

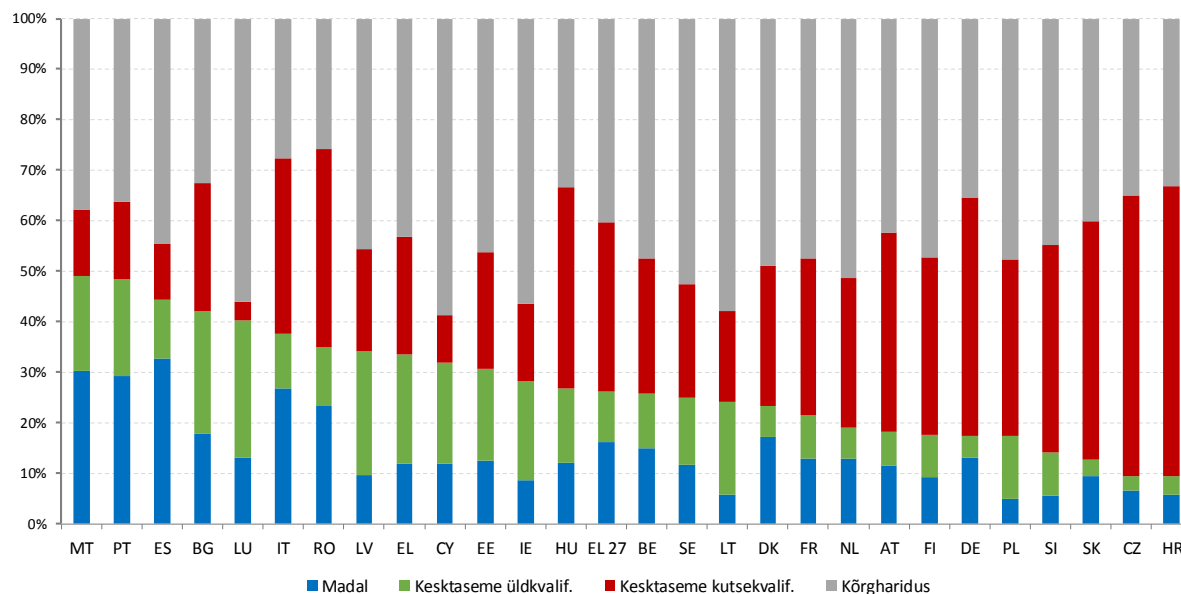

Allikas: Eurostat, andmekoodid veebilehel [\[edat_lfs_9903\]](#). Märkus: aegrea katkemine 2009. aastal: Kreeka, Küpros ja Luksemburg; 2010. aastal: Bulgaaria, Saksamaa, Horvaatia, Madalmaad, Poola, Rumeenia, Ühendkuningriik; 2011. aastal: Tšehhi, Malta, Madalmaad, Portugal, Slovakkia, Ühendkuningriik; 2013. aastal: Prantsusmaa, Madalmaad; 2014: kõik riigid; 2015. aastal: Luksemburg; 2016. aastal: Taani; 2017. aastal: Belgia, Iirimaa; 2019. aastal: Madalmaad.

Samas on enam kui veerandil noortest täiskasvanutest (vanuses 30–34) vaid madal kvalifikatsioon või üldkeskharidus. See tähendab, et nad ei omandanud tööturu jaoks olulisi oskusi ei kutsehariduse ja -õppe ega kolmanda taseme hariduse kaudu (joonis 28). Liikmesriikide vahel on suured erinevused: 40–50 % noortest täiskasvanutest (vanuses 30–34) kuulub sellesse kategooriasse Maltal, Portugalis, Hispaanias, Bulgaarias ja Luksemburgis, võrreldes vähem kui 20 %ga üheksas ELi liikmesriigis (Horvaatia, Tšehhi, Slovakkia, Sloveenia, Poola, Saksamaa, Soome, Austria ja Madalmaad). Hiljuti kutsehariduse ja -õppe lõpetanutel (79,1 %) ning kolmanda taseme hariduse omandanutel (85,0 %) olid keskmiselt paremad tööhõivetulemused kui hiljuti keskhariduse üldprogrammi (62,8 %) lõpetanutel ja ka madala kvalifikatsiooniga inimestel (53,9 %). Liikmesriikides, kus madala kvalifikatsiooniga noorte täiskasvanute osakaal on suur ja esineb märkimisväärne lõhe nende tööhõive määrades (vrd joonis 28 ja 29), võivad juhendamine ja sobivad (töökohapõhised) õppepakkumised aidata kaasa üleminekul põhihariduse tasemelt kvaliteetsele kutsekeskharidusele ja vähendada olemasolevat oskuste nõudlusele mittevastavust. Liikmesriikides, kus on suur osakaal üldkeskhariduse omandanutel, kellel ei ole kolmanda taseme haridust, võib selle saavutada, parandades haridusteede läbitavust ja laiendades teise taseme järgse ja kolmanda taseme eelse hariduse, keskeri- ja tehnikumihariduse (keskhariduse baasil) või kolmanda taseme hariduse pakkumist.

Joonis 28. Rohkem kui veerandil noortest täiskasvanutest puudub kvalifikatsioon, mis võimaldaks otsejuurdepääsu tööturule

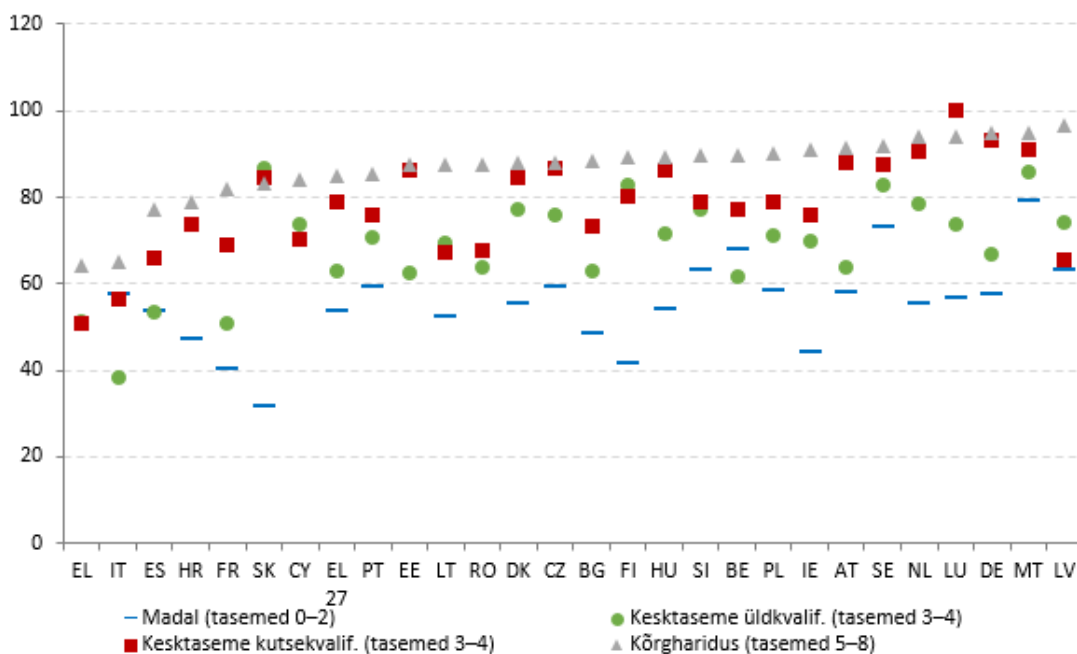
30–34aastaste noorte täiskasvanute haridustase ja -suunitlus, 2019

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring, andmekood veebilehel [\[edat_lfs_9914\]](#).

Joonis 29. Noortel kõrgkooli lõpetanud ja keskmise taseme kutsekvalifikatsiooniga noortel on paremad tööturuväljavaated

Hiljuti õpingud lõpetanud 20–34aastaste tööhõive määr haridustasemete kaupa, 2019 (%)

Allikas: Eurostat (ELi tööjõu-uuring, 2019, andmekood veebilehel [\[edat_lfse\]](#)). Märkus: andmed ei hõlma neid, kes veel õpivad või osalevad koolitusel. Kui andmed on kättesaadavad, hõlmavad need üksnes isikuid, kes

lõpetasid õpingud 1–3 aastat enne uuringut. Andmed hiljuti õpingud lõpetanud madala kvalifikatsiooniga inimeste tööhõive määra kohta ei ole kättesaadavad Bulgaaria, Tšehhi, Eesti, Iirimaa, Kreeka, Horvaatia, Küprose, Läti, Leedu, Ungari, Malta, Austria, Rumeenia, Sloveenia, Slovakkia ja Soome puhul ning joonisel on selle asemel esitatud kõigi nende riikide madala kvalifikatsiooniga 20–34aastaste koolilõpetanute tööhõive määr.

Hoolimata tööturu vajadustest on nõudlus IKT spetsialistide järele ELis ulatuslikum kui pakkumine. Innovatsiooni edendamisel ning teadmistepõhise majanduskasvu ja tootlikkuse kasvu saavutamisel on põhiroll teaduse, tehnoloogia, inseneeria ja matemaatika (STEM) valdkonna oskustel, sealhulgas IKT-oskustel⁸⁶. CEDEFOPi vabade töökohtade analüüs näitab, et arvutioskused kvaliteedikontrolli, andmehalduse ja kommunikatsiooni valdkonnas on muutustega kohanemise võime ja inglise keele kasutamise järel kolmandad kõige nõutavamad oskused, mida nimetati 2018. aasta juulist kuni 2019. aasta detsembrini umbes 13,5 miljonis internetis avaldatud töökuulutuses⁸⁷. Sama analüüsi käigus leiti, et tarkvaraarendaja amet oli sellel perioodil teisel kohal (1,6 miljonit vaba töökohta) ja süsteemianalüütiku amet kolmandal kohal (1,3 miljonit vaba töökohta). Üheskoos olid IKT spetsialistid (ISCO kahenumbriline tasand) nõutavuselt teine ametite rühm, mille arvele jäi 8,2 % kõigist vabadest töökohtadest. IKT spetsialistid moodustavad siiski vähem kui 4 % ELi tööjõust, see osakaal on veidi kasvanud ajavahemikul 2016 (3,7 %) kuni 2018 (3,9 %)⁸⁸. IKT erialade lõpetajate osakaal kasvab veelgi aeglasemalt: 3,5 %-lt 2017. aastal 3,6 %ni 2019. aastal. Nõudluse ja pakkumise vahel on selge lõhe: enam kui pooltel ELi ettevõtetel (57 %) oli 2019. aastal keeruline IKT spetsialiste värvata (joonis 30). Soolised erinevused on oluline osa probleemist: kuigi kolmanda taseme hariduse omandab meestega võrreldes oluliselt suurem hulk naisi, on ainult iga kolmas STEM-valdkonna lõpetanu naine⁸⁹. Lisaks hõivavad naised vaid 17 % tehnoloogiasektori ametikohtadest (kuigi riikide vahel on suured erinevused)⁹⁰. Selle probleemi lahendamiseks esitas komisjon teatises „Euroopa haridusruumi loomine aastaks 2025“ uued ettepanekud soolise võrdõiguslikkuse kohta STEM- ja digivaldkondades.

⁸⁶ Shapiro jt, 2015; Peri jt, 2015; Deming ja Noray, 2018.

⁸⁷ CEDEFOPi [Skills-OVATE](#) (Euroopa veebipõhine vabade töökohtade analüüsivahend).

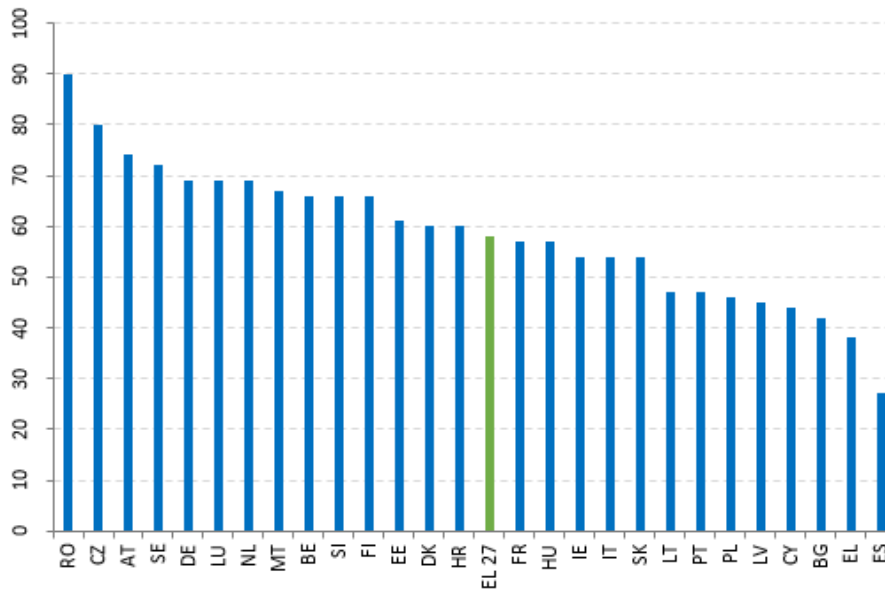
⁸⁸ Need ja teised selles lõigus esitatud andmed pärinevad digitaalmajanduse ja -ühiskonna 2020. aasta indeksist [Human capital and digital skills](#) (Inimkapital ja digioskused).

⁸⁹ Eurostat, andmekood [educ_uoe_grad04].

⁹⁰ Euroopa Parlament (2020). Education and employment of women in science, technology and the digital economy, including AI and its influence on gender equality (Naiste haridus ja tööhõive teaduses, tehnoloogias ja digitaalmajanduses, sealhulgas tehisintellekt ja selle mõju soolisele võrdõiguslikkusele).

Joonis 30. IKT spetsialistide puudus võib takistada digipööret

Ettevõtted, kes peavad IKT spetsialistide värbamist keerukaks (%)

Allikas: Eurostat community survey on ICT usage and e-commerce in enterprises (Eurostat, IKT kasutamist ja e-kaubandust ettevõtetes käsitlev ühenduse uuring) [[isoc_ske_itrcm2](#)].

Ettevõtete ees seisev oskuste probleem küünib digitaalvaldkonnast kaugemale, ulatudes rohepöörde jaoks vajalike ja valdkonnaüleste oskusteni, ning selleks, et muutuvad vajadused kindlaks teha, tuleb jätkuvalt pingutada. 2019. aastal oli pikaajaliste investeeringute piiramise kõige sagedasem põhjus kvalifitseeritud töötajate nappus, mida nimetas 77 % ettevõtjatest⁹¹. Kõik ettevõtjad peavad oma majandustegevust ja ettevõttesiseseid oskusi kohandama, pidades silmas üleminekut kliimaneutraalsele Euroopale. Siiski on roheliste töökohtade jaoks vajalike või kättesaadavate oskuste kohta vähe kvantitatiivset teavet, peamiselt seetõttu, et asjakohastel mõistatel ei ole veel kokkulepitud määratlust⁹². Oskuste prognoosimine ja analüüsimine ei ole võimalik ilma koostöös tööstusega konkreetsete tööstusökosüsteemide tulevikustsenaariumide loomiseta ja enne, kui need mõisted on nõuetekohaselt määratletud, mis hõlbustaks ka roheliste töökohtade, tegevuste ja protsessidega seotud oskuste asjakohast kindlakstegemist ja valideerimist. Selleks et oskuste prognoosimisest oleks kasu, tuleks seda teha tööstusökosüsteemide tasandil, mitte ainult makrotasandil. On mõningaid tõendeid selle kohta, et töökohtade ümberkorraldamine digipöörde ja rohepöörde tõttu suurendab selliste valdkonnaüleste oskuste tähtsust nagu iseorganiseerumine, kommunikatsioon, juhtimine, loovus ja kohusetundlikkus. Tööjõu tootlikkus on nende omadustega positiivselt seotud, isegi pärast kognitiivsete oskuste

⁹¹ Euroopa Investeeringuspannga grupp, [Investment Survey 2019](#) (investeeringute uuring 2019), lk 19.

⁹² Vrd Cedefop, Skills for green jobs: [2018 update](#) (Roheliste töökohtade jaoks vajalikud oskused: 2018. aasta ajakohastus), lk 47, ja Euroopa Komisjon, „Employment and Social Developments in Europe – Annual Review 2020“ (Euroopa tööhõive ja sotsiaalarengu aruanne – 2020. aasta ülevaade).

erinevuste arvessevõtmist⁹³. Mõningaid tõendeid on ka koostoime mõju kohta, nii et mittekognitiivsete oskuste olemasolu on kognitiivsete oskuste täieliku kasutamise eeldus. See toob esile, et rohepööre ja digipööre suurendavad nõudlust mitmesuguste oskuste järele ja eeldavad täiskasvanuhariduse edendamist üldisemalt.

Aastatel 2009–2019 on üldises täiskasvanuhariduses osalemises tehtud vähe edusamme. Osalemine täiskasvanuhariduses EL 27-s kasvas kümne aasta jooksul 3 pp võrra, 7,8 %-lt 10,8 %ni, mis jääb oluliselt alla strateegia „HK 2020“ eesmärgile, et formaalses või mitteformaalses hariduses ja koolituses on uuringule eelnenud nelja nädala jooksul osalenud 15 % ELi elanikkonnast vanuserühmas 25–64 (joonis 31). Täiskasvanuhariduses osalemise määr on madalaim Rumeenias, Bulgaarias, Horvaatias, Slovakkias, Kreekas ja Poolas (alla 5 % täiskasvanud elanikkonnast), kõrgeim aga Rootsis, Soomes ja Taanis (üle 25 %). Mõnes liikmesriigis (Taani, Sloveenia ja Küpros) on täheldatud selles valdkonnas viimase kümnendi jooksul tagasiminekut, samas kui kõige tähelepanuväärsema edasiminekuga (üle 5 pp) riikide hulka kuulusid Eesti, Soome ja Rootsi⁹⁴. Pealegi osalevad teatavad allrühmad täiskasvanuhariduses harvemini. Mis puudutab näiteks väljaspool ELi sündinud isikuid (25–64aastased), siis ELi keskmises arvestuses osalesid nad 2019. aastal (uuringule eelnenud nelja nädala jooksul) hariduses ja koolitustel samasuguse tõenäosusega kui ELis sündinud (11,1 % vs. elukohariigis sündinute 10,8 %). Olukord riigiti on aga erinev. Näiteks Prantsusmaal, Eestis, Sloveenias, Itaalias ja Lätis on elukohariigis sündinutel palju suurema tõenäosusega juurdepääs täiskasvanuharidusele kui väljaspool ELi sündinutel. Nendes riikides on erinevused veelgi suuremad naisrändajate hulgas. 2016. aastal osales 25–64aastaste vanuserühmas hariduses ainult 2,4 % puudega inimestest võrreldes 4,1 %ga puueteta inimeste puhul. 2020. aasta oskuste tegevuskavas esitatakse ettepanek parandada täiskasvanuhariduse näitajat, asendades mõõtmisvahemiku „viimased neli nädalat“ vahemikuga „viimane aasta“⁹⁵. Eesmärk on saavutada sellel ajavahemikul mõõdetud täiskasvanuhariduses osalemise märkimisväärne kasv 38 %-lt 2016. aastal 50 %ni 2025. aastal.

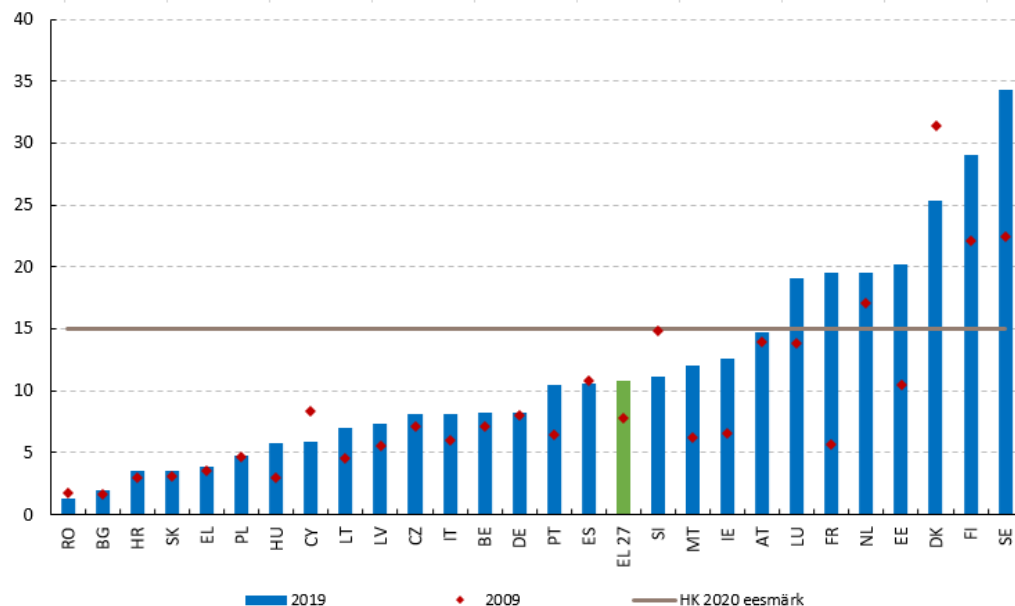
⁹³ Maria Chiara Morandini, Anna Thum-Thysen ja Anneleen Vandeplas (2020). [Facing the Digital Transformation: are Digital Skills Enough?](#) (Silmitsi digipöördega: kas digioskustest piisab?) Economic Brief 054, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus.

⁹⁴ Suure osalemise kasvu registreerisid ka Malta, Luksemburg, Iirimaa ja Prantsusmaa, kuid nende riikide aegriidade katkestused muudavad selle tõlgendamise keeruliseks.

⁹⁵ Andmed täiskasvanuhariduses osalemise kohta viimase 12 kuu jooksul tehakse alates 2022. aastast tööjõu-uuringus kättesaadavaks iga kahe aasta tagant. Esialgu saab selle pikema vaatlusperioodi osalemismäärade hindamiseks kasutada andmeid 2016. aasta täiskasvanuhariduse uuringust. Pikema vaatlusperioodi kasutamise eeliste kohta täiskasvanuhariduses osalemise mõõtmisel vt 2020. aasta hariduse ja koolituse valdkonna ülevaade.

Joonis 31: Täiskasvanuhariduses osalemise määr on madal ja erineb liikmesriigiti märkimisväärselt

Hariduses ja koolituses osalevate täiskasvanute (25–64aastased) osakaal, 2009 ja 2019

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring, 2019, andmekood veebilehel [\[trng_lfs_01\]](#). Märkus: aegrea katkemine 2007. aastal: Taani, Iirimaa, Luksemburg, Rootsi, Ühendkuningriik; 2008. aastal: Saksamaa, Kreeka, Poola, Rootsi, Ühendkuningriik; 2009. aastal: Eesti, Iirimaa, Kreeka, Küpros, Luksemburg; 2010. aastal: Saksamaa, Madalmaad, Poola, Rumeenia; 2011. aastal: Tšehhi, Madalmaad, Portugal, Slovakkia; 2013. aastal: Tšehhi, Prantsusmaa, Madalmaad, Poola; 2014. aastal: Hispaania, Prantsusmaa; 2015. aastal: Luksemburg, Ungari; 2016. aastal Taani ning 2017. aastal: Belgia, Iirimaa ja Malta; 2018. aastal: Poola ja Rootsi.

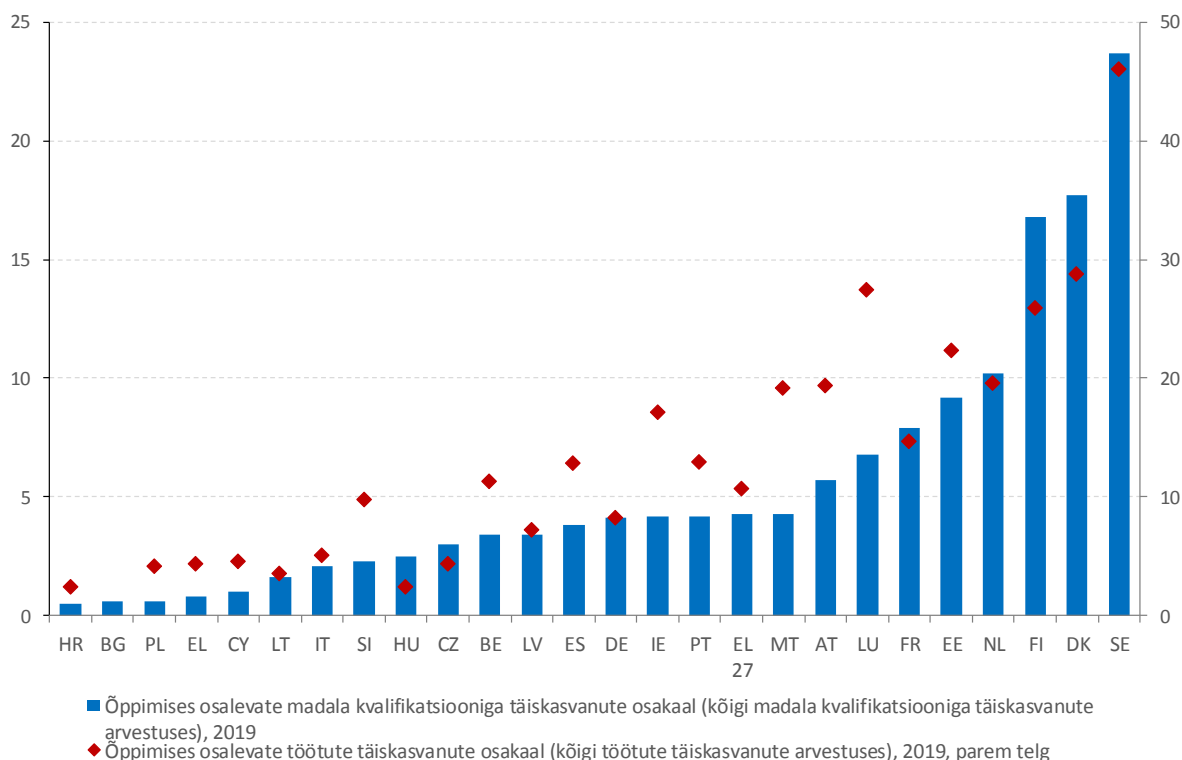
Madala kvalifikatsiooniga töötajad ja töötsijad on üldise täiskasvanuhariduses osalemise parandamise poliitika prioriteetsed sihtrühmad. Madala kvalifikatsiooniga töötajad vajavad täiendusõpet eelkõige selleks, et osaleda ühiskonnas ja tööturul täiel määral. 2019. aastal oli nende osakaal õppes osalemises uuringule eelnenud nelja nädala jooksul vahemikus 0,5 % Horvaatias kuni 23,7 % Rootsis (EL 27 keskmine: 4,3 %, joonis 32). Enamikus riikides osaleb õppimises vähem kui 10 % madala kvalifikatsiooniga täiskasvanutest. Seevastu Soomes, Taanis ja Rootsis osaleb vastavalt 16,8 %, 17,7 % ja 23,7 %, mis näitab selgelt, et hariduses osalemise kõrge määr on võimalik saavutada ka madala kvalifikatsiooniga töötajate seas. Teiseks prioriteetseks õppimise sihtrühmaks on töötsijad, kelle jaoks võib koolitus olla väga tõhus tööturuväljavaadete suurendamisel ja pikaajalise töötuse ennetamisel⁹⁶. Liikmesriigiti on suured erinevused selliste täiskasvanud töötute osakaalus, kes osalesid uuringule eelnenud nelja nädala jooksul koolitusel; 2019. aasta näitajad on vahemikus alates 2,4 %st Horvaatias kuni ligemale 46 %ni Rootsis (EL 27 keskmine: 10,7 %). Sloveenias, Saksamaal, Lätis, Itaalias, Küprosel, Tšehhis, Kreekas, Poolas, Leedus, Horvaatias, Rumeenias, Slovakkias ja Ungaris osaleb õppimises vähem kui 10 % töötutest täiskasvanutest. Teisalt on nende osalus Taanis, Luksemburgis ja Soomes üle 25 %. 2020. aasta Euroopa oskuste tegevuskava eesmärk on tagada madala kvalifikatsiooniga

⁹⁶ Vt nt Card, Kluve ja Weber (2018), [What Works? A Meta Analysis of Recent Active Labor Market Program Evaluations](#) (Mis toimib? Aktiivse tööturu programmi hiljutiste hinnangute metaanalüüs), Journal of the European Economic Association.

töötajate ja tööotsijate õppimises osalemise märkimisväärne paranemine ning eelkõige tehti kavas ettepanek 2025. aastaks peaaegu kahekordistada (tasemele 20 %) hiljutise õppiskogemusega tööotsijate osakaalu EL 27-s.

Joonis 32: Hoolimata liikmesriikidevahelistest suurtest erinevustest on madala kvalifikatsiooniga ja töötutel täiskasvanutel keeruline õppimises osaleda

Nende 25–64aastaste täiskasvanute osakaal, kes on madala kvalifikatsiooniga (osana kõigist madala kvalifikatsiooniga täiskasvanutest), ja töötud (osana kõigist töötutest täiskasvanutest, parempoolne telg), kes osalevad õppimises, 2019

Allikas: Eurostati tööjõu-uuring, 2019, andmekoodid veebilehel [\[trng_lfse_03\]](#). Märkus: puuduvad andmed Rumeenia ja Slovakkia kohta, millest tulenevalt on õppijate arv nendes rühmades usaldusväärse näitaja avaldamiseks liiga väike. Samas peegeldab see selle rühma väga madalat osalemismäära. Horvaatia puhul kasutatakse 2019. aasta andmete puudumise tõttu 2018. aasta näitajat. Samal põhjusel ei ole usaldusväärsed ka Bulgaaria, Horvaatia, Küprose, Leedu, Poola ja Sloveenia andmed.

Allikas (parempoolne telg): Eurostat, tööjõu-uuring, 2019, andmekood veebilehel [\[trng_lfse_02\]](#). Märkus: puuduvad andmed Bulgaaria, Rumeenia ja Slovakkia kohta, mis näitab, et õppijate arv nendes rühmades on usaldusväärse näitaja avaldamiseks liiga väike. Samas peegeldab see selle rühma väga madalat osalemismäära. Samal põhjusel ei ole usaldusväärsed ka Horvaatia, Küprose, Leedu, Ungari ja Sloveenia andmed.

Suur osa õppest täiskasvanuhariduse raames toimub mitteformaalses või informaaalses keskkonnas ning selles, et oskuste vajadustele vastamiseks ja oskuste puudujääkide vähendamiseks on oluline oskuste valideerimine, ollakse laialdaselt üksmeelel⁹⁷. 1. juulil

⁹⁷ „Poliitikakujundajate seas on kasvanud teadlikkus, et õppimine väljaspool klassiruumi ja muid formaalseid kohti on inimkapitali rikkalik allikas“, OECD (2018), haridusalane töödokument Education Working Paper nr 180, Making skills transparent: recognising vocational skills acquired through work-based learning (Oskuste

2020 avaldatud komisjoni talituste töödokumendis, milles hinnatakse nõukogu 2012. aasta soovitusel mitteformaalse ja informaalse õppe valideerimise kohta,⁹⁸ leiti, et hoolimata alates soovitusel vastuvõtmisest tehtud selgetest edusammudest puudub paljudel inimestel juurdepääs valideerimisvõimalustele. Praegu on valideerimiskord kehtestatud kõigis liikmesriikides. Siiski on enamikul juhtudel sellise korraga seotud mõningad piirangud (nt võivad kandideerida ainult töökogemusega inimesed), tihti ei ole kord terviklik (nt ainult kutsequalifikatsioonide jaoks) ja samas riigis võivad kooskõlastamata kõrvuti olemas olla erinevad valideerimise vormid. Kvantitatiivne teave kasutuselevõtu kohta on endiselt piiratud ja killustatud. Valideerimise Euroopa andmekogu uuendatud versioonid⁹⁹ näitavad, et valideerimine on riiklikes poliitikakavades laialdaselt olemas ja selle pakkumine on alates 2012. aastast paranenud, välja arvatud mõned erandid (joonis 33). On mõningaid tõendeid nn aurustumisefekti kohta, mille puhul mõned valideerimismenetluses osalevad inimesed ei suuda seda lõpule viia¹⁰⁰. Tegelikult nõuab valideerimisprotsessides osalemine üksikisikutelt tõsist pühendumist¹⁰¹ ja aktiivse toetuse olemasolu, näiteks tööandja poolt tasustatud aeg või rahaline abi. Need aktiivse toetuse vormid ei ole laiemalt levinud: avalikul erikonsultatsioonil antud vastused näitavad, et ainult iga kümnes valideerimise saaja sai mingisugust tuge valideerimisel osalemiseks¹⁰².

Joonis 33. Paljudel inimestel puudub juurdepääs valideerimisvõimalustele ja liikmesriikide vahel on märkimisväärsed erinevusi

Valideerimist kasutavate inimeste arvu suundumus (2018. aasta võrreldes 2016. aastaga)

BE	BG	CZ	DK	DE	IE	EL	ES	FR	IT	CY	LV	LU	MT	NL	PL	PT	RO	SK	FI	SE
↑	↑	↔	↓	↔	↔	↑	↑	↓	↑	↑	↑	↑	↑	↓	↕	↑	↓	↑	↑	↑

↑ suurenenud arvud; ↓ vähenenud arvud; ↔ muutumatud arvud; ↕ arvude erinevus eri sektorites

Allikas: Cedefop, valideerimise Euroopa andmekogu 2016 ja 2018. Austria, Horvaatia, Eesti, Ungari, Leedu ja Sloveenia andmed puuduvad.

COVID-19 pandeemia suurendab vajadust täiendusõppe ja ümberõppe järele, kuid võib ilma poliitilise reageerimiseta tuua kaasa pakkumise madalama taseme. COVID-19ga seotud majanduslangusel on mõnele majandussektorile ebaproportsionaalselt suur mõju ning see tekitab koos digi- ja rohepöördega vajaduse uute või kohandatud oskuste järele. Ka vähendab see koolitusse investeerimise alternatiivkulu. Hiljutised analüüsid¹⁰³ on aga näidanud, et EL 27-s täiskasvanuhariduses osalemine aastatel 2005–2019 majanduslanguste

läbipaistvaks muutmine: töökohapõhise õppe abil omandatud kutseoskuste tunnustamine), lk 11. Kättesaadav aadressil <https://doi.org/10.1787/5830c400-en>.

⁹⁸ Komisjoni talituste töödokument SWD(2020) 121, hinnang nõukogu 20. detsembri 2012. aasta soovitusel mitteformaalse ja informaalse õppe valideerimise kohta. Kättesaadav aadressil <https://europa.eu/!Uk64Pk>.

⁹⁹ Mitteformaalse ja informaalse õppe valideerimise Euroopa andmekogu, mis on kättesaadav Cedefopi veebisaidil, eelkõige 2016. ja 2018. aasta ajakohastused (avaldatud 2020. aastal).

¹⁰⁰ [Uuring, mis toetab hinnangut](#) nõukogu 20. detsembri 2012. aasta soovitusel mitteformaalse ja informaalse õppe valideerimise kohta, punkt 4.1.1.3, lk 40.

¹⁰¹ Vrd OECD 2018, tsiteeritud eespool, lk 59.

¹⁰² Vrd komisjoni talituste töödokumendi 2. lisa, küsimus 17.

¹⁰³ Giorgio Di Pietro, Zbigniew Karpiński ja Federico Biagi (2020), „*Adult learning participation and the business cycle*“ (Täiskasvanuhariduses osalemine ja äriotsused), aruanne, mille Teadusuuringute Ühiskeskus koostas tööhõive, sotsiaalküsimuste ja sotsiaalse kaasatuse peadirektoraadi jaoks (avaldamata). Marco Bertoni ja Giorgio Brunello (2020), „*Skills Investment and the Business Cycle in Europe*“ (Oskuste investeringud ja äriotsused Euroopas), Euroopa haridusökonoomika ekspertide võrgu aruande esialgne projekt.

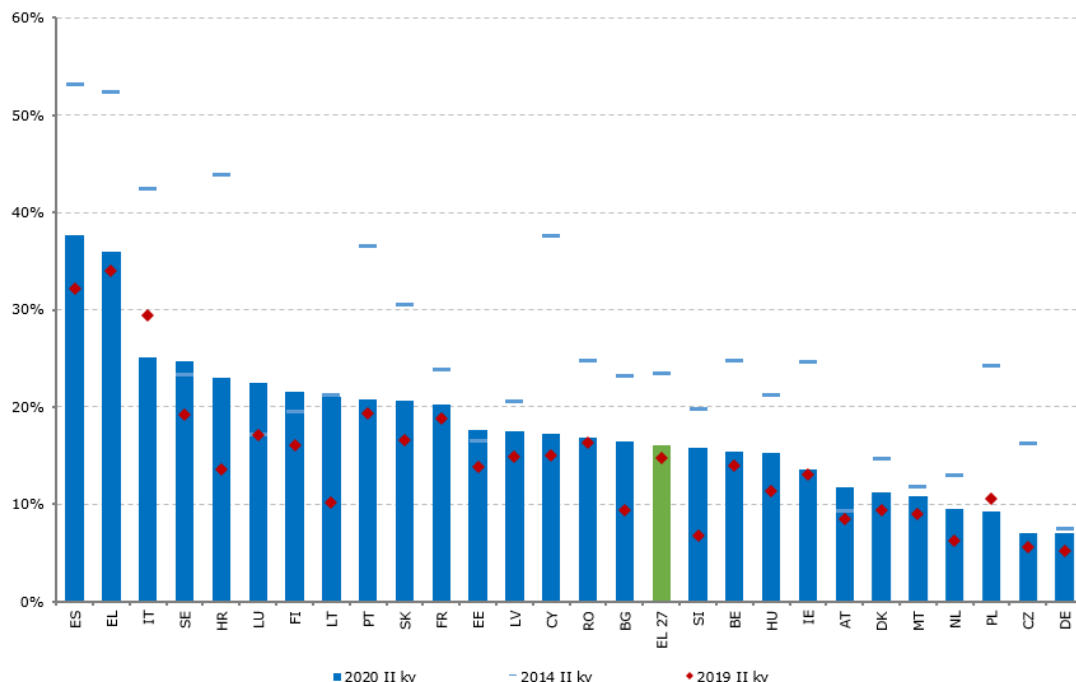
ajal ei suurenenud. Kesk- ja Ida-Euroopa riikides, kus osalemise määr juba on madal, vähenes täiskasvanuhariduses osalemine majanduslanguse ajal veelgi. Sama kehtib ka mittetöötavate inimeste kohta, mis võib kajastada survet riiklikele koolituseelarvetele kasvava tööpuuduse ajal. Seevastu näitavad analüüsid, et suuremad avaliku sektori kulutused koolitusele on seotud täiskasvanuhariduse vastutsüklilisema tendentsiga. See rõhutab reformide ja täiskasvanuhariduse süsteemidesse tehtavate riiklike investeeringute tähtsust, et tugevdada nende vastupanuvõimet majanduslanguse ajal.

COVID-19 tõttu võivad liikmesriigid seista silmitsi võimaliku pikaajalise noorte tööhõivekriisiga, mis nõuab uusi poliitilisi lahendusi. Enne kriisi jõudsid noorte töötuse keskmised näitajad EL 27-s 2020. aasta märtsis rekordiliselt madalale tasemele ehk 14,9 %ni, mis on 0,5 pp võrra parem kui 15,4 % 2019. aasta märtsis. Pärast liikumispiiranguid kasvas see näitaja 2020. aasta septembris hüppeliselt 17,1 %ni. Kogurahvastiku vastav näitaja oli märtsis 6,5 % ja septembris 7,5 %. Viies liikmesriigis suurenes noorte tööpuudus 2020. aasta esimeses ja teises kvartalis järsult (Eestis 8,2 pp, Leedus 6,1 pp, Luksemburgis 5,5 pp, Horvaatias 5,3 pp, Bulgaarias 5,2 pp). Muretsemiseks annavad põhjust eelmises majanduskriisis saadud kogemused. Ehkki ELi noorte töötuse keskmine määr paranes enne COVID-19 kriisi jätkuvalt märkimisväärselt (vt joonis 34), on see alati püsinud enam kui kaks korda kõrgemal kui täiskasvanute seas täheldatud töötuse määr (2019. aastal 6,7 %), mis osutab struktuursele probleemile isegi edasiste šokkide puudumise korral. Enne kriisi oli noorte töötuse määr (mis aja jooksul küll vähenes) endiselt kõrge ja mõnes liikmesriigis oli see jätkuvalt üle 30 % (Kreekas 35,2 %; Hispaanias 32,5 %). Mitte kõigil juhtudel ei toonud taastumine kaasa kvaliteetsete töökohtade loomist noortele: 2019. aastal töötas 14,6 % 15–24aastastest töötajatest ajutise töölepinguga, kuna nad ei leidnud püsivat tööd (võrreldes 7,2 %ga 25–64aastastest töötajatest) ning ajutiste lepingute osakaal oli üle kolmandiku Hispaanias, Portugalis, Horvaatias ja Itaalias¹⁰⁴. COVID-19 ja struktuuriliste probleemide lahendamiseks tegi komisjon 2020. aasta juulis ettepaneku tugevdada noortegarantiid. Uues algatuses laiendatakse toetuskõlblikkuse vanusevahemikku 29 aastani, keskendutakse tugevamalt haavatavatele rühmadele, toetatakse rohepöörde ja digipöörde jaoks vajalikke oskusi ning täiustatakse nõustamis-, juhendamise- ja mentorlusteenuseid.

¹⁰⁴ Allikas: Eurostat (andmekood veebilehel: LFSA_ETGAR).

Joonis 34. Noorte töötuse määr COVID-19 kriisi ajal tõusis, kuid on endiselt madalam kui 2014. aastal

Noorte töötuse määr (15–24aastased), võrdlus aastate lõikes: 2014., 2019. ja 2020. aasta teine kvartal.

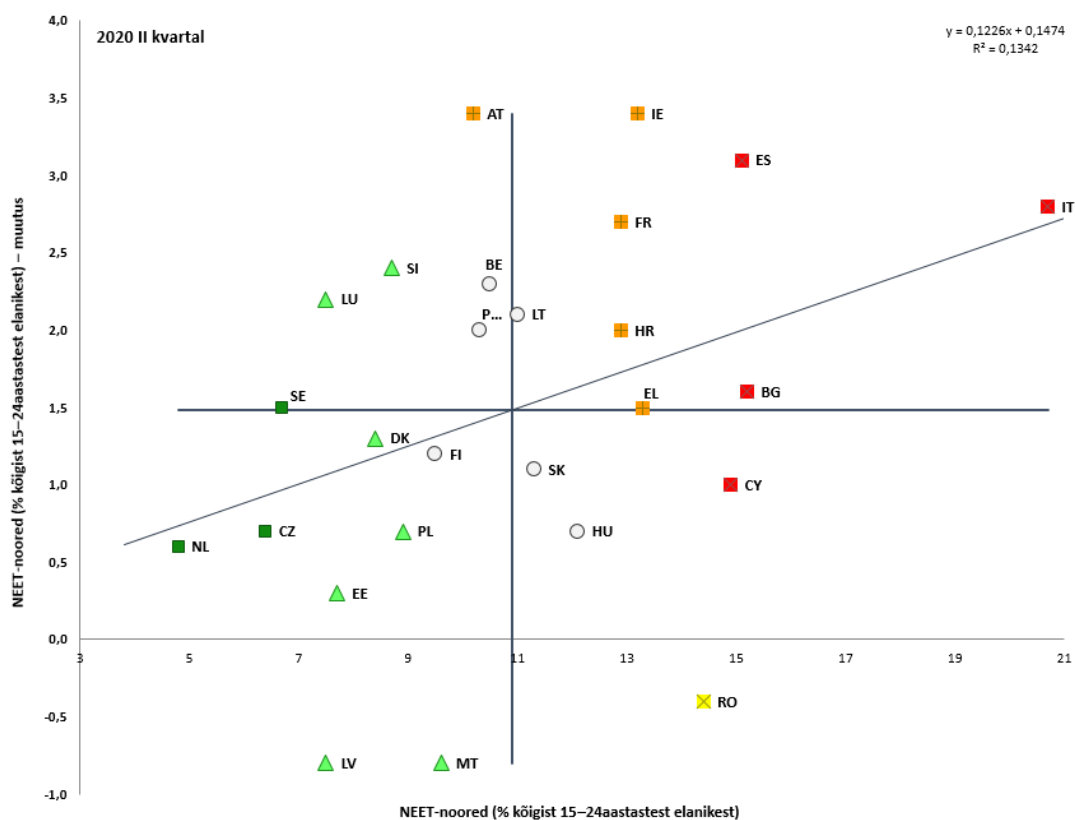
Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring, andmekood veebilehel: [\[une_rt_q\]](#).

COVID-19st tingitud šokk andis NEET-noorte osakaalu vähenemisele vastupidise käigu kõigis liikmesriikides peale kahe. Enne kriisi tegid liikmesriigid 15–24aastaste mittetöötavate ja mitteõppivate noorte (NEET-noored) määra vähendamisel pidevaid edusamme: ajavahemikus 2013. aasta teisest kvartalist 2019. aasta teise kvartalini kahanesid määrad rekordiliselt kõrgelt 13,1 %-lt rekordiliselt madala 9,8 %ni. Kriis pööras suundumuse järsult vastupidiseks: 2019. aasta teisest kvartalist 2020. aasta teise kvartalini kasvas EL 27 riikides NEET-noorte osakaal 1,8 pp võrra (9,8 %-lt 11,6 %ni). Sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja (joonis 35) annab tunnistust, et NEET-noorte osakaal tõusis aastases võrdluses kõigis liikmesriikides peale kolme (Läti ja Malta: –0,8 pp; Rumeenia: –0,4 pp). Viies liikmesriigis (Austria, Iirimaa, Hispaania, Itaalia ja Prantsusmaa) suurenes NEET-noorte osakaal keskmisest palju rohkem, kuigi Austria NEET-noorte osakaal püsis EL 27 riikide keskmisest väiksem. Selle meetme puhul olid kõige tublimad Madalmaad, Tšehhi ja Rootsi. Üldkokkuvõttes on COVID-19 mõju olnud enneolematu: 2020. aasta esimeses ja teises kvartalis registreeriti NEET-noorte osakaalu suurim kvartalipõhine hüppeline kasv pärast seda, kui Eurostat hakkas 2006. aastal andmeid koguma¹⁰⁵ (10,4 %-lt 11,6 %ni). Seetõttu on ülioluline olukorda tähelepanelikult jälgida ja võtta NEET-noortele suunatud meetmeid, näiteks 2020. aasta juulis tugevdatud noortegarantii raames pakutavaid meetmeid.

¹⁰⁵ Eurostati analüüs näitas, et COVID-19 kriisi alguses kaotasid noored (15–24aastased) keskmisest sagedamini töökoha kõigis EL liikmesriikides, mille kohta andmed olid kättesaadavad (puuduvad andmed Saksamaa, Eesti, Horvaatia, Malta kohta).

Joonis 35. NEET-noorte osakaal on enamikus liikmesriikides suurenenud ja see põhjustab muret mitmes riigis

NEET-noorte osakaal (15–24aastased) ja selle muutus 2019. aasta teisest kvartalist 2020. aasta teise kvartalini (sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja).

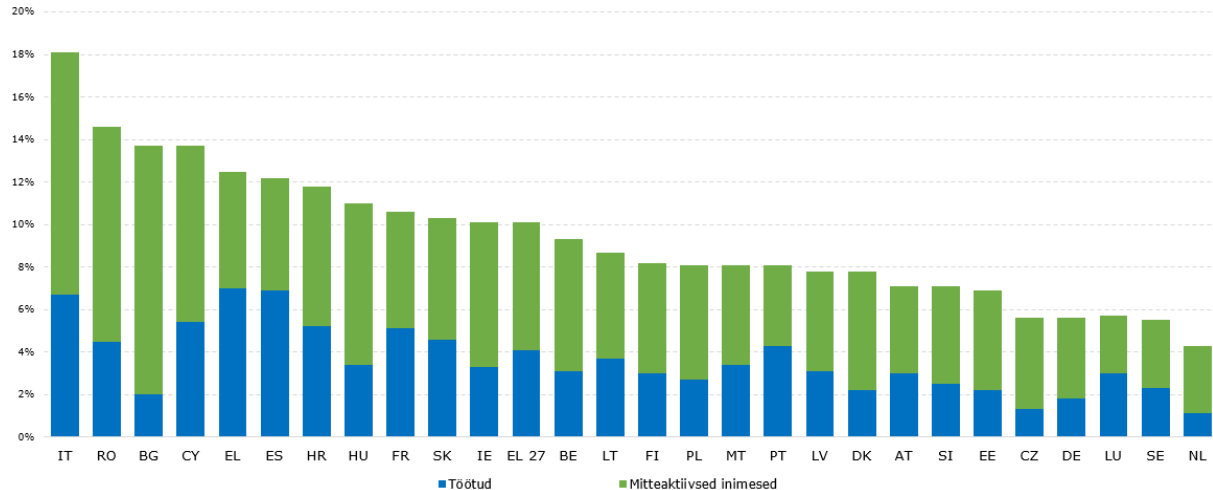
Allikas: Eurostat. Ajavahemik: 2020. aasta teise kvartali tasemed ja muutused võrreldes 2019. aasta teise kvartaliga. Märkus: telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas. Puuduvad Saksamaa 2020. aasta teise kvartali andmed.

NEET-noorte osakaalu muutused majanduslanguse ajal tulenevad peamiselt pigem tööpuuduse kui mitteaktiivsuse suurenemisest, kusjuures viimane on probleem, mis püsib ajas stabiilsemana. Kuni COVID-19 kriisini oli suundumus selline, et noorte tööpuuduse vähenemine vastas mitteaktiivsete NEET-noorte osakaalu suurenemisele¹⁰⁶ (2013. aastal oli see 46,9 % ja 2019. aastal 59,4 %). Alates 2019. aastast on mitteaktiivsete NEET-noorte osakaal olnud eriti suur Bulgaarias (85,4 %), Tšehhis (75,4 %), Madalmaades (74,4 %) ja Taanis (72,7 %). Eriti väike oli see Hispaanias (43,8 %), Kreekas (44,0 %), Portugalis (47,5 %) ja Luksemburgis (48,2 %). Mittetöötavate ja mitteõppivate noorte naiste hulgas esineb rohkem mitteaktiivsust kui töötust, samas on noorte meeste puhul need kaks määra peaaegu võrdsed. Eelmisest majanduskriisist saadud kogemuse põhjal võib öelda, et töötute NEET-noorte osakaal kasvab tõenäoliselt üsna kiiresti. Pärast taastumist muutub ilmselt taas peamiseks NEET-noortega seotud probleemiks mitteaktiivsus.

¹⁰⁶ Mitteaktiivsed NEET-noored ei otsi tööd näiteks oma haiguse või puude, laste või töövõimetute täiskasvanute eest hoolitsemise kohustuse või muude isiklike või perekondlike kohustuste tõttu.

Joonis 36. Enamik NEET-noori on mitteaktiivsed, kuigi liikmesriikide vahel on suuri erinevusi.

NEET-noorte profiil (15–24aastased) ELi liikmesriikides, 2019 (%)

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring, andmekood veebilehel: [\[edat lfse 20\]](#).

Suurema tõenäosusega on NEET-noored rändetaustaga noored. Väljaspool ELi sündinud noorte hulgas oli NEET-noorte (15–24aastased) osakaal 2019. aastal 17,1 % (kohalike noorte puhul oli see näitaja 9,9 %) ¹⁰⁷. Erinevus oli suurem kui 10 pp mitmes liikmesriigis (Kreeka, Sloveenia, Belgia, Saksamaa, Austria, Prantsusmaa, Malta ja Hispaania). Sisserändajatest noorte naiste puhul oli olukord keskmiselt veelgi halvem (nende NEET-määr oli 25,9 %, 13,2 pp kõrgem kui vastavas riigis sündinud noorte naiste seas). Lisaks väljaspool ELi sündinud isikutele on rändetaustaga, kuid elukohariigis sündinute olukord samuti tõenäoliselt kehvem: enamikus ELi liikmesriikides olid nad suurema tõenäosusega mittetöötavate ja mitteõppivate noorte hulgas kui need, kelle vanemad olid vastavas riigis sündinud. Vahe oli eriti suur (määr rohkem kui 8 pp võrra kõrgem) kuues liikmesriigis (Belgia, Tšehhi, Prantsusmaa, Luksemburg, Madalmaad, Sloveenia) ¹⁰⁸. Eriti ohustatud on noored, kellel on lisaks rändetaustale ka madal haridustase. Romade hulgas on NEET-noorte osakaal palju suurem kui üldelanikkonnas (vahe 52 pp) ¹⁰⁹.

Vanemaerialiste töötajate (vanuses 55–64) tööhõive määr püsis kindlalt hoolimata COVID-19 kriisi põhjustatud langusest. Selles vanuserühmas oli töötavate inimeste osakaal 2020. aasta teises kvartalis 59,2 %, mis on eelmise kvartaliga võrreldes veidi ehk täpsemalt 0,4 % vähem ja 2019. aasta sama perioodiga võrreldes sama. ELi viimaste aastate tulemusi toetas 55–64aastaste inimeste tugev tööturul osalemise määr ¹¹⁰: ajavahemikus 2013. aasta

¹⁰⁷ Eurostat, [\[edat lfse 28\]](#).

¹⁰⁸ OECD/EL (2018), Settling In 2018: Indicators of immigrant integration (Kohanemine 2018. aastal: sisserändajate integratsiooni näitajad) (joonis 7.19). Kättesaadav aadressil <https://www.oecd.org/publications/indicators-of-immigrant-integration-2018-9789264307216-en.htm>.

¹⁰⁹ Komisjoni talituste töödokument SWD(2020) 530 final, mis on lisatud teatisele romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitleva ELi strateegilise raamistiku kohta (COM(2020) 621 final), 2. lisa, FRA andmete alusel, ELi vähemuste ja diskrimineerimise uuringu teine osa (EU-MIDIS II), 2016; FRA, RTS 2019.

¹¹⁰ Aktiivsuse määr on töötava või töötu elanikkonna tööturul osalemise mõõt.

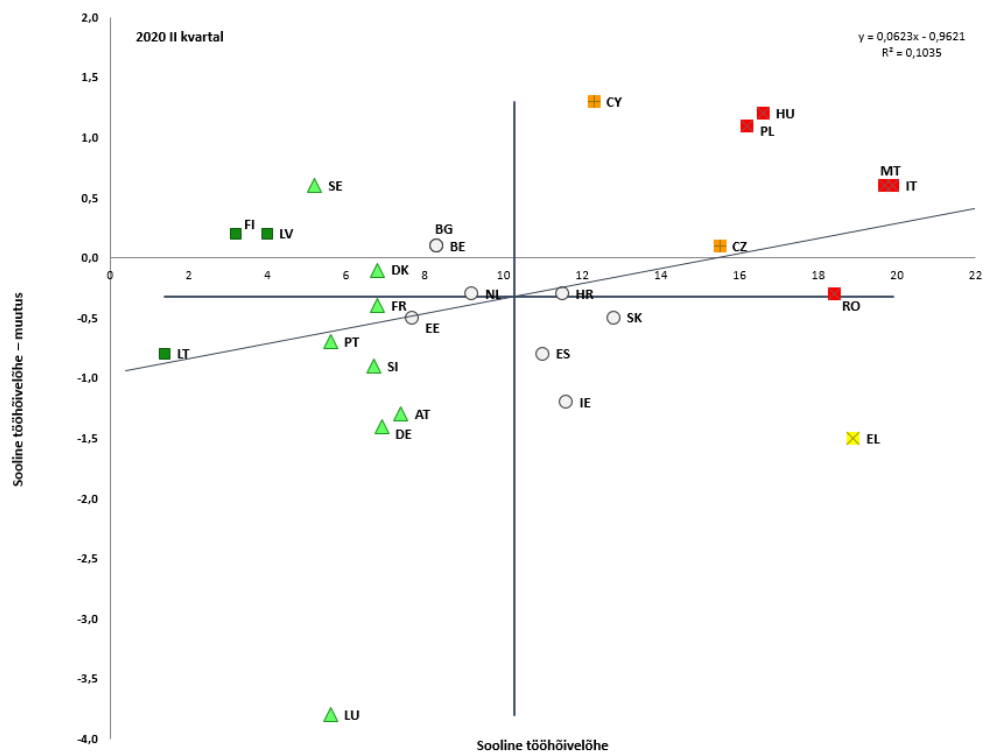
teisest kvartalist 2020. aasta teise kvartalini kasvas 55–64aastaste aktiivsuse määr 8,9 pp, võrreldes 0,6 pp suuruse tõusuga 20–64aastaste elanike puhul. Sellegipoolest tuleb vanemaealiste töötajate olukorda tööturul jätkuvalt jälgida. 2019. aastal kogu ELis toimunud uuringus¹¹¹ teatas 47 % vastanutest, et vanus on tegur, mis võib tööotsijaid ebasoodsasse olukorda seada. See võib põhjustada halba mõju vanemaealistele töötajatele, kes kaotavad töö COVID-19 kriisi tõttu, mis võib kaasa tuua ka soovimatu ennetähtaegse pensionile jäämise. Jälgimine on vajalik eelkõige seitsmes liikmesriigis, kus vanemaealiste töötajate tööhõive määr langes 2020. aasta esimesest kvartalist teise kvartalini ühe pp või rohkem (Eesti 2,8 pp, Malta 1,8 pp, Leedu 1,6 pp, Iirimaa 1,5 pp, Hispaania 1,5 pp, Luksemburg 1,4 pp ja Soome 1 pp). Ka võib eakamate inimeste tööhõive määr aidata tööhõive kasvu veel paar aastat säilitada, isegi kui tööealine elanikkond väheneb. Eelkõige eakamatel naistel on endiselt märkimisväärne potentsiaal tööhõivet suurendada (55–64aastaste naiste tööhõive määr oli 2020. aasta teises kvartalis 52,9 %, võrreldes 65,9 %ga sama vanuserühma meeste puhul).

Pärast aastaid kestnud pidevat tõusu pani kriis naiste tööhõive määra langema, ehkki aeglasemas tempos kui meeste puhul. 2019. aasta teisest kvartalist 2020. aasta teise kvartalini vähenes naiste (vanuses 20–64) tööhõive määr 1,2 pp ja oli 2020. aasta teises kvartalis EL 27-s 66,3 % tasemel. Meeste tööhõive määra veidi suurema languse tõttu samal perioodil (1,5 pp) paranes sotsiaalvaldkonna tulemustabeli soolise tööhõivelõhe põhinäitaja veidi (joonis 37). Kõigis liikmesriikides peale kolme vähenes naiste tööhõive määr ajavahemikul 2019. aasta teisest kvartalist 2020. aasta teise kvartalini (erandid olid Horvaatia, Saksamaa ja Luksemburg). Eeskätt registreeriti üle 3 pp suurune vähenemine Bulgaarias ja Hispaanias. Hoolimata 2 pp suurusest langusest on naiste 77,9 % tööhõive määraga jätkuvalt parim tulemus Rootsil, väikese vahega järgnevad Leedu, Saksamaa, Madalmaad ja Läti, kus naiste tööhõive määr on üle 75 %. 2020. aasta teises kvartalis oli väikseim sooline tööhõivelõhe Leedus (1,4 pp), Soomes (3,2 pp), Lätis (4 pp) ja Rootsis (5,2 pp). Skaala teises otsas on Itaalia (19,9 pp), Malta (19,7 pp), Kreeka (18,9 pp) ja Rumeenia (18,4 pp). Viimati nimetatud riigid kuuluvad sotsiaalvaldkonna tulemustabelis kategooriasse „kriitilises olukorras“, erandiks on Kreeka (kategooria „kehv, kuid paranemas“), kus see lõhe aastases võrdluses järsult vähenes (1,5 pp). Jooniselt 37 on näha, et selle näitaja puhul ei ole lähenemist toimunud, kuna mitmes liikmesriigis, kus sooline tööhõivelõhe oli suur või keskmise lähedal, registreeriti 2020. aastal selle näitaja halvenemine.

¹¹¹ Eurobaromeetri uuring 2019, „Diskrimineerimine Euroopa Liidus“.

Joonis 37: Sooline tööhõivelõhe on jätkuvalt suur ja liikmesriikide vahelised märkimisväärsed erinevused püsivad.

Sooline tööhõivelõhe ja selle aastane muutus (sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring. Ajavahemik: 2020. aasta teise kvartali tasemed ja muutused võrreldes 2019. aasta teise kvartaliga. Märkus: telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas.

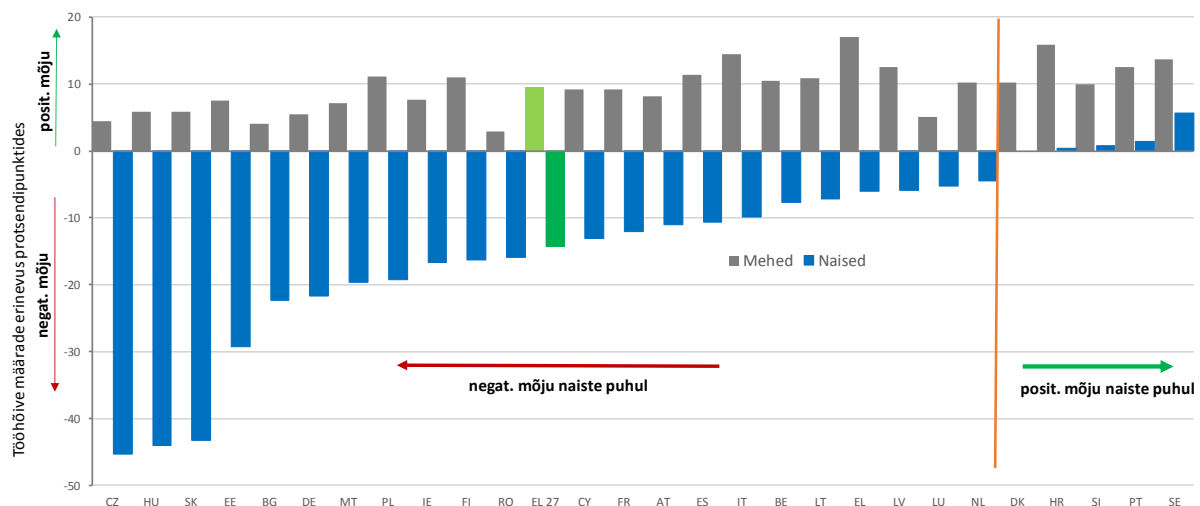
Täistööaja ekvivalendi arvestuses suurenes sooline tööhõivelõhe veelgi. 2019. aastal töötas ELis täistööajaga vähem 20–64aastaseid naisi kui mehi (58,7 % võrreldes 76,1 %ga). 2019. aastal oli täistööaja ekvivalendiga seotud sooline lõhe kõige väiksem Leedus, Soomes ja Lätis ning kõige suurem Maltal (24,3 pp), Itaalias (24,2 pp) ja Madalmaades (24,1 pp). Need tulemused on seotud osalise tööaja osakaaluga. 2019. aastal töötas osaajaga 29,4 % töötavatest naistest ja 7,8 % töötavatest meestest, kusjuures mittevabatahtliku osaajatöö määr oli naiste hulgas madalam kui meeste hulgas (vastavalt 23,5 % ja 33 %). Enamikus Kesk- ja Ida-Euroopa liikmesriikides (Bulgaarias, Rumeenias, Slovakkias, Horvaatias, Ungaris, Leedus ja Poolas) on osaajaga töötavate naiste osakaal traditsiooniliselt alla 10 %. Seevastu jätkuvalt kõige kõrgem oli see määr Madalmaades (73,4 %), ehkki langes neljandat aastat järjest aeglaselt tempos. Töö- ja eraelu paindliku tasakaalustamise poliitikal võib olla positiivne mõju lapsevanemate ja hooldajate tööturul osalemisele, kuid see võib aidata kaasa ka täistööaja ekvivalendiga seotud tööhõivelõhe laienemisele. Iseäranis ilmne on see liikmesriikides, kus osaajaga töötavate naiste osakaal on märkimisväärt (nt Madalmaad, Austria ja Saksamaa), kusjuures Madalmaades on ka suur täistööaja ekvivalendiga seotud tööhõivelõhe. Naiste õlul olevate hooldamiskohustuste tasakaalustamata osakaal soodustab tööturu kallutatust, mis avaldub näiteks töötuse, palga ja pensionide soolises ebavõrdsuses. See näitab näiteks seda, et

sooline ebavõrdsus töötute osakaalus on kõige suurem viljakas eas olevate naiste peamises vanuserühmas 30–44¹¹².

EL 27 riikide tööhõive erinevused on suuremad lastega naiste puhul. Lapsevanemaks olemine suurendab soolisi erinevusi tööhõives kõigis liikmesriikides. 2019. aastal tõusis (25–49aastaste) lapsevanemate puhul, kellel oli vähemalt üks alla kuueaastane laps, tööhõive määr meeste puhul kõigis liikmesriikides (ELi tasandil 9,6 pp võrra), naiste puhul see enamikus liikmesriikides aga langes (ELi tasandil 14,3 pp võrra). Erandiks on Rootsi, Portugal, Sloveenia, Horvaatia ja Taani, kus vähemalt ühe alla kuueaastase lapse kasvatamise mõju naiste tööhõive määrale on kas positiivne või neutraalne. Lapsevanemaks olemise negatiivne mõju üht alla kuueaastast last kasvatavatele naistele on eriti suur (üle 40 pp) Tšehhis, Ungaris ja Slovakkias (joonis 38)¹¹³. Selle mõju selgitamisel, mida emadus tööle avaldab, on oluline tegur haridustase: nende madala kvalifikatsiooniga naiste tööhõive määr, kellel on vähemalt üks alla kuueaastane laps, oli vaid 36,3 %.

Joonis 38: Alla kuueaastase lapsega meeste ja naiste puhul on lapsevanemaks oleku mõju tööhõivele väga erinev; meeste jaoks oli mõju positiivne kõigis liikmesriikides

Meeste ja naiste (20–49aastased) lapsevanemaks olemise mõju tööhõivele 2019. aastal

Allikas: Eurostat [[lftst hheredch](#)]. Märkus: lapsevanemaks olemise mõju tööhõivele on selliste emade ja isade tööhõive määra erinevus (protsendipunktides), kel on vähemalt üks alla kuueaastane laps.

Püsivat erinevust tööhõives peegeldab ka märkimisväärne sooline palgalõhe. Korregeerimata palgalõhe oli EL 27-s üldiselt muutumatu: 2018. aastal 14,1 %, mis tähendab 0,4 pp suurust vähenemist alates 2017. aastast. See on vastuolus haridustaseme suureneva erinevusega 30–34aastaste naiste kasuks võrreldes meestega (vastavalt 45,6 % ja 35,1 %) 2019. aastal. COVID-19 pandeemia juhtis veelgi enam tähelepanu sellele, et naised on madalamalt tasustatud sektorites ja ametites jätkuvalt üleesindatud ning nende ametialased valikud on seoses perekondlike hooldamiskohustustega piiratud. Lisaks näitavad uuringud,¹¹⁴

¹¹² Töötute osakaal aktiivsest elanikkonnast (töötavad ja tööd otsivad inimesed).

¹¹³ Seda küsimust käsitleti üksikasjalikult Euroopa Komisjoni Euroopa tööhõive ja sotsiaalarengu 2019. aasta ülevaates „Employment and Social Developments in Europe, Annual Review 2019“, lk 130. Kättesaadav aadressil <https://europa.eu/tN33hy>.

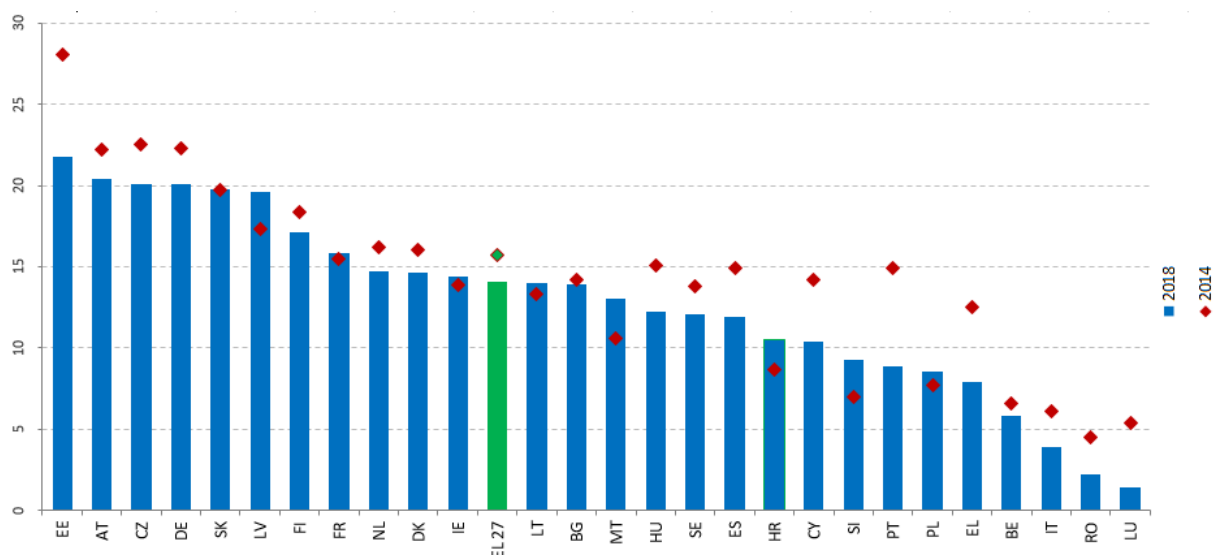
¹¹⁴ Leythienne, D., Ronkowski, P., (2018) A decomposition of the unadjusted gender pay gap using Structure of Earnings Survey data, Statistical Working Papers (Korregeerimata soolise palgalõhe liigendamine töötasu

et näiteks kogemuste, haridustaseme ja lepinguliigi erinevuste arvele langes vähem kui kolmandik soolisest palgalõhest. Lõhe seletatav osa tulenes suuresti majandustegevusest ja tööajast.

Korrigeerimata soolise palgalõhe erinevused riikide vahel on suured; palgalõhe võib tuua kaasa pensionilõhe. Sooline palgalõhe püsib üle 20 % Eestis, Austrias, Tšehhis ja Saksamaal, väikseimad väärtused (vahemikus 1–4 %) on registreeritud Rumeenias, Luksemburgis ja Itaalias. Alates 2014. aastast on olukord tunduvalt paranenud Eestis, Portugalis, Kreekas ja Luksemburgis (vastavalt 6,3 pp, 6 pp, 4,6 pp ja 4 pp võrra), samas kui Lätis, Maltal ja Sloveenias on sooline palgalõhe enam kui 2 pp võrra kasvanud. Sooline palgalõhe toob sageli kaasa meeste jaoks soodsama soolise pensionilõhe, mis oli EL 27-s 2018. aastal 65–74aastaste pensionäride puhul keskmiselt 29,1 %. Pensionilõhe oli suurem laiemal palgalõhega liikmesriikides.

Joonis 39. Naiste ja meeste vahel on sooline palgalõhe ikka veel märkimisväärne.

Korrigeerimata sooline palgalõhe 2014. ja 2018. aastal

Allikas: Eurostat, andmekood veebilehel: [\[SDG 05 20\]](#). Märkus: korrigeerimata soolise palgalõhe mõõtmisel võetakse aluseks erinevus mees- ja naissoost palgatöötajatele makstava keskmise brutotunnitasu vahel ning seda väljendatakse protsendina meessoost palgatöötajate keskmisest brutotunnitasust. Iirimaa puhul on 2018. aasta andmed asendatud 2017. aasta andmetega. Arvutus Kreeka ja Itaalia ning seetõttu ka EL 27 riikide kohta on esialgne.

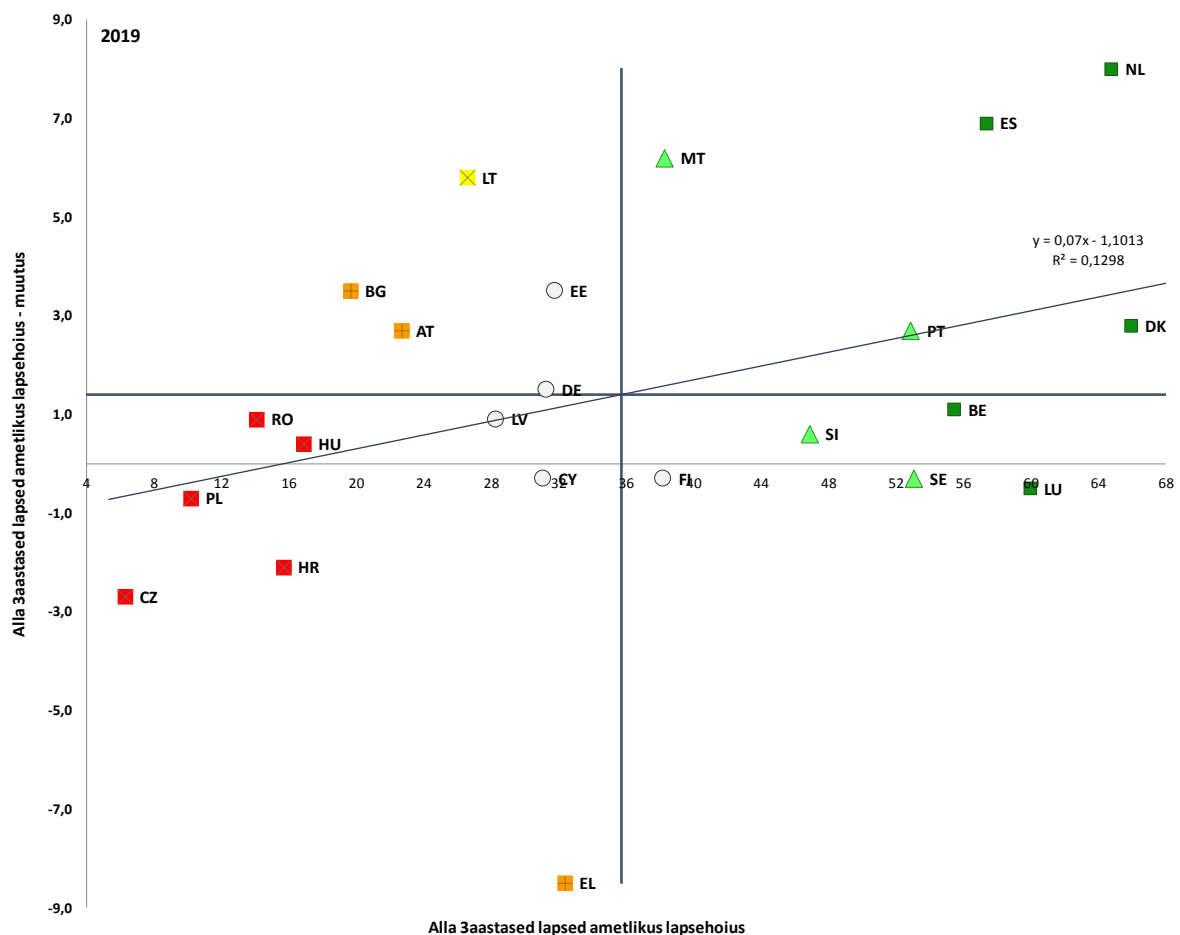
Naiste tööhõivet mõjutab tugevalt juurdepääs kvaliteetsetele ja taskukohastele alushariduse ning lapsehoiu ja pikaajalise hoolduse teenustele. Sotsiaalvaldkonna tulemustabeli lapsehoiu põhinäitaja kohaselt oli alla kolmeaastaste laste osalemine ametlikus alushariduses ja lapsehoiuis EL 27 tasandil 2019. aastal hinnanguliselt 35,5 % ja ületas sellega Barcelona 33 % eesmärgi (joonis 40). Erinevused liikmesriikide vahel siiski püsivad ja 15 liikmesriiki ei ole selle eesmärgini veel jõudnud. Kui Taanis, Luksemburgis ja Hispaanias küünib alla kolmeaastaste laste ametlikus lapsehoiuis osalemise määr 60 %ni ja üle selle, on sotsiaalvaldkonna tulemustabeli analüüsi kohaselt viies riigis olukord kriitiline (Rumeenia,

struktuuri uuringu andmete abil, statistikaalased töödokumendid), Eurostat. Kättesaadav aadressil <https://europa.eu/pu34qq>.

Ungari, Poola, Tšehhi, Horvaatia¹¹⁵). Keskmisest palju kõrgemad paranemismäärad registreeriti Madalmaades, Hispaanias, Maltal ja Leedus. Alushariduse ja lapsehoiuteenuste puudumine või ebapiisav pakkumine, sealhulgas seoses lahtiolekuaegadega, on seotud lapsevanemaks olemise negatiivse mõjuga naiste tööhõivele (joonis 38). Ehkki isegi mõnel alusharidus- või lastehoiuasutuses viibitud tunnil nädalas on lastele soodne mõju nende sotsialiseerumise ja tulevaste haridussaavutuste seisukohast, on sooliste erinevuste vähendamiseks tööhõives ülioluline, et ametlikku lapsehoiuteenust pakutaks rohkem kui 30 tundi nädalas. See hoiab ära selle, et üks vanematest, tavaliselt ema, on sunnitud töötama osaajaga, millel on negatiivsed tagajärjed karjääri edenemisele ja kogu elu jooksul teenitavale töötasule. Töö- ja eraelu tasakaalustamise poliitikal, nagu paindlik töökorraldus või perepuhkus, on samuti oluline roll hooldamiskohustustega inimeste tööturul osalemise takistuste vähendamisel. Kui naised ja mehed kasutavad neid võimalusi tasakaalustatult, võib see aidata kaasa ka sooliste erinevuste vähenemisele tööhõives.

Joonis 40: Lapsehoiuteenuste kasutamises püsivad liikmesriikide vahel suured erinevused

Alla kolmeaastased lapsed ametlikus lapsehoiuses ja aastane muutus (sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

Allikas: Eurostat, sissetulekut ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU-SILC). Ajavahemik: 2019. aasta tasemed ja muutused võrreldes 2018. aastaga. Märkus: telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine.

¹¹⁵ 2018. aasta andmete kohaselt on ka Slovakkias väga väike osalemise määr (1,4 %) (2019. aasta andmed ei ole koostamise ajal kättesaadavad).

Aegrea katkestused Belgia puhul. Iirimaa, Prantsusmaa, Itaalia ja Slovakkia andmed ei olnud 28. oktoobri 2020. aasta seisuga kättesaadavad. Selgitus on esitatud lisas.

Maksu- ja hüvitissüsteemist tulenevad rahalised takistused pärsivad naiste osalemist tööturul. Kui tulumaksu arvestatakse mitte üksikisiku, vaid leibkonna sissetuleku alusel, võib see leibkonna teise sissetuleku teenijale (enamasti naisele) tasustatud töö tegemisel ebasoodsaks osutuda (mitteaktiivsuse lõks). Muud maksu- ja hüvitiste süsteemi elemendid (sh perepõhised, ülalpeetava abikaasaga seotud ja ülekantavad mahaarvamised) võivad tööle minekut takistada. Ka hooldusteenuste kulukuse tõttu satuvad mitteaktiivsuse lõksu rohkem just leibkonna teise palga saajad ja väikese sissetulekuga pered. Leibkonna teise sissetuleku teenijad sattusid mitteaktiivsuse lõksu 2019. aastal kõige rohkem Prantsusmaal, Saksamaal, Sloveenias ja Belgias. Madala palga lõksu kirjeldav näitaja oli kõige suurem Belgias, Madalmaades, Itaalias ja Saksamaal¹¹⁶.

Hoolimata probleemide püsimisest paranes väljaspool ELi sündinud inimeste tööhõive olukord viimase kolme aasta jooksul enne COVID-19 kriisi pidevalt. 2019. aastal töötas 64,2 % väljaspool ELi sündinud tööealistest inimestest (20–64aastased) ja see näitaja on peaaegu 3 pp võrra suurem kui kahe aasta tagusest näitajast (2017. aasta). Siiski jääb see 10 pp võrra allapoole elukohariigis sündinute tööhõive määra (73,9 %). Mõnes liikmesriigis (Rootsi, Belgia, Madalmaad, Taani, Soome, Prantsusmaa ja Saksamaa) ületas erinevus 2019. aastal 15 protsendipunkti. Väljaspool ELi sündinute hulgas on madala haridustasemega inimeste osakaal võrreldes elukohariigis sündinutega suurem (EL 27 tasandil vastavalt 38,5 % ja 19,6 % 25–64aastaste hulgas) ning see selgitab osaliselt seda, miks tööhõive määr on väljaspool ELi sündinute hulgas madalam. Siiski ei saavuta isegi väljaspool ELi sündinud kõrge haridustasemega inimesed samasugust tööhõive määra nagu elukohariigis sündinud ning seetõttu tähendab see rändajate oskuste ja kvalifikatsiooni jätkuvat märkimisväärset alakasutamist¹¹⁷. Olukord on endiselt eriti ebasoodne väljaspool ELi sündinud naiste jaoks (kelle tööhõive määr oli 2019. aastal umbes 54,6 %, mis on 14 pp võrra madalam elukohariigis sündinud naiste tööhõive määra¹¹⁸). See viitab sellele, et asjakohaste integratsiooni- ja aktiveerimismeetmete abil saaks EL rohkem kasu väljaspool ELi sündinud inimeste andest ja potentsiaalidest. Olukord on viimastel aastatel paranenud just tänu hiljuti saabunute (st väljaspool ELi sündinud ja alla viie aasta ELis elanud isikud) kõrgemale tööhõive määrale.

On tõendeid selle kohta, et COVID-19 kriisist tulenev prognoositav tööhõive langus mõjutab kolmandatest riikidest pärit rändajaid raskemini kui kohalikke elanikke¹¹⁹.

¹¹⁶ Näitajaga, millega mõõdetakse teise sissetuleku teenija mitteaktiivsuse lõksu, kajastatakse teise pereliikme palgatulu tegelikku maksumäära juhul, kui see pereliige hakkab sotsiaaltoetuse asemel palka saama. Madala palga lõksu arvutatakse lasteta paari pealt ja see väljendab olukorda, kus leibkonna teise sissetuleku teenija suurendab sissetulekut 33–67 % ulatuses keskmise palga suhtes ning kus põhisissetuleku teenija teenib 100 % keskmisest palgast (Euroopa Komisjoni maksude ja hüvitiste andmebaas).

¹¹⁷ Eurofound (2019), „How your birthplace affects your workplace“ (Kuidas teie sünnikoht mõjutab teie töökohta), Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, Luxembourg.

¹¹⁸ Seda soolist erinevust võib osaliselt seletada väljaspool ELi sündinud naiste palju väiksema aktiivsusega, eriti Belgias, Horvaatias, Prantsusmaal ja Itaalias (registreeritud määrad on alla 60 %), Eurostat [lfsa_argacobi]. Vt ka Teadusuuringute Ühiskeskus (2020) [Gaps in the EU Labour Market Participation Rates: an intersectional assessment of the role of gender and migrant status](#) (Erinevused ELi tööturul osalemise määrades: soo ja rändetausta rolli ristlõikeline hindamine).

¹¹⁹ Vt OECD, What is the impact of the Covid 19 pandemic on immigrants and their children (Milline on COVID-19 pandeemia mõju sisseerändajatele ja nende lastele), <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/what-is-the-impact-of-the-covid-19-pandemic-on-immigrants-and-their-children-e7cbb7de/>.

Esialgsed andmed viitavad, et COVIDst tingitud sulgemise ja majanduslanguse mõju on tugevam kolmandatest riikidest pärit rändajate tööhõive määrale (langus 2019. aasta teisest kvartalist 2020. aasta teise kvartalini 64,4 %lt 60,8 %ni) kui kohalike elanike tööhõive määrale. Selle tulemusena suurenes vahe rohkem kui 2 pp võrra ja umbes 4 pp võrra või enam sellistes riikides nagu Hispaania, Belgia ja Austria¹²⁰. Selle põhjus on ajutiste töötajate suurem osakaal rändajate hulgas, lühemat aega ametis olemine, kaugtööd võimaldavatel ja/või avaliku sektori töökohtadel töötavate töötajate madalam osakaal ning suurem osakaal sektorites, mida majanduslangus tõenäoliselt tugevamalt mõjutab (majutus- ja toitlustusteenused, turism, teenindussektor, ehitus jne).

Puudega inimeste madal tööhõive ja aktiivsuse määr osutab oskuste kasutamata potentsiaalile. 2018. aastal oli puudega inimeste tööhõive määr EL 27-s 50,8 % (vs. 75 % ülejäänutel)¹²¹. Tööhõivelõhe on liikmesriigiti väga erinev¹²² ja ulatub Itaalia 15,2 pp-st 40,3 pp-ni Iirimaa. Hoolimata väikesest tõusust olid vaid 62,4 % puudega inimestest EL 27-s majanduslikult aktiivsed, samas kui puudeta isikute puhul oli see näitaja 82,2 %, seega on takistused, millega puudega inimesed tööturule pääsemisel silmitsi seisavad, muutunud vaid väheke. Puudega naiste tööhõive määr (47,8 %) jäi puudega meeste omast madalamaks (54,3 %). 2019. aastal seisid puudega inimesed ülejäänutega võrreldes suurema tõenäosusega silmitsi palgavaesusriskiga (10,5 % vs. 8,9 % ELi keskmise arvestuses)¹²³.

3.2.2 Liikmesriikide võetavad meetmed

Väga oluline on sihipärane toetus haavatavatele rühmadele, et vähendada haridussüsteemist varakult lahkumist ja hariduslikku ebavõrdsust ning edendada üldhariduses osalemist. Paljud liikmesriigid on oma poliitika kujundamisel neid aspekte arvesse võtnud. Iirimaa algatas riiklik erihariduse nõukogu (NCSE) kooli kaasamise mudeli kaasava hariduse toetamiseks üldhariduse põhi- ja keskkooli astmes ning koolide lisavajadustega õpilaste kaasamise suutlikkuse suurendamiseks. Läti astus olulisi samme kaasava hariduse poole, pannes üldharidusasutustele kohustuse võtta alates 2020. aasta septembrist oma haridusprogrammidesse vastu erivajadustega õpilasi. Haridusprotsessis pakutavate tugimeetmete valikut on laiendatud kooskõlas iga lapse spetsiifiliste vajadustega. Poolas käivitas valitsus kuni 2023. aastani kehtiva kava, et toetada puudega õpilastele õpikute ja õppematerjalide ostmist. Rootsi haridusasutused on töötanud riiklike eesmärkide ja näitajate kallal, et saaks jälgida koolide tegevust võrdõiguslikkuse parandamisel ja mõista paremini koolide edukuse tegureid, mida seejärel kasutatakse nii kohalikul kui ka riigi tasandil rahastamisvahendite eraldamise alusena.

COVID-19 kriis on paljastanud koolide ja eri ühiskonnarühmade digitaalse valmisoleku erinevused, mis võivad suurendada ebasoodsa sotsiaalmajandusliku olukorraga seotud hariduslikku ebavõrdsust. Kõikides liikmesriikides läks umbes 58 miljonit last distantsõppele, mis pani haavatavad lapsed selgelt ebasoodsasse olukorda. Liikmesriigid on

¹²⁰ Eurostat, [lfsq_ergacob].

¹²¹ Sissetulekuid ja elamistingimusi käsitleva ELi statistika (EU-SILC) 2018. aasta andmed, mida analüüsisid puudega inimeste eksperdid.

¹²² Ka puude esinemise sagedus erineb liikmesriigiti olulisel määral. See on suhteliselt madal Malta (12 %), Iirimaa (15,9 %), Bulgaaria (16,8 %) puhul võrreldes EL 27 riikide 2018. aasta keskmisega (24,7 %) (vanuserühm 16–64).

¹²³ Sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (2019). Tööga hõivatute suhtelise vaesuse määr [hlth_dpe050].

koolide sulgemise mõju leevendamiseks võtnud mitmesuguseid meetmeid. Sellised riigid nagu Bulgaaria, Küpros, Prantsusmaa, Leedu, Malta, Austria, Poola, Belgia, Rumeenia ja Hispaania on ebasoodsas olukorras olevatele õppuritele pakkunud distantsõppeks vajalikke seadmeid (arvutid/tahvelarvutid, internetiühendus, SIM-kaardid jne), ehkki erinevas mahu. Liikmesriigid jagasid haavatavatele õpilastele IT-seadmeid (Horvaatia, Saksamaa, Kreeka, Iirimaa, Leedu, Malta, Poola), ergutasid eraisikuid arvuteid annetama (Belgia, Eesti, Kreeka, Hispaania) või tegid kättesaadavaks klassiruumi, et õpilased saaksid oma kodutöid või videokohtumisi rahulikult teha (Luksemburg). Lisaks jätkas 11 liikmesriiki (Bulgaaria, Eesti, Soome, Ungari, Iirimaa, Läti, Leedu, Malta, Portugal, Slovakkia ja Hispaania) ühel või teisel viisil tasuta toitlustamise pakkumist ebasoodsas olukorras olevatele õpilastele. Mõnes liikmesriigis (nt Prantsusmaal, Lätis, Luksemburgis, Portugalis) vastutasid probleemi lahendamise eest kohalikud omavalitsused või koolid. Üldiselt ei vastanud need erakorralised meetmed nõudlusele (nt Ungari äärepiirkondades ei saanud kolmandik lastest distantsõppes osaleda).

Liikmesriigid on võtnud vastu eri strateegiad, et tagada õppetöö jätkumine piirangute ajal. Kreeka võttis vastu eriolukorra õigusaktid, mis võimaldasid omavalitsustel kasutada kooli sulgemise ajal tekkinud tegevuskulude kokkuhoidu IKT-seadmete hankimiseks ja abivajavatele õpilastele laenamiseks. Lisaks anti Kreekas eraettevõtjate toel (peamiselt ebasoodsas olukorras olevatesse rühmadesse kuuluvatele) õpilastele ja õpetajatele distantsõppe ajal kasutamiseks üle 17 000 tahvelarvuti ja sülearvuti. Samamoodi kuulutati Iirimaa 2020. aasta aprillis välja spetsiaalne 10 miljoni euro suurune fond ebasoodsas olukorras olevatele õpilastele tehniliste vahendite ja seadmete ostmiseks alg- ja põhikooli tasandil, eelkõige algatuse „Võrdsete võimaluste tagamine koolides“ (Delivering Equality of Opportunity in Schools' (DEIS)) jaoks. Itaalias on eraldatud distantsõppe, sealhulgas digiseadmete soetamise toetamiseks 85 miljonit eurot. Madalmaad võtsid kasutusele umbes 244 miljoni euro suuruse toetuse haridusliku ebasoodsa olukorra ja õppetöös viivituste tekkimise ärahoidmiseks. Rumeenia kiitis heaks riikliku programmi „Kodukool“ ja eraldas rahalisi vahendeid valitsuse käsutuses olevast eelarve reservfondist. Poolas eraldas valitsus umbes 81 miljonit eurot kohalikele omavalitsustele IKT-seadmete ostmiseks ebasoodsas olukorras olevatele õpilastele ning koolidele ja õpetajatele ERFi rakenduskava „Digital Poland“ raames. Slovakkias pani haridusministeerium koostöös valitsusväliste organisatsioonidega tööle e-õpet toetava veebisaidi. IT-sektor on toetanud koole ja õpetajaid tasuta tarkvara ja digilahendustega. Mitu liikmesriiki korraldasid suve jooksul riigikeele kursuseid ebasoodsas olukorras olevatele lastele, et vähendada mõju keeleõppeprotsessile. Näiteks algatas Austria kahenädalase suvekooli programmi, kus aidati 24 000 haavataval õpilasel omandada keeleoskust enne koolide taasavamist septembris. Samamoodi kaasati Bulgaarias järeleaitamisklassidesse õpilased, kes ei saanud distantsõppes osaleda, projekti „Edu toetuseks“ kaudu, mida kaasrahastas Euroopa Sotsiaalfond. Slovakkias on ministeerium eraldanud suvekoolide korraldamiseks 500 000 eurot, et kompenseerida koolide ajutist sulgemist. Prantsusmaal rakendati läinud suvel ellu miljonit 6–16aastast last hõlmanud programm „Õppepuhkus“ (200 miljonit eurot).

ELi jaoks on muutunud esmatähtsaks prioriteediks tagada, et iga õpilane saavutab põhioskustes, nagu lugemises, matemaatikas ja loodusteadustes ning digioskustes, teatava pädevustaseme. Sloveenia on võtnud vastu *lugemisoskuse arendamise riikliku strateegia* aastani 2030, milles seatakse eesmärgid eri vanuserühmadele ja sihtrühmadele (2030. aastaks peaks 90 % 15aastastest saavutama rahvusvahelises õpilaste hindamise programmis (PISA) vähemalt põhioskuste taseme ja 10 % kõrgeima taseme). 2020. aasta jaanuaris esitasid Itaalia riiklikud asutused pädevuse saavutamise piirkondlike erinevuste vähendamise tegevuskava (*Piano di intervento per la riduzione dei divari territoriali in*

istruzione). Tegevuskavas määratakse kindlaks viie lõunapoolse piirkonna (Campania, Calabria, Sitsiilia, Sardiinia ja Apuulia) raskustes olevad koolid ning luuakse igas piirkonnas rakkerühm, kes pakub sihipäraseid sekkumismeetmeid, esialgu põhikooli viimaseks aastaks (8. klass). Leedus katsetatakse 2021. aastal uut pädevuspõhist õppekava ja see rakendatakse alates 2022. aastast koos uute kujundavate hindamistavadega. Selle eesmärk on tutvustada uusi pedagoogikameetodeid, et tegeleda rohkem õpilaste õpivajadustega ja suurendada digipädevust juba algkooli astmes. Malta viis põhikooli astmes ellu uue riikliku algatuse „Minu teekond: saavutamise erinevad rajad“, eesmärgiga luua kaasavam ja võrdsuse poole püüdlev õppekava. 2020. aasta juunis võttis Kreeka vastu uue koolialase õigusakti, millega nähakse ette õppekavade ja õpikute läbivaatamine kõigil tasanditel (sealhulgas alusharidus ja lapsehoid), et liikuda tugevasti sisukeskselt lähenemisviisilt oskuste arendamise suunas, mis koondub nelja temaatilise samba ümber: keskkond, heaolu, loovus ja kodanikuõpetus. Ka tugevdatakse sellega digiõpet ja juurutatakse võõrkeeleeõpe (inglise keel) juba alushariduses. Luksemburgis lülitatakse kodeerimine alates 2020/2021. õppeaastast 4. tsükli (vanus 10–11) matemaatikatundidesse ja alates 2021/2022. õppeaastast kõigisse 1.–3. tsükli (vanus 4–9) õppeainetesse. Õpetajad saavad koolitust ja tuge spetsialiseerunud õpetajatelt, kes võetakse tööle 2020. aastal. Keskkoolidesse tuleb 2021/2022. õppeaastal uue õppeainena arvutiõpe, sealhulgas kodeerimine ja arvutuslik mõtlemine.

Õpetajate ja koolitajate toetamine nende digioskuste ja pedagoogilise pädevuse arendamisel ning digilõhe vastu võitlemine on olulised sammud kõigile kasu toova digihariduse poole. Paljud liikmesriigid on juba võtnud selles valdkonnas tõhusaid poliitilisi meetmeid. Prantsusmaa teatas 2019. aastal, et IKTd hakatakse keskkoolis õpetama õppeainena, mida annavad spetsialiseerunud õpetajad, et tagada kõigi õpilaste digikirjaoskus ja suurendada IKT-üliõpilaste (eriti tüdrukute) arvu kõrghariduses. Austria kuulutas välja *digiõppe kaheksapunktilise kava*, mille eesmärk on juurutada 2020/2021. õppeaastal ühtne rakenduste ning õpilaste, õpetajate ja vanemate vahelise suhtlemise portaal (*Digital Schule*), valmistades kõik õpetajad intensiivistatud pideva kutsealase arengu kaudu ette sega- ja distantsoõppeks, pakkudes juurdepääsu ühtlustatud õppe- ja õpetamismaterjalidele ning ajakohastades IT-taristut, et kõikidel õpilastel oleks juurdepääs seadmetele. Poolas on „Lesson: Enter“ suurim üleriigiline õpetajatele ja koolidele mõeldud digihariduse projekt, mida toetab ERFi rakenduskava „Digital Poland“. Selle peamine eesmärk on õpetada ja julgustada õpetajaid sagedamini digitaalset sisu ja digivahendeid kasutama. Aastatel 2019–2023 tuleb koolitada ligikaudu 15 % õpetajatest (st 75 000 õpetajat). Horvaatias on põhikoolides kõik 5. ja 7. klassi õpilased saanud tahvelarvuti ning nooremate klasside klassitöö jaoks on koolid saanud ka ühe tahvelarvuti nelja õpilase kohta. Keskkoolides jagati tahvelarvuteid ebasoodsas olukorras olevatele õpilastele. Koolid on saanud *e-koolide projekti* raames ka klassiruumide seadmeid (nutitahvlid, projektorid, laboriseadmed) ja õpetajatele mõeldud sülearvuteid.

Prioriteetideks on endiselt kõrghariduses osalemise suurendamine kaasavama ja paindlikuma õppega ning üliõpilaste varustamine tööturul vajalike oskuste ja pädevusega. Soomes eraldatakse ajavahemikul 2020–2022 ülikoolidele üle 10 000 lisakoha, et tõsta haridustaset ning reageerida ekspertide puudusele eri valdkondades ja piirkondades. Alates 2020/2021. õppeaastast on Bulgaaria kaotanud ülikoolitasud uutele ülikooli astujatele kaheksal pedagoogika- ja loodusteaduste ning kaheksal kaitstud erialal. 2020. aasta jaanuaris vastu võetud õigusaktide kohaselt hakkab Kreeka ülikoolide rahastamine osaliselt tuginema tulemuslikkuse kriteeriumidele (20 %), sealhulgas rahvusvahelistumine, lõpetajate edukus tööturul ning uute ülikooli astujate ja lõpetanute suhe. Poolas muutis 2019. aasta juunis loodud uus teadusliku tiptaseme nõukogu doktoriõppe korraldust: nüüd saab selle läbida ainult päevases õppevormis ja kõik doktorandid saavad stipendiumi. Lisaks on Iirimaa

käivitanud *tegevuskava rändajate osaluse suurendamiseks kõrghariduses*, et edendada tõrjutud õpilaste juurdepääsu kõrgharidusele.

Liikmesriigid võtsid meetmeid, et parandada kolmandate riikide kodanike, rändetaustaga laste ja muude ebasoodsas olukorras olevate õpilaste osalemist ja haridustulemusi. Slovakkia kultuuri-, teadus-, uuringu- ja spordiministeerium eraldas vähemuste hulka kuuluvaid õpilasi toetavatele projektidele 48 000 eurot. Sloveenia on suurendanud rändetaustaga õpilastele haridussüsteemi sisenemise esimesel aastal kättesaadavate sloveeni keele tundide arvu 35 tunnilt vähemalt 120 tunnini õpilase kohta. Rootsi on veelgi rohkem institutsionaliseerinud gümnaasiumiastmes kõigi õpilaste õiguse mentorile. Tšehhi töötas 2020. aastaks välja programmi „Toetus välismaalaste koolitamiseks koolides“, see on toetus, mille eesmärk on viia tšehhi keele õpetamine kooskõlla välismaalt tulnud laste vajadustega ja kohandada nende hariduse tingimusi. 2030. aastani kestva Belgia *hariduse tipptaseme pakti* raames on koolid võtnud laialdaselt kasutusele uued lähenemisviisid äsja saabunud ja haavatavatele õpilastele prantsuse keele õppeks. Malta võttis kasutusele sisseelamisprogrammid äsja saabunud lastele, kes ei oska malta ega inglise keelt, ning riigikoolid peavad rakendama 2019. aasta kaasamisraamistikku. Mitu liikmesriiki püüdsid suurendada just nimelt kolmandate riikide kodanike laste osalemist alushariduses ja lapsehoius. Näiteks Bulgaaria ja Prantsusmaa on alandanud kohustuslikku kooliiga vastavalt nelja ja kolme aastani, meetmete eesmärk on paremini integreerida haavatavatest peredest pärit lapsi. Kreeka laiendab kohustuslikku alushariduse iga järk-järgult neljanda eluaastani (eelseisvaks õppeaastaks 2020/2021 kaasatakse ülejäänud 40 omavalitsust).

Mõni liikmesriik on suurendanud hariduse toetamiseks mõeldud rahalisi vahendeid, millest võib olla kasu ka rändetaustaga lastele. Prantsusmaal on 2020. aasta eelarve prioriteedid alushariduse tugevdamine ja ebavõrdsuse vähendamine, kusjuures kohustusliku hariduse eelarvet suurendatakse 991 miljoni euro võrra. Iirimaa on jätkanud jõupingutusi haavatavate rühmade kõrgharidusele juurdepääsu parandamiseks ja 30 000 sellistest rühmadest pärit üliõpilase toetamiseks eraldati 27 miljonit eurot. Rootsi paigutas 2020. aastal 460 miljonit eurot omavalitsustele makstavasse kvaliteeditoetusse, et parandada rändetaustaga laste suurema osakaaluga koolide kvaliteeti. Peale selle kehtestas Rootsi 2019. aasta juulis uue garantii, millega sekkutakse õppija hariduskäiku varem, võimaldades õppijatel oma kooliteel varem tuge saada. Taani investeeris 2 miljardit Taani krooni (268 miljonit eurot), et piirkondades, kus on haavatavuse taustaga lapsed, oleks rohkem pedagoogilist personali, ja et pedagoogiline personal saaks vastavat täiendõpet. 2019. aasta detsembris suurendas Itaalia eelkooli iga-aastast toetust, nn *Bonus Nido*’t, täiendava 1 500 euro võrra väiksema sissetulekuga perede jaoks.

Tulemuslik seadusemuudatuste jõustamine romade kaasamisel üldharidusse on jätkuvalt oluline. Mitu liikmesriiki on hiljuti alustanud reforme, millega alandatakse kohustusliku koolieelse hariduse omandamise vanust, millest võib olla kasu ebasoodsas olukorras olevatele õpilastele. Ehkki toetavad meetmed¹²⁴ on aidanud suurendada romade osalemist hariduses, on tähtis vältida eraldi kohtade eraldamist romadele, kes oleksid igal juhul vastanud ka tavapärastele vastuvõtutingimustele. Lisaks kooli- või klassisisese segregatsiooni vastu võitlemise aktiivsetele meetmetele on vaja kasutada ka rahalist toetust ja professionaalset abi, et edendada roma laste lõimimist tavakoolidesse. Bulgaaria alandas hiljuti kohustusliku koolieelse hariduse omandamise vanust neljale aastale. Roma õpilastele kasulike kehtivate meetmete hulgas on haridusalaste vahendajate pakutav abi, õpitoetused,

¹²⁴ Euroopa Komisjon (2020), talituste töödokument: romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitleva ELi strateegilise raamistiku juurde kuuluv analüütiline dokument.

koolivälise tegevuse pakkumine, bulgaaria keele lisatunnid ja mõnes kohas ka tasuta transport. Alates 2018. aastast on Bulgaaria haridus- ja teadusministeerium hakanud täiendavalt rahastama haavatavate lastega tegelevaid ja/või maapiirkondades paiknevaid koole¹²⁵. Erinevad eeskirjad, autonoomia ja koolipiirkondade suurus piiravad meetmete võimalikku mõju tõhusale segregatsiooni kaotamisele Ungari hariduses. Pärast seda, kui Ungaris muudeti 2017. aastal *võrdse kohtlemise seadust* ja *riikliku hariduse seadust*, seati hariduspiirkondades alates 2018. aastast sisse segregatsioonivastase ametniku töökoht ja loodi vastavad töörühmad. Samas on riigi- ja kirikukoolide õpilaste koosseis siiani väga erinev. Lisaks võib riiklikku haridust käsitlevate seaduste muutmine 2020. aasta juulis vähendada haridusliku diskrimineerimise vastaste sanktsioonide hoiatavat mõju. Ehkki Rumeenias on haridussüsteemi parandamiseks rakendatud mitmeid programme ja meetmeid, on roma õpilased endiselt silmitsi arvukate probleemidega ning erinevused maa- ja linnapiirkondade vahel on märkimisväärsed. 2016. aastal andis riigi haridusministeerium välja uue raamseaduse, millega keelustati kõrgkoolieelne segregatsioon, kuid 2020. aastal ei ole selle rakendamisega ikka veel algust tehtud. Keskhariduse taseme koolide segregatsiooni jälgimise metoodika kinnitati siiski alles 2020. aasta alguses ministri määrusega. Seiremetoodikat katsetatakse esimeses etapis kolme maakonna mõnes põhi- ja keskkoolis. Slovakkias, kus ebaproportsionaalselt suur osa roma lapsi suunatakse siiani erikooli või -klassi, mis on mõeldud vaimupuudega laste jaoks, rakendatakse läbivaadatud *tegevuskava romade integreerimiseks*, kuid selle tulemusi alles oodatakse. Slovakkia võttis vastu kümneaastase riikliku hariduse arendamise kava, mis peaks samuti aitama lahendada hariduse kaasatuse ja kvaliteedi küsimusi¹²⁶ ning seda ka roma laste puhul. Alates 2021. aastast kavandatud kohustuslik lasteaed alates viiendast eluaastast, millega samal ajal kaotatakse nullklass, kus peamiselt käivad roma lapsed, võib omada teatavat positiivset mõju, kuid aktiivsetest segregatsiooni vähendamise meetmetest on ikkagi puudu.

Kuna oskuste valdkonnas on praegu suuri probleeme, tuleb muuta oskuste poliitika paradigmat, et tagada kaasav ja kestlik taastumine ja edasine kasv. Selleks et aidata oskuste arendamise terviklikku ja kogu valitsust hõlmavat lähenemisviisi praktikas rakendada, peavad oskuste tõhusal prognoosimisel põhinevad riiklikud oskuste strateegiad muutuma üleüldiseks. Praeguseks osalevad OECD tehnilise abiga riikliku oskuste strateegia ettevalmistamisel kümme liikmesriiki¹²⁷. Hiljuti alustas oskuste strateegia koostamist ka Leedu. Portugal, Sloveenia ja Läti on liikunud diagnostikast tegevusetappi, keskendudes täiskasvanute täiendõppele¹²⁸. Saksamaa esitas oma riikliku oskuste strateegia 2019. aastal¹²⁹. 2020. aasta Euroopa oskuste tegevuskavas esitatakse ettepanek sõlmida oskuste pakt (1. meede), et mobiliseerida ja stimuleerida investeringuid täiend- ja ümberõppesse ning toetada kõiki liikmesriike terviklike riiklike oskuste strateegiate väljatöötamisel (3. meede), muu hulgas tugevdades oskuste prognoosimist (2. meede). Olenevalt riiklikest prioriteetidest

¹²⁵ Täiendavad rahastamisvahendid on eraldatud põhihariduse 1. või 2. astme või põhihariduse ülemise astme õpilaste jaoks.

¹²⁶ Hoolimata romade võrdõiguslikkuse osalisest paranemisest, mis on sidusrühmade teatel saavutatud peamiselt tänu Euroopa Sotsiaalfondist/Euroopa Pagulasfondist kaasavasse haridusse tehtud investeringutele, on edusammud olnud vähesed. Seetõttu esitas Euroopa Komisjon 2019. aastal Slovakkia suhtes algatatud käimasoleva rikkumismenetluse raames põhjendatud arvamuse.

¹²⁷ ELi rahalise toetusega Hispaania, Portugal, Itaalia, Sloveenia, Slovakkia, Belgia (Flandria), Läti ja Poola, ilma ELi rahalise toetuseta Austria ja Madalmaad.

¹²⁸ Vt OECD veebilehte riiklike oskuste strateegiate kohta aadressil <http://www.oecd.org/skills/buildingeffectiveskillsstrategiesatnationalandlocallevels.htm>.

¹²⁹ Vrd [erilehekülj](#) föderaalse töö- ja sotsiaalministeeriumi veebisaidil.

võivad liikmesriigid pöörata kooskõlas oskuste täiendamise meetmeid käsitleva nõukogu 2016. aasta soovitusel erilist tähelepanu sellistele ülesannetele nagu teatavate oskuste nappuse kaotamine, elukestva õppe edendamine või spetsiaalselt madala kvalifikatsiooniga täiskasvanute vajadustele kohandatud poliitika kujundamine ja rakendamine.

Rohe- ja digipöörde esitavad väljakutseid, kuid pakuvad ka võimalusi, millest Euroopa peab olema valmis kinni haarama. Selle saavutamise nõuab asjakohaste oskuste arendamist igal tasandil: esmalt peavad kõik suutma teha oma igapäevaseid toimetusi keskkonnasäästlikult ning elada ja töötada üha enam digitaalses ühiskonnas. Samal ajal vajavad ettevõtted ja asutused rohe- ja digipöördega seotud vajaduste rahuldamiseks õigete oskustega inimesi. Paljud Euroopa oskuste tegevuskava meetmed, alates oskuste paktist kuni oskuste parema prognoosimise ja mikrokvalifikatsioonitunnistuste standardite väljatöötamiseni, aitavad kaasa kaksikülemineku jaoks vajalike oskuste arendamisele. Selleks et selgitada mõistet „keskkonnasäästlikud oskused“, nähakse oskuste tegevuskavas ette rohepöördeks vajalike oskuste kokkulepitud taksonoomia koostamine ja tööturu jaoks oluliste põhisõkuste määratlemine. Eesmärk on töötada koos Euroopa haridusruumi meetmetega välja näitajate kogum ja kliimamuutuste ning kestliku arengu alase hariduse Euroopa pädevusraamistik. Digioskustest ja sellega seotud tööturu vajadustest on selgem arusaam. Lisaks pakilisele vajadusele suurendada andekate IKT-spetsialistide hulka ja suurendada IKT eriala tuntust, nähakse oskuste tegevuskavas ette eelkõige kaks meetet: reageerimine VKEdes vajadustele digikiirkursuste (Digital Crash Courses) kaudu, millega viiakse nende töötajad asjakohasele digipädevuse tasemele, ja töötajate toetamine digioskuste täiendamisel IKT stardikoolituste (Jump Start) kaudu. Lisaks toetatakse uuest programmist „Digitaalne Euroopa“ tiptasemel koolitusvõimaluste arendamist sellistes digivaldkondades nagu tehisintellekt ja küberturvalisus, et koolitada ja leida ELis üles parimad talendid.

Tööturu vajadustele vastavate oskuste arendamine peab olema kooskõlas nende asjakohase tunnustamise ja kasutamisega. Nõuetekohaselt omandatud, usalduse pälvinud kvalifikatsioon on inimeste oskuste tunnustamise peamine vahend. Kvalifikatsioonide läbipaistvus on ülioluline, et toetada õppijate ja töötajate vaba liikumist siseturul. Kõik liikmesriigid, välja arvatud Hispaania, on viidanud oma riiklikes kvalifikatsiooniraamistikutes Euroopa kvalifikatsiooniraamistikule ja enamik (v.a Bulgaaria ja Horvaatia) märgivad oma kvalifikatsioonidokumentidele või akadeemilistele õienditele Euroopa kvalifikatsiooniraamistiku taseme, mis muudab need selgemaks ja võrreldavamaks. Lisaks sellele muudab õpiväljunditele keskendumine lihtsamaks formaalsete kvalifikatsioonide sidumise väljaspool ametlikke programme omandatud oskuste valideerimisega, samuti oskuste tunnustamisel esile kerkivate uuenduslike lahendustega. Viimaste seas võib mikrokvalifikatsioonitunnistustel olla oluline roll põhi- ja täiendõppe ning -koolituse paindlikumaks muutmisel ja tekkivatele vajadustele reageerimisel. Need võivad aidata inimestel osaleda lühiajalises sihipärasel täiend- ja ümberõppes, mis on eriti väärtuslik inimestele, kes peavad üle minema mõnda teise ametisse või sektorisse. Ühtse arengu toetamiseks kavandatakse 2020. aasta oskuste tegevuskavas ja teatistes Euroopa haridusruumi kohta tööd selle nimel, et luua Euroopa lähtekoht mikrokvalifikatsioonitunnistustele (10. meede), millega tagatakse kvaliteedi ja läbipaistvuse kokkulepitud miinimumstandardid.

Mikrokvalifikatsioonitunnistused võivad olla kasulikud ka väljaspool formaalset haridust ja koolitust saadud oskuste tunnustamiseks ja kinnitamiseks pärast nõuetekohast valideerimisprotsessi, nagu on sätestatud nõukogu 2012. aasta soovitusel

valideerimise kohta¹³⁰. Soovituse¹³¹ täitmise kohta antud hinnangus kinnitatakse, et kõik liikmesriigid on võtnud meetmeid selle põhimõtete rakendamiseks. 23 liikmesriigis võib valideerimine viia paljude (13 riigis kõigi) riikliku kvalifikatsiooniraamistikuga hõlmatud kvalifikatsioonideni, 22 liikmesriigis viib see ametliku kvalifikatsiooni omandamiseni ja 17 liikmesriigis annab see inimestele juurdepääsu formaalsetele haridusprogrammidele ning vabastuse osast neist. Siiski ei ole enamik valideerimissüsteeme kõikehõlmavad ega ka mitte kõigile avatud. Peamine valideerimisest saadud õppetund on see, et arendustöös tuleks keskenduda valideerimise kättesaadavuse laiendamisele kõigile inimestele ning inimeste aktiivsele toetamisele valideerimisvõimalustes osalemisel. Kaheksas liikmesriigis (Belgia Flandria piirkond, Taani, Soome, Prantsusmaa, Itaalia, Portugal, Luksemburg ja Rootsi) hõlmab valideerimiskord juba kõiki hariduse ja koolituse ning tööturu valdkondi, kuigi endiselt on olemas mõned juurdepääsupiirangud. Otseselt formaalse hariduse ja koolitusega sidumata valideerimisvõimaluste suurenev pakkumine annab asjakohase koordineerimise korral paljulubava lähtekoha juurdepääsu laiendamiseks. 2018. aastal pakuti valideerimist seoses tööturu reformidega 17 riigis (Austria, Belgia, Horvaatia, Iirimaa, Itaalia, Küpros, Luksemburg, Madalmaad, Malta, Poola, Portugal, Prantsusmaa, Rootsi, Saksamaa, Slovakkia, Taani, Tšehhi), millel on sageli oma osa riiklikes tööhõivesüsteemides, samas kui 19 riigis (Austria, Belgia, Hispaania, Horvaatia, Iirimaa, Itaalia, Küpros, Luksemburg, Läti, Madalmaad, Poola, Portugal, Rootsi, Saksamaa, Sloveenia, Soome, Taani, Tšehhi, Ungari) pakkusid valideerimisvõimalusi kolmanda sektori organisatsioonid.

COVID-19 kriis on veelgi rõhutanud elukestvate nõustamisteenuste tähtsust karjääri elukestva juhtimise jaoks, sealhulgas vajadust tugevdada avalike tööturuasutuste ja sotsiaalpartnerite rolli ning saavutada parem valideerimiskord. Kriisile reageerimine kiirendab uuenduslike juhendamistavade ja -vahendite katsetamist ja süvalaiendamist, sealhulgas info- ja kommunikatsioonitehnoloogia eeliste kasutamise ning laiema osalejate ringi kaasamise kaudu¹³². Avalikul tööturuasutusel on suur roll Itaalia algatuses, millega pakutakse inimestele kutsekirjelduse koostamist ja dokumenteerimist ning kohandatud karjäärinõustamist. Belgias annab Flaami piirkonna avalik tööturuasutus töötajatele karjäärinõustamise vautšereid, mida nad saavad kasutada oma karjääri eri etappidel. Soomes on täiskasvanutele pakutavatesse individualiseeritud õppekavadesse integreeritud eelneva õppe valideerimine ja karjäärinõustamine. Prantsusmaa individuaalsete õppekontode süsteem toetab täiskasvanuid juurdepääsul juhendamisevõimalustele ja täiendõppe programmidele – see on üks riiklikest tavadest, mille kohta on 2020. aasta oskuste tegevuskavas tehtud ettepanek uurida selle laiema kasutuselevõtu võimalusi (9. meede). Tšehhi avalik tööturuasutus tutvustas töövahenduse projekti, mille raames tugevdati koolitustegevust, et suurendada COVID-19 kriisi tõttu vallandamise ohus olevate töötajate tööalast konkurentsivõimet (3,6 miljardit Tšehhi krooni ehk 130 miljonit eurot).

Kutseharidus ja koolitus on tööturuga seotud oskuste arendamise võti, kuid seda tuleb kohandada rohe- ja digipöördega ning COVID-19 põhjustatud probleemidega. Selleks et rahuldada tööturu kiiresti muutuvaid vajadusi, on oskuste arendamiseks vaja paljude asjaosaliste edukat koostööd. Oskuste paktis (Euroopa oskuste tegevuskava 1. meede)

¹³⁰ Vt nõukogu 22. detsembri 2012. aasta soovitus mitteformaalse ja informaalse õppe valideerimise kohta. Kättesaadav aadressil <https://europa.eu/!jk88yN>.

¹³¹ Komisjoni talituste töödokument (SWD(2020)121, 1.7.2020).

¹³² Vt *Lifelong guidance policy and practice in the EU: trends, challenges and opportunities* (Elukestva nõustamise poliitika ja tavad ELis: suundumused, probleemid ja võimalused), Euroopa Komisjon 2020. Kättesaadav aadressil <https://europa.eu/!VY66fv>.

soovitatakse peamistes tööstusökosüsteemides luua laiaulatuslikke avaliku ja erasektori sidusrühmi hõlmavaid partnerlusi, et koondada teadmisi ja ressursse, nagu koolitusrajatised ja rahastamine, konkreetsete täiend- ja ümberõppe meetmete võtmiseks koos selgete kohustustega. Tööloppimise ja õpipoisiõppekavad võivad tagada, et hariduse saamise ja töömaailma vahel on tihe side. Tugevdatud Euroopa Õpipoisiõppe Liit¹³³ edendab seega veelgi riiklikke koalitsioone, toetab VKEsid ja suurendab sotsiaalpartnerite kaasatust. Liikmesriikide reformide hõlbustamiseks pakutakse ettepanekus, mis käsitleb nõukogu soovitud kutsehariduse ja -õppe kohta (4. meede), välja kutsehariduse ja -õppe tulemusliku juhtimise põhimõtted, tugevamad sidemed tulevikku suunatud majandusstrateegiatega, painedlikud edasiminekuvõimalused, võrdsed võimalused ja kvaliteedi tagamine. Liikmesriigid ajakohastavad praegu aktiivselt oma kutsehariduse ja koolituse süsteeme ning praktikakavasid ning 25 neist osalevad õpipoisiõppe tugiteenuste võrdleva õppimise (Benchlearning) sambas. Lisaks on paljud liikmesriigid investeerinud COVID-19 kriisile reageerides rahalisi vahendeid õppepraktika pakkumise tagamiseks: Saksamaa käivitas VKEde toetamiseks 500 miljoni euro suuruse programmi, mille raames makstakse ühekordset preemiat 2000 eurot iga uue sõlmitud koolituslepingu ja 3000 eurot uute täiendavate koolituslepingute eest. Austria ettevõtted saavad uue õpipoisi eest 2 000 euro suurust boonust, et päästa umbes 10 000 ohustatud praktikakohta. Taanis jaotatakse kolmepoolse lepingu alusel tööandjate pakutava hariduse toetuse (AUB) ülejääk praktikakohtade palgatoetuste kava rahastamiseks. Prantsusmaa algatas praktikantide palkamiseks 1 miljardi euro suuruse riikliku toetusprogrammi.

Liikmesriigid on võtnud kohustuse töötada nende ühiste poliitiliste eesmärkide saavutamise nimel, mis on määratud kindlaks nõukogu resolutsioonis Euroopa täiskasvanuhariduse tegevuskava (2011) kohta, mis on osa laiemast hariduse ja koolituse valdkonna koostöö raamistikust (HK 2020). Euroopa Komisjoni täiskasvanuhariduse töörühm tegi kokkuvõtte 2019. aasta Euroopa täiskasvanuhariduse tegevuskava neljast prioriteetsest valdkonnast (juhtimine, võimaluste pakkumine ja kasutamine, juurdepääs ja kvaliteet)¹³⁴. Positiivne on see, et poliitikakujundajad pööravad täiskasvanuharidusele üha suuremat tähelepanu – seda suundumust kiirendavad veelgi probleemid, mis on seotud töö muutuva olemuse, automatiseerimise ja demograafilise arenguga. Mitu liikmesriiki on võtnud meetmeid täiskasvanuhariduse juhtimise tugevdamiseks, eelkõige õigusaktide ajakohastamise ja täiustamise ning paremate koordineerimismehhanismide loomise kaudu. Euroopa rahalistel vahenditel on täiskasvanuhariduse toetamisel paljudes riikides oluline roll, eriti seoses oskuste täiendamise meetmete rakendamise¹³⁵. Töörühma tõendid viitavad kahele omavahel seotud probleemile, nimelt kõigile võrdse juurdepääsu tagamine täiskasvanuharidusele ja toetus haavatavatele rühmadele, keda COVID-19 on valusalt tabanud. Lisaks on täiskasvanuhariduse valdkonna töötajate kutseliseks muutmise võimalused endiselt piiratud.

Liikmesriigid, kes on täheldanud probleeme oma täiskasvanuhariduse süsteemides, on teinud 2019. aasta teisel poolel ja 2020. aastal mitu algatust. Euroopa sotsiaalõiguste sambas on tunnustatud täiskasvanute õigust elukestvale õppele, mis annab võimaluse

¹³³ Tugevdatud Euroopa Õpipoisiõppe Liit on üks sambaid, millele toetub komisjoni teatis „Noorte tööhõive toetus: töösild järgmise põlvkonna jaoks“, COM(2020) 276 final. Kättesaadav aadressil <https://europa.eu/VK79Vc>.

¹³⁴ Euroopa Komisjon (2019), Achievements under the Renewed European Agenda for Adult Learning (Saavutused Euroopa täiskasvanuhariduse uuendatud tegevuskava raames), Euroopa Liidu Väljaannete Talitus. Kättesaadav aadressil <https://europa.eu/Up64bh>.

¹³⁵ Euroopa Komisjon (2019), nõukogu soovitus „Oskuste täiendamise meetmed: uued võimalused täiskasvanutele“ rakendamise ülevaade, SWD(2019) 89. Kättesaadav aadressil <https://europa.eu/Wh39md>.

omandada oskused, mis on vajalikud ühiskonnas täielikuks osalemiseks ja tööalaste üleminekutega toimetulekuks. Mitu liikmesriiki on võtnud meetmeid madala kvalifikatsiooniga või töötute täiskasvanute kvalifikatsiooni tõstmiseks. Alates 2019. aasta septembrist on Soome tegelenud parlamendi jätkuõppe reformiga, et valmistada ette terviklik poliitika, mis keskendub ametialasele arengule ja haridusele kogu tööelu kestel. Tšehhi täiendõppe projekt toetab riikliku kvalifikatsiooniraamistiku kohaselt volitatud asutuste võrgustikku selliste eksamite korraldamisel ja läbiviimisel, mille tulemusel saadakse riikliku kvalifikatsiooniraamistiku 3. ja 4. taseme nn täielik kutsekvalifikatsioon. Bulgaarias töötati välja *operatiivskused*, et tööandjad saaksid koolitada oma ettevõttes nii töötavaid kui ka alles tööle võetud töötuid. Oma 17 miljoni euro suuruse eelarvega peaks projekt pakkuma koolitust kutsekvalifikatsiooni, põhipädevusvaldkondade ja erikoolituse saamiseks vähemalt 5 500 inimesele. Taani saavutas poliitilise kokkuleppe 102 miljoni Taani krooni (13,7 miljoni euro) eraldamiseks madala kvalifikatsiooniga töötajate kvalifikatsiooni tõstmiseks, millega antakse neile vajalik pädevus kvalifikatsiooni nõudvatele töökohtadele siirdumiseks. Küpros, Itaalia ja Läti võtsid hiljuti kasutusele töötute toetamise meetmed. Läti laiendas oma täiskasvanuhariduse pakkumist, sealhulgas kaugõpet, õppemooduleid ja kursuseid ülikoolides ja kolledžites. Töötajate mõeldud toetust on laiendatud ka nende koolituskohta sõitmise kulude katmiseks.

Liikmesriigid on toetanud ka üksikisikute puhul selliste koolituste valimist, mis vastavad nende individuaalsetele õpieelistustele ja -vajadustele. 2019. aastal võttis Prantsusmaa vastu dekreedid, millega rakendatakse 2018. aasta seadus vabaduse kohta valida oma tulevane karjäär ning millega antakse töötajatele ja tööotsijatele juurdepääs koolitusele ja isikliku õppekonto kasutamisele. Madalmaad käivitasid alates 2020. aastast VKEdele õppimise ja arengu motivatsioonikava *SLIM scheme*. Lisaks peaks eeldatavasti 2022. aastal jõustuma uus rahastamismehhanism STAP tööturul osalemise ergutamiseks. See võimaldab kõigil, kes on seotud Madalmaade tööturuga, koolitada ennast oma arengu ja tööalase konkurentsivõime edendamiseks. Austria kavatseb sotsiaalpartneritega sõlmitud lepingu alusel võtta kasutusele õppekonto (*Bildungskonto*), et rahastada kutseharidusalast ümberorienteerumist, koolitust ja täiendõpet. Rootsis suurendatakse investeeringuid täiskasvanute piirkondlikku kutseharidusse 700 miljoni Rootsi krooni (68,2 miljoni euro) võrra. Riik kaotas 2020. aastaks omavalitsustepoolse kaasrahastamise nõude ning rahastab lisaks veel 1 500 õppekohta ja nendega seotud õppetootust.

2013. aasta noortegarantii on loonud noortele võimalusi ning toiminud struktuurireformide ja innovatsiooni jõulise tõukejõuna. Selle tulemusena on enamik avalikke tööturuasutusi parandanud ja laiendanud oma noortele pakutavaid teenuseid¹³⁶. COVID-19 pandeemia eelnenud seitsme aasta jooksul oli kogu ELis mittetöötavaid ja mitteõppivaid noori (NEET-noori) ligikaudu 1,7 miljoni võrra vähem¹³⁷. Ehkki kindlasti on oma osa paraneval makromajanduslikul olukorral, viitavad tõendid sellele, et noortegarantiil oli suur ümberkujundav mõju. Üle 24 miljonile noorele, kes olid registreerunud noortegarantii

¹³⁶ Kui riiklike või piirkondlike noortegarantii programmide üldise haldamise eest võib vastutada konkreetne ministeerium, mõni muu valitsustasand või avalik tööturuasutus, siis viimane haldab tavaliselt noortegarantii programme kohapeal, registreerides noori ja pakkudes spetsiifilisi tööhõiveteenuseid. Vt 2019. aasta aruanne noortegarantii rakendamise kohta avalike tööturuasutuste poolt (kättesaadav aadressil <https://europa.eu/rR34MQ>) ja 2018. aasta hindamisaruanne avalike tööturuasutuste suutlikkuse kohta (kättesaadav aadressil <https://europa.eu/Xg73Ux>).

¹³⁷ Eurostati andmed 15–24aastaste vanuserühma kohta, 2013–2019, kasutades EL 27 keskmist. Paljudes liikmesriikides vastu võetud ulatuslikuma, 15–29aastaste vanuserühma (vt punkt 2.2) arvestuses on absoluutne vähenemine ligikaudu 3,2 miljonit.

programmides, pakuti tööd, täiendõpet, õpipoisiõpet ja praktikat. Siiski on paljudes liikmesriikides nendesse programmidesse registreeritud NEET-noorte hinnanguline osakaal aasta lõikes ikka veel alla 50 %¹³⁸. Enne COVID-19 pandeemiat olid noortegarantii aluseks olevad poliitikameetmed kavandatud rohkem konkreetsete haavatavate rühmade jaoks. 2020. aasta juulis tegi komisjon ettepaneku tugevdada noortegarantiid, laiendades seda 15–29aastastele (varasemalt 25 aastalt), tänu millele muutus see kaasavamaks, tugevdas seost rohe- ja digipöördega ning pakkus nõustamist, juhendamist ja mentorlust.

Enne pandeemiat hakkas liikmesriikides paranema kõige raskemini ligipääsetavate noorteni jõudmine ja nende aktiveerimine, samas tugevdati algatuste soolist mõõdet.

Kreeka võttis vastu katseprogrammi, milles pakutakse ajutist ettevõtlustoetust 3000 töötule noorele (vanuses 18–29). Toetus hõlmab äriplaanide hindamist ja juhendamist, millele järgneb toetusprogramm 2500 noorele ettevõtjale. Viimati nimetatud keskendub eelkõige noortele naistele (vähemalt 60 % praktikakohtadest) ja selleks on ette nähtud 10 000 eurot 12 kuu jooksul või 17 000 eurot 18 kuu jooksul. Austria plaanis reformida oma tööturuasutust *Arbeitsmarktservice*, mille eesmärk on töötuse püsivam vähendamine. Kavandatud meetmed on suunatud eelkõige sooliste stereotüüpide kaotamisele, puudega inimestele ja pikaajalistele töötutele ning nende eesmärk on tõhustada ühtsete kontaktpunktide loomist töötajate jaoks. Samuti kavatses Austria oma õpipoisiõppe süsteemi põhjalikult uuendada, et seda ajakohastada, ning tugevdada selle suutlikkust olla kasulik haavatavatele rühmadele, nagu erivajadustega noored, madala haridustasemega noored ja varjupaigataotlejad. Saksamaa avalikul tööturuasutusel on vahend haridus- ja kutseõppealase nõustamise valdkonnas töötavatele inimestele, et kiiremini teha kindlaks noored, kes õpingud tõenäoliselt katkestavad, ning pakkuda neile tõhusaid nõustamis- ja toetusmeetmeid. Föderalse tööhõiveameti kolledž (*Hochschule*) vastutab õpipoisiõppe ennetähtaegse lõpetamise ennetamise vahendi eest. Flaami piirkonna valitsus ja sotsiaalpartnerid allkirjastasid kavatsuste deklaratsiooni mitteaktiivsete inimeste, eriti NEET-noorte aktiveerimise parandamiseks, mis viiakse ellu tihedas koostöös föderalse sotsiaalkindlustussüsteemi talituse (nt RIZIV) ja sotsiaalse integratsiooni talitusega (OCMW).

COVID-19 põhjustatud majanduskriis on noori rängalt tabanud ja muutnud nad kõikides liikmesriikides toetuse prioriteetseks sihtrühmaks. Prantsusmaa teatas 300 000 täiendava *contrats d’insertion professionnelle* (subsideeritud töökoha) loomisest, et toetada noorte tööturule integreerumist. Samuti on kavandatud maksuvabastus, mille sihtrühm on noored madala kvalifikatsiooniga inimesed, kes töötavad töökohal palgaga, mis on kuni 1,6kordne miinimumpalk, et parandada nende juurdepääsu tööturule. Belgia on pikendanud kooli lõpetanud töötajate töötushüvitiste (*inschakelingsuitkering*) kestust viie kuu võrra. Lätis on päevaõppes õppivatel üliõpilastel, kes ei tööta, võimalus osaleda digitaalses täiendõppes oma ülikoolis või kolledžis. Meetmes osalevatele üliõpilastele makstakse iga osalemispäeva eest 10 euro suurust stipendiumi (umbes 200 eurot kuus). Ka kehtestas Läti neljaks kuuks, kuid mitte kauemaks kui 31. detsembrini 2020, ajutise töötustoetuse noortele kõrgkooli lõpetanutele, mille ajal makstakse esimesel kahel kuul 500 eurot kuus ja viimasel kahel kuul 375 eurot kuus.

Liikmesriigid võtsid meetmeid, et suurendada alushariduses ja lapsehoolduses osalemist ning parandada selle kvaliteeti, mis on laste elus edukaks toimetulekuks ettevalmistamise võti. Bulgaaria ja Belgia on kohustusliku koolieelse hariduse omandamise

¹³⁸ Vähene osavõtt paljudes riikides on tõenäoliselt seotud sellega, et NEET-noorte kooslus on muutunud (töötute NEET-noorte osakaal on väiksem) ja NEET-noorte arv on kokkuvõttes vähenenud.

vanust vähendanud vastavalt viielt neljale ja kuuelt viiele eluaastale. Horvaatias ehitatakse või renoveeritakse peaaegu 500 lasteaeda, millest paljud asuvad vähem kui 5 000 elanikuga linnades. Lisaks on kohaliku omavalitsuse üksuste käsutuses 1,8 miljoni euro suurune toetus, et parandada alushariduse ja lapsehoiu kättesaadavust ja kvaliteeti. Iirimaa käivitas 2019. aasta novembris *riikliku lastehoiukava*, mis võimaldab maksta sissetulekupõhiseid toetusi peredele, kelle leibkonna arvestuslik sissetulek on kuni 60 000 eurot aastas, et katta lapsehoiukulud väljaspool eelkooli või koolipäeva. Eesmärk on pakkuda kõigile peredele kvaliteetset, ligipääsetavat ja taskukohast alusharidust, lapsehoidu ja koolipäevajärgset lapsehoidu, ning prognoositakse, et selle varajastes etappides registreeritakse aastas 70 000–80 000 last. Samal ajal võtsid Iirimaa ametiasutused vastu *tööjõu arengukava (2020–2028)*, mille eesmärk on parandada alushariduse ja lapsehoiu valdkonna karjääri mainet, kehtestades kvalifikatsiooninõuded, karjääriraamistik ja juhioskuste arendamise võimalused. Itaalia kahekordistas väiksema sissetulekuga peredele mõeldud eelkooli 1 500 euro suurust aastavautšeri (*Bonus Nido*) 3 000 euron. Madalmaad suurendavad alates 2020. aastast keskmist sissetulekut teenivate lapsevanemate toetamiseks alushariduse ja lapsehoiu toetust ja lastega seotud eelarvet ligi 500 miljoni euro võrra. Pered, kus on rohkem kui kaks last, saavad alates 2021. aastast lisaks 617 eurot lapse kohta aastas, mis tähendab praegu makstava summa olulist kasvu. Ka laiendavad Madalmaad alushariduse ja lapsehoiu toetuse õigust leibkondadele, kus üks partner töötab ja teine vajab pikaajalist hooldust. Malta 2019. aasta *haridusseadusega* tõsteti alushariduse ja lapsehoiu valdkonna töötajate tööle asumise miinimumnõue bakalaureusekraadini, et parandada sektori kvaliteeti.

Paljud liikmesriigid kehtestasid vastuseks COVID-19 kriisile ajutised meetmed vanemate ja hooldajate jaoks. Selliseid ajutisi meetmeid võeti näiteks Tšehhis, et toetada vanemaid koduhoolduse toetuse kaudu, mis on mõeldud alla 13aastaste lastele või neile, kelle hooldajal oli puue, ajal, millal koolid olid suletud. Füüsilisest isikust ettevõtjad, kes pidid koju jääma 6–13aastaste lastega, said samuti toetust 424 Tšehhi krooni päevas (16 eurot päevas). Leedus kehtestati pärast koolide ja hooldusteenuste peatamist töötavate lapsevanemate ja eakate või puudega inimeste hooldajate (peamiselt naised) jaoks uued sotsiaalkindlustussätted, makstes haigushüvitisena 65,9 % deklareeritud sissetulekust. Prantsusmaa tagas tervisealase hädaolukorra ajal elutähtsate kutsealade töötajatele alushariduse ja lapsehoiu teenused ning suurendas individuaalteenuste mahtu kuni kuue lapseni. Itaalia pakkus peredele 1 200 euro suurust vautšeri, mida suurendati tervishoiutöötajate puhul kuni 2 000 euron.

COVIDi hädaolukorra ajal kasutati töö ja eraelu tasakaalustamise peamise meetmena perepuhkust. Vastuseks kriisile võttis Belgia kasutusele spetsiaalse COVID-19 lapsehoolduspuhkuse (täis- või osajaga), et töötavad vanemad (kellel on alla 12aastane laps) saaksid pandeemia ajal ühendada töö ja hoolduskohustused. 2020. aasta maist septembrini said töötajad, kes olid töötanud vähemalt ühe kuu, oma tööaega osaliselt või täielikult vähendada¹³⁹. Nõudes abikõlblikkuse tingimusena vaid ühte kuud töötamist, makstes eelmise mudeliga võrreldes 25 % suuremat toetust, motiveeris see ka isasid seda kasutama. Itaalias võisid alla 12aastaste lastega töötajad võtta juuli lõpuni poole palgaga kuni 30 päeva lapsehoolduspuhkust. Pered, kelle ekvivalentssissetulek ei ületa 40 000 eurot, saavad puhkusega seoses maksuvähendust. Küpros võimaldas palga alusel tasustatud eripuhkust lapsevanematele (alla 15aastased lapsed), kes ei saanud alusharidus- ja lastehoiuasutuste

¹³⁹ Lapsevanemad võivad vähendada oma tööaega 20 % (neile, kes töötavad täisajaga) või 50 % (neile, kes töötavad täisajaga või 75 % tööajaga). Lisaks saavad alates 2020. aasta juulist üksikvanemad ja puudega laste vanemad oma tööaega täismahus vähendada.

sulgemise tõttu kaugtööd teha. Luksemburg viis sisse tasustatud perepuhkuse erasektorile ja VKEdele, kes olid sunnitud oma töö peatama, et hooldada oma leibkonna puudega või ülalpeetavat eakat heakskiidetud rajatiste sulgemise tõttu. Vanemad, kes pidid alusharidus-, lastehoiuasutuste ja koolide sulgemise tõttu hoolitsema laste (alla 13aastaste) eest, said teatavatel tingimustel kasutada perekondlikel põhjustel antavat puhkust. Rumeenia andis lapsevanematele õppeasutuste sulgemise ajal tasustatud puhkuse päevi, mis on ette nähtud ebasoodsate meteoroloogiliste tingimuste või „muude äärmuslike olukordade“ korral, nagu COVID-19 pandeemia. Hüvitis on 75 % põhipalgast kuni 75 %ni riigi keskmisest brutopalgast (st 5 429 Rumeenia leud ehk 1115 eurot). Ka koolis mittekaivate või hooldust vajavate puudega laste või täiskasvanute vanemad või seaduslikud esindajad saavad tasustatud puhkuse päevi. Hispaanias võimaldatakse töötajatele pandeemiaga seotud hoolduskohustuste korral paindlikkust kas läbi tööaja kohandamise või vähendamise (kuni 100 %), millega kaasneb palga samaväärne vähendamine. Bulgaarias pikendati lubatud palgata puhkust 30 päevalt 60 päevani, et vähendada pandeemia negatiivset mõju.

Liikmesriikides võetakse üha enam vastu perepuhkusega seotud püsimeetmeid. See võib osaliselt kajastada 2019. aastal vastu võetud vanemate ja hooldajate töö- ja eraelu tasakaalu käsitlevat direktiivi¹⁴⁰. Tšehhi tõstis vanemahüvitist 300 000 Tšehhi kroonini (11 300 eurot, mis suureneb kaksikute või mitmike sünni puhul 50 %). Alusharidus- või lastehoiuasutuses käivate alla 2aastaste laste igakuist piirmäära suurendati 46 tunnilt 92 tunnini ja vanemahüvitise piirmäära ravikindlustuseta vanemate puhul 10 000 Tšehhi kroonini (376 eurot). Itaalia pikendas isapuhkust viielt päevalt seitsme päevani, viies oma poliitika lähemale vanemate ja hooldajate töö- ja eraelu tasakaalu käsitlevale direktiivile, milles nähakse ette 14päevane tasustatud isapuhkus. Leedu pikendas 30päevase lapsehoolduspuhkuse kasutamise õigust kolmelt kuult aastani pärast sündi. Madalmaades saavad isad või teised vanemad võtta alates 1. juulist 2020 esimese kuue kuu jooksul pärast sündi kuni viis nädalat lisapuhkust. Tööandjad võivad taotleda töötuskindlustusametist oma töötajatele puhkusetootust kuni 70 % päevapalgast (mitte üle 70 % maksimaalsest päevapalgast).

Mõned liikmesriigid kehtestasid COVID-19 kriisile reageerimiseks paindliku töökorralduse meetmed. Malta võttis kasutusele tööandjate ja füüsilisest isikust ettevõtjate toetamise kava, mille raames kaetakse 45 % kuni 500 euro suurustest abikõlblikest kuludest iga kaugtöölepingu kohta ja 4000 eurot ettevõtja kohta kaugtöö tegemiseks vajaliku tehnika jaoks. Slovakkia võttis kasutusele meetmed, mis võimaldavad tööandjatel ja töötajatel osaleda vastastikku kokku lepitud kodus töötamise süsteemis. Tšehhi tegi tööseadustikus ettepaneku töökoha jagamise kohta, et aidata töötajatel paremini töö- ja pereelu ühitada. Töökoha jagamine peaks toetama tööandjaid lühema tööaja võimaldamisel, pakkudes mõnele töötajale alternatiivi tööturult lahkumisele, eelkõige perekondliku hoolduskohustuse tõttu. Muudatus läbis esimese lugemise saadikutekojas ja see peaks jõustuma 2021. aasta jaanuaris.

Soolise palgalõhe vähendamiseks võeti meetmeid vähestes liikmesriikides. Tšehhis töötatakse välja võrdse palga tegevuskava, milles esitatakse konkreetsed meetmed soolise palgalõhe vähendamiseks. Kaasatud on peamised osalejad, nagu riiklik tööinspektsioon (SLIO), õiguste riikliku kaitsja büroo, tööbüroo, sotsiaalpartnerid ning teatavad avaliku ja erasektori tööandjad. Eesti katsetab tõukemeetmeid naissoost IKT-üliõpilaste ja -töötajate osakaalu suurendamiseks. Prantsusmaa on võtnud kõigi rohkem kui 50 töötajaga ettevõtete

¹⁴⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. juuni 2019. aasta direktiiv (EL) 2019/1158, milles käsitletakse lapsevanemate ja hooldajate töö- ja eraelu tasakaalu ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 2010/18/EL.

jaoks kasutusele indeksi, mis suurendab palga mitmemõõtmelise ebavõrdsuse nähtavust. Hispaanias tehti kahe oktoobris vastu võetud dekreediga kohustuslikuks meeste ja naiste keskmise palga arvestuse pidamine kõigile tööandjatele, samal ajal kui üle 50 töötajaga ettevõtted peavad töötajate esindajatega läbi rääkima võrdõiguslikkuse kavad. Komisjon kavatses teha ettepaneku võtta vastu direktiiv tasustamise läbipaistvuse meetmete kohta, et parandada töötajate juurdepääsu palgateabele, suurendada teadlikkust diskrimineerimisest ja lihtsustada võrdse palga tagamist.

Naiste tööhõive toetamiseks on sisse seatud aktiivne tööturupoliitika ja suunatud teenused. Austria kavatses suurendada maapiirkondade naiste võimalusi digiteerimise, haridus- ja koolitusvõimaluste kaudu. Kreeka kavandab naiste tööhõive toetamiseks mitut programmi, näiteks *Advanced Skills 4 Women*, mis on koolitusprogramm töötutele naistele; *töötute naiste nõustamistugi, koolitus ja sertifitseerimine loomemajanduse sektoris* ning kuni 29aastaste töötute naiste oskuste omandamise programm. Hispaania võttis vastu uued õigusaktid, et kaitsta naisi, keda mõjutab töökoha kaotus naiste ülekaaluga ebakindlates sektorites. Erakorraline toetus (70 % palgast) kehtestati üldise sotsiaalkindlustussüsteemi kodumajapidamises töötavate isikute erisüsteemis koduabilistele, kes kaotavad pandeemia ajal täielikult või osaliselt töökoha ega saa töötushüvitist.

Liikmesriigid käivitasid mitu meetet puudega inimeste tööhõive edendamiseks, sealhulgas ajutised meetmed COVID-19 kriisi negatiivse mõju leevendamiseks. Bulgaaria rakendab uue puudega inimeste seaduse alusel uut puudega inimeste tööhõive riiklikku programmi, et luua neile töötingimused. Luksemburg võttis vastu seaduse, et parandada puudega inimeste juurdepääsu tavatööturule (erasektor) ja nende pidevat tööhõivet või olukorda seoses välise ümberklassifitseerimisega. See saavutatakse kaasnevate meetmetega (kuni 150 tundi vähemalt 12kuulise lepingu või aktiivse tööturupoliitika puhul ja 300 tundi enam kui 24 kuu puhul) „sisseelamisel abistava tööhõiveassistendi“ juhendamisel. Malta pakkus ajutist toetust 8. märtsist kuni 5. juulini 2020 erasektoris töötavatele puudega inimestele, kes olid registreerunud asutuses Jobsplus (avalik tööturuasutus) ja soovisid tervise ja ohutuse huvides COVID-19 kriisi ajal koju jääda. Juba enne COVID-19 pandeemiat käivitas Soome osalise töövõimega inimeste töövõime programmi, millele eraldati 2020.–2022. aastaks 33 miljonit eurot. Programm hõlmab meetmeid, millega määratakse kindlaks inimese töövõime ja millega suunatakse tööotsijad vajalike tugiteenuste juurde. See on tihedalt seotud tuleviku tervishoiu- ja sotsiaalteenuste keskuste käimasoleva 2020.–2022. aasta programmiga. Programmis nähakse ette, et avaliku tööturuasutuse talitused pakuvad olemasolevate teenuste parandamiseks rohkem töövõime koordinaatoreid.

Mitu liikmesriiki alustas kolmandate riikide kodanike tööturule integreerimise toetamise meetmetega, kombineerides neid sageli keeleõppega. Vastuseks vajadusele suurendada tööturu integreerimise jõupingutusi, kehtestasid või muutsid paljud liikmesriigid tegevuskavasid/strateegiaid. Mõni liikmesriik laiendas ka integratsioonimeetmete valikut ning tugevdas samal ajal kohustuslikku keeleõppet ja integratsioonialases koolituses osalemist. Portugal avaldas määruse, millega käivitatakse uus portugali keele kursuste programm, mis on kohandatud rändajate õppimisvajadustele, eesmärgiga edendada sotsiaalset kaasatust ja ühtekuuluvust. Saksamaa töötas välja suunised, et toetada ettevõtteid pagulaste operatiivsel integreerimisel ja pakkuda pagulastele integreerumisel igakülgset individuaalset tuge (Begrüßungslotsen). Austrias rakendati pärast mitu aastat kestnud katsetamist 2019. aastal üle kogu riigi *piirkondadeülene õpipoisiõppe projekt*. See on suunatud vabade praktikakohtade ja töötute noorte mittevastavuse vähendamisele, kusjuures erilist tähelepanu pööratakse pagulastele. Tšehhi võttis 2019. aasta detsembris vastu integratsiooni uue tegevuskava.

Küpros esitas 2019. aasta keskel ka uue rändajate integreerimise tegevuskava 2020–2022, samas kui Sloveenia võttis vastu uue rändestrategie (juuli 2019).

Mõned liikmesriigid võtsid täiskasvanute oskuste täiend- ja ümberõppe meetmeid, millest kasu saavad sihtrühmad olid sageli kolmandate riikide kodanikud. Näiteks kavandas Rootsi lisaks uusi investeeringuid (150 miljonit Rootsi krooni, st umbes 14,6 miljonit eurot) nn roheliste töökohtade loomiseks tööturult kaugel olevate inimeste, sealhulgas sisserändajate jaoks. Belgias pakkus Vallooni piirkonna valitsus välja uue kava nende töötajate toetamiseks ja suunamiseks, kes soovivad oma oskusi täiendada, või nende suunamiseks töökohtadele, kus ei ole piisavalt töötajaid, keskendudes vanemaealistele töötajatele ja praegu töö kaotavatele töötajatele, samal ajal kui Flandria kavatseb üha enam tegeleda kirja- ja arvutusoskusega ning seada sisse uue elukestva õppe platvormi. Austria rakendas jätkuvalt oma täiskasvanuhariduse algatust (*Initiative Erwachsenenbildung*), mille eesmärk on parandada sotsiaal-majanduslikult ebasoodsas olukorras olevate inimeste juurdepääsu täiskasvanuharidusele ja tõsta nende haridustaset, ning milles ülekaalukalt osalevad rändetaustaga täiskasvanud.

Ka on liikmesriigid viinud ellu reforme, mille eesmärk on kolmandate riikide kodanike kvalifikatsiooni ja oskuste tunnustamine ja/või valideerimine. Näiteks asutas Saksamaa 2020. aasta veebruaris föderaalses tööhõiveametis uue kutsealade tunnustamise kesktalituse¹⁴¹. See uus talitus töötab üleriigilise büroona nende jaoks, kes soovivad kvalifikatsiooni või oskuste tunnustamist välismaal. Saksamaa seadus, millega koolituse ja töötamise korral peatatakse ajutiselt väljasaatmine, võimaldab pärast kutsehariduse või -koolituse edukat läbimist või 30kuulist töötamist saada elamisluba kaheks aastaks. Soome koostas oskuste ja töövõimete hindamise uued suunised ning lisaks on majandus- ja tööhõiveministeerium esitamas ettepanekut suurendada rändajate integreerimise (sh oskuste kindlakstegemise) eelarvet 3 miljoni euro võrra.

Mitu liikmesriiki on võtnud meetmeid kolmandatest riikidest pärit võõrtöötajate, eelkõige kõrge kvalifikatsiooniga töötajate ja tööjõunappusega erialade töötajate töölevõtmise lihtsustamiseks. Pärast 2018. aasta töölubade (muudetud) eeskirjade kehtestamist avaldas Iirimaa kriitilise tähtsusega oskuste ja mittevastavate kutsealade loendite uusima versiooni, mis jõustus 2020. aasta jaanuaris, eesmärgiga lahendada kõige pakilisem tööjõupuudus peamistes sektorites, nagu külalismajandus, ehitus, tervishoid ja kaupade autoveedu¹⁴². 2019. aastal teatas Prantsusmaa valitsus, et rakendab ametialase sisserände poliitikat tegevusvaldkondade kaupa, tuginedes kutsealade piirkondliku puudujäägi nimekirjade esimesele (pärast 2008. aastat) läbivaatamisele. Töörändajate suurenenud sissevoolu haldamiseks kehtestas Leedu 2019. aasta juulis kvoodid tööjõupuudujäägiga kutsealadele tööle tulevatele kolmandate riikide töötajatele ning esimene kutsealade loetelu kehtestatakse 2021. aastal. 2019. aasta septembris kehtestas Tšehhi uued aastakvoodid töötajakaartide ja pikaajaliste äriviisade taotluste vastuvõtmisele koos kolme uue töörande programmiga. Lätis jõustusi 1. juulil 2019 sisserändeseaduse muudatused, millega antakse tööandjatele võimalus palgata kolmandate riikide kodanikke pikaajalise viisa alusel, ning tühistatakse teatavatel juhtudel vabale töökohale kandideerimise miinimumtähtaeg ja vaba töökoha kuulutuse avaldamise nõue. Soome on laiendanud töörande horisontaalset programmi

¹⁴¹ Zentrale Servicestelle Berufsanerkennung (ZSBA): <https://www.anerkennung-in-deutschland.de/html/de/pro/zsba.php>.

¹⁴² Vt nimekiri aadressil <https://dbei.gov.ie/en/What-We-Do/Workplace-and-Skills/Employment-Permits/Employment-Permit-Eligibility/Ineligible-Categories-of-Employment/>.

Talent Boost, keskendudes rohkem sisserändele ning rahvusvaheliste üliõpilaste ja teadlaste integreerimisele. Programmi raames võetakse meetmeid tööpõhise elamisloa menetluse kiirendamiseks, et üliõpilastel ja teadlastel oleks lihtsam Soome siseneda ja sinna elama jääda.

COVID-19 kriis on sundinud paljusid liikmesriike piirama vaba liikumist ELi üle välispiiride ja ELi piires, mille tagajärg on tööjõupuudus mõnes valdkonnas, näiteks põllumajanduses ja tervishoius. Nende tööjõuvajaduste rahuldamiseks kiirendasid sellised riigid nagu Belgia, Austria, Saksamaa, Kreeka, Hispaania, Soome, Prantsusmaa, Itaalia ja Sloveenia spetsiifiliste põllumajandustöötajate ja/või tervishoiutöötajate (hooajaliste) tööviisade väljastamist ja/või pikendasid nende kehtivust¹⁴³. Täpsemalt tähendab see, et tervishoiusektori jaoks said Iirimaal seaduslikult elavad kolmandate riikide kodanikud, kellel ei olnud juurdepääsu tööturule, võimaluse vastata riigi üleskutsule tervishoiutöötajatele ja taotleda staatuse muutmist, et töötada tervishoiutöötajana. Prantsusmaal rakendati spetsiaalset ja lihtsustatud korda kolmandate riikide ja kolmandas riigis diplomi saanud arstide suhtes, kes aitasid tervishoiualase hädaolukorra lahendamisel. Kreeka kohaldas dokumentideta kolmandate riikide kodanike elamislubade suhtes paindlikkust üksnes põllumajanduses töötamiseks. Hispaanias võisid põllumajandustootjad seaduslikult tööle võtta ka seaduslikke rändajad, kelle elamisluba kaotab kehtivuse ajavahemikus 14. märtsist 30. septembrini. Lisaks tagas Hispaania ka hooajatöötajatele tugevama kaitse nii juurdepääsuga ajutise töötuse kavadele (ERTE) kui ka töötushüvitistele. Tšehhi töötas välja meetmed töö kaotamise ohus olevate kättesaadavate kolmandate riikide kodanike kokkuviimiseks tööandjatega, kes otsivad uusi töötajaid, eelkõige põllumajanduses. Soome ja Belgia rakendasid ajutisi erandeid varjupaigataotlejate tööõiguse osas. Lisaks muutis Soome välismaalaste seadust ja hooajatöötajate seadust, võimaldades sellega juba riigis elavatel kolmandate riikide kodanikel vahetada tööandjat või sektorit, taotlemata selleks elamisloa pikendamist või uut elamisluba. Mõni riik tühistas erandkorras teatavate kategooriate sissesõidukeelu, näiteks Luksemburg, kes ei kohaldanud keeldu teadlastele ja ekspertidele, kes andsid nõu COVID-19 pandeemia teemal, ja hooajatöötajatele.

¹⁴³ Vt ka EMN/OECD (2020). Maintaining labour migration in essential sectors in times of pandemic (Töörände säilitamine olulistest sektorites pandeemia ajal). EMN-OECD Inform. Brüssel: Euroopa rändevõrgustik (EMN). https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/00_eu_inform3_labour_migration_2020_en.pdf.

3.3 Suunis 7. Tööturgude toimimise parandamine ja sotsiaaldialoogi tulemuslikumaks muutmine

Selles osas vaadeldakse, kuidas on rakendatud tööhõivesuunist nr 7, milles soovitatakse liikmesriikidel parandada tööturu toimimist ja sotsiaaldialoogi tõhusust. See hõlmab paindlikkuse ja kindluse tasakaalustamist tööturupoliitikas, tööturu killustatuse vältimist, võitlust deklareerimata töö vastu ja tähtajatutele lepingutele ülemineku soodustamist, riiklike tööhõiveteenuste katvuse ja aktiivse tööturupoliitika tõhususe ning piisavate töötushüvitiste tagamist ning töötajate ja õppijate liikuvuse edendamist. Olemasolevatele riiklikele tavadele tuginedes arutatakse ka sotsiaalse dialoogi edendamist ja suhtlemist kodanikuühiskonnaga. Punktis 3.3.2 kirjeldatakse poliitikameetmeid, mida liikmesriigid on neis valdkondades võtnud.

3.3.1 Põhinäitajad

COVID-19 kriis on juhtinud tähelepanu töötingimuste erinevustele üksikisikute vahel ja toonitanud tööturu killustatuse negatiivseid tagajärgi. Ehkki mittevabatahtlike ajutiste ja osaajaga töökohtade arv üldiselt väheneb, on see mõnes liikmesriigis endiselt suur. Tööturu kahesusel on negatiivsed tagajärjed mõjutatud töötajatele, eelkõige noortele ja haavatavas olukorras olevatele töötajatele. See on saanud ilmseks praeguses olukorras: kui COVID-19 kriisi ajal on paremini kaitstud paremate tööalaste väljavaadete ja turvalisemate töökohtadega tööjõud, on see tugevamalt mõjutanud neid, kellel on ebakindlamad või vähem kohandatavad töötingimused ja/või piiratum juurdepääs sotsiaalkaitsele¹⁴⁴. Töötulu jaotuse alumises osas olevate rühmade sissetulekute ja töökohtade kaotamine on tõenäolisem, eelkõige ajutiste töötajate, noorte ja madala kvalifikatsiooniga ametialade töötajate puhul. Pikemas plaanis on oluline, et liikmesriigid väldiksid halvasti kavandatud eeskirju, mis takistavad töökohtade loomist, ja tagaksid, et ajutised töökohad on hüppelauaks kaitstud lepinguliste töövormide juurde. Euroopa sotsiaalõiguste samba kahe põhimõttega toetatakse selles suunas tehtavaid jõupingutusi. Eelkõige on 5. põhimõtte (kindel ja paindlik tööhõive) ja 7. põhimõtte (teave töötingimuse kohta ja kaitse töölepingu ülesütleamise korral) eesmärk tagada töötajate võrdne kohtlemine sõltumata töösuhte liigist.

Info- ja kommunikatsioonitehnoloogiat (IKT) kasutavast paindlikust tööst, eriti kaugtööst, on saanud muutuvate töömudelite ja -tavade põhielement. Tervisealane hädaolukord on tekitanud arutelu paindlike töötingimuste laiendamise üle, tuginedes IKT-le. See võib anda selget kasu inimeste töö ja eraelu tasakaalule, võimaldades neil kohandada tööaega ja asukohta oma vajaduste järgi. Sellest hoolimata võib see viia ka töö intensiivistumiseni isegi siis, kui paindlikkust ja autonoomiat on palju. Need aspektid on aidanud kaasa arutelu tekkimisele tööaja reguleerimise üle kaugtöö korralduses paljudes liikmesriikides ja ELi tasandil¹⁴⁵. Lisaks võib töökeskkond, mida iseloomustab suur IKT kasutamine, kujutada endast terviseohtu töötajate jaoks. Töö kvaliteediga seotud aspektid on olulised ka IKT-põhise töö kontekstis. Kui mõned töötajad suudavad kasutada IKT-põhisele

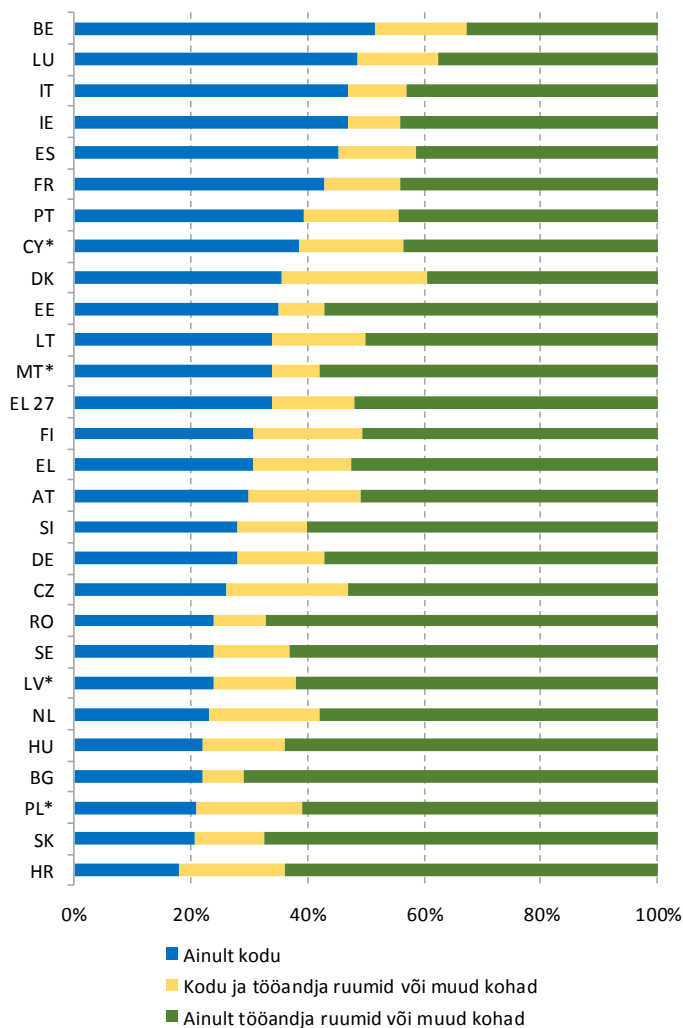
¹⁴⁴ Euroopa Komisjoni Teadusuuringute Ühiskeskus (2020), *The impact of COVID confinement measures on EU labour market* (COVIDiga seotud liikumispiirangute mõju ELi tööturule), Science for Policy Briefs, kättesaadav aadressil <https://europa.eu/!QK78dV>; Eurostati eksperimentaalne analüüs (2020), *COVID-19 labour effects across the income distribution* (COVID-19 mõju tööjõule kogu tulujaotuse skaala ulatuses), kättesaadav aadressil <https://europa.eu/!nV98vQ>.

¹⁴⁵ Täpsema teabe saamiseks vt Eurofound (2020), *Telework and ICT-based mobile work: Flexible working in the digital age* (Kaugtöö ja IKT-põhine liikuv töö: digiajastu paindlikud töökohad), uusi töövorme käsitlev sari New forms of employment series, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, Luxembourg.

tööle omast suuremat paindlikkust ja autonoomiat enda kasuks, siis umbes veerand (24 %) IKT-põhises töökeskkonnas töötajatest kogevad ebakindlaid töötingimusi (nt on neil suurema tõenäosusega tähtajaline leping, nad teenivad väiksemat sissetulekut, nende töökoht on ebakindel ja puuduvad koolitusvõimalused). Suurema tõenäosusega on sellises olukorras ka IKT-põhist paindlikku tööd tegevad füüsilisest isikust ettevõtjad.

Joonis 41. Pandeemia on hoogustanud kaugtööd

Töötajate töökoht COVID-19st tulenevate individuaalse liikuvuse piirangute ajal (liikmesriikide kaupa, %)

Allikas: Eurofound (2020), *Living, working and COVID-19* (Elamine, töötamine ja COVID-19), sari „COVID-19“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, Luxembourg. Märkus: vähene usaldusväärsus (*) 2020. aasta oktoobris Küprose, Läti, Malta ja Poola puhul. EL 27 viitab 27 liikmesriigi kaalutud keskmisele. Nende tulemuste tõlgendamisel tuleb olla ettevaatlik, kuna valimisse kuuluvate töötajate sektoripõhine jaotus mõjutab kaugtöö jaotust riikide kaupa.

Kaugtööst on saanud tavapärane töövorm paljudele inimestele, kelle varasem kaugtöö kogemus on piiratud või puudub. Tööjõu-uuringu andmetel¹⁴⁶ töötas 2019. aastal EL 27-s korrapäraselt kodus kõigest 5,5 % kõigist töötajatest (vanuses 20–64). Suurim osakaal registreeriti Madalmaades (15 %), Soomes (14,5 %), Luksemburgis (11,5 %) ja Austrias

¹⁴⁶ Euroopa Komisjon (2020), *EU Labour Force Survey ad hoc module 2019 on work organisation and working time arrangements* (ELi tööjõu-uuringu töökorraldust ja töötaja korraldust käsitlev 2019. aasta lisaküsimustik), Eurostat, kvaliteedi hindamise aruanne. Kättesaadav aadressil <https://europa.eu/Fq97qU>.

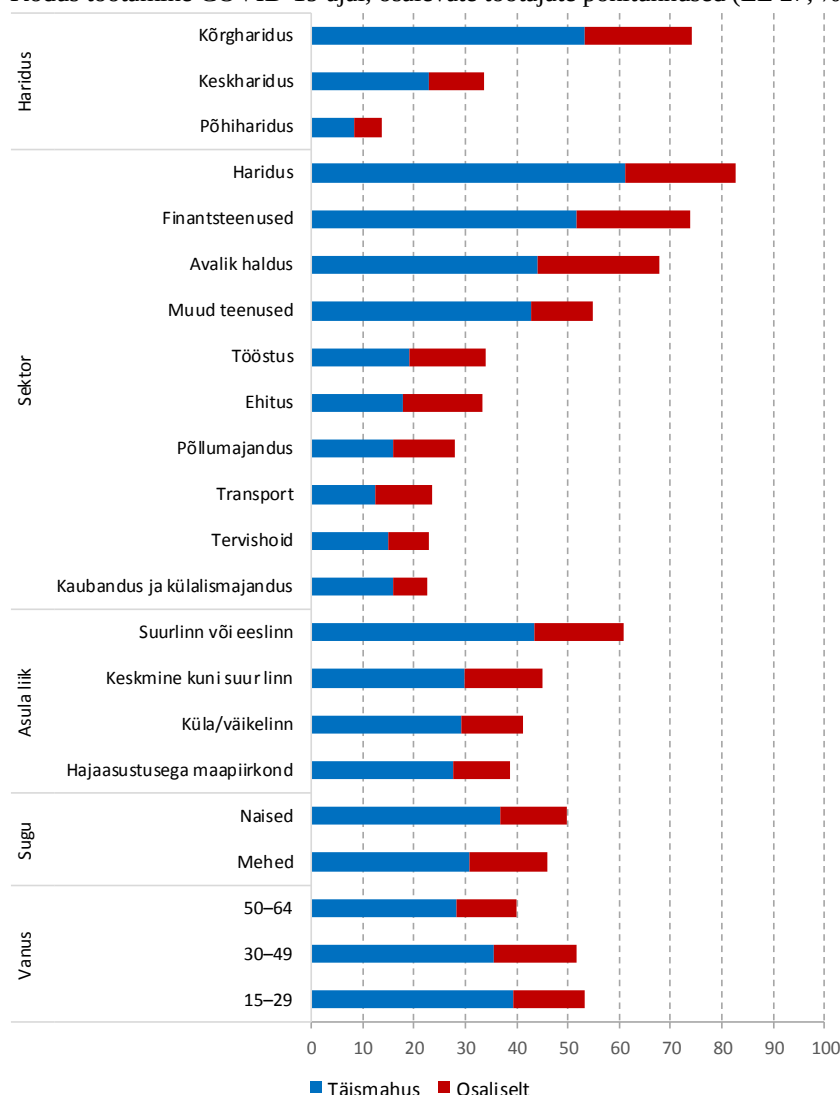
(10,2 %). Kui viimastel aastatel on olnud kerge tõususuundumus, siis kodus töötamine oli peaaegu erand Bulgaarias, Rumeenias, Ungaris, Küprosel, Horvaatias ja Kreekas, kus 2019. aastal jäi selle osakaal alla 2 % kogu tööhõivest. Kõik see on muutunud 2020. aastal koos pandeemia ohjeldamiseks võetud üksikisikute liikuvus- ja sotsiaalse distantseerimise piirangutega. Värske Eurofoundi e-uuring annab asjakohaseid teadmisi selle muutuse kohta inimeste töömudelites¹⁴⁷. Joonis 41 näitab märkimisväärseid erinevusi liikmesriikides vastanute endi teatatud töötamise kohtades pandeemia ajal. Nende vastajate osakaal, kes märkisid, et töötasid COVID-19 pandeemia ajal ainult kodus, varieerub umbes 20 %st Bulgaarias, Horvaatias, Ungaris, Poolas ja Slovakkias kuni 40 %ni Prantsusmaal, Hispaanias, Itaalias ja Iirimaaal ning üle 50 %ni Belgias. Üksikasjalik analüüs haavatavas olukorras erialade kohta ELi liikmesriikides (st need, mis hõlmavad kontaktimahukaid ülesandeid ja ülesandeid, mida ei saa täita distantsilt) on esitatud tööturu- ja palgasuundumuste 2020. aasta ülevaates¹⁴⁸.

¹⁴⁷ Märkus: Eurofoundi elamist, töötamist ja COVID-19-t käsitlev e-uuring *Living, working and COVID-19* on veebipõhine töövahend, mille eesmärk on kiiresti koguda teavet üle 18aastastelt interneti-juurdepääsuga inimestelt mittetöenäosusliku kvootvalimi meetodi abil. E-uuring toimus kahes voorus, 2020. aprillis ja juulis. Kokku täideti 91 753 küsimustikku, 87 477 neist täitsid EL 27-s elavad inimesed.

¹⁴⁸ Euroopa Komisjon (2020), *Labour Market and Wage Developments in Europe Annual Review* (Iga-aastane ülevaade tööturu- ja palgasuundumustest Euroopas) (avaldatakse peatselt). Luxembourg, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus.

Joonis 42. Kaugtöö esinemissagedus on olnud suurem teatavate ametiprofiilide ja sektorite puhul

Kodus töötamine COVID-19 ajal, osalevate töötajate põhitunnused (EL 27, %).

Allikas: Eurofound (2020) *Living, working and COVID-19 e-survey* (e-uuring elamise, töötamise ja COVID-19 kohta).

Uuringust saadud tõendite põhjal olid kodus töötavad inimesed peamiselt linnas elavad teenindussektori kontoritöötajad ja kolmanda taseme haridusega inimesed. Tervelt 74 % kolmanda taseme haridusega töötajatest töötas kodus võrreldes 34 %ga keskharidusega ja 14 %ga põhiharidusega inimeste puhul. Nagu arvata võis, on olulised erinevused ka kodutöö esinemissageduses sektorite lõikes: kõige rohkem tuleb seda ette enamikus teenindussektorites (eelkõige hariduses, rahanduses ja avalikus halduses) ning kõige vähem n-ö eeslinni sektorites, nagu tervishoid, transport ja põllumajandus, samuti sektorites, mille suhtes kehtivad eripiirangud, näiteks jaekaubandus ja külalismajandus. Samuti töötavad suurema tõenäosusega kodus linnades elavad töötajad kui need, kes elavad maal või hõredamalt asustatud piirkondades. Kodust töötamisest teatas suhteliselt suurem osa naisi kui mehi. Lõppkokkuvõttes tegid suurema tõenäosusega kaugtööd nooremad töötajad kui

vanemad vanuserühmad. Need järeldused on kooskõlas ELi IKT kasutamist käsitleva uuringu andmetega¹⁴⁹.

Enne pandeemiat värskeimast COLLEEM II veebiuuringust kogutud tõendid näitavad, et platvormitöö on endiselt piiratud, kuid kasvav nähtus¹⁵⁰. Vaid väike osa (umbes 1,4 %) tööelistest elanikest 2018. aasta uuringus vaadeldud liikmesriikides osutas põhitegevusena teenuseid digitaalsete tööplatvormide kaudu (langus 0,9 pp võrreldes 2017. aastaga). Siiski on osakaal märkimisväärselt suurenenud nende puhul, kes teatavad, et osutavad neid teenuseid kõrvaltegevusena (4,1 % kõigist vastanutest; suurenemine võrreldes 2017. aastaga 0,5 pp võrra), kusjuures liikmesriikide vahel on suured erinevused. Platvormitöö on endiselt heterogeenne tegevus, mille puhul sõltuvad platvormitöötajate töötingimused, staatus ja sissetulek tugevalt täidetavate ülesannete liigist, ärimudelist ja platvormil rakendatavatest juhtimismehhanismidest. Saadud hinnangud on siiski tähtsad, et analüüsida platvormitöö olulisust liikmesriikides ja sellega seotud töö kvaliteeti¹⁵¹.

COVID-19 pandeemia on mõjutanud platvormimajandust mitmes liikmesriigis. Mõned platvormid on oma ärimudelit kiiresti kohandanud, et laiendada tarneid ja kaasata lisatooteid või -teenuseid, sealhulgas seoses tervishoiuga. See võib olla aidanud hõlbustada esmatarbekaupade tarnimist, vähendada tarneahela katkemise ohtu ja toetada töökohtade säilitamist. Pandeemia ajal on aga ilmsiks tulnud tervise ja ohutusega seotud riskid ning töö suure intensiivsusega seotud probleemid. Teised platvormid, mis sageli pakuvad liikuvus- ja majapidamisteenuseid, seisid silmitsi ootamatu tegevuse vähenemisega pärast liikuvuspiirangute ja sotsiaalse distantseerumise meetmete kehtestamist. Eurofoundi andmetel¹⁵² on pärast pandeemia puhkemist nõudlus platvormitöö järele suurenenud Belgias, Horvaatias, Tšehhis, Eestis, Prantsusmaal, Kreekas, Leedus, Maltal, Madalmaades, Portugalis, Sloveenias ja Hispaanias. Nendes ja teistes liikmesriikides on platvormid võtnud meetmeid, et anda töötajatele juhiseid töötervishoiu ja tööohutuse, sissetulekutoetuse ja lepingutagatiste kohta töölt eemaloleku ja tööseisakute hüvitamiseks. Nende meetmete ulatust ja piisavust platvormitöötajate jaoks tuleb aga tõenäoliselt hoolikalt jälgida.

Tööturu killustatus¹⁵³ mis on seotud ajutiste töötajate osakaaluga, võib praeguses kriisiolukorras olla haavatavuse lisaallikas¹⁵⁴. Nagu on rõhutatud 2020. aasta ühises

¹⁴⁹ Sostero M., jt. (2020), *Teleworkability and the COVID-19 crisis: a new digital divide?* (Kaugtöö suutlikkus ja COVID-19 kriis: kas uus digitaalne lõhe?), Euroopa Komisjon, 2020, JRC121193. Kättesaadav aadressil <https://europa.eu/!PR73qN>.

¹⁵⁰ Urzi Brancati, C., jt. (2019) *New evidence on platform workers in Europe. Results from the second COLLEEM survey* (Uued tõendid platvormitöötajate kohta Euroopas. COLLEEM II uuringu tulemused). <https://europa.eu/!qQ33cP> Märkus: COLLEEM II-ga jätkatakse ja laiendatakse varasema COLLEEMi uuringu („Koostöömajandus ja tööhõive“) tööd. Uuring on veebipõhine püsivastajaskonna uuring, mille tellis tööhõive, sotsiaalküsimuste ja sotsiaalse kaasatuse peadirektoraat ja mida koordineerib JRC. See korraldati 15 liikmesriigis: Tšehhi, Saksamaa, Hispaania, Soome, Prantsusmaa, Horvaatia, Ungari, Iirimaa, Itaalia, Leedu, Madalmaad, Portugal, Rumeenia, Rootsi, Slovakkia ja Ühendkuningriik.

¹⁵¹ Platvormitöö kohta lisateabe saamiseks vt 2020. aasta ühine tööhõivearuanne ja selle aluseks olevad andmeallikad.

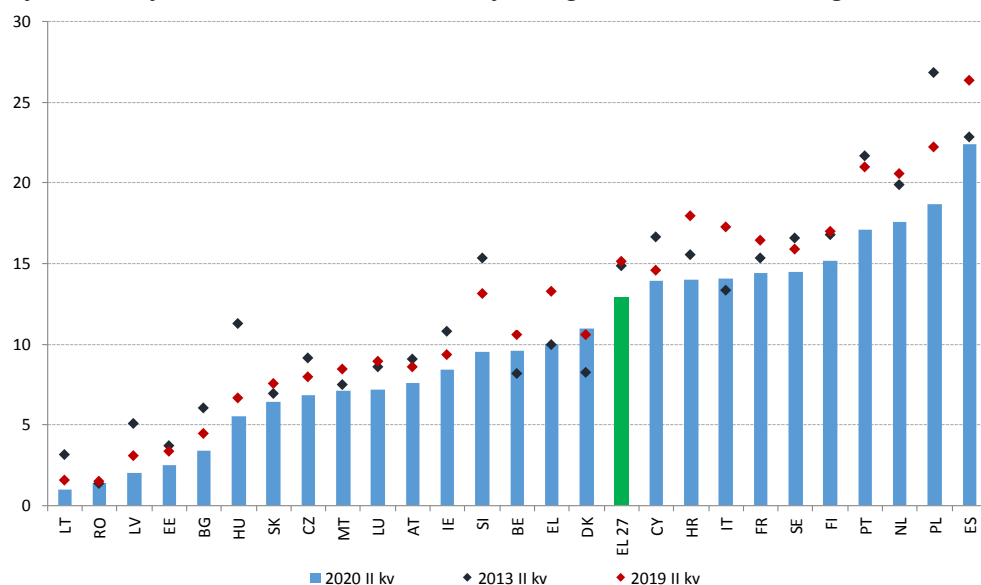
¹⁵² Eurofound (2020), *Platform economy: Developments in the COVID-19 crisis* (Platvormimajandus: areng COVID-19 kriisis).

¹⁵³ Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) väitel on see tööturu jagunemine eraldi alamturgudeks või segmentideks, mida eristavad erinevad tunnused ja käitumisreeglid, näiteks lepingulised kokkulepped, jõustamise tase või asjaomased töötajaliigid. Selle teema uurimise eesmärk on selgitada välja tööturu peamised segmendid, nendevaheliste üleminekute määr ning tagajärjed võrdsetele võimalustele tööturul ja turu tõhususele, et lahendada selle nähtuse negatiivsed tagajärjed.

tööhõivearuandes, võivad tööturu killustatusel olla olulised majanduslikud ja sotsiaalsed tagajärjed, nagu ressursside eraldamise vähenemine tõhusus, väiksem sissetulek, nõrk tootlikkuse kasv ja inimkapitali areng, suurem vaesusrisk, ebavõrdsus või vähenenud sotsiaalne liikuvus. Ajutiste lepingute osakaal töötajate koguarvus viimasel kümnel aastal on olnud EL 27-s keskmiselt ligemale 15 %, erinevused liikmesriikide vahel on aga suured. Suurima ja väikseima osakaaluga liikmesriikide vahe oli 2019. aastal 25 protsendipunkti, olles pärast 2005. aasta tiptaset (31 protsendipunkti) langussuundumuses, ning on 2020. aasta teist kvartalit käsitlevate kõige uuemate andmete kohaselt 21,4 protsendipunkti. 2020. aasta teises kvartalis on täheldatud ajutiste töötajate osakaalu olulist vähenemist EL 27-s (3,3 pp võrra) võrreldes 2019. aasta teise kvartaliga. See osutab sellele, et majandusliku šoki tõttu kadusid töökohad peamiselt tähtajaliste lepingute pikendamata jätmise tõttu, samas kui alaliste töötajate töökohtade kadumist võisid suuremal määral ära hoida lühendatud tööaja kavad ja vallandamispiirangud. Mõnes liikmesriigis, näiteks Hispaanias, Horvaatias, Poolas, Portugalis ja Sloveenias, registreeriti ajutiste töötajate osakaalu vähenemine ajavahemikul 2019. aasta teisest kvartalist 2020. aasta teise kvartalini rohkem kui 3,5 pp võrra, samas kui nende üldine osakaal on endiselt suur (üle 15 %). Ülejäänud seitsmes liikmesriigis (Rootsi, Prantsusmaa, Itaalia, Horvaatia, Küpros, Taani ja Kreeka) on need osakaalud endiselt vahemikus 15–10 %, samas kui väikseimad osakaalud on registreeritud Leedus, Rumeenias, Lätis, Eestis ja Bulgaarias, kus need näitajad on alla 5 %. Mõnes neist riikidest on ajutiste töötajate osakaal vähenenud alla 1 pp.

Joonis 43. Ajutine töötamine on jätkuvalt probleem mitmes liikmesriigis

Ajutiste töötajate osakaal 15–64aastaste töötajate koguarvus, sesoonselt korrigeeritud kvartaliandmed.

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring. Märkus: Saksamaa kohta ei ole värskemaid kvartaliandmeid.

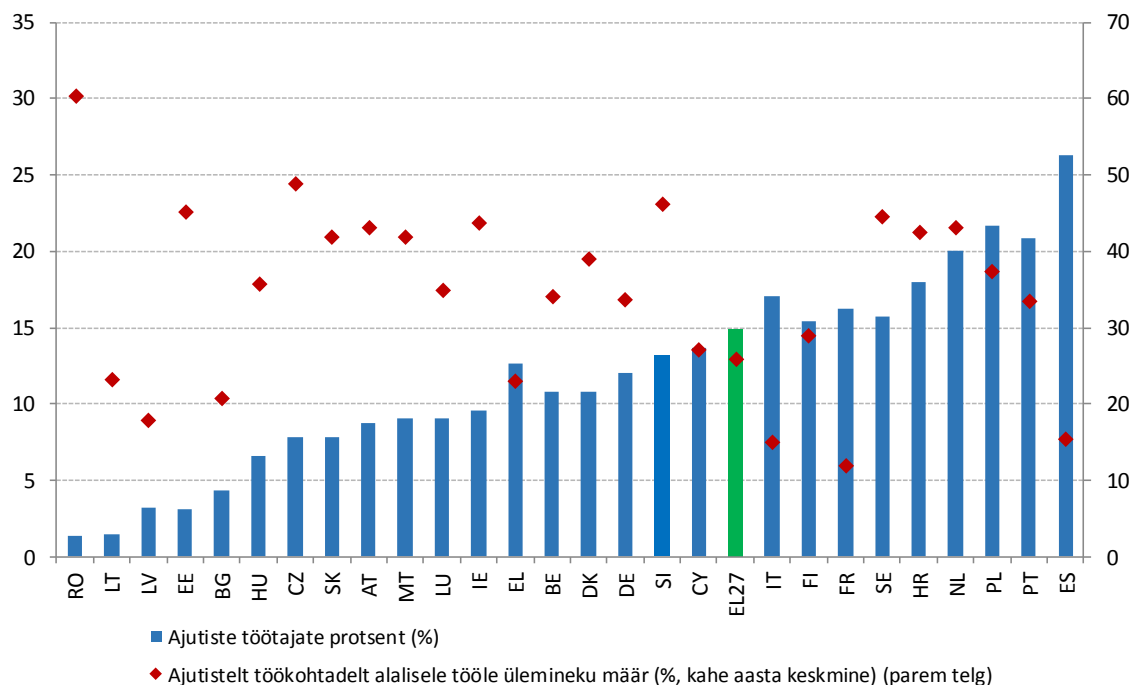
Naised, nooremad töötajad ja väljaspool ELi sündinud töötajad töötavad ajutisel töökohal suurema tõenäosusega kui teised elanikkonnarühmad. 2020. aasta teises kvartalis oli EL 27-s ajutiste lepingutega naistöötajate (vanuses 15–64) osakaal 13,6 %, meestel 12,4 %, mis tähendab 2,2 protsendipunkti suurust langust ajavahemikus 2019. aasta

¹⁵⁴ 2020. aasta ühises tööhõivearuandes esitati tööturu killustatusega seotud probleemide põhjalik analüüs koos Eurofoundi (2019) arvamustega, *Labour market segmentation: Piloting new empirical and policy analyses* (Tööturu killustumine: uute empiiriliste ja poliitiliste analüüside katsetamine), Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, Luxembourg.

teisest kvartalist 2020. aasta teise kvartalini (2019. aasta näitajad olid meeste puhul 15,5 % ja naiste puhul 14,4 %, kusjuures viimastel aastatel on erinevus üldiselt muutumatu). Suurimat naiste ajutise töö osakaalu täheldati Hispaanias (2019. aastal 24,2 %; 2020. aasta teises kvartalis 24 %), Poolas (vastavalt 19,4 % ja 19,8 %), Portugalis (vastavalt 18,8 % ja 17,2 %) ja Madalmaades (vastavalt 18,5 % ja 18,4 %). Aastal 2019 oli ajutiste töötajate osakaal noorte (15–24aastaste) töötajate seas palju suurem – 49,8 % (2020. aasta teises kvartalis 45,2 %) võrreldes 14 %ga (2020. aasta teises kvartalis 12,1 %) 25–49aastaste puhul ja 6,8 %ga (2020. aasta teises kvartalis 5,8 %) 55–64aastaste puhul. Ka oli ajutise töö osakaal palju suurem väljaspool ELi sündinud töötajate (22 %) kui kohalike elanike (13 %) hulgas, lõhe oli eriti suur (üle 20 pp) Poolas ja Küprosel ning suhteliselt suur (umbes 10–15 pp) Rootsis, Hispaanias ja Kreekas.

Joonis 44. Ajutiste lepingute n-ö hüppelauana toimimise tagamine aitab kaasa kaasavale kasvule

Püsivatele töökohtadele ülemineku määr (2018. ja 2019. aasta keskmine) ja ajutiste töötajate osakaal kõigi 15–64aastaste töötajate hulgas (2019).

Allikas: Eurostati tööjõu-uuring, sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev statistika.

Märkus: tööjõu ülemineku näitaja Belgia, Iirimaa, Prantsusmaa, Itaalia ja Luksemburgi puhul viitab 2018. aastale; Läti näitaja pärineb 2017. aastast; Slovakkia puhul peetakse silmas 2016. aastat.

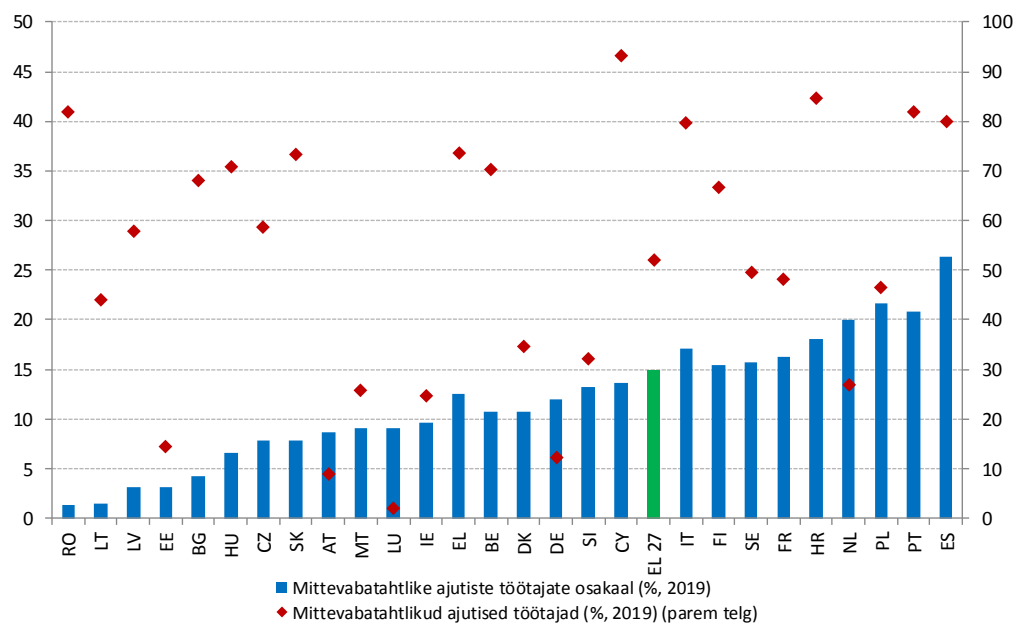
Kaasava kasvu seisukohast on kõige tähtsam tagada, et ajutised lepingud on hüppelauaks püsivate töökohtade poole ja neist ei saa karjääri ummikteed. Ajutiste töötajate suur osakaal koos ajutiselt töökohalt alalisele töökohale ülemineku väikese määraga võib olla märk tööturu duaalsusest. Joonis 44 näitab ajutistelt lepingutelt püsivatele lepingutele ülemineku määr (2018. ja 2019. aasta keskmised näitajad), lähtudes kõige värskematest aastaandmetest ajutiste töötajate kohta protsendina kogu tööhõivest (vanuserühm 15–64). Kolmes liikmesriigis (Hispaanias, Prantsusmaal ja Itaalias) registreeriti ELi keskmisest (2019. aastal 12,8 %) kõrgem ajutise tööhõive määr koos tähtajalise lepinguga töökohalt tähtajatu lepinguga töökohale ülemineku madala määraga (alla 20 %). Samas registreeriti sellistes riikides nagu Poola, Madalmaad ja Portugal ajutise tööhõive kõrge määr, kuid ka üleminekumäär oli kõrge (üle 30 %). Seevastu Rumeenias, Eestis, Tšehhis,

Slovakkias ja Austrias täheldati madalat ajutise töö määra ja suhteliselt kõrget tähtajatutele lepingutele ülemineku määra (üle 30 %).

Mittevabatahtlik ajutine töö on mõnes liikmesriigis endiselt märkimisväärtne. Mõnes liikmesriigis on ajutise töölepinguga töötamise peamine põhjus endiselt see, et võimatu on leida alalist töökohta. Mittevabatahtlike ajutiste töötajate osakaal töötajate koguarvust EL 27-s on viimastel aastatel aeglaselt, kuid stabiilselt vähenenud – 56,2 %-lt 2016. aastal 52,1 %ni 2019. aastal, ehkki liikmesriikide vahel on suured erinevused (vt joonis 45). Sellistes riikides nagu Horvaatia, Portugal, Rumeenia, Hispaania ja Itaalia väidab umbes 80 % või rohkem 15–64aastastest ajutistest töötajatest, et nad on selles olukorras, sest nad ei suutnud leida alalist töökohta. Küprosel, hoolimata ajutiste töötajate osakaalust (2020. aasta teises kvartalis 13,9 %), mis on ELi keskmise lähedal, peetakse 93,4 % neist mittevabatahtlikeks ajutisteks töötajateks, võrreldes ELi keskmisega, mis on 53 %. Kõige madalam mittevabatahtlike ajutiste töötajate määr on registreeritud Austrias ja Saksamaal (alla 15 %).

Joonis 45. Mõnes liikmesriigis on endiselt suur selliste inimeste osakaal, kelle ajutist töösuhet peetakse mittevabatahtlikuks

Mittevabatahtlike ajutiste töötajate osakaal kõigi ajutiste töötajate hulgas (2019) ja ajutiste töötajate osakaal töötajate koguarvust (2019).

Allikas: Eurostati tööjõu-uuring, sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev statistika.

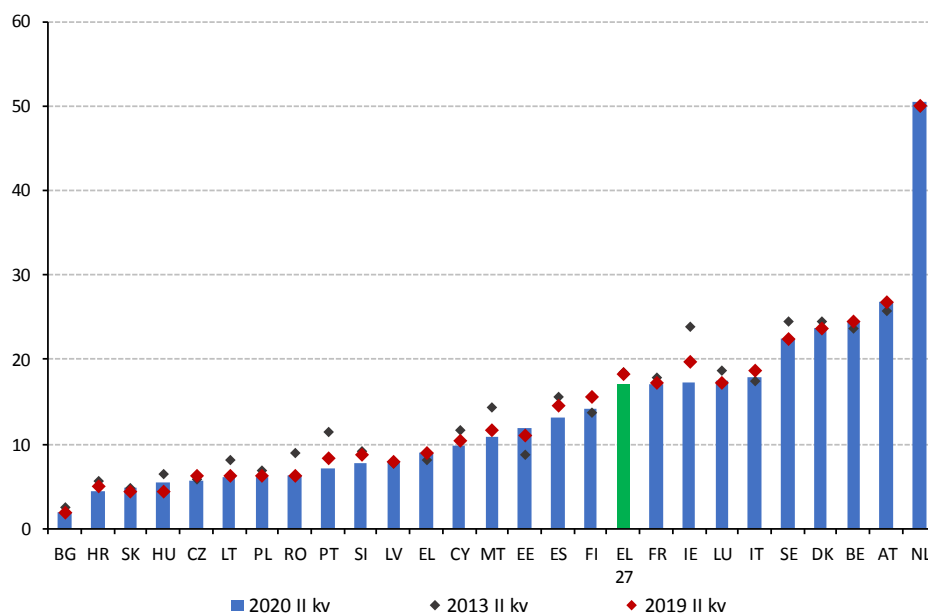
Märkus: EE mittevabatahtliku ajutise töö näitaja käib 2018. aasta kohta.

Osaajatöö osakaal on viimasel ajal vähenenud, kuid mittevabatahtlik osaajatöö mõjutab jätkuvalt märkimisväärtset arvu töötajaid. Osalise tööajaga töötajate (15–64aastased, sesoonselt korregeeritud) osakaal EL 27-s ulatus 2020. aasta teises kvartalis 17 %ni, mis on 1,4 pp võrra vähem kui 2019. aasta teises kvartalis. Kvartalipõhiste erinevustena on Ungari, Eesti ja Madalmaad registreerinud hiljuti osaajatöö kasvu (vahemikus 1,1 kuni 0,5 pp 2020. aasta teises kvartalis võrreldes 2020. aasta sama kvartaliga), samas kui Portugalis, Sloveenias, Hispaanias, Soomes ja Iirimaa on see osakaal märkimisväärselt vähenenud (vahemikus –2,3 kuni –1 pp) (vt joonis 46) 2020. aasta teises kvartalis on osalise tööajaga töötajate osakaal viies liikmesriigis (Madalmaad, Austria, Belgia, Taani ja Rootsi) 20 % või suurem, ülejäänud kolmes (Bulgaaria, Slovakkia ja Horvaatia) alla 5 %. Enne pandeemiat oli mittevabatahtliku osaajatöö osakaal kogu tööhõives (vanuses 15–64) langussuundumuses (32 %-lt 2014. aastal 25,8 %ni 2019. aastal). Samas on osakaalud liikmesriigiti väga erinevad

(umbes 62 pp madalaima ja kõrgeima määra vahel 2019. aastal), kusjuures Kreeka, Itaalia, Küpros ja Rumeenia teatasid, et see on üle 55 %, teiste (Belgia, Tšehhi, Eesti, Malta, Madalmaad, Austria ja Sloveenia) näitajad on alla 5 %. Praegu on veel liiga vara, et andmetest oleks näha, kas praegune kriis põhjustab mittevabatahtlikku osaaajatööd tegevate töötajate osakaalu kasvu.

Joonis 46. Osaaajatöö osakaal on püsinud aja jooksul üldjoontes muutumatu, ehkki mõnes liikmesriigis esineb olulisi erinevusi

Osaaajatöö osakaal kogutööhõives (vanuserühm 15–64), sesoonselt korrigeeritud kvartaliandmed.

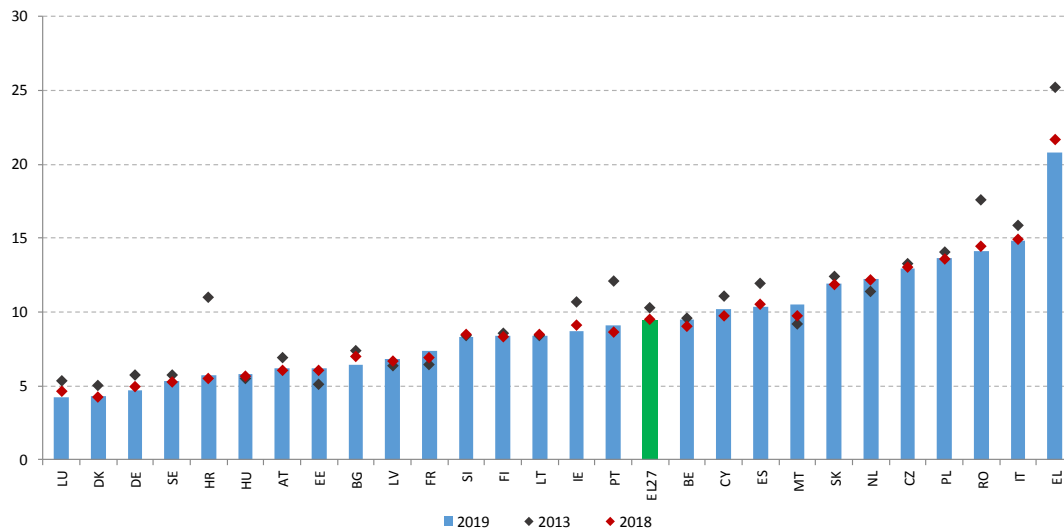
Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring. Märkus: Saksamaa kohta ei ole värskemaid kvartaliandmeid.

Endiselt on palju füüsilisest isikust ettevõtjaid (nn üksikettevõtjad). Enne pandeemiat oli 20–64aastaste füüsilisest isikust ettevõtjate osakaal kogu tööhõives enamikus liikmesriikides suhteliselt muutumatu või vähenes veidi, ehkki riikide ja sektorite vahel olid olulised erinevused (vt punkt 3.1). Füüsilisest isikust ettevõtja staatus on tavaliselt vabatahtlik ja positiivne märk ettevõtlikust vaimust. Siiski võib selle varjus olla ka sõltuvaid töösuhteid (tuleb öelda, et majandusliku ja organisatsioonilise sõltuvuse hindamisel Eurostati võrreldava statistikaga on piiranguid)¹⁵⁵. 2019. aastal oli ilma töötajateta FIEde osa kogu ELi tööhõives 9,4 %. Suurimad näitajad (üle 14 %) olid Kreekas, Itaalias ja Rumeenias, järgnesid Poola, Tšehhi, Madalmaad ja Slovakkia, kelle näitajad jäid vahemikku 13,6–12 % (vt joonis 47). Seevastu sellistes liikmesriikides nagu Luksemburg, Taani, Saksamaa, Rootsi, Horvaatia ja Ungari olid määrad alla 5 % või selle lähedal. Maltal, Madalmaades, Küprosel ja Portugalis kasvas 2019. aastal aasta varasemaga võrreldes töötajateta füüsilisest isikust ettevõtjate osakaal (0,5 pp või rohkem), samas kui Kreekas ja Bulgaarias vähenes see samal perioodil vähemalt 0,5 pp võrra. Praeguses olukorras võib sotsiaalkaitsele juurdepääsu tagamine kõigile, sealhulgas füüsilisest isikust ettevõtjatele, vähendada ebakindlust ja parandada tööturu tingimusi.

¹⁵⁵ Lisateabe saamiseks vt 2020. aasta ühine tööhõivearuanne ja Eurostati 2017. aasta lisaküsimustik füüsilisest isikust ettevõtjana töötamise kohta.

Joonis 47. Kuigi üksikettevõtjate arv väheneb, on see mõnes liikmesriigis endiselt suur ja vajab tähelepanelikku jälgimist, et hoida ära fiktiivset FIEna tegutsemist

Töötajateta füüsilisest isikust ettevõtjate protsent kogutööhõivest.

Allikas: Eurostati tööjõu-uuring (tööhõive, sotsiaalküsimuste ja sotsiaalse kaasatuse peadirektoraadi arvutused).

COVID-19 on avaldanud tugevat mõju deklareerimata tööd tegevatele inimestele.

Deklareerimata töö on ELi jaoks endiselt märkimisväärne probleem ja sellel on palju erinevaid vorme, alates dokumentide puudumisest kuni töötundide alaregistreerimise, ümbrikupalkade ja fiktiivse füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemiseni. Eurobaromeetri eriuuringu kohaselt tunneb 33 % eurooplastest kedagi, kes töötab deklareerimata, ja 10 % teatab, et on viimase aasta jooksul soetanud deklareerimata tööga seotud kaupu või teenuseid. Pandeemia on avaldanud suurt mõju enamikule ELi majandussektoritele, sealhulgas nendele, kus on tavapäraselt palju deklareerimata töötajaid, kellel on sageli piiratud juurdepääs sotsiaalkaitsele ning suurem sissetuleku ja töö kaotamise oht. See tekitab uusi probleeme tööinspeksioonidele, kes pidid oma töötavasid ja prioriteete pandeemiat silmas pidades kohandama. Kooskõlas Euroopa sotsiaalõiguste sambaga on Euroopa platvorm deklareerimata töö vastase tegevuse alase koostöö edendamiseks reageerinud otsestele probleemidele meetmetega, et julgustada üleminekut deklareerimata töölt deklareeritud tööle (täpsem teave on punktis 3.3.2).

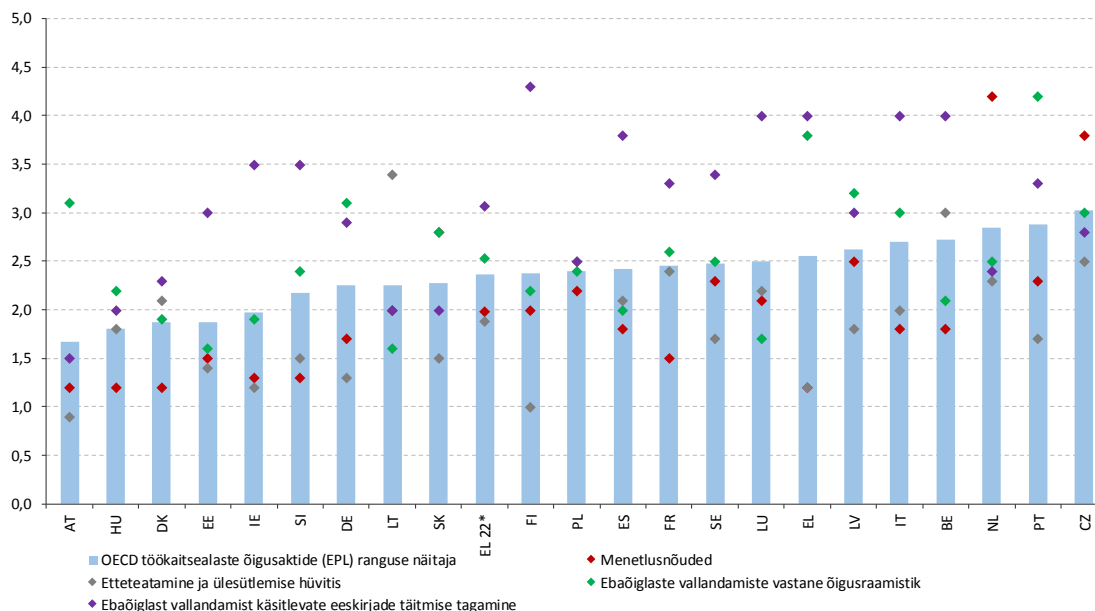
Hästi kavandatud tööhõivekaitse alased õigusaktid võivad hõlbustada tööturuga kohanemist ja struktuurimuutusi, pehmendades majandussokkide mõju töötajate jaoks ja soodustades sujuvaid üleminekuid tööturul. Kui kaasatakse sotsiaalpartnerid, toetab see ka stabiilset keskkonda, kus inimesed ja ettevõtted tarbivad ja investeerivad täie kindlusega. Joonisel 48 on esitatud OECD 2020. aasta tööhõivekaitse näitajate ajakohastamise peamised tulemused osalevate liikmesriikide kohta¹⁵⁶. Kuigi nendel näitajatel on piiratud normatiivne väärtus, toovad need esile mudelite heterogeensuse riikide lõikes (millele viitavad erinevused

¹⁵⁶ OECD tööhõivekaitse alaste õigusaktide tavatöötajate vallandamist käsitleva näitaja punktisummad on vahemikus 0–6. Sellega hinnatakse riiklike sätteid tavatöötajate vallandamise kohta nelja põhikategooria põhjal: i) menetlusnõuded; ii) etteteatamine ja lahkumishüvitis; iii) ebaõiglast vallandamist käsitlev õigusraamistik; iv) ebaõiglast vallandamist käsitlevate eeskirjade täitmise tagamine. OECD tööhõivekaitse alaste õigusaktide näitaja on nelja punktisumma keskmine. See korraldati 22 liikmesriigis: Belgia, Tšehhi, Taani, Saksamaa, Eesti, Iirimaa, Kreeka, Hispaania, Prantsusmaa, Itaalia, Luksemburg, Ungari, Läti, Leedu, Madalmaad, Austria, Poola, Portugal, Sloveenia, Slovakkia, Soome ja Rootsi. Allikas: <http://oe.cd/epl>.

nii üldnäitajas kui ka kõigis allnäitajates) ning võimaldavad jälgida nende arengut ajas. OECD tööhõivekaitse alaste õigusaktide üldnäitaja osas on osalevate liikmesriikide keskmine punktisumma kuueastmelises järjestuses (0–6) keskmiselt 2. Mõnes liikmesriigis, näiteks Taanis, Eestis, Ungaris, Iirimaa ja Austrias, on tööhõivekaitse alaste õigusaktide näitaja üldine punktisumma alla 2, mis osutab tööturgude paindlikumale reguleerimisele, teistel, nagu Belgial, Tšehhil, Itaalia, Lätil, Madalmaadel ja Portugalil, on tööhõivekaitse alaste õigusaktide näitaja vahemikus 2,5 kuni 3, mis viitab rangemalt reguleeritud tööturule. Ülejäänud üheteistkümne analüüsitud liikmesriigi näitajad jäävad väärtustega 2–2,5 nende vahele. Üldiselt on mõned liikmesriigid, näiteks Madalmaad, Tšehhi ja Iirimaa, liikunud aastatel 2008–2020 näitaja kõrgemate väärtuste poole, mis tähendab rangemat reguleerimist (punktisumma suureneb 0,4 punkti või rohkem) (vt joonis 49). Seevastu sellistes riikides nagu Austria, Kreeka, Sloveenia, Saksamaa ja Luksemburg on üldnäitaja väärtus vähenenud umbes 0,8 punkti või rohkem, mis näitab liikumist paindlikuma regulatsiooni poole.

Joonis 48. Liikmesriigid on kujundanud oma tööhõivekaitse alased õigusaktid erinevalt

OECD näitajad: tavatöötajate individuaalse vallandamise reguleerimise rangus, 2019.

(*) EL 22 viitab OECD tööhõivekaitse alaste õigusaktide andmebaasis analüüsitud 22 liikmesriigi keskmisele punktisummale.

Allikas: OECD 2020. aasta tööhõivekaitse alaste õigusaktide näitajad.

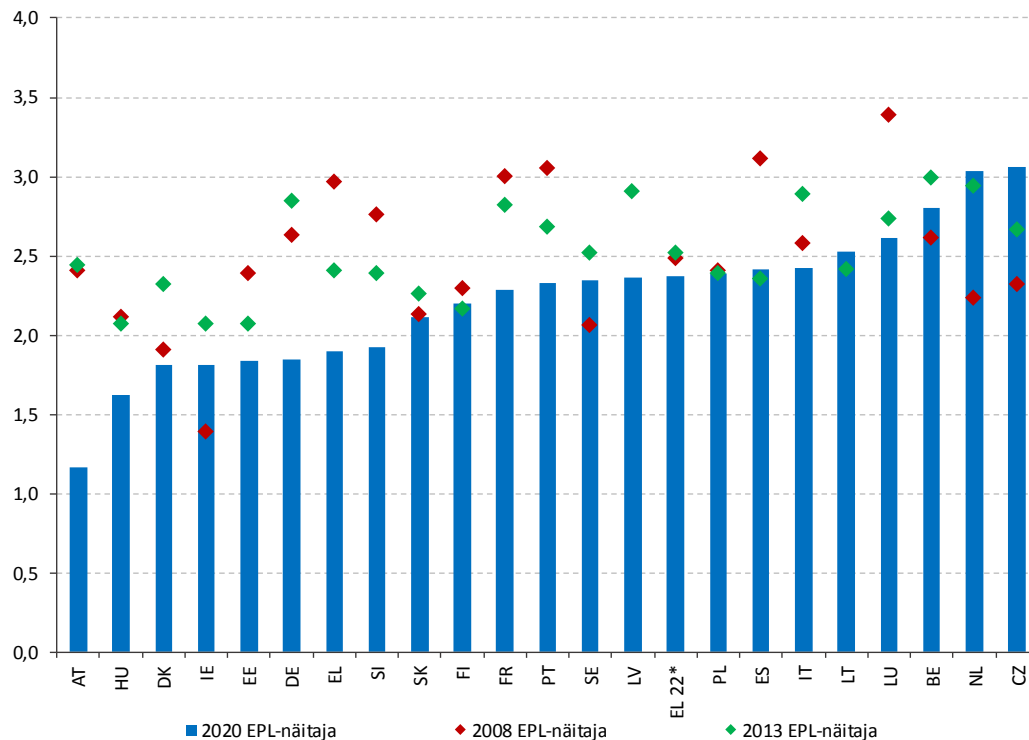
Lepingute erinevused menetlusnõuetes, palkamis- ja vallandamiskuludes ning ebaõiglast vallandamist käsitlevates eeskirjades võivad mõjutada tööandjate töölevõtmiseelistusi ja töötajate kindlust töökoha suhtes. Menetlusnõuete kategoorias analüüsitud 22 ELi liikmesriigi keskmine tulemus¹⁵⁷ on 2, kuue liikmesriigi (Austria, Ungari, Taani, Kreeka, Iirimaa ja Sloveenia) näitajad on alla 1,3 ning ülejäänud kolmel (Slovakkia, Tšehhi ja Madalmaad) üle 2,8. Etteteatamisaja ja lahkumishüvitise suuruse keskmine punktisumma on suhteliselt väike (1,9) ning suurima väärtuse (3,4 Leedus) ja väikseima väärtuse (0,9 Austrias) vahe on 2,5 protsendipunkti. Ebaõiglast vallandamist või hüvitisi käsitleva õigusraamistiku erinevused vaidluste korral (st ebaõiglase vallandamise jõustamisega kaasnevad kulud

¹⁵⁷ Tulemus on OECD töökaitse näitajates osalenud 22 ELi liikmesriigi kohta esitatud väärtuste kaalumata keskmine. Iga aasta näitajad osutavad 1. jaanuaril kehtinud eeskirjadele. Lisateabe saamiseks vt: www.oecd.org/employment/protectionanalysis.

lahkumishüvitise kaudu, kui kohus on otsustanud, et see on „ebaõiglane“) võivad mõjutada ka tööandjate värbamismudeleid. 22 ELi liikmesriigi keskmine punktisumma ebaõiglase vallandamise jõustamise kategoorias on 3,1 ning väikseima punktisumma (Austria, Slovakkia, Ungari ja Leedu) ja suurima punktisumma (tähteldatud Soomes, Belgias, Luksemburgis, Itaalias ja Kreekas) vahe on 2,8 protsendipunkti.

Joonis 49. Mõnes liikmesriigis on tööhõivekaitse alased õigusaktid aja jooksul oluliselt muutunud

OECD näitajad: tööhõivekaitse rangus, individuaalsed ja kollektiivsed vallandamised (korralised lepingud), 2020., 2013. ja 2008. aasta väärtused

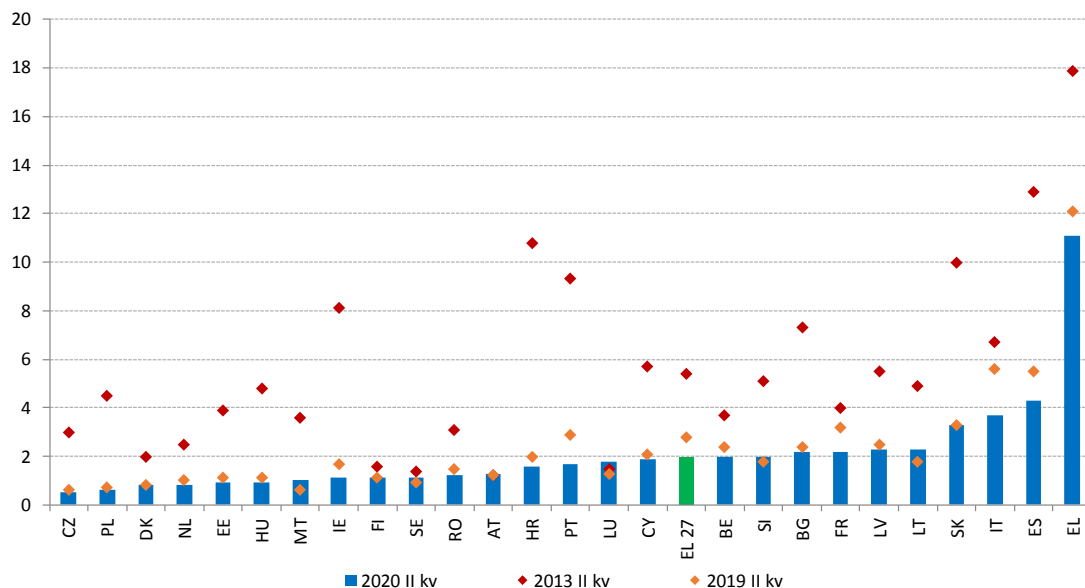
(*) EL 22 viitab OECD tööhõivekaitse alaste õigusaktide andmebaasis analüüsitud 22 liikmesriigi keskmisele punktisummale.

Allikas: OECD 2020. aasta tööhõivekaitse alaste õigusaktide näitajad, mis on avaldatud aastatel 2009, 2013 ja 2020. Märkus: Läti ja Leedu kohta ei ole 2008. aasta töökaitsealaseid õigusakte käsitlevad väärtused kättesaadavad (2009. aastal avaldatud andmete alusel).

Aja jooksul on kohandatud ka ajutisi lepinguid käsitlevate tööhõivekaitse alaste õigusaktide rangust. Üldiselt on ajutiste lepingutega töötajaid käsitlevate tööhõivekaitse alaste õigusaktide ranguse (st töölevõtmise reguleerimise ranguse) näitaja langenud 1,85-lt 2000. aastal 1,78-le 2009. aastal (st tähtajaliste lepingutega töölevõtmise tingimused leevenesid selle aja jooksul) ning seejärel tõusnud (1,78-lt 2009. aastal 1,84-le 2019. aastal), jõudes peaaegu tagasi 2000. aasta tasemele. Ajutiste lepingute tööhõivekaitse ranguses on liikmesriikide vahel siiski märkimisväärsed erinevusi: punktid ulatuvad vähem kui ühest Iirimaal, Rootsis ja Lätis kuni rohkem kui kolmeni Eestis, Prantsusmaal, Itaalias ja Luksemburgis. Aastatel 2000–2019 on üldhinne Rootsis, Saksamaal, Portugalis, Kreekas ja Hispaanias järk-järgult vähenenud (see tähendab väiksemat rangust). Seevastu Slovakkias, Poolas, Tšehhis ja Ungaris punktisumma pisut suurenes (see tähendab suuremat rangust).

Joonis 50. Kuigi pikaajaline töötus väheneb, on see mõnes Lõuna- ja Ida-Euroopa riigis endiselt suur

Pikaajaline töötus (vanus 15–74) protsendina aktiivsest elanikkonnast, sesoonselt korrigeeritud kvartaliandmed

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring. Märkus: Saksamaa kohta ei ole värskemaid kvartaliandmeid.

Hoolimata viimaste aastate märkimisväärselt paranemisest on pikaajaline töötus mõnes liikmesriigis endiselt suur. Joonisel 50 on esitatud valitud aastate teise kvartali pikaajalise töötuse määr (st enam kui ühe aasta vältel töötanud inimeste ja sesoonselt korrigeeritud aktiivse elanikkonna suhe), mida peetakse aktiivse tööturupoliitika heaks näitajaks¹⁵⁸. Keskmiselt on EL 27-s pikaajalise töötuse määr viimastel aastatel stabiilselt langenud: 5,4 %-lt 2013. aasta teises kvartalis 2 %ni 2020. aasta teises kvartalis (ehk aastanäitajates 5,5 %-lt 2014. aastal 2,8 %ni 2019. aastal). Siiski on pikaajalise tööpuuduse esinemissagedus liikmesriigiti märkimisväärselt erinev: 2020. aasta teises kvartalis küündisid määrad 0,5 %st Tšehhis, 0,6 %st Poolas või 0,8 %st Madalmaades 3,7 %ni Itaalias ja 4,3 %ni Hispaanias. Kõrge tase on registreeritud ka Slovakkias, Lätis, Leedus, Bulgaarias ja Prantsusmaal, kus näitajad ületavad 2 %. Sellest hoolimata on Itaalias, Hispaanias ja Portugalis toimunud 2020. aasta teises kvartalis võrreldes aastataguse ajaga märkimisväärne (rohkem kui 1,2 pp) paranemine. Seevastu Leedus ja Luksemburgis tõusis pikaajalise töötuse määr võrreldes 2019. aasta teise kvartaliga märgatavalt (rohkem kui 0,5 pp) (vt joonis 51). Pikaajalise töötuse määr on piirkonniti väga erinev (4. lisa). Kuues liikmesriigis on vähemalt üks piirkond, kus pikaajalise töötuse määr on üle 5 %.

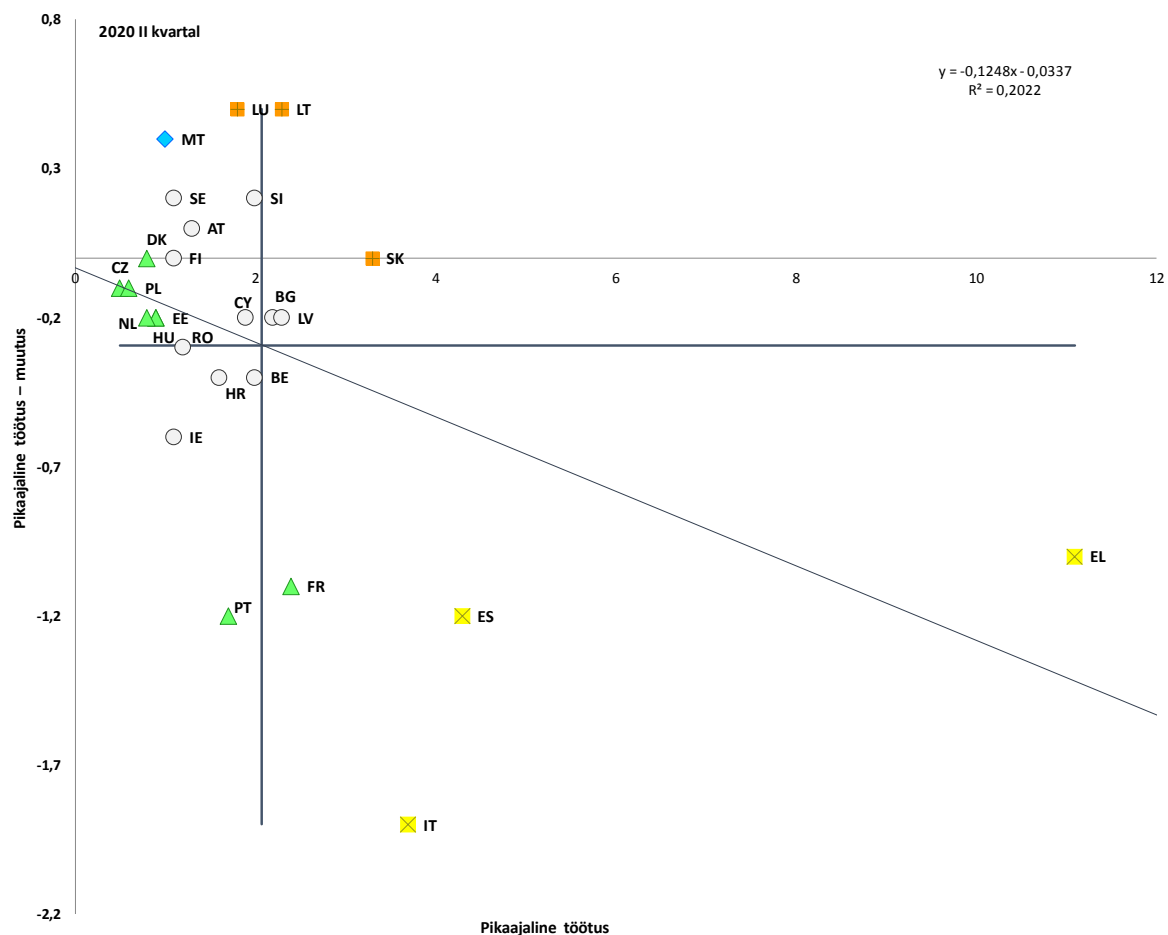
Nõukogu 2016. aasta soovitus pikaajaliste töötute integreerimise kohta on kriisi pärssiva mõju leevendamiseks vajaliku poliitika seisukohast jätkuvalt asjakohane. COVID-19 pandemiast tulenev töötuse suurenemine arvatavasti kasvatab pikaajalist töötust viivitusega (s.o üks aasta), samas kui sellele rühmale pakutava toetuse kvaliteet on liikmesriigiti endiselt väga erinev. Olemasolevas aktiivses tööturupoliitikas on ruumi sihipärase teavitustegevuse suurendamiseks, avalike tööturuasutuste antud hinnangute kvaliteedi parandamiseks ja tööandjatega tehtava koostöö tugevdamiseks. Samuti on mõnes liikmesriigis raskusi avalike

¹⁵⁸ Seepärast on tööhõivekomitee otsustanud lisada pikaajalise töötuse määra sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitajate hulka, et mõõta tööhõive aktiivset toetamist.

tööhõive- ja sotsiaalteenuste kooskõlastamisega, mis on sageli tingitud piiratud suutlikkusest, strateegilise lähenemisviisi puudumisest ja vähesest poliitilisest pühendumusest institutsiooniliste või seadusandlike muudatuste tagamisele.

Joonis 51. Pandeemia võib teravdada probleeme, millega pikaajalised töötud tööle naasmisel silmitsi seisavad

Pikaajalise töötuse määr (sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring. Ajavahemik: 2020. aasta tasemed ja kvartalipõhised muutused võrreldes 2019. aastaga. Märkus: telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas.

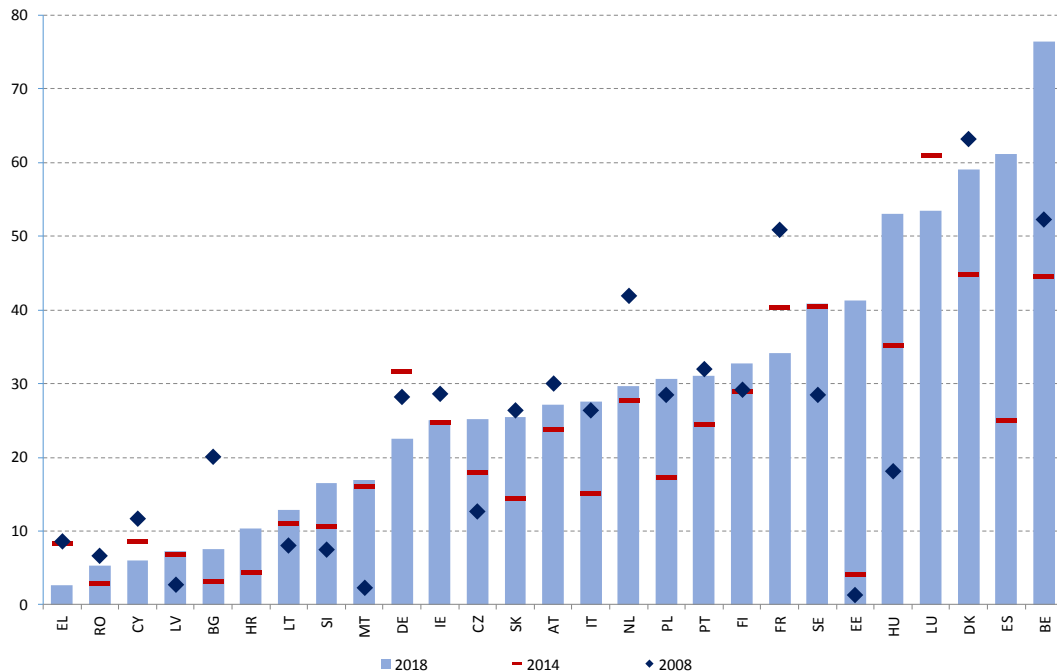
Liikmesriigid sisenesisid kriisi aktiivse tööturupoliitika meetmetes osalemise erineva ulatusega. Aktiveerimismeetmetes osalemine on väga erinev, sealhulgas erineb riigiti ka pikaajaliste töötute osakaal (vt joonis 52)¹⁵⁹. Alates 2014. aastast on osalemise määr olnud mitmes liikmesriigis (näiteks Leedus, Sloveenias, Maltal, Slovakkias, Itaalias ja Poolas) alla 30 %, ehkki viimastel aastatel on areng olnud positiivne. Mitmes riigis, sealhulgas Kreeka, Rumeenia, Küpros, Läti, Bulgaaria ja Horvaatia, on nii investeringud aktiivsesse tööturupoliitikasse kui ka selles osalemine keskmisega võrreldes väike (osalemise puhul alla 10 % ja kulutuste puhul alla 0,2 % SKPst). Liikmesriikides, kus enne tervisekriisi oli madal

¹⁵⁹ Seda näitajat tuleks siiski tõlgendada ettevaatusega, sest sellega mõõdetakse üksnes tööturupoliitika meetmetes osalemist (mitte nende tulemuslikkust), ja mitme riigi puhul on andmekogumisprotsessi tõttu küsitav ka statistika usaldusväärsus.

osalemismäär, võivad täiendavad ja sihipärasemad investeeringud aktiivsesse tööhõivepoliitikasse tuua kõik inimesed tööturule lähemale ja tagada kaasava taastumise.

Joonis 52. Aktiivse tööturupoliitika meetmetes osalemises on suuri erinevusi

Aktiivse tööturupoliitika meetmetes osalemine (100 töötada sooviva inimese kohta)

Allikas: Eurostat, tööturumeetmete andmebaas.

Märkus: Bulgaaria ja Kreeka puhul on 2018. aasta andmete asemel kasutatud 2017. aasta andmeid.

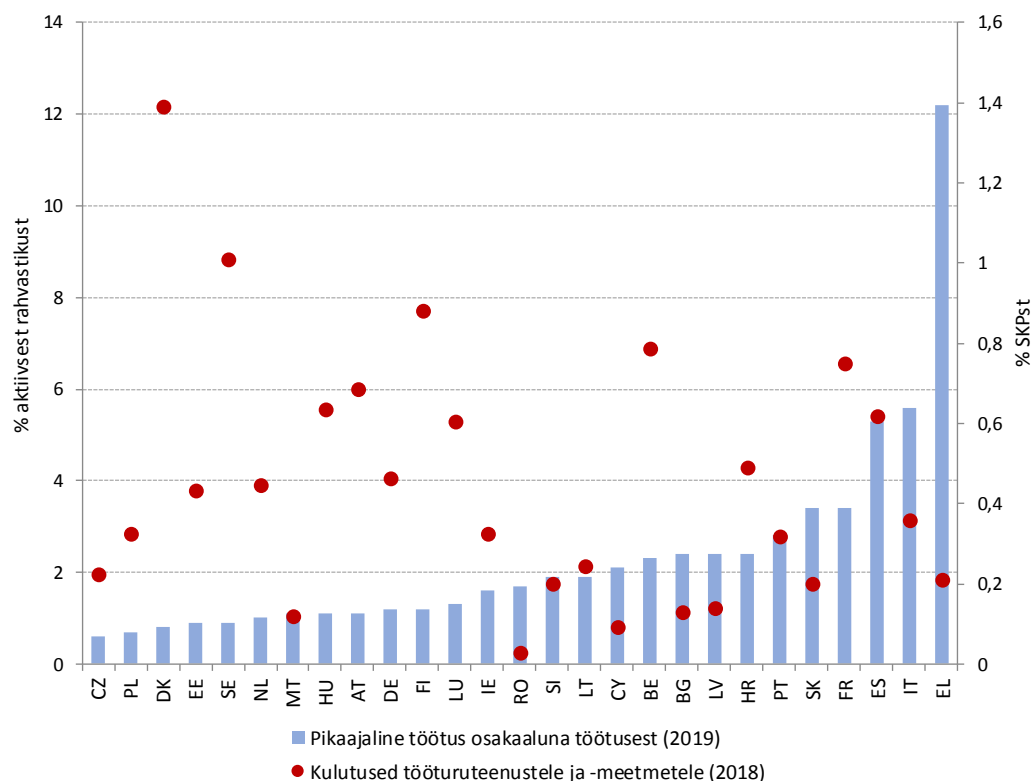
Tugevdades seoseid aktiivse tööturupoliitika ja oskuste pakkumise vahel, saavad liikmesriigid muuta tööturu reforme tõhusamaks ning edendada kaasavat ja kestlikku taastumist. Kvaliteetsete ja kestlike töökohtade loomise tagamine eeldab sihipärase ja kohanemisvõimelise tööturupoliitika edukat pakkumist, pöörates erilist tähelepanu investeeringutele igas vanuses inimeste ümberõppesse ja kvalifikatsiooni tõstmisse. See toetab kaasavat taastumist, eriti haavatavas olukorras olevate inimeste jaoks. Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondid (ESIF) on täitnud olulist rolli selliste partnerlussuhete edendamisel, mis hõlmavad mitmesuguseid osalejaid ning aktiivse tööturupoliitika kohta enama teabe ja parimate tavade vahetamist. Liikmesriigid saavad nüüd kõigil tasanditel oskuste arendamise edendamiseks kasutada mitmesuguseid vahendeid, sealhulgas uut taaste ja vastupidavuse rahastamisvahendit,¹⁶⁰ eelkõige ümber- ja täiendõppe juhtalgatuse („Reskill and Upskill“) raames. Tõhus kooskõlastamine ja kavandatud eesmärkide selge määratlemine, reformid, investeeringud ja meetmed nende saavutamiseks ning mitmesugused rahalised panused on tõhusa tulemuse saavutamiseks olulise tähtsusega¹⁶¹.

¹⁶⁰ COM(2020) 408 final. Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega luuakse taaste ja vastupidavuse rahastamisvahend. Kättesaadav aadressil <https://europa.eu/fp38Ng>.

¹⁶¹ COM(2020) 575 final. 2021. aasta kestliku majanduskasvu strateegia. Kättesaadav aadressil <https://europa.eu/DY66vx>.

Joonis 53. Kulutused tööturuteenustele ja -meetmetele erinevad liikmesriigiti märkimisväärselt ega ole sageli otseselt seotud töötuse määraga

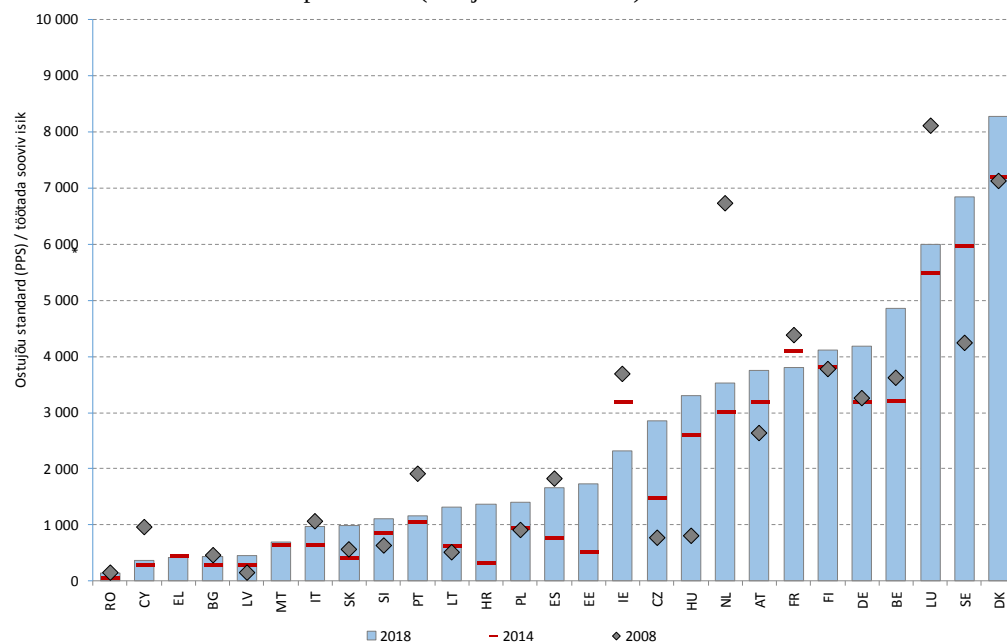
Tööturuteenustele ja -meetmetele tehtud kulutused (2018) ja pikaajalise töötuse osakaal (2019)

Allikas: tööturumeetmete andmebaas ja tööjõu-uuring.

Joonis 54. Kulutused tööturuteenustele ja -meetmetele on paljudes liikmesriikides aja jooksul oluliselt muutunud

Kulutused aktiivsele tööturupoliitikale (ostujõustandardites) töötada sooviva inimese kohta

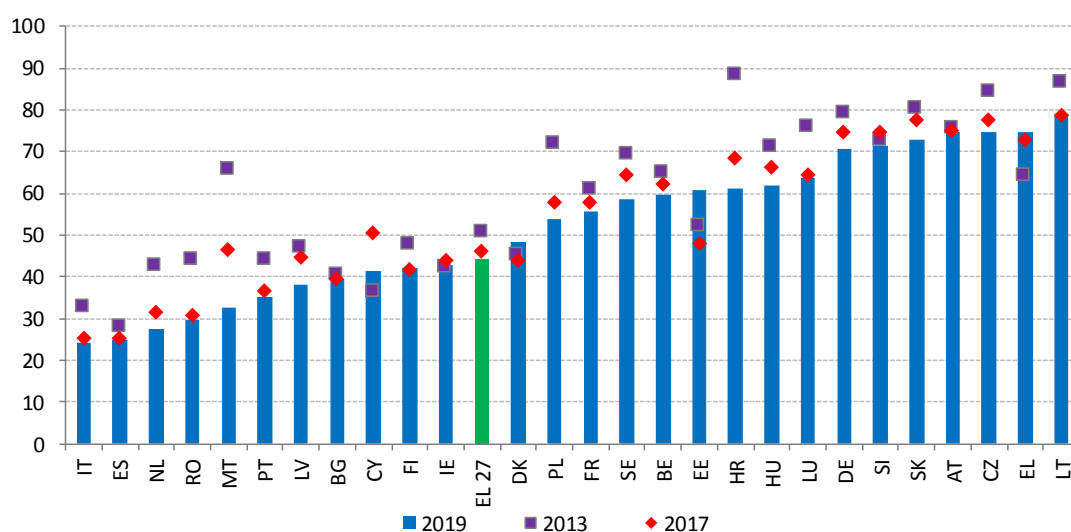

Allikas: Tööturumeetmete andmebaas. Märkus: Bulgaaria, Taani ja Itaalia puhul viitavad aktiivse tööturupoliitikaga seotud kulutused 2017. aastale.

Avalikel tööturuasutustel on kriisi mõju ohjeldamisel ja inimeste toetamisel tööhõivet takistavate tõkete ületamise juures oluline roll. Joonisel 55 on näidatud tööotsingutel avalikke tööturuasutusi kasutavate töötute osakaal. 2019. aastal oli liikmesriikide vahel märkimisväärsed erinevusi: näitajad varieeruvad 30 %st Itaalias, Hispaanias, Madalmaades ja Rumeenias kuni 75 %ni Leedus, Kreekas, Tšehhis, Austrias, Slovakkias, Sloveenias ja Saksamaal. Keskmiselt on EL 27-s avalike tööturuasutuste kasutamine töötute poolt näidanud langussuundumust: see on langenud 50,8 %-lt 2013. aastal 44,2 %ni 2019. aastal, ehkki mõnes liikmesriigis registreeriti sel perioodil märkimisväärne kasv (Kreekas 10,7 %; Eestis 8,4 pp; Küprosel 5 pp; Taanis 3,3 pp). Noored, madala kvalifikatsiooniga töötajad ja vanemaegelised tööotsijad on avalikest tööturuasutustest abi otsivate isikute hulgas jätkuvalt ülesindatud ja tõenäoliselt on seda kriisi mõjul ka edaspidi.

Joonis 55. Avalike tööturuasutuste kasutamine liikmesriikides on aja jooksul olnud erinev

Tööotsingutel avalikke tööturuasutusi kasutavate töötute osakaal, näitajad 2013., 2017. ja 2019. aasta kohta

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring.

Avalikud tööturuasutused lähevad tavapärastest tegutsemisviisidest kaugemale, et võidelda töötajate arvu järsu suurenemise vastu ja toetada töötajaid kutseala või sektori vahetamisel^{162, 163}. Vajadus pakkuda tuge üha suurema kaugtöö kontekstis nõuab lisainvesteeringuid ajakohasesse tehnoloogiasse ja veebiplatvormidesse koos töötajate IKT-oskuste arendamisega. Samuti võib töötajate ja tööandjate vajadustele piisava ja tõhusa reageerimise tagamiseks olla vaja teatavate teenuste pakkumise suutlikkuse suurendamist, et muuta need individuaalsemaks ja tõhusamaks. Koos abistamise ja nõustamisega töötajatel võiksid töötajatele mõeldud täiustatud kutsekirjelduse koostamise vahendid toetada tööpraktikat, suunates teenuseid paremini konkreetsetele rühmadele ja individuaalsetele vajadustele.

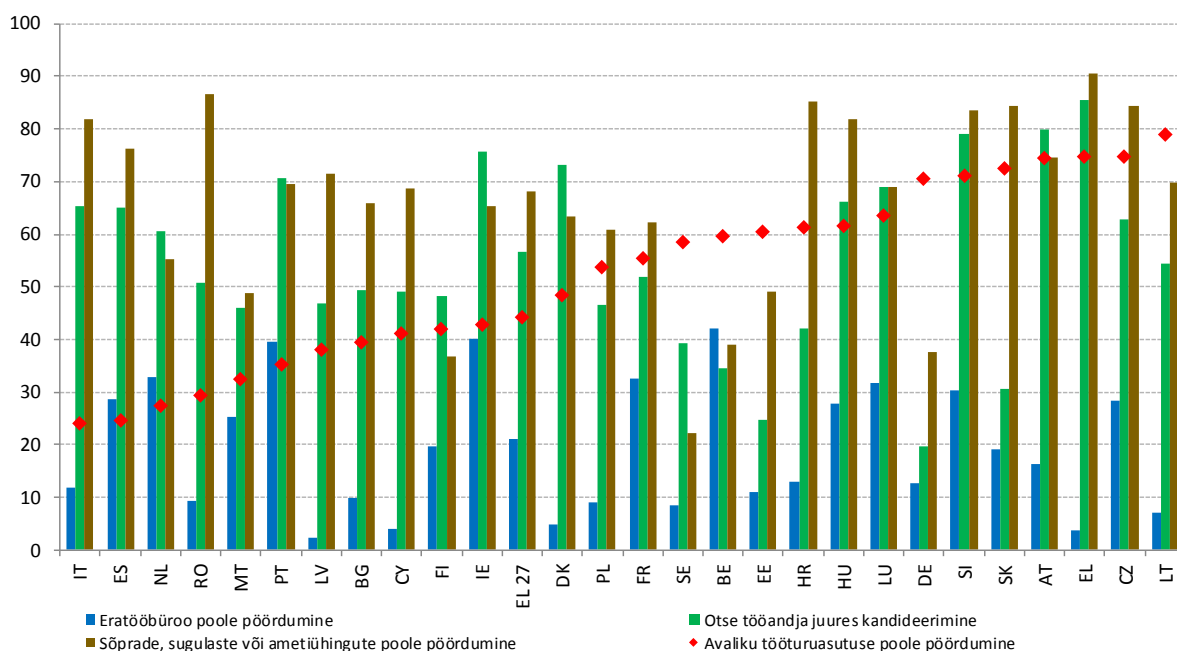
¹⁶² OECD (2020). *Public employment services in the frontline for employees, jobseekers and employers* (Avalikud tööturuasutused esliinil töötajate, töötajate ja tööandjate jaoks).

¹⁶³ Euroopa Komisjon (2020). *PES measures and activities responding to COVID-19* (Avalike tööturuasutuste meetmed ja tegevus, millega reageeritakse COVID-19-le), Euroopa avalike tööturuasutuste võrgustik, küsitluspõhine uuring, juuni 2020.

Töötamisviisid erinevad liikmesriigiti. Keskmiselt väidab EL 27-s 68,1 % vastanutest, et kasutab töötamisel sotsiaalseid sidemeid (nt sõbrad, sugulased ja ametiühingud), millele järgnevad otsesed taotlused tööandjatele (56,6 %), avalike tööturuasutuste abi (44,2 %) ja kontakt eraõiguslike tööbüroodega (21 %) (vt joonis 56). Riigi tasandil ei ole töötamise meetodite vahel selgeid asendatavuse mudeleid. Liikmesriikides, kus avalike tööturuasutuste teenuste kasutamine on vähene, kasutatakse samal ajal rohkem mitteametlikke meetodeid, näiteks sotsiaalseid sidemeid või taotluste esitamine otse tööandjatele. Keskmiselt 21 % töötajatest võtab töö otsimiseks ühendust eratööbüroodega, kusjuures see osakaal ulatub liikmesriikides 2,3 %st 42,2 %ni. Kui kõik asjaolud on võrdsed, on avalike tööturuasutuste töötajatele pakutava abi tõhusust traditsiooniliselt mõõdetud nii, et arvesse võetakse selliseid tegureid nagu suutlikkus (kulud ja personal), digitaalse ja tehnoloogilise integratsiooni aste ning partnerluste tase ja ulatus. Need samad tegurid on nüüd olulised avalike tööturuasutuste kiire kohandamise toetamiseks, et tulla toime pandeemiaga seotud häiretega ja vajadusega täiustatud töövahendusteenuste järele (ILO, 2020¹⁶⁴).

Joonis 56. Avalike tööturuasutuste kasutamine töötasingutel erineb liikmesriigiti väga palju

Töötasingutel teatavaid töötamisviise kasutavate töötute osakaal (2019)

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring.

Hüvitiste maksmise kestus, hüvitiste suurus ja abikõlblikkus on töötushüvitiste süsteemide tunnused, mis on kriisi sotsiaal-majandusliku mõju leevendamisel peamise tähtsusega. Piisavate töötushüvitiste maksmine mõistliku aja jooksul ja kõigile töötajatele, millega kaasnevad ka tõhusad aktiivse tööturupoliitika meetmed, on tähtsaim vahend töötajate toetamiseks üleminekute ajal. Praeguses olukorras vajavad erilist tähelepanu lühikesed või katkestustega tööajalooga inimesed, kuna töötushüvitiste süsteemid laienevad neile sageli vähem. Paljud liikmesriigid on praeguses kriisis neid süsteeme tugevdanud.

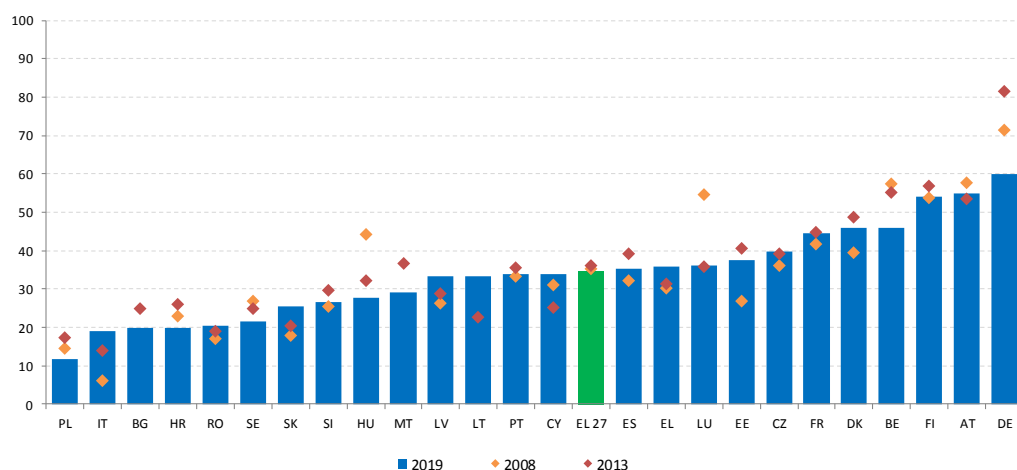
¹⁶⁴ Avila, Z. ja Mattozzi, G. (2020), *COVID-19: public employment services and labour market policy responses* (COVID-19: avalikud tööturuasutused ja tööturupoliitika vastus). Rahvusvaheline Tööorganisatsioon, ILO poliitikaülevaade.

Ühises tööhõivearuandes esitatud võrdlev analüüs põhineb tööhõivekomitees (EMCO) kokku lepitud töötuskindlustushüvitiste ja aktiivse tööturupoliitika võrdlusuuringute raamistikul. See analüüs on üldiselt jätkuvalt kehtiv. Selles osas antakse ülevaade tehtust, täpsemalt poliitikavahenditega seotud näitajatest¹⁶⁵.

Enne COVID-19 kriisi oli ELis töötushüvitistega kaetud keskmiselt umbes kolmandik lühiajalistest töötutest. Nende lühiajaliste töötute (st inimesed, kes on olnud töötud vähem kui 12 kuud) osakaal, kes saavad töötushüvitisi, on viimastel aastatel püsinud stabiilne, riikide järjestuses on vähe erinevusi (vt joonis 56). Töötushüvitistega kaetuse määr on kõrgeim (rohkem kui 50 %) Saksamaal, Austrias ja Soomes, kellele järgnevad Belgia, Taani ja Prantsusmaa. Teises otsas on kõige väiksem katvus Poolas (12 %), järgnevad Itaalia ja Horvaatia, kus see on umbes 20 %. Neid riikidevahelisi erinevusi võib selgitada töötushüvitiste süsteemide erineva ülesehitusega, eelkõige puudutab see abikõlblikkuse tingimusi, maksimaalset kestust, töötusnõuete rangust ja kattuvust teiste sotsiaalkaitsesüsteemidega.

Joonis 57. Töötushüvitistega kaetud lühiajaliste töötute osakaal on liikmesriigiti märkimisväärselt erinev

Lühiajaliste töötute töötushüvitistega kaetus (vanuserühm 15–64)

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring. Märkus: Iirimaa ja Madalmaade kohta andmed puuduvad. Bulgaaria ja Rumeenia andmed on 2018. aasta kohta.

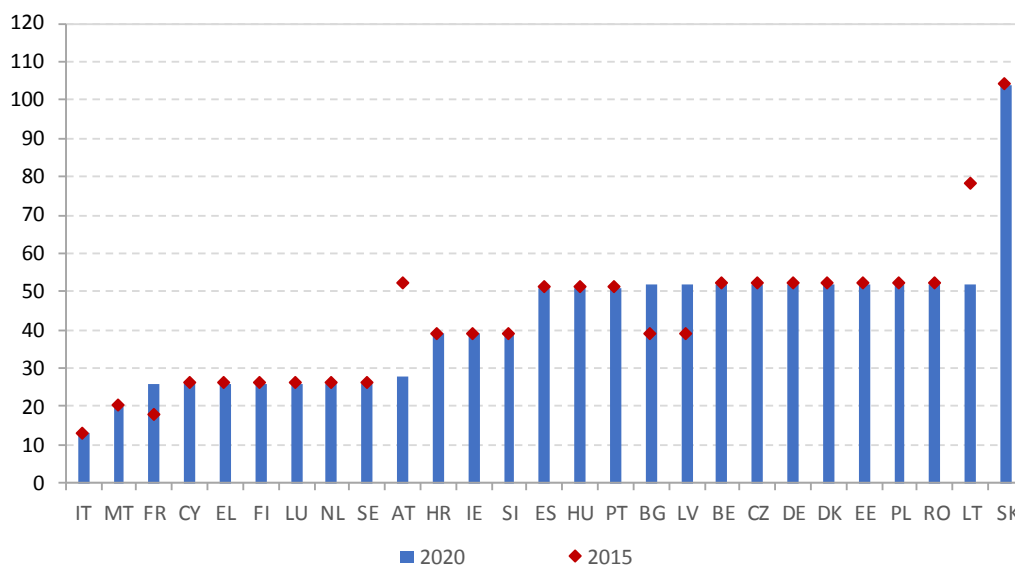
Kõigis liikmesriikides peale ühe piisab töötuskindlustushüvitise saamiseks ühest tööaastast, kuid see vastab väga erinevatele hüvitise saamise perioodidele. Töötaja töötushüvitise õiguse saamiseks vajaliku abikõlblikkuse kindlakstegemise põhiparameeter on töötajate minimaalne sissemakseperiood. Ligikaudu pooltes liikmesriikides tuleb hüvitiste saamiseks üks aasta töötada (vt joonis 58). Ainult Slovakkias nõutakse rohkem (kaks aastat töötamist eelneva kolme aasta jooksul). Ülejäänud riikides on minimaalne nõutav periood kas kuus või üheksa kuud. Kõige lühem on see Itaalias, kus hüvitiste saamiseks piisab 13 nädalat kestnud töökindlustusest. Sellisele lühikesele kindlustusperioodile vastab aga 6,5 nädala pikkune õigus hüvitistele (kuna hüvitiste kestus vastab 50 %-le kindlustusperioodist, maksimumkestusega kaks aastat). Lühemad hüvitiste saamise õiguse tekke perioodid

¹⁶⁵ Täpsemat teavet vt Euroopa Komisjon (2020). *Employment and Social developments in Europe. Quarterly review* (Euroopa tööhõive ja sotsiaalarengu aruanne: kvartaliülevaade) juuni 2020. Luxembourg, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus.

muudavad juurdepääsu töötushüvitistele lihtsamaks neile töötajatele, kes on töötanud lühikest aega või katkendlikult, kuigi need võivad omakorda soodustada tarbetut kaadrivoolavust (st ümberpaiknemine). Nagu on näidatud joonisel 59, on töötajatel, kes vallandatakse pärast üheaastast töötamist, õigus saada hüvitisi väga erineva aja jooksul, olenevalt riigist. Enamikus liikmesriikides saab hüvitisi taotleda kõige kauem kuueks kuuks. Kreekas ja Luksemburgis makstakse hüvitist täpselt 12 kuud, Belgias, Taanis ja Prantsusmaal aga üle ühe aasta. Slovakkia kõrval (kus isikul, kellel on aastane tööstaaž, ei ole õigust hüvitisi saada), on kõige lühem (vaid viis nädalat) hüvitisperiood Ungaris.

Joonis 58. Ligikaudu pooltes liikmesriikides on töötushüvitiste õiguse saamiseks vajalik sissemaksete periood üks aasta (52 nädalat)

Hüvitise saamise õiguse tekkeks vajalik periood, 2020 (nädalates)

Allikas: vastastikuse sotsiaalkaitse infosüsteemi (MISSOC) andmebaas, 2015. ja 2020. aasta jaanuar. Märkus: Maltal on hüvitise saamise õiguseks vajalik miinimumperiood 50nädalane sissemakseperiood, millest vähemalt 20 nädalat peab olema makseid tehtud või krediteeritud kahe eelmise kalendriaasta jooksul; Iirimaa peab alates isiku esmakordsest tööleasumisest olema tehtud vähemalt 104 nädalast sissemakset.

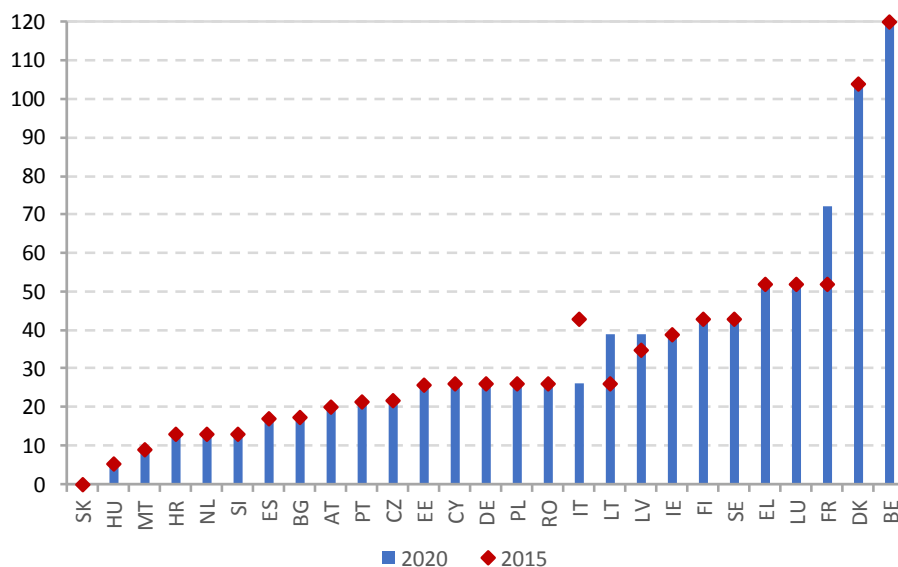
Töötushüvitiste piisavus erineb liikmesriigiti oluliselt. Töötusperioodide alguses on hüvitise netoasendusmäär¹⁶⁶ madalapalgalistel (st varasema sissetulekuga 67 % keskmisest palgast), kes on tavaliselt töötushüvitiste peamised saajad, alates vähem kui 20 %st Ungaris kuni 90 %ni Belgias ning enamikus riikides on see vahemikus 60–80 % (vt joonis 60). Saadud sissetulekutoetus (eri töötusperioodide ajal) üldiselt väheneb hüvitiste vähenemise tõttu aja jooksul või töötuskindlustuselt töötusabisüsteemidele ülemineku tõttu. Sel põhjusel on hüvitise netoasendusmäär töötuse teisel kuul üldiselt kõrgem kui 12. kuul¹⁶⁷. Viies liikmesriigis (Küpros, Madalmaad, Itaalia, Portugal ja Bulgaaria) on teise ja kaheteistkümnenda kuu hüvitise netoasendusmäärade vahel suurim erinevus.

¹⁶⁶ Netoasendusmäär näitab, kui piisav on töötuskindlustushüvitiste sissetulekuasendusfunktsioon. Netoasendusmäär on tavaliselt määratletud kui töötusaegse sissetuleku suhe (peamiselt töötushüvitised, kui ollakse töötu, või sissetulekust sõltuvad hüvitised, kui saadakse sotsiaalabi), jagatuna töötamisaegse netosissetulekuga.

¹⁶⁷ Malta on ainus riik, kus hüvitise netoasendusmäär on töötuse kaheteistkümnendal kuul kõrgem kui teisel kuul. Selle põhjus on asjaolu, et töötutoetus (ainus toetus, mis muutub üksikisikutele kättesaadavaks pärast 12kuulist töötust) on suurem kui töötuskindlustushüvitis.

Joonis 59. Töötushüvitiste kestus (töötajale, kes on teinud sissemaksid ühe aasta) on ELis märkimisväärselt erinev

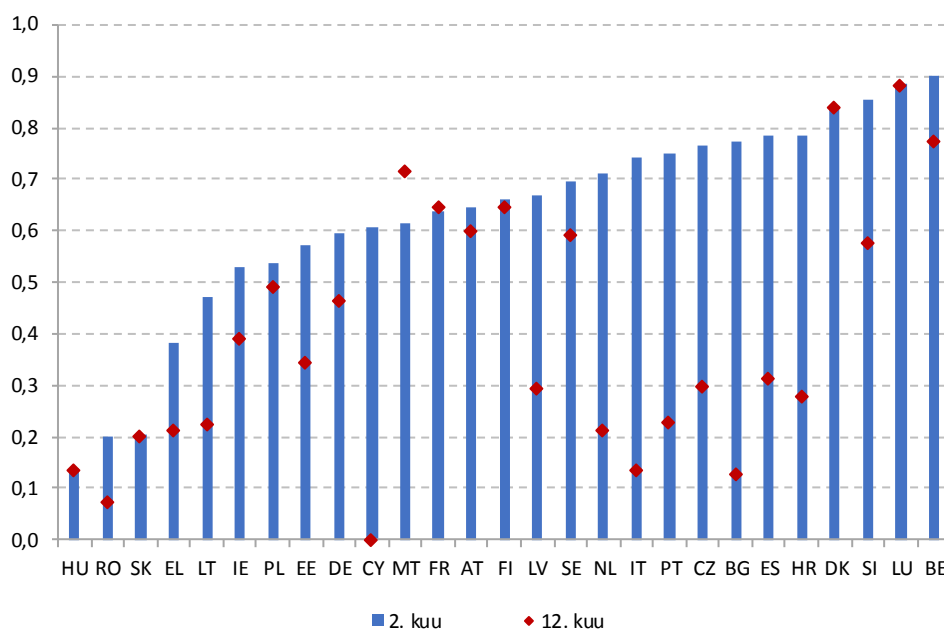
Hüvitiste maksmise maksimumkestus nädalates üheaastase tööstaaži korral, 2015 ja 2020

Allikas: andmebaas MISSOC (2015. aasta jaanuar ja 2020. aasta jaanuar). Märkus: Belgias ei ole hüvitiste kestus piiratud. Küprosel arvutatakse nädalaid kuuepäevase töönädala alusel. Iirimaal makstakse hüvitisi 39 nädalat (234 päeva) ainult neile, kes on tasunud 260 nädalat või kauem sotsiaalkindlustussüsteemi (PRSI) sissemaksid. Slovakkias ei ole aastase tööstaažiga isikul õigust töötushüvitisi saada (seal nõutakse vähemalt kaheaastast töötuskindlustusmaksete tegemist viimase nelja aasta jooksul). Poolas varieerub kestus sõltuvalt piirkonna töötuse määrast võrreldes riigi keskmisega.

Joonis 60. ELis on hüvitise määrades suured erinevused

Netoasendusmäär 67 % juures keskmisest palgast töötuse 2. ja 12. kuul (2019)

Allikas: Euroopa Komisjon OECD maksude ja hüvitiste mudeli põhjal.

Märkus: näitaja on arvutatud lasteta vallalise 20aastase isiku lühikese tööstaaži (üks aasta) kohta. Hõlmatud on erinevad sissetulekukomponendid, töötushüvitised ja muud hüvitised (näiteks sotsiaallabi ja eluasemetoetused).

Enne pandeemiat jätkus ELi-sisese liikuvuse kasvutendents. Aastal 2019 olid oma kodakondsusriigist erinevas ELi liikmesriigis (välja arvatud Ühendkuningriik) tööturul

aktiivsed 7,3 miljonit ELi kodanikku vanuses 20–64. Lisaks sellele oli EL 27-s umbes 7 miljonit inimest, kes olid kolinud teise riiki, kuid ei olnud tööturul aktiivsed (nt mitteaktiivsed pereliikmed, üliõpilased ja pensionärid). Ligikaudu 1,9 miljonit (sh EFTA riikidest) inimest ületas tööl käimiseks piiri ning 2019. aastal registreeriti umbes 3 miljonit töötajate lähetust. Sellele ELi-sisesele liikuvusele lisandus 17 miljonit ELi elama asunud kolmanda riigi kodanikku. Kõik nad kokku moodustavad umbes 10 % ELi elanikkonnast. COVID-19 pandeemia puhangus on kerkinud esile paljud töötajate vaba liikumise õiguse kasutamisega seotud probleemid. Kõige rohkem on kannatanud piiriülesed töötajad ja lühiajaliselt liikuvad töötajad, näiteks hooajatöötajad ja lähetatud töötajad. Euroopa Komisjon on andnud juhiseid ja praktilisi nõuandeid tagamaks, et ELi liikuvad töötajad, eriti need, kes töötavad eluliselt tähtsatel erialadel, pääseksid oma töökohta¹⁶⁸. Liikmesriigid peaksid vahetama teavet ja kehtestama erimenetlused lühiajaliselt liikuvate töötajate (nt hooajatöötajate) sujuva läbipääsu tagamiseks, et paremini reageerida kriisist tulenevatele tööjõupuudusele ja vajadustele. Peale selle tuleks parandada piiriüleste töötajate ja lühiajaliselt liikuvate töötajate teavitamist tööõiguse ja sotsiaalkindlustuse valdkonnas; lisaks peaksid liikmesriigid ja piirkondlikud omavalitsused vähendama õiguslikke ja haldustakistusi.

ELis on märkimisväärne osa õppijatest liikuv. Piirideta õppimine aitab kaasa nii õppijate isiklikule ja hariduslikule arengule kui ka hariduslikule kontekstile, milles õppimine toimub. 2018. aastal oli ELis liikuv 13,5 % kõrghariduse omandanutest (st õppis osaliselt või täielikult välismaal). Kolmanda taseme hariduse omandanute väljapoole liikumise osakaal on ELis kõige suurem Küprosel, Saksamaal, Soomes, Luksemburgis ja Madalmaades. 2018. aastal registreeriti kõige suurem riiki saabuvate liikuvate koolilõpetanute osakaal Luksemburgis (24,2 %), Madalmaades (18,8 %), Austrias (16,0 %) ja Taanis (15,1 %).

Sotsiaaldialoog on töösuhete peamine tunnus ning taastumise ja sotsiaalse vastupidavuse edendamise oluline element. See hõlmab kõiki läbirääkimisi ja konsultatsioone tööandjate ja töötajate ühenduste ning valitsuse esindajate vahel, millega toetatakse ohutut töökeskkonda, õiglasi töötingimusi ja vastupidavaid tööturges. Õigeaegne ja tõhus sotsiaaldialoog on keskne vahend, millega suurendada riigi isevastutust reformide eest ja tagada nende kestev edu. Nii 7. tööhõivesuunises kui ka Euroopa sotsiaalõiguste sambas rõhutatakse, et tähtis on tagada sotsiaalpartnerite piisav kaasamine asjakohaste reformide ja poliitika kavandamisse ning elluviimisse.

Tuginedes riiklikele tavadele, saavad liikmesriigid sotsiaaldialoogi veelgi toetada, suurendades sotsiaalpartnerite tegutsemissuutlikkust. Nagu on märgitud viimases ühises tööhõivearuandes, on ametiühingute liikmete arv viimastel aastatel kogu Euroopa keskmise arvestuses vähenenud. Ametiühingute rohkus ei ole aga ainus näitaja, mis osutab ametiühingute suutlikkusele töötajaid mobiliseerida. Oma osa võib olla ka sellistel aspektidel nagu kollektiivläbirääkimiste katvus¹⁶⁹ (st nende töötajate osakaal, kelle suhtes kehtivad kollektiivsed palgalepingud, välja arvatud sektorid või ametid, kus läbirääkimisõigust ei ole) ja tase ametiühingute süsteemis. Kuigi kollektiivläbirääkimiste katvus on viimaste

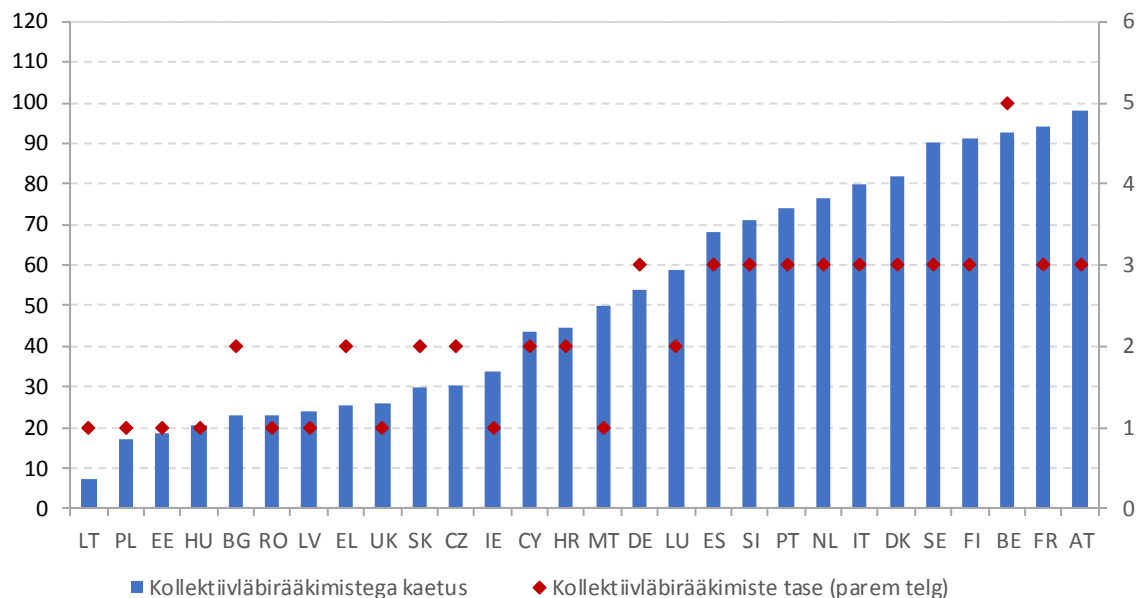
¹⁶⁸ C/2020/2051. Komisjoni teatis: COVID-19 puhangu ajal töötajate vaba liikumise õiguse kasutamist käsitlevad suunised (2020/C 102 I/03).

¹⁶⁹ Kollektiivläbirääkimiste katvus on üks näitajatest, mis võivad kõige paremini kirjeldada kollektiivläbirääkimiste kasutamist liikmesriigis. Katvuse näitajal on siiski mitu olulist statistilist ja kontseptuaalset puudust, mis piiravad selle esindavust ja võrreldavust, eelkõige selle funktsionaalsuse analüüsimisel. Kollektiivläbirääkimiste erinevad mõõtmed nõuavad funktsionaalse raamistiku ja olemasolevate näitajate täpset uurimist, et hinnata nende majanduslikke ja sotsiaalseid tulemusi.

kümnendite jooksul vähenenud,¹⁷⁰ on see mõnes liikmesriigis endiselt peamine tööturu palgakujuenduse vahend. Komisjoni piisavat miinimumpalka käsitleva ettepaneku (2020/0310 (COD)) eesmärk on edendada kollektiivseid palgaläbirääkimisi kõigis liikmesriikides.

Joonis 61. Kollektiivläbirääkimistega kaetus ja tase erinevad liikmesriigiti

Kollektiivläbirääkimistega kaetus ja tase (kõige hiljutisem kättesaadavate andmetega aasta)

Allikas: Ametiühingute institutsiooniliste omaduste, palgakujuenduse, riigi sekkumise ja sotsiaalsete paktide andmebaas (ICTWSS). Kasutati seda allikat, milles olid uuemad andmed liikmesriigi kohta. Märkus: andmete aastad: 2018: Austria, Saksamaa, Prantsusmaa, Itaalia, Leedu, Madalmaad; 2017: Hispaania, Horvaatia, Ungari, Iirimaa, Luksemburg; 2016: Belgia, Bulgaaria, Küpros, Tšehhi, Taani, Kreeka, Soome, Malta, Portugal, Rumeenia, Rootsi, Sloveenia. 2015: Eesti, Poola. Läbirääkimiste valdav tase: 5 = valdavalt kesk- või valdkonnaülesel tasandil ning madalama taseme läbirääkimiste teel sõlmitud lepingute puhul tuleb järgida keskselt kindlaks määratud siduvaid norme või nõudeid; 4 = kesktasandi ja majandusharu vahelised läbirääkimised või vaheldumisi nende vahel; 3 = valdavalt sektori või majandusharu tasandil; 2 = sektori või ettevõtte vahelised läbirääkimised või vaheldumisi nende vahel; 1 = valdavalt kohalikul või ettevõtte tasandil; andmete aasta 2018, v.a 2017 Saksamaa, Rootsi, Sloveenia, Slovakkia puhul.

Sotsiaalpartnerid võivad anda olulise panuse valitsuste kavandatavatesse algatustesse, et leevendada majandustegevuse ootamatut peatumist või teha ruumi uuele tehnoloogilisele arengule. Nad täidavad põhirolli töösuhete juhtimisel ja võivad aidata kaasa kestliku ja õiglase ülemineku järgus tööturu toetamisele. COVID-19 kriisile kohese sotsiaal-majandusliku reageerimise, sealhulgas eesliini ja elutähtsate kutsealade töötajate tervise, sissetulekute ning töökohtade kaitsmise oluline raamistik on olnud sotsiaaldialoog. Sotsiaalpartnerid võivad pidada läbirääkimisi ka selleks, et olemasolevaid lepinguid kiiresti kohandada, näiteks pikendada lühendatud tööaja kavasid või lihtsustada menetlusi, et edendada kaugtööd ja laiemalt IKT-põhist liikuvat tööd. Eurofoundi andmetel¹⁷¹ olid sotsiaalpartnerid „kaasatud“ (st nendega kas konsulteeriti, peeti läbirääkimisi või nad andsid

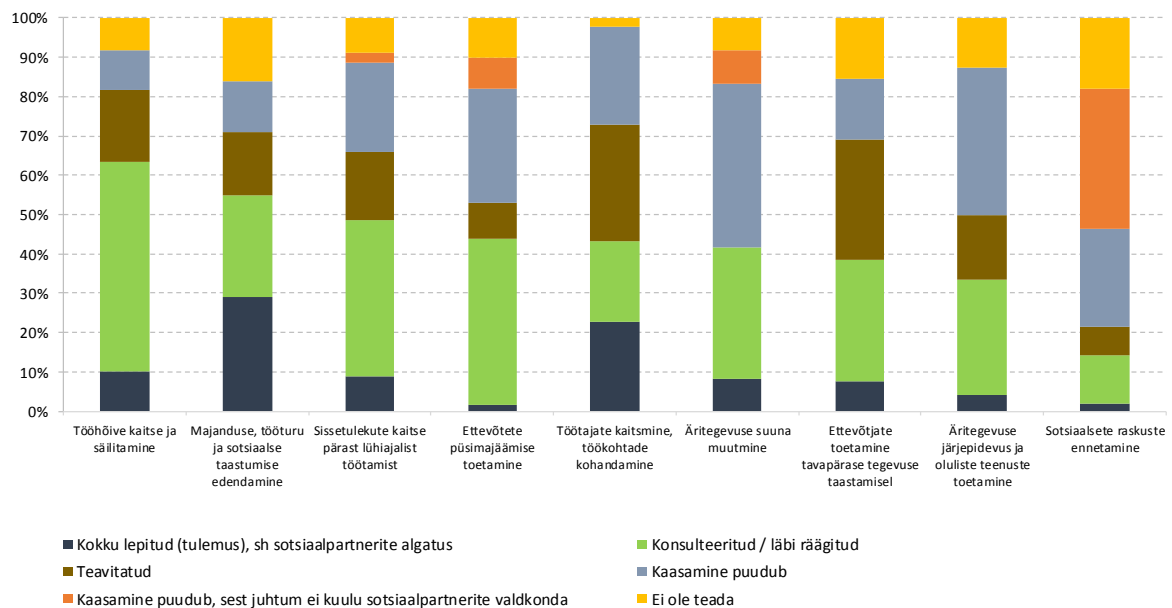
¹⁷⁰ Euroopa Komisjon (2020), *Employment and Social Developments in Europe, Annual Review* (Euroopa tööhoive ja sotsiaalareng, 2020. aasta ülevaade), september 2020. Luxembourg, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus.

¹⁷¹ Eurofoundi andmebaas COVID-19 EU Policy Watch annab ülevaate valitsuse, sotsiaalpartnerite ja teiste osalejate poliitikameetmetest, kollektiivlepingutest ja ettevõtete tavadest, mille eesmärk on leevendada kriisi sotsiaal-majanduslikku mõju. 8. oktoobriks 2020 sisaldas andmebaas kokku 564 juhtumit, mis olid seotud õigusaktide või mittesiduvate tekstidega ja mida peeti sotsiaalpartnerite valdkonnaks.

meetmele lõpuks nõusoleku) umbes 40 %-l registreeritud juhtumitest, kus valitsus võttis COVID-19 kriisi ohjamiseks 2020. aasta aprillist oktoobrini vastu õigusakte või avaldas muid, mittesiduvaid tekste. Joonis 62 näitab, kuidas see kaasamine erineb teemavaldkonniti. Sotsiaalpartnerid on enamasti osalenud tööhõivekaitse ja töökohtade säilitamisega seotud meetmetes, mis hõlmavad peamiselt lühendatud tööaja kavasid ja muid sissetuleku kaitse kavasid. Nad osalesid ulatuslikult ka majanduse elavnemist edendavates meetmetes, sealhulgas sissetulekute kaitsmisel väljaspool lühendatud tööaega ja ettevõtete toetamisel. Kõige väiksemast osalemisest teatati äritegevuse järjepidevust toetavate ja sotsiaalseid raskusi ennetavate meetmete puhul.

Joonis 62. Sotsiaalpartnerite kaasamine on teemavaldkonniti erinev

Sotsiaalpartnerite kaasamise vorm kriisile reageerimiseks poliitiliste meetmete väljatöötamisel

Allikas: Eurofound (2020), andmebaas COVID-19 EU Policy Watch.

Hoolimata kogu ELis hiljuti tehtud edusammudest on jätkuvalt ruumi, et kaasata sotsiaalpartnereid rohkem poliitikasuundade ja reformide väljatöötamisse ja rakendamisse. COVID-19 kriis pani enamikus liikmesriikides poliitilised ja seadusandlikud otsustusmenetlused surve alla. Enneolematu olukorras võtsid paljud liikmesriigid erakorralisi kiireloomulisi meetmeid või kiitsid heaks kiirendatud seadusandlikud menetlused, mis ei sisaldanud alati sotsiaalpartnerite osalemist. Mõnes liikmesriigis, nimelt Ungaris, Poolas ja Rumeenias, on kriis sotsiaalpartnerite osalemist, mis oli juba enne pandeemiat niigi piiratud, veelgi vähendanud. Tööhõivekomitee analüüsis ja hindas 2018. ja 2019. aasta sügisel üldisi edusamme ja veel esinevaid probleeme. 2020. aasta riigipõhistes soovitusel juhiti tähelepanu sotsiaalpartnerite vähestele kaasamisele kolmes eespool nimetatud liikmesriigis. Tagamaks et taastumine edendab kvaliteetseid töökohti ning turvalisi ja kohanemisvõimelisi töötingimusi, on ülioluline, et liikmesriigid alustaksid sotsiaalpartneritega ulatuslikku poliitilist dialoogi, sealhulgas nende taaste- ja vastupidavuskavade koostamiseks ja rakendamiseks¹⁷².

Kodanikuühiskonna organisatsioonidega konsulteerimine võib anda väärtuslikku teavet ja toetust poliitika kujundamiseks ja rakendamiseks. Kodanikuühiskonna organisatsioonid

¹⁷² COM(2020) 575 final. 2021. aasta kestliku majanduskasvu strateegia.

on olnud Euroopas pandeemia mõju leevendamisel esirinnas. Näiteks on nad liikmesriikides sageli tegutsenud sotsiaal- ja hooldusteenuste osutamise tugivõrgustikuna. 2020. aasta oktoobris vastu võetud läbivaadatud tööhõivesuunistes¹⁷³ on rõhutatud, et asjakohasel juhul ja tuginedes olemasolevatele riiklikele tavadele, peaksid liikmesriigid võtma arvesse asjaomaste kodanikuühiskonna organisatsioonide kogemusi tööhõive- ja sotsiaalküsimustes. Kodanikuühiskonna organisatsioonid võivad täita olulist osa erakorraliste meetmete, reformide ja investeeringute kiirel ja vastutustundlikul rakendamisel taastumise ja sotsiaalse vastupidavuse toetamiseks. Taastumise kaasavamaks ja kestlikumaks muutmise jõupingutused olenevad ka riiklike asutuste ja kodanikuühenduste osalemisest ja koostööst.

3.3.2 Liikmesriikide võetavad meetmed

Hiljutine tööturu areng on ajendanud mõnda liikmesriiki töötingimusi kohandama, pöörates erilist tähelepanu haavatavate töötajate kaitsmisele. 2020. aasta märtsis kehtestas Hispaania ajutise keelu sellisele objektiivsetel põhjustel vallandamisele ja ajutiste lepingute peatamisele, mida puudutas lühendatud tööaja kava, nii et mõjutatud töötajate töölepingud ei lõppeks tööpiirangute ajal. Itaalia võttis meetme töötajate vallandamise keelamiseks viie kuu jooksul alates 23. veebruarist 2020. Belgia võttis kasutusele ajutise meetme, mis võimaldab sõlmida elutähtsates sektorites lühiajalisi järjestikuseid tähtajalisi lepinguid kuni kolmeks kuuks. Lisaks sellele kehtestas Belgia valitsus tööjõupuuduse lahendamiseks sektorites, kus õpilastest tööjõu osakaal on märkimisväärne, kuni 2020. aasta lõpuni ajutise erandi õpilase töötundide maksimaalsest arvust (475 tundi aastas). Pärast 2020. aasta märtsis välja antud eriolukorra seadust pikendas Soome kõigi tervishoiu- ja sotsiaalteenuste, sealhulgas pääste- ja kiirabiteenistuste töötajate individuaalse vallandamise etteteatamisega, et reageerida võimalikule tööjõupuudusele eluliselt tähtsates ja elupäästvates sektorites. Struktuuriprobleemide lahendamiseks mõeldud ulatusliku reformi raames võttis Portugal 2019. aastal meetmeid, et tagada ajutiste töötajate õigused hüvitisele lepingu lõpetamise korral, ja meetmeid, mis käsitlevad väga lühiajalisi lepinguid (nt maksimaalse kestuse pikendamine 15 päevalt 35 päevale) ja väljakutsel töötamise lepinguid (nt miinimumperioodi vähendamine 6-lt 5 kuuni). Lisameetmega CONVERTE+ toetatakse tähtajaliste lepingute muutmist alalisteks lepinguteks, pakkudes tööandjatele finantsabi (võrdub tähtajatu lepingu neljakordse netopalgaga, kuni piirmäärani 439 eurot). Kui lepingut muudetakse majanduslikult ebasoodsas olukorras oleval territooriumil või sellega on seotud haavatavas olukorras olevad inimesed, sealhulgas puudega inimesed, makstakse 10 % lisatasu.

Teised liikmesriigid pakuvad olemasolevate, uute ja tekkivate tööturuprobleemide lahendamiseks uusi või muudetud tööajaeeskirju. Soomes võeti 2020. aasta märtsist juunini vastu ajutine erand, et saada töötajate nõusolek ületunnitööle, tagada korrapärane puhkeaeg ja järgida kõigi tervishoiu- ja sotsiaalteenuste töötajate, sealhulgas hädaabikeskustes töötavate töötajate põhipuhkuse õigusi. Hispaania võttis 2020. aasta märtsis ajutise meetme, millega seatakse esikohale kaugtöö kord ja õigus kohandada või lühendada tööaega vastavalt pandeemia tagajärgedele. Prantsusmaa võttis 2020. aasta aprillis vastu riigiteenistujate (välja arvatud õpetajad) tööseaduse muudatused, et viia töö korraldus (st tööaeg, kodus töötamine, tasustatud puhkus ja puhkepäevad) vastavusse erasektori töötajatele kehtestatud korraga. Ungari võttis vastu dekreedid, et muuta tööaeg ja töö korraldus paindlikumaks. Belgia on ajutiselt ajakohastanud oma tööhõivekaitse alaseid õigusakte, et suurendada hooajatöö päevade arvu ja hõlbustada alaliste töötajate ajutist lähetamist teistest ettevõtetest eluliselt

¹⁷³ Nõukogu 13. oktoobri 2020. aasta otsus (EL) 2020/1512 liikmesriikide tööhõivepoliitika suuniste kohta.

oluliseks peetavate sektorite tööandjate juurde. Soome võttis vastu uue seaduse, millega kehtestatakse kõigis sektorites tööaja reguleerimise raamistik. Alates 2020. aasta jaanuarist kehtinud seadus sisaldab sätteid nn tööajapankade kohta, mis võimaldavad töötajatel säästa tööaega, teenida põhipuhkuse õigusi või rahalisi hüvitisi puhkepäevade asemel. Seevastu Portugalis võib tööaja arvestuse kaotamine tööandja ja töötaja vahel sõlmitud individuaalse kokkuleppe alusel alates 2020. aasta oktoobrist muuta tööaja reguleerimise rangemaks.

Erinevusi on kaugtööd ja IKT-põhist liikuvat tööd käsitlevate riigi tasandi eeskirjade sisus ja katvuses. Mõnes liikmesriigis on võetud kaugtöö reguleerimisega omaks üldine lähenemisviis, sidumata sellega otseselt töö ja eraelu tasakaalu (nt Saksamaa). Teised riigid on reguleerinud kaugtööd selleks, et edendada töö ja eraelu tasakaalu, kuid lisamata sätteid IKT-ga seotud paindliku töötamise võimaliku negatiivse mõju kohta (nt Leedu, Malta, Poola, Portugal ja Rumeenia). Hispaanias võeti 2020. aasta septembris vastu uus seadus, millega reguleeritakse kaugtööd (st juhul, kui kaugtööd tehakse vähemalt 30 % tööajast). Tööandjad on kohustatud hüvitama töötajatele tekkinud kulud ning tagama kõigile võrdse kohtlemise ja võrdsed võimalused. Mõned teised liikmesriigid on vastu võtnud õigusaktid, millega edendatakse IKT kasutamist paindlike tööpõhimõtete toetamiseks, tehes samal ajal selge jaotuse töö- ja puhkeaja vahel. Teistes riikides reguleeritakse töö- ja eraelu tasakaalustamisega seotud küsimusi kollektiivlääbirääkimiste teel ettevõtte või valdkonna tasandil, tuginedes olemasolevatele riiklikele tavadele.

Praeguses olukorras on mitu liikmesriiki oma eeskirju ajakohastanud ja tugevdanud, et tagada piisav töötervishoid ja tööohutus. Itaalia võttis koos sotsiaalpartneritega 2020. aasta aprillis vastu ühisprotokolli, milles määratakse kindlaks kõigi töötajate tervisekaitse piisava taseme tagamise meetmed. Meede hõlmab 50 miljoni euro suurust eelarvet isikukaitsevahendite ja töövahendite ostmiseks. Lisaks on ettevõtetele kättesaadav maksuvähendus, et rahastada 2020. aastal kuni 60 % (ehk 60 000 eurot) oma tervise- ja ohutusmeetmetest. Leedu ajakohastas aprillis nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seadust, et laiendada riigieelarvest kindlustatud isikute ringi ning hõlmata paremini pandeemia ja muude raskete haigustega seotud riske. Rumeenia võttis 2020. aasta mais vastu suunised ja meetmed, et reguleerida tööandjate ja töötajate tegevuse juurde naasmist. Eeldatakse, et need muudetakse sektori või ettevõtte tasandil täpsemateks protokollideks, mille abil tuvastada ja kõrvaldada tööga seotud ohud või neid kontrollida. Eesti muutis juunis töötervishoiu ja tööohutuse seadust, et määrata trahve nendele ettevõtjatele, kes ei täida töötervishoiu ja tööohutuse norme, sealhulgas seoses töövahendite ja riskitegurite ennetamisega. Osana laiemast paketist võttis Portugal 2020. aasta juulis vastu juhised ja ajutised meetmed töötajate tervisekontrolli seadmete soetamiseks.

Tööturu killustatuse vastu võitlemiseks jätkati mitmes liikmesriigis tööhõivekaitse alaste õigusaktide ajakohastamist mitmel viisil. Osana 2019. aasta oktoobris ellu viidud laiemast reformist võttis Kreeka kasutusele osalise tööajaga töötajate kaitse tugevdamise meetme, lisanõuded kirjalike lepingute ja ületunnitöö reguleerimise kohta, et vältida seda liiki lepingute kuritarvitamist (sageli peetakse seda deklareerimata täistööajaga töö maskeerimiseks). Samuti on täiustatud registreerimissüsteemi ERGANI, et hõlmata selles kõik ebatüüpilised töövormid. Sellega kaasneb tööaja tõhusaks registreerimiseks uue digitaalse platvormi kasutuselevõtt. 2019. aasta oktoobris muutis Portugal oma tööseadustikku, et kehtestada piiravamad tingimused tähtajaliste lepingute kasutamisele, tagada sotsiaalne kaitse ja tõkestada deklareerimata tööd. Täpsemalt öeldes püütakse meetmetega vähendada tähtajaliste lepingute maksimaalset kestust (3-lt 2 aastani), piirata tähtajalist töölevõtmist alalistele ametikohtadele ja ajutiste lepingute pikendamist (nt maksimaalselt kuus uuendamist). 2020. aasta jaanuaris jõustus Madalmaades uus meede

püsivate ja tähtajaliste lepingute tasakaalu parandamiseks, millega hõlbustatakse töötajate püsivat palkamist ja vähendatakse tähtajalise lepinguga töölevõtmise atraktiivsust. Eesti on muutnud meetmed rangemaks, et kaitsta paremini lähetatud töötajate õigusi ja renditöö agentuuride kaudu teenuseid osutavate sarnastel tingimustel töötavate töötajate õigusi.

Mõned liikmesriigid järgisid varasemaid jõupingutusi deklareerimata töö vastu võitlemiseks ja tööinspeksioonide tugevdamiseks lisameetmete ja -ressursside abil. Kreekas alustati deklareerimata töö vastu võitlemise tegevuskava 2017–2019 jätkukavaga 2019. aasta oktoobris. Kreeka ametiasutused on loonud ka uue e-registri ettevõtete kohta, keda on varem deklareerimata töötajate palkamise eest trahvitud, ja sellele järgneb nõuetele vastavate ettevõtete e-nimekiri. Samuti on kavas koostada tööinspeksioonidele uus eetikakoodeks, uuendada olemasolevat riskianalüüsi süsteemi ja pakkuda paremat koolitust tööinspeksioonidele, ammutades inspiratsiooni ELi parimatest tavadest. Itaalias suurendas valitsus põllumajandussektoris ebaseadusliku töö ja ekspluateerimise vastu võitlemiseks eraldatud ressursse kokku 31 miljoni euroga, mida osaliselt toetas Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifond. Lisaks astus Itaalia 2020. aasta mais samme välisriikide kodanike tööalase staatuse seadustamiseks ja neile tähtajalise elamisloa väljastamiseks. See meede on suunatud konkreetsetele majandussektoritele, kus deklareerimata töö on levinud, näiteks põllumajandus, isiklikud teenused ja majapidamisteenused. Hispaanias on tööhõive toetuskavadega seotud petunõuete paremaks avastamiseks kasutatud andmekaevet ja andmete võrdlemist. Rohkem ennetusmeetmeid on veel üks oluline tunnusjoon: sellised riigid nagu Bulgaaria, Portugal ja Slovakkia arendavad PAN Europe'i kampaania #EU4FairWork raames uusi töötajatele ja ettevõtetele keskendatud teavitusteenuseid.

Selleks et tööturu uutele tingimustele paremini reageerida, muudavad liikmesriigid olemasolevaid raamistikke või võtavad kasutusele uusi aktiivse tööturupoliitika süsteeme, pöörates erilist tähelepanu pikaajalistele töötutele ja teistele haavatavatele rühmadele. Euroopa Sotsiaalfondi (ESF) toel viivad Bulgaaria avalikud tööturuasutused lõpule 2018. aastal alustatud pikaajalistele töötutele ja mitteaktiivsetele inimestele suunatud tööprojekti. Belgia Valloonia piirkond rakendab uut toetuskava, mis on spetsiaalselt mõeldud tööotsijate vajaduste rahuldamiseks. Kavas pööratakse erilist tähelepanu haavatavatele rühmadele (nt madala kvalifikatsiooniga, pikaajalised töötud ja rändetaustaga inimesed). Tšehhis püütakse 2020. aasta märtsis vastu võetud meetmetega parandada tööbüroo kättesaadavust, võimaldades veebipõhist registreerimist tööotsimisel pakutava abi saamiseks ja kaotades tööotsijate kohustuse registreerida oma alaline elukoht. Eestis 2020. aasta aprillis võetud uus meede on suurendanud töötute võimalusi pöörduda avaliku tööturuasutuse poole virtuaalselt, sealhulgas IT-vahendite, näiteks Skype'i abil. Prantsusmaal on 2019. aasta detsembris ulatusliku reformi raames valitsuse, avaliku tööturuasutuse ning riikliku tööstuse ja kaubanduse tööhõive kutseliidu UNEDIC vahel allkirjastatud kolmepoolse lepingu eesmärk tugevdada registreeritud töötutele, eelkõige neile, kes on haavatavas olukorras, pakutavaid juhiseid. Saksamaa võttis haavatavate rühmade abistamiseks märtsist juunini mitu meetet. Need rühmad said kasu ka üldistest tööturumeetmetest, sealhulgas nõustamisteenustest ja koolitusest, eesmärgiga tööturu vajadusi paremini rahuldada. Poola kehtestas 2020. aasta aprillis ajutise toetuse töötutele või töökoha kaotamise ohus olevatele inimestele. Kava raames kaasrahastatakse abisaajate tööalase konkurentsivõime suurendamise ja nende tööturule ülemineku soodustamise meetmeid, sealhulgas töökohtadevahelist üleminekut.

Praegu astuvad liikmesriigid täiendavaid samme, et pakkuda individuaalsemat tuge ja integreerida paremini pikaajalistele töötutele mõeldud teenuseid. Laiema reformi raames on Prantsusmaa võtnud meetmeid tööandjatevahelise koostöö tugevdamiseks, riiklike tööhõivetalituste eri vajaduste paremaks hindamiseks ja tööotsijate, eriti pikaajaliste töötute

juhendamise parandamiseks. Nüüd on kavas võtta vastu seadusemuudatused, et kaitsta töötajaid varase avastamise mehhanismide abil töötusega seotud riskide eest. Osana ulatuslikust reageerimisest kriisile kiitis Kreeka 2020. aasta juunis heaks 36 500 kaheksakuulise töölepinguga töökohta avalikus sektoris, sealhulgas 150 tundi koolitust ja omandatud oskuste sertifitseerimine. Soome võtab meetmeid, et pakkuda avalikus tööturuasutuses töötajatele ja töö vahetajatele individuaalsemat ja kohandatud abi. Küpros on kehtestanud äsja tööle võetud pikaajaliste töötute ettevõttesisesse koolituse uued stiimulid. 2019. aastal said seda sihipärast kava kasutada 92 endist pikaajalist töötut ning 2020. aasta lõpuks on kavas jõuda 300 osalejani.

Praeguses olukorras on liikmesriigid võtnud meetmeid, et tugevdada töötushüvitiste süsteeme (enamasti ajutisi). Märtsis pikendas Taani töötushüvitiste ja haigushüvitiste kestust 2020. aasta juunini ning leevendas juurdepääsutingimusi juba töötus- ja haigushüvitisi saavate inimeste jaoks. Eesti võttis 2020. aasta juunis meetmeid töötushüvitiste suurendamiseks ja sotsiaalkaitsemeetmete tugevdamiseks. Need hõlmavad töötuskindlustushüvitise suurendamist (50 %-lt 60 %ni uute töötute varasemast palgast) alates 2020. aasta septembrist ja töötushüvitise suurendamist (35 %-lt 50 %ni selle aasta miinimumpalgast ehk 292 eurot) alates 2021. aasta jaanuarist. Need meetmed tulenevad töötuskindlustushüvitise iga-aastase tõusu kinnitamisest 2019. aasta detsembris. 2020. aasta uus igakuine miinimummäär tõusis 279 euron (31 päevaks) võrreldes 258 euroga 2019. aastal. Malta võttis märtsis vastu ajutise töötushüvitise (küünib 800 euron) kõigile tervisekriisi tõttu töö kaotanud isikutele. Rootsi võttis 2020. aasta aprillis laiemat reformi raames vastu mitu meetet oma töötuskindlustushüvitiste süsteemi ajutiseks tugevdamiseks, sealhulgas leevendati töötukassale juurdepääsu ja summasid (s.o miinimumsummade suurendamine) käsitlevaid nõudeid. Alates 2020. aasta oktoobrist suurendas Bulgaaria minimaalset päevahüvitist 30 % ja pikendas selle kestust neljalt kuult seitsme kuuni. Luksemburg kiitis heaks töötushüvitiste automaatse pikendamise kogu kriisi ajaks, toetades sellega hüvitisesaajaid, kelle hüvitised lõppevad tervisekriisi ajal. Vastuseks COVID-19 puhangule pikendasid Kreeka ja Prantsusmaa töötushüvitiste abikõlblikkuse perioodi. Slovakkia tegi sama nende abisaajate puhul, kelle toetusperiood lõpeb tervisekriisi ajal. Portugal pikendas 2020. aasta juulis töötute sotsiaaltoetust aasta lõpuni. Sotsiaalpartneritega konsulteerides võttis Küpros aprillis vastu ajutise erikava, et toetada töötuid, kelle korraline töötushüvitis on lõppenud. Selle toetuse suurus on 360–500 eurot kuus ja see kehtib 2020. aasta oktoobrini. Aprillis kehtestati Lätis neljakuuline töötushüvitis (180 eurot kuus) neile, kelle töötushüvitised on lõppenud. See jääb jõusse 2020. aasta lõpuni. Märtsis kehtestas Prantsusmaa sissetuleku asendamise erakorralised meetmed, et toetada töötajaid, kelle õigus hüvitisele lõppeb. Itaalia eraldas märtsis umbes 10 miljardit eurot oma sotsiaalse turvavõrgu süsteemi („Cassa Integrazione“) tugevdamiseks ning kriisist kõige enam mõjutatud inimeste tööhõive ja sissetulekute toetamiseks. Kui töötut ei saa eespool nimetatud sotsiaaltoetust (summas 600 eurot kuus), pikendatakse tema töötuskindlustushüvitist automaatselt (kui see lõppeb enne 1. maid 2020) kuni kaheks kuuks. Koostöös sotsiaalpartneritega tegi Soome 2020. aasta aprillis töötuskindlustuse seaduses ajutisi muudatusi, et lühendada põhitöötushüvitise (34 tööpäeva kohta) asemel töötasuga seotud töötushüvitise (65 eurot tööpäeva kohta) õiguse saamiseks nõutavat töötamise aega. Edasiste ajutiste erandite eesmärk on pakkuda laiemat ajutist toetust töö vastuvõtmiseks, eelkõige põllumajandus- ja metsandussektori töötajatele.

Mõned töötushüvitiste süsteemide tugevdamiseks võetud meetmed on mõeldud konkreetselt teatud rühmade olukorra parandamiseks. Belgia pikendas 2020. aasta märtsis koolist lahkunud töötajate töötushüvitiste kestust kolme kuu võrra. Sellele ajutisele meetmele järgnes töötushüvitiste järkjärgulise vähenemise (st hüvitissumma järkjärguline

kahanemise) ajutine külmutamine alates 2020. aasta aprillist ja see kehtib kogu kriisi ajal. Prantsusmaa on laiendanud töötushüvitiste ja nendega seotud õiguste abikõlblikkusperioodi uutele töötajate kategooriatele (muu hulgas hooajatöötajad ja füüsilisest isikust ettevõtjate palgatöötajad). Ulatusliku reformi raames on Prantsusmaal muudetud nn osalise töötuse kava, et kohandada seda pandeemia negatiivsete tagajärgedega konkreetsetele rühmadele (nt lapsehoiutöötajad, kodumajapidamistöötajad, ajutised töötajad ja lühiajalises töösuhtes olevad töötajad, vabakutselised töötajad ja hooajatöötajad) ning teatavatele sektoritele. Aprillis laiendas Läti töötushüvitiste katvust pandeemiast mõjutatud füüsilisest isikust ettevõtjatele ja mikroettevõtete omanikele kuni 2020. aasta lõpuni. Märtsis kehtestas Hispaania erakorralised meetmed, et tagada ajutine sissetulekutoetus pandeemiast mõjutatud konkreetsetele rühmadele. Meetmete sihtrühm on eelkõige ajutised töötajad või kodumajanduse sektoris töötavad töötajad, kelle töö on täielikult või osaliselt katkenud (sealhulgas töö lõpetamine) ja kellel puudub juurdepääs korralistele töötushüvitistele. Soome on võtnud ka sihipärase meetme tagamaks, et töötushüvitisi makstakse ilma otsuseta ettemaksuna kuue kuu jooksul tavapärase kahekuulise perioodi asemel.

Viimastel aastatel vaatasid liikmesriigid töötushüvitiste saamise perioodid läbi, et leida õige tasakaal aktiveerimise ja tingimuslikkuse vahel. Leedus vähendati 2017. aastal töötushüvitiste saamiseks nõutavat perioodi 18 kuult 12 kuuni, samas kui Bulgaarias ja Lätis pikenes see alates 2018. ja 2020. aastast vastavalt 9 kuult 12 kuuni. Alates 2020. aastast on Läti vähendanud ka töötushüvitiste summasid ja kestust 9 kuult 8 kuuni. Austrias on esmakordse taotluse korral vaja 52 nädalat kestnud kindlustust (viimase 24 kuu jooksul), kuid seda vähendatakse kuni 28 nädalani järgnevate taotluste korral ja kuni 26 nädalani (viimase 12 kuu jooksul) alla 25aastaste töötajate puhul. Prantsusmaa suurendas töötuskindlustushüvitiste süsteemi ulatusliku reformi raames alates 2019. aasta novembrist nõutava miinimumtööaja pikkust 4 kuult 6 kuuni, pikendades samal ajal ka hüvitise saamise õiguse kestust.

Paljudes liikmesriikides andsid sotsiaalpartnerid oma kõige olulisema panuse poliitikakujundajatele tööhõive kaitsmise ja säilitamise valdkonnas¹⁷⁴. Sotsiaalpartnerite kaasamine pärast pandeemia puhkemist on olnud kõige tugevam nendes liikmesriikides, kus on hästi arenenud sotsiaalse dialoogi struktuurid. 2020. aasta märtsis sõlmisid Taani valitsus ja sotsiaalpartnerid kolmepoolse kokkuleppe töökohtade säilitamise toetamiseks. Sarnased kokkulepped tööhõive kaitsmiseks ja sissetulekute toetamiseks sõlmiti Austrias koos kaugtöö meetmete rakendamisega pärast tervisega seotud piirangute kehtestamist. Hispaanias on kolmepoolsed kokkulepped viinud töökohtade säilitamise kavade pikendamiseni vähemalt kuni 2021. aasta jaanuarini ja uue kaugtööd käsitleva seaduse heakskiitmiseni. Saksamaal sõlmisid paljud sektorid, näiteks keemia- ja avalik sektor, kahepoolsed kokkulepped tööhõive ja sissetulekute kaitse valdkonnas. Prantsusmaal ja Itaalias töötasid sotsiaalpartnerid välja ohutusprotokollid, et tagada kõigi töötajate tervis ja ohutus töökohal. Küprosel korraldati 2020. aastal uus katseline konsultatsioon, et parandada protsessi tõhusust ja hõlbustada teabe pakkumist riikliku reformikava koostamise algetapis. Leedus loodi uus kahepoolne organ, et edendada sotsiaalpartnerite suutlikkuse suurendamist ja parandada nende osalemist Euroopa

¹⁷⁴ Eurofound (2020), *Involvement of social partners in national policymaking – 2019* (Sotsiaalpartnerite kaasamine riikide poliitikakujundamisse), Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, Luxembourg.

poolaastas. Samuti tasub nimetada sotsiaalpartnerite väärtuslikku panust hiljutistesse ELi algatustesse, nagu uus oskuste tegevuskava ja miinimumpalga algatus¹⁷⁵.

Sotsiaalpartnerite kaasamise toetamine on arenenud liikmesriikides mitmel viisil. Prantsusmaal kehtib alates 2020. aasta jaanuarist seadusest tulenev nõue luua sotsiaal- ja majanduskomitee igas ettevõttes, kus töötab üle üheteistkümne töötaja. Meetme eesmärk on asendada kolm sotsiaaldialoogi jaoks juba olemasolevat organit ja detsentraliseerida läbirääkimised ettevõtte tasandil. Portugalis kehtestatakse meetmega teatavad kollektiivlepingute lõpetamise eelnõuded, sealhulgas motivatsioon ja põhjused. Kõik asjaosalised võivad taotleda vahendamist töökohtult. 2020. aasta juunis muutis Eesti ametiühinguseadust, et kehtestada trahvid ametiühinguga seotud tegevuses osalemist takistavate meetmete korral. Hispaanias allkirjastasid riigi valitsus ning ametiühingute ja tööandjate ühendused 2020. aasta juulis kokkuleppe, et taaskäivitada kolmepoolsed ümarlauad, kus peetakse läbirääkimisi peamiste tööhõive- ja sotsiaalreformide üle. Nende ümarlaudade töö on olnud pausil 2019. aasta märtsist saadik. Poolas anti 2020. aasta märtsis vastu võetud uute sätetega valitsusele volitused vabastada teatavatel tingimustel ametist sotsiaaldialoogi nõukogu liikmeid. See tähendab sotsiaalpartnerite autonoomia võimalikku nõrgestamist ja kõrvalekaldumist Euroopa sotsiaalõiguste samba 8. põhimõttest.

Reageerimine tervisealasele hädaolukorrale on näidanud riikide ametiasutuste ja sotsiaalpartnerite vahelise tihedama koostöö võimalusi poliitika ja reformide väljatöötamisel ja rakendamisel. Eurofoundi korraldatud uuringus¹⁷⁶ hindasid sotsiaalpartnerid, et riikliku reformikava arutamiseks olemasolevate riiklike menetluste ja juhtimisstruktuuride kvaliteet on sarnane varasemate aastate omale. Järeldustest nähtub, et riiklike reformikavade arutamise erimenetlusi mõnes riigis (nt Belgias) üksnes muudeti. Siiski viitavad järeldused ka sellele, et sotsiaalpartnerite kaasamine on jäänud 2020. aastal üldjuhul tavapärastele kvaliteedistandarditele alla, mis tuleneb märkimisväärselt piiratud konsultatsioonidest ja teabevahetusest mitmes liikmesriigis. Samad järeldused näitavad, et sotsiaalpartnerid on riiklike reformikavade poliitilise sisuga üldiselt rahul isegi liikmesriikides, kus nende osalemine Euroopa poolaasta protsessis ei ole täielikult institutsionaliseeritud. Ainult mõnes riigis andsid ametiühingud nende dokumentide sisule üsna negatiivse hinnangu. Üldiselt võib seda positiivset tagasisidet osaliselt seletada asjaoluga, et mõnes liikmesriigis on sotsiaalpartnereid kaasatud mõne riigi tasandi peamise poliitilise vastuse kavandamisse.

¹⁷⁵ Käesoleva aruande koostamise tähtaja lõpuks kavandati täiendavaid konsultatsioonikohtumisi muude poliitiliste algatuste, näiteks lastegarantii ja platvormitöö käsitlemiseks.

¹⁷⁶ Allikas: Eurofound (2020), *National social partners and policymaking during the health crisis* (Liikmesriikide sotsiaalpartnerid ja poliitika kujundamine tervisekriisi ajal), Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, Luxembourg.

3.4 Suunis 8. Kõigi jaoks võrdsete võimaluste edendamine, sotsiaalse kaasatuse toetamine ja vaesuse vastu võitlemine

Käesolevas osas antakse ülevaade tööhõivesuunise nr 8 rakendamisest. Kõnealuses suunises soovitatakse liikmesriikidel edendada võrdseid võimalusi ning võidelda vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vastu. Punktis 3.4.2 antakse aru liikmesriikide sotsiaalkaitstesüsteemide valdkonnas, sh miinimumsissetulekusüsteemide, perehüvitiste, eluasemepoliitika, pensionide, pikaajalise hoolduse, tervishoiu ning puudega inimeste kaasamise valdkonnas kehtivatest poliitikameetmetest.

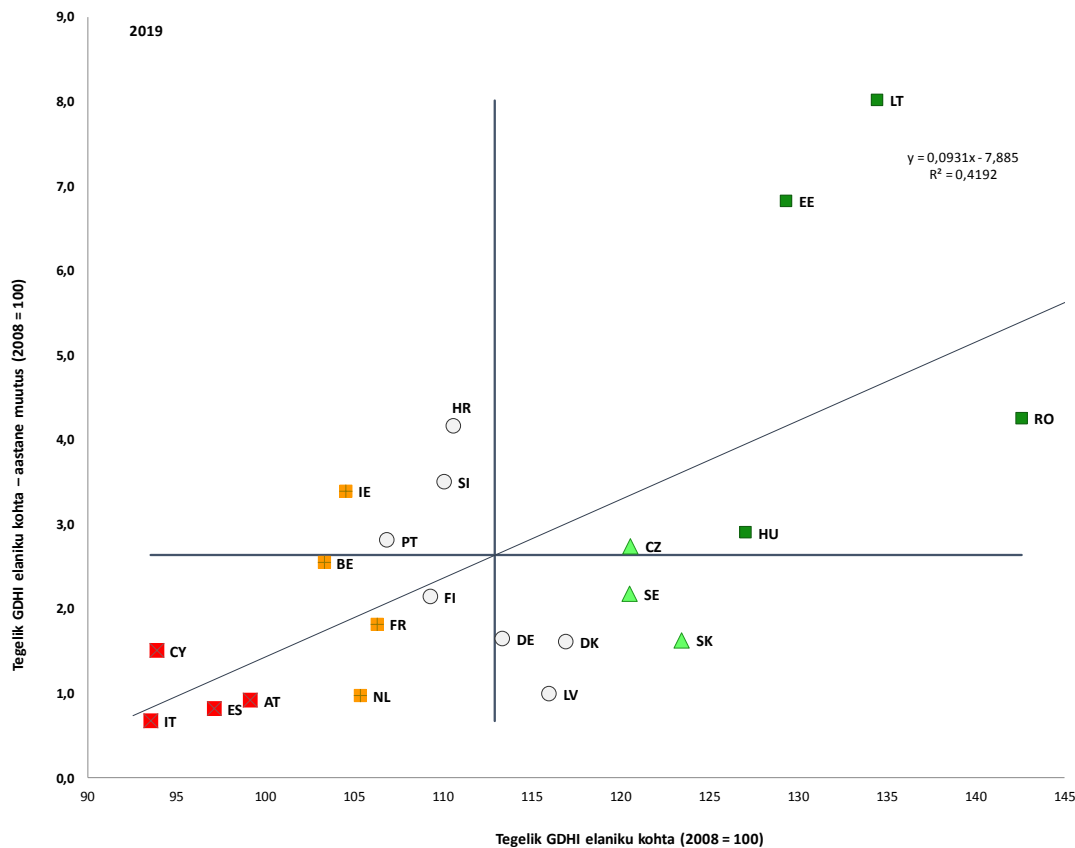
3.4.1 Põhinäitajad

Varasematel aastatel täheldatud positiivne majanduse dünaamika oli enne COVID-19 kriisi puhkemist stabiilne, kusjuures leibkonna kasutada olev kogutulu (GDHI) kasvas kõigis EL 27 liikmesriikides. Leibkondade sissetulek kasvas 2019. aastal kõikjal Euroopas, seda soodustas suurem tööst saadav sissetulek ja see oli kooskõlas elaniku kohta kasutada oleva kogutulu üldise kasvuga. Sellegipoolest oli leibkonna kasutada oleva kogutulu reaalse kasvu määra vahemik liikmesriikides lai. Enamik Kesk- ja Ida-Euroopa riike jätkas lähenemisprotsessi, mis näitas leibkonna kasutada oleva kogutulu keskmisest kiiremat suurenemist. Seevastu riikides, kus leibkondade sissetulekud olid pärast 2008. aasta kriisi kõige enam kahanenud, oli kasv jätkuvalt tagasihoidlik. Leibkonna kasutada olev kogutulu elaniku kohta viies liikmesriigis (Küprosel, Itaalias, Hispaanias, Austrias ja Kreekas¹⁷⁷) jäi endiselt allapoole 2008.–2009. aasta majanduslangust saavutatud taset.

¹⁷⁷ 2018. aasta andmete põhjal; koostamise ajal ei olnud 2019. aasta arvandmed kättesaadavad.

Joonis 63. Leibkondade tegelikud sissetulekud olid enne COVID-19 kriisi endiselt tõusuteel, kuid kasvumäärad on liikmesriigiti väga erinevad

Tegelik GDHI elaniku kohta, indeks 2008 = 100, ja selle aastane muutus (sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

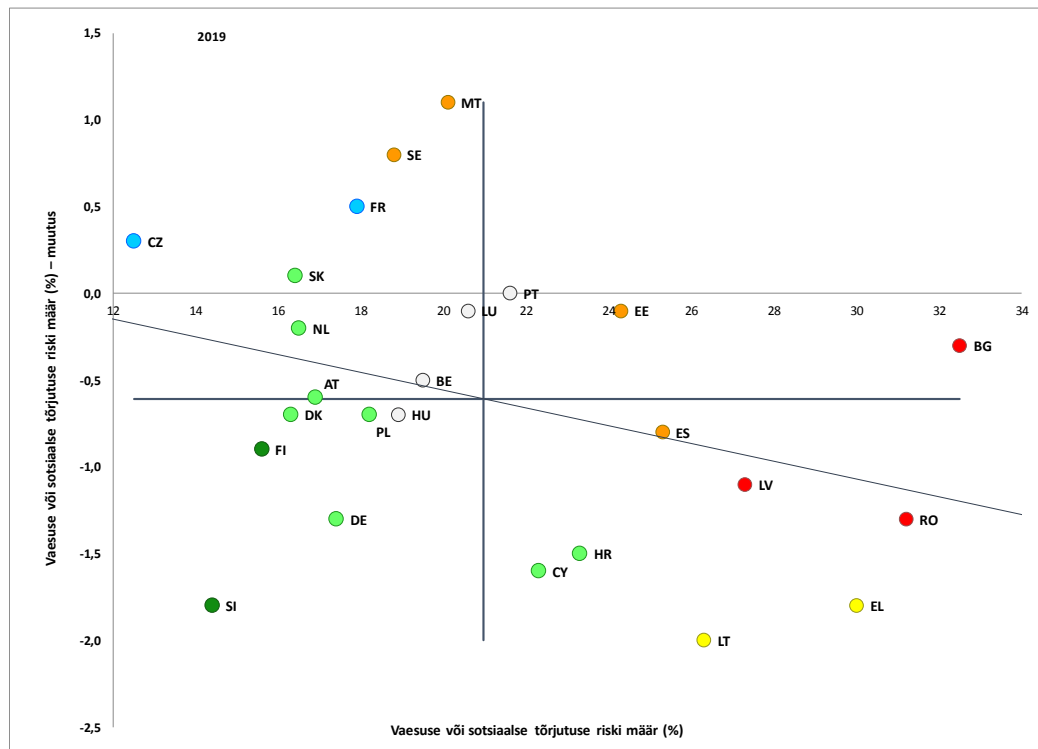
Allikas: Eurostat, rahvamajanduse arvepidamine [nasq_10_nf_tr and namq_10_gdp], oma arvutused. Tegelik GDHI elaniku kohta, indeks – 2008 = 100. Periood: 2019. aasta tasemed ja muutused võrreldes 2018. aastaga. Märkus: telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas. Bulgaaria, Kreeka, Luksemburgi, Malta ja Poola andmed ei olnud 28. oktoobri 2020. aasta seisuga kättesaadavad.

Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimeste osakaal vähenes enne COVID-19 kriisi puhkemist juba seitsmendat aastat järjest, kuid kõrgema määraga riikides edasimineku aeglustus. 2019. aastal vähenes vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste osakaal EL 27-s 2018. aastaga võrreldes veel 0,5 pp võrra, 21,1 %ni (ehk 2,3 miljoni inimese võrra vähem kui 2018. aastal). Teatav lähenemine toimus kogu ELis (vt joonis 64), ehkki aeglasemas tempos, kuna mõnes kõrgeima tasemega riigis paranemine võrreldes eelmise aastaga aeglustus. Eelkõige oli vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohu määr Bulgaarias vaid 0,5 pp võrra madalam kui 2018. aastal võrreldes varasemate aastate tunduvalt suuremate langustega (mis andsid 2012. aasta tipust alates 16,8 pp suuruse kumulatiivse vähenemise). Samamoodi vähenes vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohu määr Rumeenias 2018. aastaga võrreldes 1,3 pp (–12 pp alates 2012. aastast), Lätis 1,1 pp (–8,9 pp alates 2012. aastast) ja Ungaris ainult 0,7 pp võrreldes 6 pp suuruse vähenemisega 2018. aastal. Kõige silmatorkavam paranemine on toimunud Leedus (–2 pp), Kreekas (–1,8 pp), Küprosel (–1,6 pp) ja Horvaatias (–1,5 pp). Hoolimata edusammudest on näitajad nendes liikmesriikides endiselt kõik üle ELi keskmise. ELi keskmisest väiksemate näitajatega riikide hulgas paranesid tulemused Sloveenias (–1,8 pp) ja Saksamaal (–1,3 pp), samas halvenesid näitajad

Maltal (+1,1 pp) ja Prantsusmaal (+0,5 pp)¹⁷⁸. Mitmes liikmesriigis esineb vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määra suuri piirkondlikke erinevusi (4. lisa).

Joonis 64. Enamikus liikmesriikides on vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimeste osakaal vähenenud

Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga elanike protsent, 2019. aastal määrad ja muutused võrreldes eelmise aastaga (sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

Allikas: Eurostat, sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev statistika. Ajavahemik: 2019. aasta tasemed ja muutused võrreldes 2018. aastaga. Märkus: telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas. Aegrea katkestused Belgia puhul. Iirimaa ja Itaalia andmed ei olnud 28. oktoobri 2020. aasta seisuga kättesaadavad.

Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate laste osakaal on viimastel aastatel enne COVID-19 kriisi vähenenud. 2019. aastal oli EL 27-s üldine vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr laste puhul 22,5 %, tööelise elanikkonna (18–64) puhul 21,5 % ja eakate (65aastased või vanemad) hulgas 18,6 %. Üldiselt on kõrgeimad määrad registreeritud Rumeenias (35,8 %), Bulgaarias (33,9 %), Kreekas (30,5 %) ja Hispaanias (30,3 %). Aastatel 2018–2019 vähenes vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate laste arv EL 27-s 674 000 võrra, st 3,6 %. Suhtarvudes oli vähenemine suurim Lätis (15,0 %), Horvaatias (14,7 %) ja Taanis (14,2 %). Spektri teises otsas kasvas vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate laste arv Rootsis 14,5 % (mis lisab kõnealusele määrale 2,5 pp) ja Hispaanias 1,9 % (mis lisab määrale 0,8 pp). Kõige jõukamates riikides (nt Luksemburg, Rootsi või Soome) ei tähenda allpool vaesuspiiri elamine alati materiaalse ja sotsiaalse puuduse olukorda. Seevastu kannatavad paljud vaesemates riikides elavad lapsed materiaalse puuduse all, isegi kui nende pere sissetulekud ületavad suhtelise vaesuse piiri. Lapsed, kes kasvavad üles vaesuses või sotsiaalse tõrjutuse tingimustes, ei ole tõenäoliselt koolis nii edukad kui nende paremates oludes kasvavad eakaaslased, neil võib esineda probleeme tervisega ja võib juhtuda, et nad ei

¹⁷⁸ Koostamise ajal ei ole iga-aastaste muutuste statistilise olulisuse tähised kättesaadavad.

suuda hilisemas elus ennast täiel määral teostada. Laste vaesuse peamine põhjus on vanemate positsioon tööturul, mis on omakorda tihedalt seotud nende haridustaseme ja leibkonna koosseisuga. Kõigis liikmesriikides on üksikvanemaga kasvavate laste või üle kolme lapsega või rände- või roma taustaga perede laste vaesusrisk kaks kuni kolm korda suurem kui teistel lastel. Sellised ebasoodsad asjaolud esinevad sageli koos.

Väljaspool ELi sündinute hulgas on vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse risk suurem. 2019. aastal oli väljaspool ELi sündinud inimeste (18aastased ja vanemad) vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr peaaegu kaks korda kõrgem elukohariigis sündinute omast (39 % vs. 19,5 %), mis tähendab peaaegu 20 protsendipunkti suurust erinevust. Viimastel aastatel on see lõhe püsinud stabiilsena, kõikudes 19,5 protsendipunkti ümber. Mõnes liikmesriigis on see eriti suur: peaaegu 30 protsendipunkti Rootsis, Belgias ja Kreekas. Samuti kogevad väljaspool ELi sündinud inimesed sageli palgavaesust. Aastal 2019 oli vastav määr 21,2 % võrreldes 7,9 %ga elukohariigis sündinute puhul. ELi tasandil püsib lõhe kahe rühma vahel stabiilne, kuid mõnes liikmesriigis, eriti Hispaanias, Luksemburgis ja Rootsis, on see endiselt suur.

Vaesusriskiga ELi elanikkonna osakaal püsis enne COVID-19 kriisi üldiselt stabiilsena. Kuna EL 27-s elab vaesuse ohus 1,4 miljonit inimest vähem, vähenes see osakaal 2019. aastal 16,5 %ni (16,8 %-lt 2018. aastal) (vt joonise 3 ülemine osa). Rumeenias, Lätis, Bulgaarias, Eestis, Hispaanias, Leedus ja Itaalias püsis olukord keskmisest oluliselt paremana,¹⁷⁹ kõigis neis oli see näitaja üle 20 %. Suhtelise vaesuse määr langes Leedus (–2,3 %), Belgias (–1,6 %), Sloveenias (–1,3 %), Saksamaal (–1,2 %) ja Horvaatias (–1 %). Üldiselt on pärast aastaid kestnud tõusu ja hiljutist paranemist keskmine suhtelise vaesuse määr püsinud stabiilsena, olles taas 2010. aasta tasemel. See üldine stabiilsus on aga tingitud liitmuutustest, mis on liikmesriikide tasandil üsna laiaulatuslikud. Mõnes liikmesriigis on täheldatud olulist halvenemist (üle 2 pp võrra või rohkem Eestis, Luksemburgis, Madalmaades, Rootsis ja Rumeenias), aga ka mõningast paranemist (rohkem kui 2 pp võrra Horvaatias, Kreekas ja Poolas). Eurostati kiirhinnangutel põhinevad viimased prognoosid osutavad, et 2019. aastal on enamikus riikides muutusi vähe¹⁸⁰. Eelkõige võib oodata suhtelise vaesuse määra tõusu Sloveenias ja Rootsis ning langust Küprosel, Saksamaal, Kreekas, Hispaanias ja Rumeenias. Dokumendi koostamise ajal ei ole 2020. aasta sissetulekutele osutavad Eurostati kiirhinnangud (mis kajastavad seega kriisi mõju) veel kättesaadavad.

COVID-19 kriis tõenäoliselt süvendab vaesusega seotud probleeme. Teadusuuringute Ühiskeskuse hiljutises uuringus¹⁸¹ uuriti pandeemia mõju leibkondade sissetulekutele ja kriisile reageerimiseks võetud eelarvepoliitika meetmete pehmendavat mõju. Kajastades sotsiaalkaitse ja kaasamissüsteemide ning võetud lisameetmete automaatset stabiliseerivat mõju, suureneks suhtelise vaesuse määr ELis keskmiselt vaid 0,1 pp võrra. Suhtelise vaesuse kinnistunud määr¹⁸² kasvaks 1,7 pp võrra, mis kajastab COVID-19 kriisist tingitud vaesuspiiri olulist langust. Riikide hulka, kus vaesuse määr suureneb, kuuluvad Ungari, Slovakkia,

¹⁷⁹ 2018. aasta andmete põhjal; koostamise ajal ei olnud 2019. aasta arvandmed kättesaadavad.

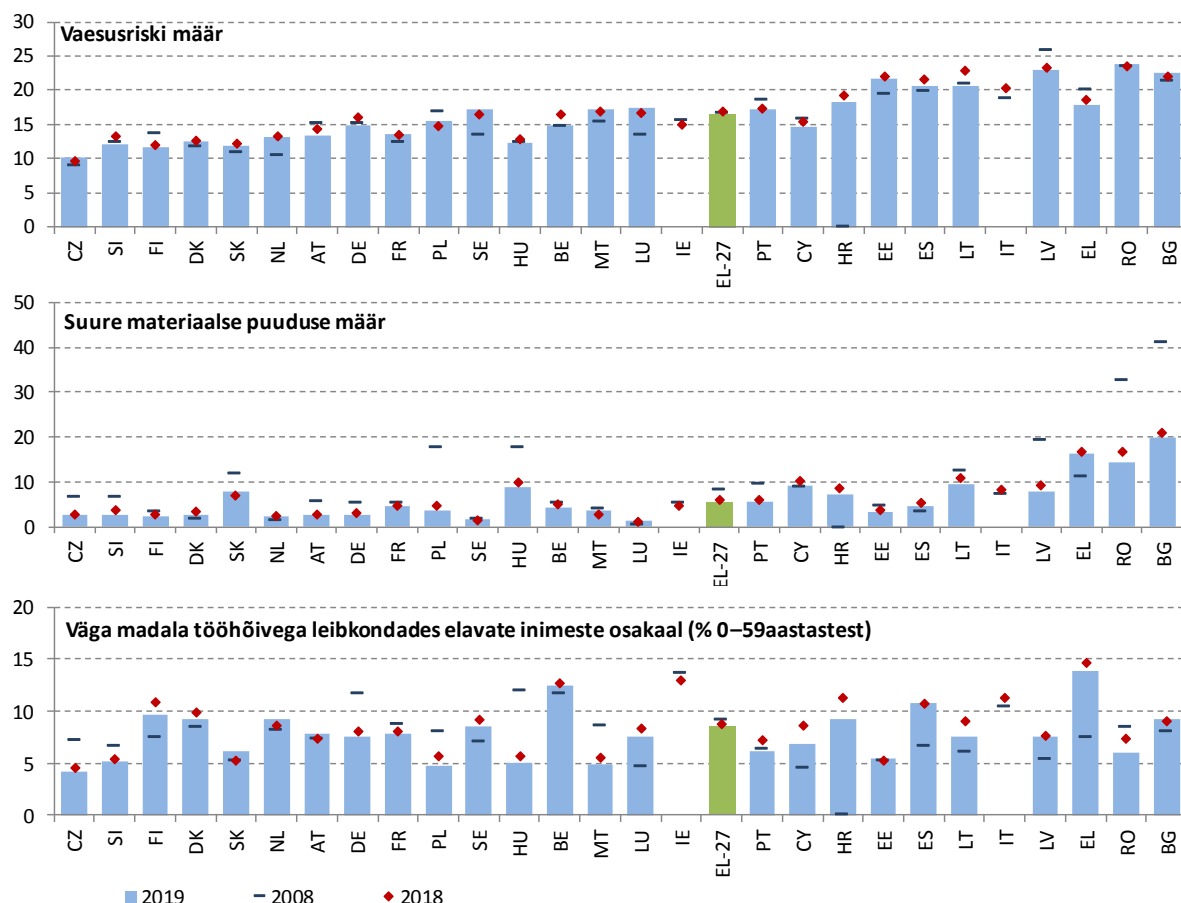
¹⁸⁰ Eurostati kiirhinnangud 2019. aasta sissetulekute kohta. Kättesaadav aadressil <https://europa.eu/!px93hB>.

¹⁸¹ Almeida jt. (2020), *Households' income and the cushioning effect of fiscal policy measures during the Great Lockdown* (Leibkondade sissetulek ja eelarvepoliitika meetmete pehmendav mõju suurte liikumispriirangute ajal), Teadusuuringute Ühiskeskuse maksustamist ja struktuurireforme käsitlevad töödokumendid, nr 06/2020. Kättesaadav aadressil <https://europa.eu/!Vj39hX> ja lisatud poliitika-ülevaade, mis on kättesaadav aadressil <https://europa.eu/!JU66Gc>.

Hispaania, Rootsi, Leedu ja Tšehhi. Vaesuse suurenemine jaotuks sarnasesse vahemikku, nagu see oli finantskriisi ajal aastatel 2008–2009.

Joonis 65. Olukord paraneb jätkuvalt, eelkõige seoses suure materiaalse puudusega ja inimestega, kes elavad peaaegu töötä leibkondades.

Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määra allnäitajad, EL 27

Allikas: Eurostat, sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev statistika. Märkus: näitajad on järjestatud vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski 2019. aasta andmete alusel (Iirimaa ja Itaalia puhul 2018. aasta andmed). 2019. aasta andmed Iirimaa ja Itaalia kohta ei olnud 28. oktoobri 2020. aasta seisuga kättesaadavad. Tulenevalt andmete kättesaadavusest hõlmab ELi 2008. aasta koondnäitaja Ühendkuningriiki ja välja on jäetud Horvaatia.

Enne pandeemiat vähenes materiaalne puudus peaaegu kõigis riikides veelgi. 2019. aastal pääses EL 27-s suurest materiaalsest puudusest eelmise aastaga võrreldes enam kui 2,2 miljonit inimest ning selles olukorras olevate elanike osakaal oli 5,6 %, mis on poole protsendipunkti võrra vähem kui 2018. aastal – vt joonise 65 keskmine osa. Materiaalse puuduse vähenemine aitas veelgi parandada vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste näitajat, eriti tänu vähenemisele Rumeenias, Poolas, Saksamaal ja Hispaanias. Selle tulemusel elab suures materiaalses puuduses üle 20 miljoni inimese vähem kui 2012. aastal, kui näitaja jõudis haripunkti. Positiivne suundumus paistab aga nõrgenevat mõnes kõrgeima määraga riigis (Bulgaaria, Läti, Leedu ja Kreeka). Materiaalne ja sotsiaalne puudus¹⁸³ (st

¹⁸² Praegusel juhul on vaesuspiiriks kinnitatud EUROMODi 2019. aasta simulatsioonide väärtus, selle asemel et kasutada 2020. aastaks prognoositud vaesuspiiri.

¹⁸³ Inimest peetakse materiaalselt ja sotsiaalselt puudust kannatavaks, kui ta kogeb 13 puudust väljendavast tegurist vähemalt viit (suure materiaalse puuduse üheksa teguri asemel). Nende hulka kuuluvad ühiskondliku

täiustatud näitaja, milles võetakse arvesse rohkem ja sotsiaalselt seotud tegureid) vähenes nendes riikides siiski kiiresti, välja arvatud Bulgaarias, kus paranemine oli tagasihoidlik.

Enne COVID-19 kriisi toetas tööturu positiivne dünaamika peaaegu tööta leibkondades elavate inimeste osakaalu edasist vähenemist. Peaaegu töötutes leibkondades elavate inimeste osakaal oli 2019. aastal EL 27-s 8,5 %, mis näitab eelmise aastaga võrreldes mõõdukat vähenemist – vt joonise 65 alumine osa. Ehkki üldine suundumus oli peaaegu kõigis liikmesriikides positiivne või stabiilne (välja arvatud mõned erandid, nagu Slovakkia, Madalmaad ja Austria), pöördub see suundumus COVID-19 kriisi tõttu tõenäoliselt vastupidiseks, kajastades töötuse kasvu ja töötundide arvu vähenemist, nagu on rõhutatud punktis 3.1.

Palgavaesus püsis 2019. aastal stabiilselt kõrgel tasemel, hoolimata mõnest märgatavast vähenemisest. Pärast 2016. aastal saavutatud haripunkti (9,8 %) püsis EL 27-s palgavaesuse määr kõrgel, 9 % juures (veidi alla 2018. aasta 9,3 % taseme; vt ka punkt 3.1.1). Palgavaesus püsib eriti suur Rumeenias (15,4 %), Hispaanias (12,8 %), Itaalias (2018. aasta andmete põhjal 12,8 %) ja Luksemburgis (12 %). Viimase aasta jooksul võib mõnes liikmesriigis täheldada paranemist (–1,5 pp Sloveenias, –1,1 pp Bulgaarias ja Saksamaal, –0,8 pp Kreekas). Palgavaesus ohustab rohkem osalise töötaja lepinguga töötavaid inimesi (EL 27-s 15,1 %), kuid mõnes riigis on oht suur ka täisajaga töötavate inimeste puhul. Eelkõige on see nii Rumeenias (12,3 %), Hispaanias (10,7 %) ja Luksemburgis (10 %).

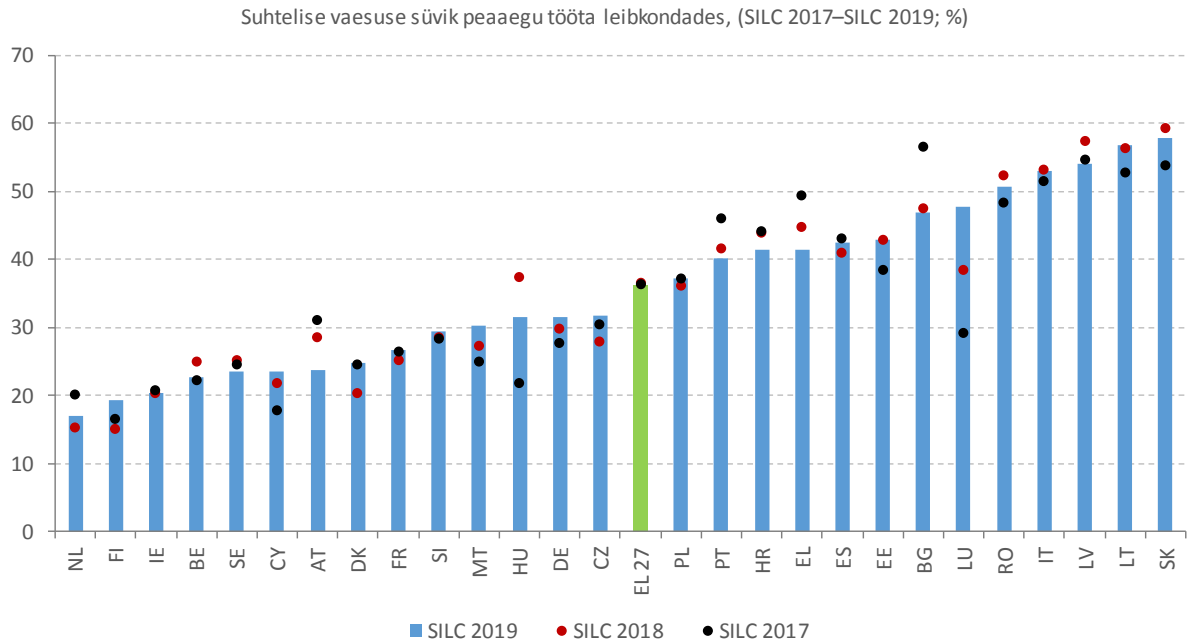
Hoolimata sissetulekute üldisest suurenemisest jäi suhtelise vaesuse süvik 2019. aastal muutumatuks. Vaesuse süvik näitab vaesuse ohus olevate inimeste keskmise sissetuleku kaugust vaesuspiirist. See süvik oli EL 27-s 2019. aastal 24,4 %, mis on võrreldes 2018. aastaga püsinud peaaegu muutumatuks. Kõige suurema vaesuse süvikuga riikide hulgas (üle 25 % Rumeenias, Hispaanias, Ungaris, Lätis, Bulgaarias, Kreekas, Horvaatias ja Leedus¹⁸⁴) paranes näitaja 2019. aastal ainult Rumeenias, Leedus ja Kreekas. Ungaris kasvas vaesuse süvik 4,8 pp võrra. See suurenes ka keskmisest madalama tasemega riikides (Austrias +2,2 pp, Rootsis +1,8 pp ja Saksamaal +1,2 pp). Paljudel juhtudel ei vähenenud suhtelise vaesuse süvik hoolimata sotsiaal-majandusliku olukorra üldisest paranemisest enne pandeemiat.

tegevusega seotud tegurid (vaba aeg, internet, kokkusaamine sõprade/perega, taskuraha). Alates 2014. aastast kogutakse andmeid seitsme uue teguri kohta, üks neist leibkonna tasandil ja kuus üksikisiku tasandil, st leibkonna iga 16aastase või vanema liikme kohta.

¹⁸⁴ 2018. aasta andmete põhjal kuuluvad sellesse rühma ka Itaalia ja Slovakkia.

Joonis 66. Peaaegu tööta leibkondade suhtelise vaesuse süvik

Suhtelise vaesuse süvik peaaegu tööta leibkondades, 2017–2019

Allikas: oma arvutused Eurostati sissetulekuid ja elamistingimusi käsitleva statistika mikroandmete alusel.

Madala tööhõivega leibkondade vaesus on sügavam kui teistes rühmades. EL 27-s püsis (peaaegu) töötutes leibkondades¹⁸⁵ elava tööealise elanikkonna (vanuserühm 18–64) vaesuse süvik 2019. aastal stabiilselt 36,2 % juures (2018. aastal 36,5 %). Slovakkias, Leedus, Lätis, Itaalias ja Rumeenias on vaesuse süvik hoolimata mõningatest edusammudest endiselt kõige suurem (vt joonis 66). Madalmaades ja Soomes on näitaja alla 20 %. Suurimat kasvu on täheldatud Luksemburgis (+9,4 pp). Kõrged määrad osutavad hüvitiste vähesele piisavusele ja katvusele, kuna need ei toimi selle süviku täitmisel hästi.

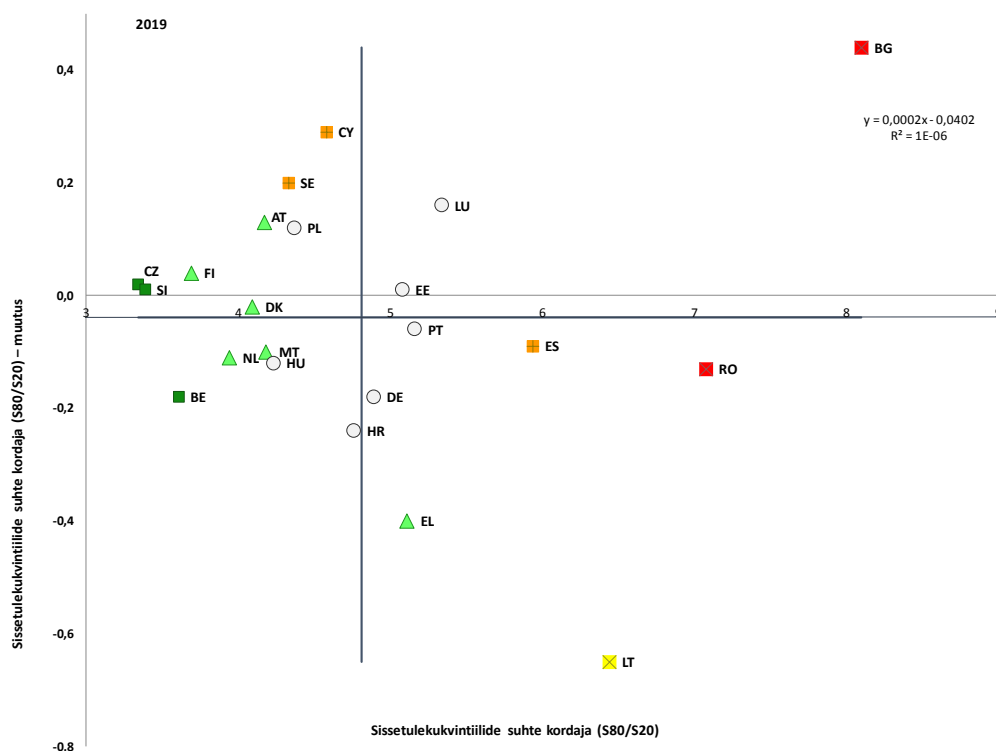
Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse risk ähvardab puudega inimesi oluliselt suurema tõenäosusega kui puudeta inimesi. 2019. aastal oli EL 27-s vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse risk 28,5 %-l puudega inimestest võrreldes 18,6 %ga puueteta inimestest, mis tähendab, et erinevus on 9,9 protsendipunkti. Väga oluline selgitav tegur on puude raskusaste – vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga oli 34,7 % 16aastastest või vanematest sügava puudega isikutest, keskmise puudega isikutest aga 26 %¹⁸⁶.

¹⁸⁵ See näitaja arvutatakse allpool suhtelise vaesuse piiri elavate ja väga madala tööhõivega leibkondades elavate inimeste mediaan-ekvivalentnetosissetuleku ning suhtelise vaesuse piiri vahelise erinevusena, mida väljendatakse protsendina suhtelise vaesuse piirist. Nimetatud künniseks määratakse 60 % kõigi inimeste mediaan-ekvivalentnetosissetulekust riigis, mitte kogu ELis.

¹⁸⁶ Sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (2019), vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga isikud tegutsemisvõime piiratud taseme, soo ja vanuse järgi [hlth_dpe010].

Joonis 67. Sissetulekute ebavõrdsus üldiselt vähenes veidi, kuigi mõnes liikmesriigis see suurenes mõõdukalt

Sissetulekukvintiliide suhte kordaja ja selle aastane muutus (sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

Allikas: Eurostat, sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev statistika. Ajavahemik: 2019. aasta tasemed ja muutused võrreldes 2018. aastaga. Märkus: telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas. Aegrea katkestused Belgia puhul. Iirimaa, Prantsusmaa, Itaalia, Läti ja Slovakkia andmed ei olnud 28. oktoobri 2020. aasta seisuga kättesaadavad.

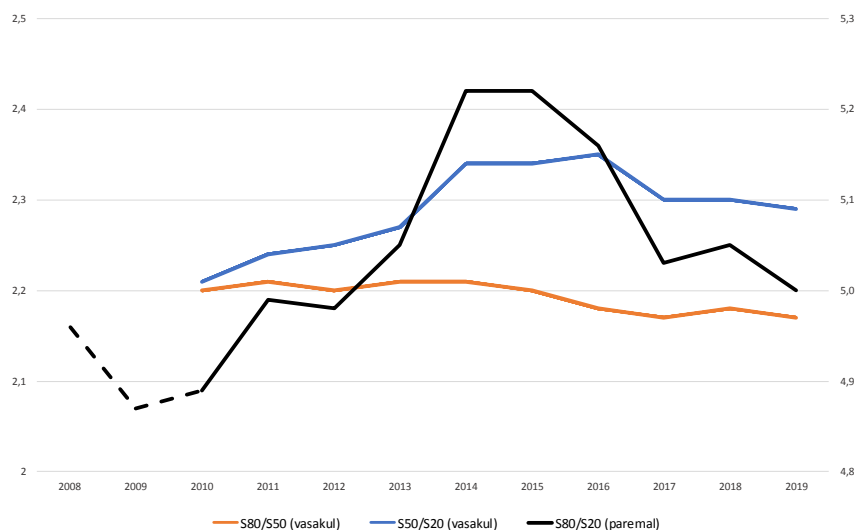
Ehkki keskmiselt üldine sissetulekute ebavõrdsus veelgi vähenes, osutab selle dünaamika lähenemise nõrgenemisele liikmesriikides enne COVID-19 kriisi. 2019. aastal oli EL 27-s tulujaotuse 20 % rikkaima elanikkonna sissetulek viis korda suurem kui tulujaotuse 20 % vaeseima elanikkonna sissetulek, mis on veidi väiksem kui eelmise aasta suhtarv (5,05). See sissetulekute ebavõrdsuse näitaja püsis suurena, tugevalt üle 7, eriti Bulgaarias ja Rumeenias (mõlemas riigis on sotsiaalvaldkonna tulemustabeli metoodika kohaselt „kriitiline olukord“) (vt joonis 67). Edusammud olid piiratud, eriti riikides, kus sissetulekute ebavõrdsus oli kõige suurem. Sellest hoolimata vähenes ebavõrdsus Leedus („kehv, kuid paranemas“) ja Kreekas (hiljutise paranemise tõttu „keskmisest parem“) märkimisväärselt. Veel võib vähenemist täheldada Saksamaal ja Belgias. Üldiselt on riikidevaheline lähenemine piiratud, välja arvatud Bulgaaria, mille näitaja on erandlik ja kus sissetulekukvintiliide suhte kordaja on märkimisväärselt suurenenud (+0,44). Teadusuuringute Ühiskeskuse esialgsete hinnangute¹⁸⁷ kohaselt suudetaks poliitiliste meetmetega COVID-19 pandeemia mõju ebavõrdsuse suurendamisele 2020. aastal üldjoontes neutraliseerida. Kuigi COVID-19 kriis ainuüksi põhjustab juba ebavõrdsuse olulist suurenemist (+3,3% Gini koefitsiendi põhjal), vähendavad poliitikameetmed ebavõrdsust 1 %. Võrdluseks: 2008/2009. aasta kriis tõi kaasa sissetulekute ebavõrdsuse väikese vähenemise.

¹⁸⁷ Vt [Almeida jt. \(2020\), nagu](#) on märgitud eespool.

Sissetulekute ebavõrdsuse üldine suurenemine viimase kümne aasta jooksul oli tingitud ebavõrdsuse suurenemisest tulujaotuse alumises osas. Ebavõrdsuse jagunemise üle kogu tulujaotuse võib täpsemalt komponentideks jagada selle ülemises ja alumises osas. Sissetulekukvintiliide suhte kordaja S50/S20 mõõdab sissetuleku osakaalu suhet tulujaotuse mediaanosas ja vaeseima 20 % osas. See näitaja oli 2019. aastal 2,29 ja püsis võrreldes 2018. aastaga (2,3) stabiilne. Taastumine võimaldas edasist langust alates 2016. aasta haripunktist (2,36), kuid ei suutnud täielikult kompenseerida alates 2010. aastast täheldatud üldist kasvu (2,21-st ülespoole) (vt joonis 68), mis seletab sissetulekute ebavõrdsuse üldist kasvu kümnendi jooksul. Samamoodi mõõdab suhtarv S80/S50 ebavõrdsust tulujaotuse ülemises osas. See näitaja püsis üldjoontes stabiilne ja kümne aasta jooksul isegi vähenes veidi (2,2-lt 2,17ni).

Joonis 68. Viimase kümnendi jooksul suurenes ebavõrdsus tulujaotuse alumises osas

Sissetulekute ebavõrdsuse suundumuste jagunemine viimase kümne aasta jooksul.

Allikas: oma arvutused Eurostati sissetulekuid ja elamistingimusi käsitleva statistika andmete alusel.

40 % vaeseima elanikkonna sissetulek kasvas jätkuvalt keskmisest veidi kiiremini. Leibkondade sissetulekute osakaal tulujaotuse alumise 40 % vahemikus näitas suurenemist kuni 2019. aastani kooskõlas sissetulekute ebavõrdsuse muu mõõduka paranemisega. ELi keskmine jõudis 2019. aastal 21,33 %ni võrreldes 21,19 %ga 2018. aastal (minimaalselt tasemelt 20,9 % 2014. ja 2015. aastal). Leibkonnad, kes on tulujaotuse alumises 40 % osas, suurendasid oma tuluosa peamiselt Saksamaal, Kreekas, Leedus ja Ungaris, samas kui nende tuluosa vähenes Bulgaarias, Luksemburgis, Poolas ja Rootsis.

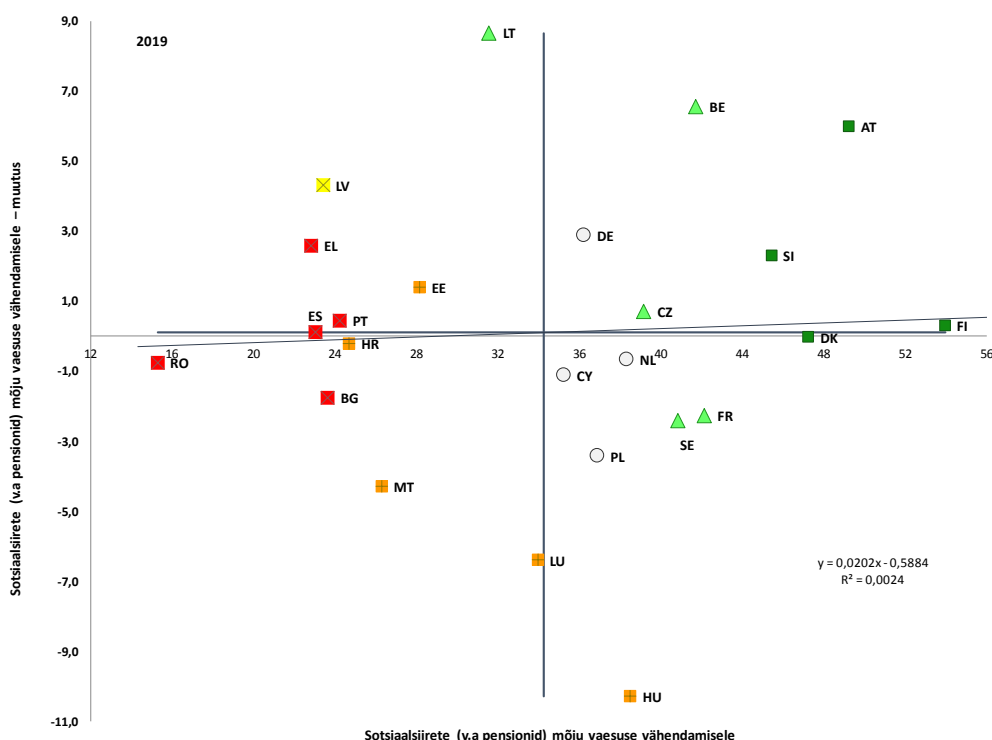
Aastaks 2017 (viimaste kättesaadavate andmete aasta) suurenesid sotsiaalkaitsekulutused ELis peaaegu kõigis liikmesriikides jätkuvalt ning liikusid vanaduspensionide ja tervishoiuvajaduste poole¹⁸⁸. Sotsiaalkulude suurenemine aastatel 2012–2017 tulenes peamiselt vanadusega seotud kulutuste edasisest suurenemisest (mille

¹⁸⁸ Vt lk 33, Euroopa Komisjon (2020). „Employment and Social Developments in Europe“ (Euroopa tööhõive ja sotsiaalarengu aruanne). 2020. aasta ülevaade. Luksemburg, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus. Kättesaadav aadressil <https://europa.eu/MM76mf>.

põhjuseks olid osaliselt demograafilised tegurid), välja arvatud Kreekas, ja tervishoiuteenustele tehtud kulutuste edasisest suurenemisest. Seevastu stabiliseerusid kulutused töötusele pärast 2010. aastat ja need on majanduskeskkonna paranedes alates 2014. aastast vähenenud. Kulutused perekondadele, eluasemele ja sotsiaalse tõrjutuse vastu võitlemisele on alates 2013. aastast veidi suurenenud. Haigus- ja invaliidsuskulud aitasid märkimisväärselt kaasa kulude üldisele kasvule enamikus liikmesriikides, välja arvatud Kreekas ja Poolas, kus need vähenesid.

Joonis 69. Sotsiaaltoetuste vaesust vähendav mõju nõrgeneb mõnes liikmesriigis

Sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele ja selle aastane muutus (sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja).

Allikas: Eurostat, sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev statistika. Ajavahemik: 2019. aasta tasemed ja muutused võrreldes 2018. aastaga. Märkus: telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas. Aegrea katkestused Belgia puhul. Iirimaa, Itaalia ja Slovakkia andmed ei olnud 28. oktoobri 2020. aasta seisuga kättesaadavad.

Kuigi sotsiaalsete siirete (v.a pensionid) mõju vaesusele on stabiilne, on liikmesriikide vahel endiselt olulised erinevused tasemes ja dünaamikas. Üldiselt püsis see näitaja EL 27-s 2019. aastal eelmise aastaga võrreldes stabiilne (32,65 % vs. 32,8 % 2018. aastal). Samas on tulemused ja dünaamika väga erinevad (vt joonis 69). Parimate tulemustega riigid (üle 45 %) on Soome, Austria, Taani ja Sloveenia, halvimate tulemustega aga endiselt Rumeenia, Kreeka, Hispaania, Bulgaaria ja Portugal, kus näitajad on alla 24 % või selle lähedal. Leedu ja Läti on vastavalt allpool ELi keskmist taset ja selle lähedal ning teevad olulisi edusamme (+8,7 ja +4,3 pp), samas kui Luksemburgis, Maltal ja eelkõige Ungaris toimus oluline kukkumine (vastavalt 6,4, 4,3 ja 10,3 pp). Graafik ei näita tasemete ja muutuste selget seost.

COVID-19 kriis on võimas meeldetuletus sotsiaalkaitse olulisuse kohta. Sotsiaalkindlustusmehhanismid võivad aidata pandeemia kõverat „lamedamaks“ muuta, võimaldades töötajatel vajaduse korral koju jääda. Need võivad leevendada ka majandusliku aktiivsuse vähenemise majanduslikku ja sotsiaalset mõju, toetades töötajaid rohe- ja digipöörde käigus. Need mehhanismid ei ole aga alati kättesaadavad ebatüüpilises töösuhtes olevatele töötajatele ja füüsilisest isikust ettevõtjatele. Samuti ei pruugi need olla pandeemia ajal piisavad või asjakohased.

Hoolimata meetmetest, mida valitsused on võtnud töökohtade kaitsmiseks (nt lühendatud tööaja kavad) kuni 2020. aasta suveni, on märke töötushüvitise saajate arvu märkimisväärsest suurenemisest (vt ka punkt 3.3). Nende riikide hulgas, mille kohta on kättesaadavad värsked andmed, on töötushüvitise saajate suhteline kasv alates 2020. aasta veebruarist olnud eriti tugev (üle 50 %) Austrias, Eestis, Hispaanias, Ungaris, Maltal ja Slovakkias¹⁸⁹. Seevastu sotsiaaltoetuste ja puudetoetuste saajate arvu muutuvate suundumuste kohta ei olnud selles etapis kuigi palju teatada, sest olemasolevate näitajate põhjal ei olnud üldiselt vahetuid selgeid märke abisaajate arvu suurenemisest.

Sotsiaalkaitsele juurdepääsu seire raamistik näitab, et FIEde ja ebatüüpilises töösuhtes olevate töötajate kaitses on endiselt olulisi lünki. Neljas liikmesriigis puudub mõnel FIEde rühmal juurdepääs haigushüvitistele, üheteistkümnes puudub juurdepääs töötuskindlustusele ning üheksas tööõnnetus- ja kutsehaiguskindlustusele. Seirearuanne näitab, et juurdepääs sotsiaalkaitsele võib olla piiratum ka teatavate ebatüüpilises töösuhtes olevate töötajate jaoks. Need lüngad võivad puudutada juhutööd, nõudetööd, lühiajalisi tähtajalisi töölepinguid, hooajatööd, õpipoisiõpet või praktikat. Riigipõhised näited ebatüüpilistest töövormidest on minitöökohad Saksamaal, tsiviilõiguslikud lepingud Poolas, kokkulepped töö tegemiseks Tšehhis, ebakorrapärase sissetulekuga töölepingud Slovakkias, koduabilised Hispaanias, lihtsustatud lepingud Ungaris. Sellistel lepingutel võib olla tööturul märkimisväärne osakaal.

Isegi kui töösuhe on ametlikult sotsiaalkaitsega kaetud, võib mõnel ebatüüpilises töösuhtes oleval töötajal ja FIEl olla tegelikult piiratud juurdepääs sotsiaalkaitsele. Piiratud juurdepääs tähendab, et töötajad ei saa omandada ja vajaduse korral kasutada piisavaid õigusi. Töketete hulka kuuluvad minimaalsed kvalifikatsiooniperioodid, ooteajad ja sotsiaalkaitse õiguste ülekantavuse puudumine. Mitte alati ei säili sotsiaalkaitse õigused, need ei kogune ja/või neid ei kanta üle, kui inimeste staatus tööturul muutub. Töömaailma muutudes saab see paindlikkus üha tähtsamaks ja ülekantavuse puudumine võib pärssida tööturu dünaamilisust ning oskuste ja vajaduste kokkusobitamist. Reguleerimise puudumine, suured kulud ja erinevaid süsteeme reguleerivad erinevad eeskirjad võivad mitmes liikmesriigis takistada üleminekut sektorite või tööhõivevormide vahel. Paljudes riikides takistab sotsiaalkindlustusõiguste kohta läbipaistva teabe puudumine inimesi tegemast teadlikke otsuseid.

Ajutised meetmed ei asenda vajadust laiendada sotsiaalkaitset nendele, kes ei ole sellega püsivamalt kaetud. Enamikku COVID-19 kriisi alguses võetud meetmeid esitleti ajutiste meetmetena. Taastumisetapis on vaja püsivaid jõupingutusi, et hoida ülal ja tugevdada sotsiaalkaitset kõigile, sealhulgas FIEdele. Tuginedes kriisireageerimisele, tuleks füüsilisest isikust ettevõtjate ja ebatüüpilises töösuhtes olevate töötajate kaitset struktuuripõhiselt veelgi parandada kooskõlas soovitusel sotsiaalkaitsele juurdepääsu kohta.

¹⁸⁹ Vt 2020 SPC Annual Review of the Social Protection Performance Monitor (SPPM) and developments in social protection policies (sotsiaalkaitsekomitee sotsiaalkaitse olukorra jälgimise vahendi ja sotsiaalkaitse poliitika arengu 2020. aasta ülevaade). Kättesaadav aadressil <https://europa.eu/FN69gB>.

Miinumississetuleku tagamise kavade piisavus on peaaegu kõigis liikmesriikides vähenenud, kui võrrelda seda vaesuspiiri ja madalapalgaliste sissetulekutega. Miinumississetulekute piisavust saab jälgida,¹⁹⁰ võrreldes nii abisaajate sissetulekut riigis kehtestatud vaesuspiiriga kui ka madalapalgalise töötaja sissetulekuga¹⁹¹. Need viited annavad ülevaate rahalist vaesust leevendavast mõjust, samuti kavade vastavalt aktiveerimise mõõtmest ja võimalikust heidutavast mõjust. Viimasel sissetulekuaastal (2018), mille kohta on andmed kättesaadavad, vähenes miinumississetuleku tagamise kavade piisavus EL 27-s tervikuna, mis kajastab seda, et miinumississetuleku saajate sissetulek on COVID-19 kriisile eelnenud majanduskasvuga kaasnenud üldisest sissetulekute arengust maha jäänud. Ehkki selline piisavuse vähenemine on üldine, on langus mõnes riigis märkimisväärses, kui võrrelda seda madalapalgalise töötaja sissetulekuga (Eestis –18,2 pp, Tšehhis –7 pp, Luksemburgis –5,8 pp). Ainult kahes riigis on miinumississetuleku piisavus vaesuspiiri lähedal (Iirimaa ja Madalmaades), samas kui Rumeenias, Bulgaarias, Ungaris, Itaalias,¹⁹² Tšehhis ja Slovakkias jäi see vaesuspiirist kolmandiku võrra allapoole.

¹⁹⁰ Miinumississetuleku võrdlusanalüüsi raamistikus kokku lepitud metoodika kohaselt, vt 2019. ja 2020. aasta ühine tööhõivearuanne.

¹⁹¹ Madalapalgaline töötaja on võrdlusanalüüsi raamistikus määratletud kui töötaja, kes teenib 50 % riigi keskmisest brutopalgast.

¹⁹² Vaatlusalune kava on seotud miinumississetulekuga, mis kehtis enne praeguse, 2019. aastal vastu võetud kodanikupalga kava (Reddito di cittadinanza) vastuvõtmist.

Joonis 70. Miinimumsissetulekutoetuste piisavus on liikmesriigiti erinev.

Miinimumsissetuleku saajate netosissetulek protsendina vaesusriski piirist (jaotatud kolme aasta peale) ja madalapalgalise töötaja sissetulekust (2018. sissetulekuaasta)

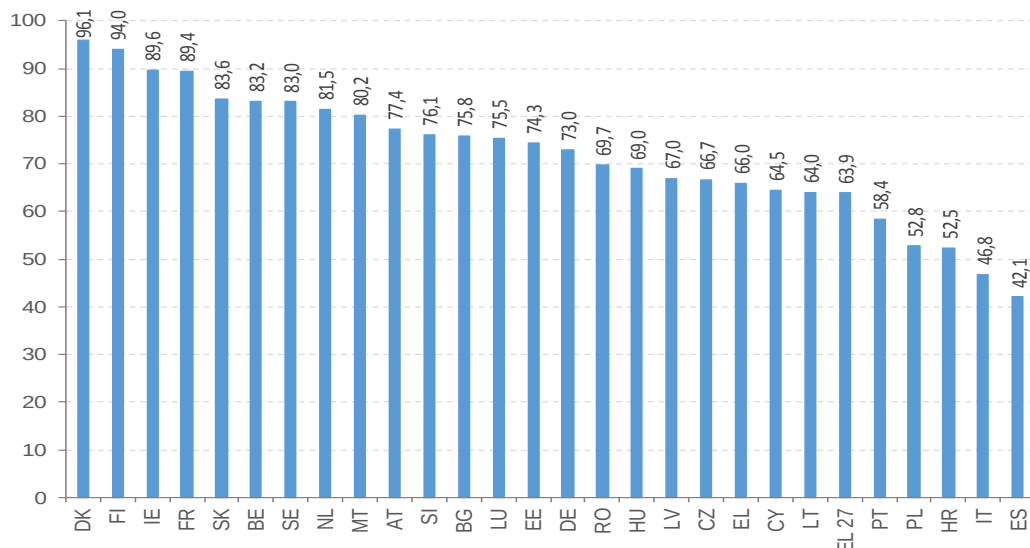
Allikas: Eurostat, OECD.

Märkused: graafik põhineb vallalistel lasteta isikutel. Miinimumsissetuleku saaja netosissetulek võib sisaldada ka muud liiki hüvitisi (nt eluasemetoetused) kui miinimumsissetulek. Madalapalgaliseks loetakse täisajaga töötajat, kes teenib 50 % keskmisest palgast. Kuna mõne liikmesriigi (Iirimaa, Itaalia ja Slovakkia) sissetulekuid ja elamistingimusi käsitleva 2019. aasta statistika suhtelise vaesuse künnise andmed ei ole veel kättesaadavad, jaotati nende puhul diagrammil võrdluseks kasutatud suhtelise vaesuse künnis kahe viimase aasta peale, mille kohta andmed on kättesaadavad, selle asemel et jaotada need kolme viimase aasta peale, nagu on tehtud teiste liikmesriikide puhul.

Enne pandeemia puhkemist oli vaesemate inimeste kaetus sotsiaaltoetustega üldiselt stabiilne. Toetusesaajate määraga mõõdetakse mis tahes toetusi (v.a vanadushüvitised) saavate tööealiste (18–59aastaste) isikute osakaalu vaesusriskiga inimeste hulgas. See näitaja ulatub alates 42,1 %st Hispaanias kuni 96,1 %ni Taanis, kusjuures EL 27 keskmine on 63,9 % ehk eelmise aastaga võrreldes veidi väiksem (–2 pp).

Joonis 71. Mitmes liikmesriigis ei saa suur osa vaesuse ohus olevast elanikkonnast mingeid hüvitisi

Toetusesaajate määr (sotsiaaltoetusi (v.a vanadushüvitised) saavate 18–59aastaste isikute osakaal) vaesusriskiga inimeste hulgas, 2018.

Allikas: oma arvutused ESTATi sissetulekuid ja elamistingimusi käsitleva statistika andmete alusel.

Võimetus kodu piisavalt soojana hoida on vähenenud ja erineb riigiti väga palju. Keskmiselt on see energiaostuvõimetus mõõde kahanenud 11,2 % haripunktist 2012. aastal 7,3 %ni 2019. aastal. Maltal, Bulgaarias, Lätis, Leedus, Ungaris, Küprosel, Kreekas, Poolas, Portugalis, Itaalias ja Rumeenias on järsult (5 pp või rohkem) vähenenud see osa elanikkonnast, kes ei suuda oma küttevajadusi rahuldada, kuid see osakaal kasvas 2,3 pp võrra Slovakkias ja 1,8 pp võrra Luksemburgis. EL 27-s mõjutas see 18,8 % vaesuse ohus olevatest inimestest (võrreldes 5 %ga inimestel, kes elavad leibkondades, mille keskmine sissetulek moodustab 60 % või rohkem mediaan-ekvivalentsissetulekust). Keskmise elanikkonnaga võrreldes oli risk suurem 65aastaste või vanemate üksi elavate inimeste (10,2 %) ja üksikvanemate (10,5 %) jaoks. Komisjoni hiljuti vastu võetud soovituses energiaostuvõimetus kohta ¹⁹³ antakse juhiseid ja aidatakse paremini mõista energiaostuvõimutust ELis koos liikmesriikide riiklike energia- ja kliimakavadega ning komisjoni hinnangutega neile.

Pensionide piisavus 2019. aastal veidi halvenes. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste määr 65aastaste ja vanemate seas EL 27-s veidi tõusis – 18,7 %-lt 2018. aastal 18,9 %ni 2019. aastal, ehkki 2008. aastaga võrreldes (23,3 %) on see siiski hea näitaja. Soolised erinevused püsivad (eakamate meeste seas 16,1 %, eakamate naiste seas 21 %). Määr on liikmesriigiti väga erinev, ulatudes 9,6 %st Luksemburgis 47,1 %ni Bulgaarias. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste määra tõus tuleneb peamiselt suhtelisest vaesusest; vaesuspiiri on tõstetud kõigis 27 riigis, välja arvatud Rootsi. Seevastu on suure materiaalse puuduse määr jätkuvalt langenud: pärast langust 7,5 %-lt 2008. aastal 4,7 %ni 2018. aastal langes see 2019. aastal veel 4,4 %ni. Pisut vähenes ka

¹⁹³ C(2020) 9600 final.

asenduse kogumäär:¹⁹⁴ 58 %-lt 2018. aastal 57 %ni 2019. aastal, mis näitab pensionihüvitiste suhtelist halvenemist seoses vanaduspõlve töösissetulekuga; siiski on see kõrgem kui 2008. aastal (52 %). Sooline erinevus (naistel, kelle asendusmäär oli keskmiselt madalam) vähenes 5 protsendipunktilt 4 protsendipunktini ning see on naiste tööhõive suhtelisest kasvust hoolimata püsinud alates 2008. aastast olulise muutuseta.

Soolise pensionilõhe kahanemine jätkub aeglaselt. Sooline pensionilõhe¹⁹⁵ on alates 2010. aastast vähenenud umbes 1 pp võrra aastas ja oli 2018. aastal 29,1% (vanuserühm 65–74). Värskeimad andmed 2019. aastast näitavad, et sooline pensionilõhe oli kõige suurem Luksemburgis, Maltal, Madalmaades (üle 40 %), Austrias, Küprosel (veidi üle 35 %), samas kui kõige väiksemad (alla 10 %) erinevused registreeriti Eestis (0,2 %), Taanis (6,7 %) ja Sloveenias (9,4 %).

COVID-19 pandeemia tõi eakate inimeste hooldusvajadused veelgi rohkem esile. Alates COVID-19 puhangu algusest on viiendik 50aastastest ja vanematest hooldust vajavatest inimestest leidnud, et vajaliku abi saamine on muutunud keerulisemaks;¹⁹⁶ see oli nii kas seetõttu, et hooldajad ei pääsenud nende juurde, või seetõttu, et nad ei saanud seda enam endale lubada.

Üldiselt paranes Euroopa leibkondade eluaseme taskukohasus 2019. aastal jätkuvalt, ehkki liikmesriikides olid olulised erinevused. 2019. aastal elas 9,3 % EL 27 elanikkonnast leibkondades, kes kulutasid 40 % või rohkem oma ekvivalentnetosissetulekust eluasemele (liiga suurte eluasemekulude näitaja). Kõige kõrgem oli see määr Kreekas (36,2 %), järgnesid Bulgaaria ja Taani (üle 15 %) ning kõige madalam Soomes, Maltal ja Küprosel (vähem kui 4 % elanikkonnast). Vaesuse ohus olevate elanike seas oli liiga suurte eluasemekulude määr märkimisväärselt kõrgem (2019. aastal 35 %), kusjuures liikmesriikide vahel oli suuri erinevusi. Kreekas olid eluasemekulud liiga suured 88 % jaoks vaesuse ohus olevatest elanikest, 74 % jaoks Taanis ning 48 % jaoks Bulgaarias ja Saksamaal. Samal ajal kulutas Leedus, Lätis, Soomes, Eestis, Küprosel ja Maltal vähem kui 20 % vaesuse ohus olevatest elanikest 40 % või rohkem kasutada olevast tulust eluasemekulude katmiseks. Üldiselt mõjutab eluaseme taskukohasus rohkem üürnikke kas erasektori üüriturul või alandatud hinnaga turul kui hüpoteegiga omanikke. Liiga suurte eluasemekulude määr oli linnades kõrgem (11,9 %) kui maapiirkondades (6,8 %).

Eluaseme kvaliteet on viimase kümne aasta jooksul paranenud, kuid siiski elas 4 % EL 27 elanikest ülerahvastatud või oluliste kvaliteediprobleemidega eluruumides. Selliste probleemide hulgas olid vanni või tualeti puudumine, lekkiv katuslagi eluruumis või liiga pimedaks peetud eluruum. Ülerahvastatud või halva kvaliteediga eluruumid puudutavad ebaproportsionaalsel määral vaesuse ohus olevaid inimesi ja üürnikke, sealhulgas subsideeritud üüriturul eluasest üürivaid inimesi. 2019. aastal oli rohkem raskusi inimväärsel eluasemele juurdepääsul ka väljaspool ELi sündinud inimestel, kelle puhul oli kõrgem ülerahvastatuse määr (27,6 % võrreldes 14,2 %ga kohalike elanike puhul) ja kõrgem liiga suurte eluasemekulude määr (19,1 % võrreldes 8,8 % kohalike elanike puhul).

¹⁹⁴ Asenduse kogumäär on 65–74aastaste elanike individuaalsest pensionist saadava keskmise brutosissetuleku suhe 50–59aastaste elanike individuaalsesse brutotöötasusse, millest on välja jäetud muud sotsiaaltoetused.

¹⁹⁵ Sooline pensionilõhe on määratletud kui kõigi uuringus osalenud naiste keskmise individuaalse vanaduspensioni protsentuaalne erinevus võrreldes võrreldava meesterühma keskmise individuaalse vanaduspensioniga.

¹⁹⁶ SHARE uuringulaine 8, esialgsed tulemused.

Kodutus on Euroopa Liidus kasvanud ning viimasel kümnendil on arvud pidevalt suurenenud enamikus liikmesriikides. Uuringute kohaselt magab ELis igal öösel tänaval või erakorralise või ajutise majutuse asutuses vähemalt 700 000 inimest – see on 70 % rohkem kui kümme aastat tagasi¹⁹⁷. Lisaks on kodutuse oht laienemas ühiskonna eri rühmadele. Näiteks Iirimaa oli eelmisel aastal iga kolmas ajutise majutuse asutuses viibinud kodutu laps. Rootsis kasvas aastatel 1993–2017 naiste osakaal kodutute hulgas 17 %-lt 38 %ni. Madalmaades on kodutute noorte arv ajavahemikul 2009–2018 enam kui kolmekordistunud – 4000-lt 12 600ni. Kodutud on ülesindatud ka pagulaste ja varjupaigataotlejate hulgas. Saksamaal on 27,2 % kodututest pagulastest lastega pered võrreldes 13 %ga ülejäänud kodutute puhul. Barcelona linnas on 52,3 % kodututest kolmandate riikide kodanikud. Kreekas on 3 774 saatjata alaealisest 51 % kodutud. Kodutud inimesed seisavad silmitsi ka tervisealase ebavõrdsusega: krooniliste vaimse ja füüsilise tervise probleemide kõrge määr, uimastite kuritarvitamise probleemid ja lühenenud oodatav eluiga.

COVID-19 kriisi tõttu on liikmesriikide tervishoiusüsteemid sattunud enneolematu surve alla. Lisaks liikmesriikide kriisidele reageerimise suutlikkuse proovilepanekule on see süvendanud tervishoiusüsteemide tõhususe, kättesaadavuse ja vastupidavusega seotud olemasolevaid struktuurilisi probleeme. Need on seotud näiteks tervishoiuinvesteeringute (sealhulgas kriisiks valmisolek ja kriisile reageerimine) ebapiisava rahastamisega, ravi piiratud koordineerimisega ja integreerimisega, nõrga esmatasandi arstiabi, püsivate takistustega tervishoiuteenustele juurdepääsul ning rahuldamata vajadustega arstiabi järele. Sellised raskused mõjutasid tugevalt kõige haavatavamaid inimesi, eelkõige suure omaosaluse tõttu.

Selliste elanike osakaal, kes on teatanud rahuldamata vajadustest arstiabi järele, on liikmesriigiti endiselt väga erinev nii tasemete kui ka muutuste poolest. Vastupidiselt eelmisele aastale võib 2019. aastal arstiabi rahuldamata vajaduste taseme ja muutuste vahel täheldada negatiivset korrelatsiooni, mis tähendab, et riikides, kus rahuldamata jäetuna kogetud vajadusi on kõige rohkem, on viimasel perioodil toimunud suhteliselt tugevam langus (vt joonis 72). Mõnes liikmesriigis takistab tervishoiuteenustele juurdepääsu ikka veel oluliselt maksumus ja ooteaeg. 2019. aastal püsis keskmiselt stabiilsena 1,8 % juures nende ELi elanike osakaal, kellel oli enda hinnangul rahuldamata vajadus arstiabi järele kas liiga suure maksumuse, liiga pikkade ooteaegade või suure vahemaa tõttu (sama määr nagu 2018. aastal). See osakaal ületas Eestis ja Kreekas endiselt 5 %, Rumeenia ja Soome olid selle künnise lähedal. 2019. aastal registreeriti kõige nähtavam tõus Taanis. 2019. aastal oli rahuldamata vajadus tervisekontrolli järele kõige suurem puudega inimeste puhul, nende endi hinnangul 4,2 %, võrreldes 1 %ga puudeta inimeste puhul. Eriti ebasoodsas olukorras on raske puudega inimesed (5,6 %)¹⁹⁸.

Mõnes riigis on arstiabi problemaatilise kättesaadavuse selgitamisel oluline osa sissetuleku tasemel või hõiveseisundil. Ehkki enamikus riikides ei esine hõiveseisundi alusel märkimisväärsed erinevusi (vt joonis 73), on mõnes neist töötutel (Eesti ja Kreeka) ning pensionäridel (Eesti, Kreeka ja Rumeenia) olulisi raskusi tervishoiuteenustele juurdepääsul, nii et rahuldamata vajadus tervisekontrolli järele on üle 10 %. Enamikus ELi riikides on väiksema sissetulekuga kvintiili kuuluvate inimeste rahuldamata vajadus tervishoiu järele suurem (vt joonis põhisõnumites). Väikese sissetulekuga leibkondade koormus on eriti suur

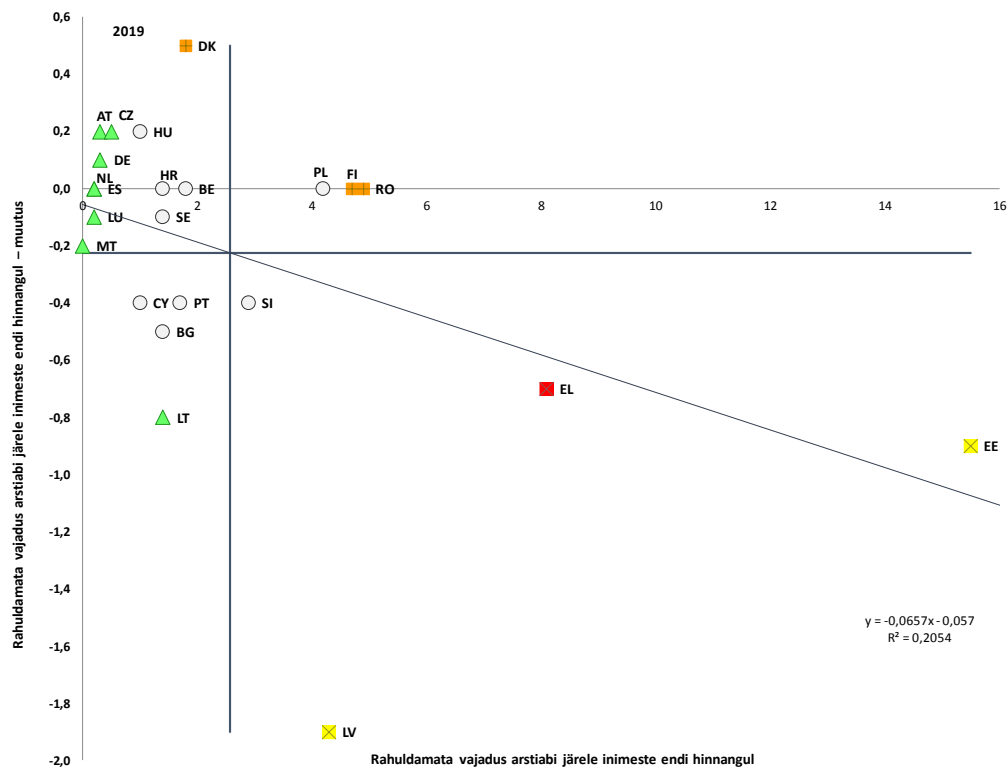
¹⁹⁷ FEANTSA (2020), Fifth overview of Housing Exclusion in Europe (viies ülevaade eluasemeturult tõrjutuse kohta Euroopas).

¹⁹⁸ Sissetulekuid ja elamistingimusi käsitleva ELi statistika 2019. aasta tabel [HLTH_DH030].

Kreekas (+10 pp võrreldes koguelanikkonnaga) ja Lätis (üle 4,5 pp võrreldes koguelanikkonnaga).

Joonis 72. Enne COVID-19 kriisi registreeriti liikmesriikides suuri erinevusi, mis puudutab rahuldamata vajadust arstiabi järele inimeste endi hinnangul

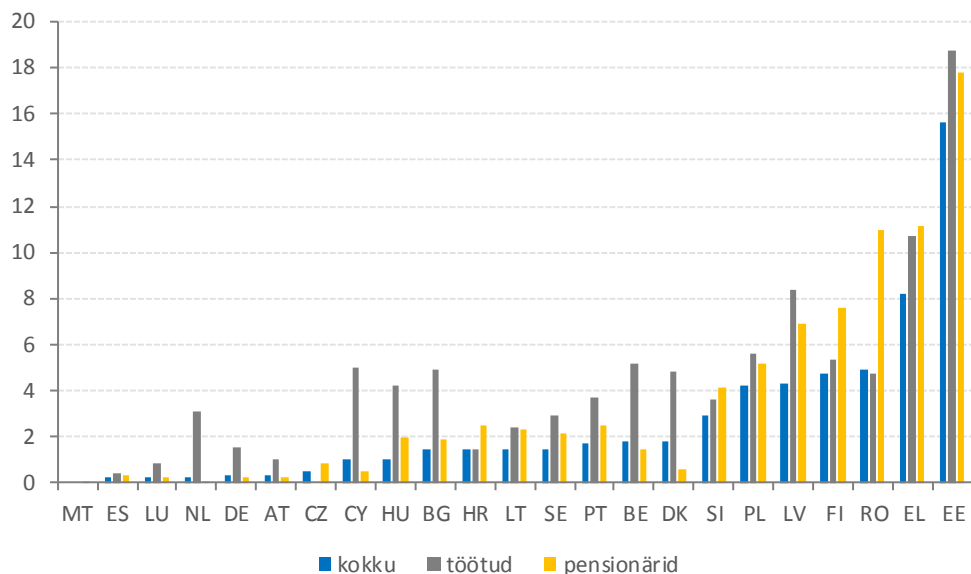
Rahuldamata vajadus arstiabi järele inimeste endi hinnangul (sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

Allikas: Eurostat, sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev statistika. Ajavahemik: 2019. aasta tasemed ja muutused võrreldes 2018. aastaga. Märkus: telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas. Iirimaa, Prantsusmaa, Itaalia ja Slovakkia andmed ei olnud 28. oktoobri 2020. aasta seisuga kättesaadavad.

Joonis 73: Mõnes riigis teatavad suuremast rahuldamata arstiabi vajadusest töötud või pensionärid

Rahuldamata vajadus arstliku läbivaatuse järele inimeste endi hinnangul vastavalt hõiveseisundile (2019)

Allikas: Eurostat [hlth_silc_13]. Prantsusmaa, Iirimaa, Itaalia ja Slovakkia andmed ei olnud kättesaadavad.

Vanuselise koosseisu järgi kohandamisel olid rahuldamata meditsiinilised vajadused tõenäolisemad väljaspool ELi sündinud elanike hulgas (võrreldes elukohariigis sündinutega). See ilmnis eriti Eestis ja Kreekas ning vähemal määral Rootsis, Itaalias, Taanis ja Lätis¹⁹⁹. Selline suundumus võib olla seotud eri teguritega, näiteks juurdepääsu puudumine elanikustaatus või piiratud tervisekindlustuse tõttu (mõnes riigis), teadmiste puudumine teenuste kättesaadavuse kohta, rahalised vahendid, rändajate koondumine halvemate tingimustega piirkondadesse, kus tervishoiuteenused on vähem kättesaadavad, ja riiklikud süsteemid, mida ei ole kohandatud rändajate erivajadustega²⁰⁰. Need tegurid koos eluaseme olukorra ja kokkupuutega töökohal selgitavad, miks COVID-19 pandeemia on rändajaid rohkem mõjutanud²⁰¹. ELis elavate rändajate seas võivad eriti ohustatud olla pagulased (ja varjupaigataotlejad).

2018. aastal püsis 65aastaselt oodatavate tervena elatavate aastate keskmine arv stabiilsena. See arv on nüüd meeste puhul 9,8 aastat ja naiste puhul 10,0 aastat. Kui kõige rohkem tervena elatavaid aastaid võib 65aastaselt oodata Rootsis, Maltal, Iirimaa ja Hispaanias (rohkem kui 12 aastat kummagi soo puhul), on eeldatavaid tervena elatavaid eluaastaid eriti vähe Lätis, Slovakkias ja Horvaatias (umbes 5 aastat).

Tervishoiuteenuseid rahastatakse eri kavade kaudu, kuid iga kava suhteline tähtsus on liikmesriigiti erinev. 2018. aastal moodustas omaosalus, st leibkonna sellised kulutused tervishoiule (sh meditsiinitooted), mida ei hüvitata ühegi kava alusel või mida tasutakse

¹⁹⁹ EU-OECD (2019), Settling In, Indicators of Immigrant Integration (Kohanemine, sisse-rändajate integratsiooni näitajad),

²⁰⁰ EC (2020) EWSI analüüs teenuste kättesaadavuse kohta rändajate ja pagulaste pikaajaliseks integreerimiseks Euroopas. Kättesaadav aadressil <https://europa.eu/Xq69WR>.

²⁰¹ Vt OECD, What is the impact of the Covid 19 pandemic on immigrants and their children (Milline on COVID-19 pandeemia mõju sisse-rändajatele ja nende lastele), <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/what-is-the-impact-of-the-covid-19-pandemic-on-immigrants-and-their-children-e7cbb7de/>.

organiseeritud kava alusel kulude jagamise korras, rohkem kui 30 % jooksvatest tervishoiukulutustest Bulgaarias, Kreekas, Küprosel, Lätis ja Leedus (vt joonis 74).

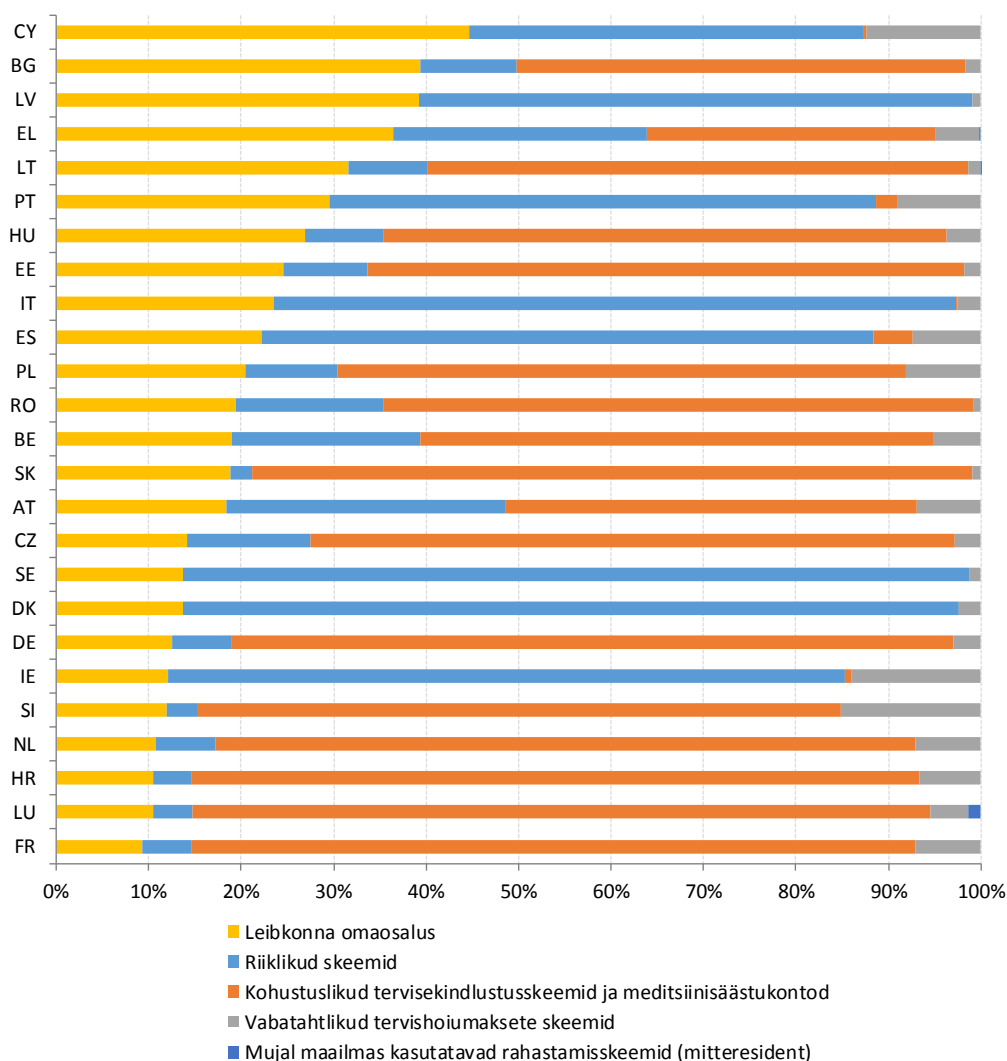
Pandeemia on tugevalt mõjutanud pikaajalise hoolduse süsteeme, kuna nende kasutajad on selle haiguse suhtes väga haavatavad (vanaduse, kaasuvate haiguste või puude tõttu). Viimastel nädalatel on esiplaanile tõusnud paljud COVIDiga seotud probleemid pikaajalises hoolduses, alates andmete piiratud kättesaadavusest, töötajate ja mitteametlike hooldajate keerulisest olukorrast, teenuste katkestamisest, testimisega ja isikukaitsevahenditega seotud jõudlusprobleemidest kuni eakate ja puudega inimeste, eriti vaimse ja raske puudega inimeste inimõiguste rikkumiseni. Mõned neist kujutavad endast uusi kriisiga seotud probleeme (nt testimisvõimekus), teistel juhtudel on COVID-19 pandeemia paljastanud ja süvendanud olemasolevaid struktuurseid probleeme (nt seoses juurdepääsuga hooldusele ja tööjõuga).

ELi elanikkonna vananedes kasvab nõudlus pikaajalise hoolduse järele. Järgmise 60 aasta jooksul (2070. aastaks) üle 80aastaste eurooplaste arv eeldatavasti kahekordistub ja vanadussõltuvusmäär (65aastased ja vanemad inimesed võrreldes 15–64aastastega) tõuseb prognooside kohaselt 29,6 %-lt 2016. aastal 51,2 %ni 2070. aastal²⁰². ELis saab seega olema iga 65aastase ja vanema inimese kohta 3,3 tööealise inimese (2016. aastal) asemel vaid kaks tööealist inimest. Teistest sõltuvaks jäämise oht on suurem kõrgemas eas, millal inimesed jäävad suurema tõenäosusega pöduraks (27,3 % 65aastasest ja vanematest inimestest ning 41,5 % 75aastasest ja vanematest inimestest teatab suurtest raskustest isiklikus hoolduses või majapidamistöodes).

²⁰² Euroopa Komisjon, 2018. aasta aruanne rahvastiku vananemise kohta. Kättesaadav aadressil https://ec.europa.eu/info/publications/economy-finance/2018-ageing-report-economic-and-budgetary-projections-eu-member-states-2016-2070_en.

Joonis 74. Mõnes liikmesriigis moodustavad omaosalusmaksed suure osa tervishoiukuludest

Tervishoiukulutused rahastamisallikate kaupa, 2018

Allikas: Eurostat [hlth_sha11_hf]. Märkused: andmed kogutakse vastavalt komisjoni määrusele (EL) 2015/359, milles käsitletakse tervishoiu kulude ja rahastamise statistikat (2011. aasta tervishoiu arvepidamissüsteemi käsiraamat). Soome ja Malta kohta andmed puuduvad.

Suurel osal erivajadustega isikutest puudub juurdepääs isikliku hoolduse teenustele. Keskmiselt puudus EL 27-s 2014. aastal (uusim kättesaadav andmeaasta) ²⁰³ 52 %-l inimestest, kellel oli suuri raskusi isikliku hoolduse või majapidamistöödega, sellise tegevuse puhul abi, 37 % sai abi piisavalt ja 11 % ei vajanud abi. Paljudel leibkondadel on keeruline professionaalseid koduhooldusteenuseid saada ning peamised tegurid, miks koduhooldust ei kasutata, olid rahalised põhjused (35,7 %), kättesaamatus (9,7 %), abivajaja keeldumine (5 %) ja mitterahuldav kvaliteet (2,1 %). Kõigis EL 27 riikides osutas 6,3 % täiskasvanud elanikkonnast perekonnale või sõpradele mitteametlikku abi.

²⁰³ 2020. aasta tulemusi oodatakse 2021. aastal [hlth_ehis_tae].

Prognooside kohaselt suureneb oluliselt nõudlus pikaajalise hoolduse järele. Pikaajalise hoolduse kulud on võrreldes tervise- ja pensionikuludega kõige kiiremini suurenevad sotsiaalkulud. Prognoositakse, et ELi avaliku sektori kulutused pikaajalisele hooldusele suurenevad 2016.–2070. aastal 1,6 %-lt 2,7 %-ni SKPst, kuigi ELis esineb märgatavaid erinevusi (vaata joonis 72).

Naiste muutuv roll ühiskonnas on seotud demograafiliste muutuste ja pikaajalise hoolduse pakkumisega ELis. Kuigi soolised erinevused püsivad (vt punkt 3.2), osalevad naised tööturul üha enam – vananeva ühiskonna ja tööealise elanikkonna vähenemise kontekstis on see positiivne areng. Arvestades nende suurenenud liikuvust ja tööturul osalemist, on naistel vähem võimalusi oma sotsiaalses keskkonnas kellelegi pikaajalist hooldust pakkuda. Vajadus piisavate ja taskukohaste pikaajaliste hooldusteenuste järele on seega veelgi pakilisem.

3.4.2 Liikmesriikide võetavad meetmed

Liikmesriigid võtsid COVID-19 kriisi sotsiaalsele mõjule reageerimiseks erakorralisi meetmeid, sageli lisaks vaesuse ohus olevate inimeste sotsiaalkaitse parandamiseks käimasolevatele reformidele. Paljud liikmesriigid võtsid meetmeid väga ebakindlas olukorras olevate leibkondade sissetulekute toetamiseks. Meetmed hõlmasid olemasolevate hüvitiste suurendamist või mitterahaliste teenuste pakkumist, abikõlblikkuseeskirjade leevendamist ja halduskoormuse vähendamist või uute ajutiste hüvitiste kehtestamist. Need ajutised meetmed olid mõeldud eelkõige nende inimeste toetamiseks, kellel ei olnud õigust saada töötushüvitisi ja kelle sissetulek oli väga väike. Näiteks kehtestas Itaalia nn erakorralise sissetuleku (*Reddito di emergenza*), et toetada väikese sissetulekuga peresid (potentsiaalselt üks miljon inimest), kes ei ole hõlmatud miinimumsissetuleku tagamise kava ega muude kriisi kontekstis rakendatud meetmetega (näiteks reguleeritud kutsealade palgalisa kavade või hüvitised). Bulgaarias, kus valitsus jätkas sotsiaalabihüvitiste määramist, leevendades korrapärase koolikäimisega seotud nõudeid, maksti alla 14aastaste lastega peredele, kes olid sulgemise ajal palgata puhkusel, peaaegu 200 euro suurune ühekordne summa. Soome toetas majanduslikult kõige haavatavamaid peresid, kellel on õigus minimaalsele sissetulekule, kui pandeemiast tulenevad piiramismetmed tõid lisakulusid. Mis puudutab alalisi meetmeid, siis võttis Hispaania vastu üleriigilise miinimumsissetuleku tagamise kava, millega kehtestatakse kogu territooriumil alammäär koos abikõlblikkuse, kestuse ja summa ühiste eeskirjadega. Eeldatavalt laiendatakse sellega olemasolevate piirkondlike kavade katvust ja vähendatakse piirkondlikke erinevusi. Riiklik kava sobib kokku väikese palgatuluga, kuigi ettevalmistamisel on seda punkti käsitlevad erieeskirjad ning muud aktiveerimismetmed. Teistes liikmesriikides tehti mõned väiksema ulatusega püsivad muudatused. Lätis tõstetakse alates 1. jaanuarist 2021 garanteeritud miinimumsissetuleku taset praeguselt 64 eurolt 109 euronni kuus leibkonna liikme kohta. Bulgaarias kehtestati juurdepääsukriteeriumide laiendamise ja summade suurendamise teel uus põhisissetulek küttekulude katmiseks (summasid suurendati 24,5 % ja võrreldes 2018. aastaga oli hõlmatud inimesi 21 % rohkem).

COVID-19 kriis on pannud sihtotstarbelised sotsiaalteenused enneolematu surve alla. Paljusid sihtotstarbelisi sotsiaalteenuseid ei peetud hädavajalikuks ja nende osutamist ei saanud viiruse leviku tõkestamise piirangute ajal jätkata. See mõjutas ebaproportsionaalselt kõige haavatavamas olukorras olevaid inimesi, kes arvestasid nende teenuste pideva pakkumisega, eelkõige kodutuid, puudega inimesi, võlgades olevaid leibkondi, lapsi, perevägivalla, sõltuvuse all kannatavaid inimesi ja sotsiaaltöötajate külastustele tuginevaid leibkondi. Negatiivne mõju puudutas eelkõige valitsusväliste organisatsioonide või sotsiaalettevõtete pakutavaid teenuseid. Teenuste osutamist ja abisaajateni jõudmist mõjutasid

töötajate puudus, talitluspidevuse kavade puudumine, IKT-tehnoloogia piiratud rakendamine, kommunikatsiooniprobleemid ja raskused kooskõlastamisel teiste sidusrühmadega, näiteks avaliku halduse, teenuseosutajate ja valitsusväliste organisatsioonidega. Selles keerulises olukorras võtsid liikmesriigid ette kavandatud ja erakorralisi positiivseid meetmeid. Näitena viimasena nimetatu kohta kanti Hispaanias riigieelarvest piirkondade ja omavalitsuste sotsiaalteenustele üle lisavahendeid eesmärgiga aidata haavatavamaid inimesi, eriti eakaid ja ülalpeetavaid isikuid. Lisaks lubati kohalikel omavalitsustel investeerida 2019. aasta eelarveülejäägid pandeemia tagajärgede likvideerimisse (umbes 300 miljonit eurot). Mis puudutab kavandatud meetmeid, võttis Eesti vastu mentorlusprogrammi, et abistada omavalitsusi nende sotsiaalhoolekande ülesannete täitmisel, toetada sotsiaalhoolekande organisatsioonide arengut ja parandada hoolekandemeetmete kvaliteeti kohalikul tasandil. Teine meede hõlmas ilma järjekorrata sotsiaalse rehabilitatsiooni meetmeid esmakordsete psühholoogiliste häirete korral, et tagada õigeaegne ja katkematu tugi. Rumeenia ajakohastas sotsiaalteenuste standardkulusid abisaajate haavatavatele rühmadele: lapsed, puudega täiskasvanud, ülalpeetavad eakad, perevägivalda ohvrid või sotsiaalteenuseid vajavad vägivaldsed isikud. Kulutuste suurenemine jääb eri teenuseliikide arvestuses vahemikku 44–98 %. Vastavaid meetmeid võeti ka kohalikul tasandil ja need hõlmavad järgmist: teatavate tasuliste teenuste eest maksmise edasilükkamine, töötajate ümberpaigutamine, lisarajatiste eraldamine (sealhulgas kodututele), kaugteenuste käivitamine ja teenuste veebikeskkonda viimine.

Liikmesriigid on võtnud meetmeid oluliste teenuste kättesaadavuse toetamiseks ja energiaostuvõimetuse vastu võitlemiseks, sh vastusena COVID-19 kriisile. Meetmed, millega toetatakse abivajavate inimeste juurdepääsu põhiteenustele, nagu vesi, kanalisatsioon, energia, transport, digitaalse kommunikatsiooni ja finantsteenused, on liikmesriigiti märkimisväärselt erinevad. Need hõlmavad üldisi sotsiaalpoliitika meetmeid, mille sihtrühm on väikese sissetulekuga või vaesed leibkonnad, näiteks sissetulekutoetus teenuste ostmiseks või nende abistamine arvete maksmisel, vautšerid, krediidiiniidid ja toetused, maksuvabastused, otsesed sekkumised teenuste hinna alandamiseks ja tarbijakaitsemeetmed, nagu minimaalne teenuste osutamine ja kaitse katkestuste eest²⁰⁴. Mõni liikmesriik on viimastel aastatel kohandanud oma poliitikaraamistikke, et toetust laiendada ja juurdepääsu lihtsustada. Näiteks Rumeenias kehtestati väikese sissetulekuga elanikele uued rahalised toetused, et tagada joogivesi ja kanalisatsioon. Itaalias kantakse alates 2021. aastast automaatselt arvetele vee ja energia soodustused, et tõsta hüvitiste kasutamise määra. Kuigi esmatähtsad teenused on olnud tagatud kogu COVID-19 kriisi ajal, võib haavatavatel rühmadel nende kättesaadavuse ja taskukohasusega üha suuremaid raskusi olla. Eriolukorra pakettide raames võtsid liikmesriigid meetmeid selle riski vähendamiseks. Näiteks laiendas Hispaania elektrienergia sotsiaaltariifi saamise tingimustele vastavate klientide hulka teatavatele füüsilisest isikust ettevõtjatele. Tänu riiklikele energia- ja kliimakavadele²⁰⁵ ning renoveerimislaine strateegiale²⁰⁶ on pööratud uuesti tähelepanu ka energiaostuvõimetusele. Riiklikud energia- ja kliimakavad käsitlevad taskukohasust sageli ka energiasüsteemi ja kliimamuutuste valdkonnas toimuva ülemineku kontekstis. Nii on see Austrias, Belgias, Prantsusmaal, Madalmaades ja Taanis.

²⁰⁴ ESPN (2020), Access to essential services for people on low incomes in Europe. An analysis of policies in 35 countries (Väikese sissetulekuga inimeste juurdepääs olulistele teenustele Euroopas. 35 riigi poliitika analüüs), Brüssel: Euroopa Komisjon. Kättesaadav aadressil <https://europa.eu/rp96Kc>.

²⁰⁵ Liikmesriigid pidid koostama riiklikud energia- ja kliimakavad energialiidu ja paketi „Puhas energia kõikidele eurooplastele“ raames, mis võeti vastu 2019. aastal. Kättesaadav aadressil <https://europa.eu/!WR76jF>.

²⁰⁶ COM/2020/662 final.

Tõenäoliselt on COVID-19 kriisi mõju eriti karm lastega väikese sissetulekuga peredele. Tavatingimustes on vanemate tööturul osalemise suurendamine üks kõige tõhusamaid viise laste vaesuse algpõhjuste lahendamiseks, kusjuures peamised sekkumismeetmed on aktiivne tööturupoliitika ja taskukohase kvaliteetse lapsehoiu laiendamine koos pika tööajaga. COVID-19 kontekstis on see aga muutunud keeruliseks. Majanduslanguse tagajärjel ei vähenenud mitte ainult uute töökohtade arv, vaid ka paljud lastehoiuasutused piirasid epideemiaohu leevendamiseks vastuvõetavate laste arvu või tööaega – või sulgesid oma asutuse sootuks. Ainult üks liikmesriik (Rootsi) hoidis eelkoolid ja koolid kuni 15aastastele lastele avatud,²⁰⁷ pakkudes sellega lastele hooldust ja kvaliteetset haridust ning võimaldades vanematel säilitada võimalikult tavapärase töökorralduse. Liikmesriikide vastuseid nendele peamistele haridusprobleemidele käsitletakse üksikasjalikult punktis 3.2.2.

Enamik uusi perepoliitika valdkonna meetmeid olid osa vastusest COVID-19ga seotud probleemidele. Neid võeti tavaliselt täiendavate ja ajutiste rahaliste hüvitiste vormis kõige haavatavamate laste ja perede jaoks (Belgia Flandria piirkond, Bulgaaria, Läti, Portugal, Rumeenia), või pikendades varem kehtinud hüvitiste saamise õigust (Poola, Slovakkia). Lisaks suurendasid Leedu, Malta, Sloveenia ja Slovakkia püsivalt peretoetusi ning Poola pikendas olemasoleva lapsetoetuse saamise õigust. Itaalia kavatseb uue perekonnaseadusega kehtestada igakuise üldtoetuse kõigile ülalpeetavatele lastele, reformida eri liiki perepuhkusi, ergutada hoolduskohustusega naiste tööturule tulekut ning töötada välja poliitika, millega toetatakse peresid seoses haridus- ja koolikuludega.

Arvestades, et COVID-19 pandeemia tõenäoliselt suurendab Euroopas nii sissetulekute kui ka hariduslikku ebavõrdsust, on vajalikud parandusmeetmed. Nende hulgas on tähtsal kohal lastegarantii, mille eesmärk on tagada abivajavatele lastele juurdepääs sellistele teenustele nagu tervishoid ja haridus, sealhulgas piisav toitumine (mis on tasakaalustatud arengu võti), alusharidus ja lapsehoid, õppekavaväline tegevus kultuuri, spordi ja vaba aja valdkonnas (mis täiendavad hariduse sotsiaalse integratsiooni aspekti) ning võimalikult suures ulatuses – eluase. Euroopa lastegarantii aitab leevendada COVID-19 järgse majanduskriisi negatiivset mõju: selle eesmärk on kõrvaldada riigi tasandil teenuste kättesaadavuse lüngad ja edendada võrdseid võimalusi.

Kui varasematel aastatel laiendasid liikmesriigid sotsiaalkaitse süsteemide katvust alaliselt, siis 2020. aastal keskenduti ajutiste meetmete võtmisele hädaolukordade lahendamiseks. COVID-19 tõi tähelepanu keskpunkti inimesed, keda sotsiaalkaitse ei hõlma või ei hõlma piisavalt, näiteks ebatüüpilises töösuhtes olevad töötajad või FIEd. Kriisi esimestel kuudel (märts–aprill 2020) pikendasid ja laiendasid riigid seetõttu olemasolevaid kavasid ja leevendasid abikõlblikkuse tingimusi (näiteks töötushüvitiste või haigushüvitiste kavad). Töötushüvitiste maksmist pikendati (nt Taani, Kreeka, Bulgaaria või Luksemburg), neid suurendati (Bulgaaria) või nende järkjärguline vähendamine külmutati, nagu tehti Belgias. FIEd said rohkem võimalusi sissetulekutoetuste kavades osalemiseks, enamasti piiratud ajaks või ühekordsete maksete kaudu (nt Belgia, Küpros, Tšehhi, Portugal). Näiteks maksis Tšehhi valitsus ajavahemikul 12. märtsist 30. aprillini ühtse määraga 25 000 Tšehhi krooni (umbes 915 eurot) hüvitist sissetuleku kadumise eest FIEle, keda mõjutas müügi vähenemine. Hiljuti pikendati toetuse maksmist kogu kaupluste/poodide sulgemise ajaks, mõjutatud FIEd saavad 500 Tšehhi krooni päevas (umbes 18 eurot). Küprosel kaeti subsideerimiskava raames osa väikeettevõtete ja FIEde tegevuskuludest. Haigushüvitisi laiendati alates teisest haiguspäevast (Eesti) või (Küpros) nii töötajatele kui ka FIEdele, kes

²⁰⁷ Klausliga, mis lubab ajutist sulgemist.

põevad kroonilisi haigusi, mille tõttu tuleb terviseohutuse huvides töölt eemal olla, ja ametiasutuste juhiste või korralduste alusel kohustusliku töölt eemaloleku juhtumitele (kohustuslik eneseisolatsioon/karantiin). Lätis võtab riik COVID-19ga seotud juhtudel (haigus ja kohustuslik karantiin) kuni 2020. aasta lõpuni enda kanda tasumise haigusperioodide eest, mille eest varem maksis tööandja (alates teisest puhkusepäevast).

COVID-19 kriis tekitas vajaduse lisameetmete järele, et käsitleda puudega inimestele avalduvat ebaproportsionaalselt negatiivset mõju. Seetõttu võttis mitu liikmesriiki lisaks kavandatud alalistele meetmetele ajutisi meetmeid puudega inimeste olukorra leevendamiseks. Selles osas on loetletud nii alalised kui ka ajutised COVID-19 meetmed. Belgia kehtestas miinimumsissetuleku, invaliidsushüvitise ja pensionäride sissetulekutagatise saajatele kuueks kuuks täiendava sissetulekutoetuse 50 eurot kuus. COVID-19 tõttu pikendati Eestis laste puudega seotud õiguste kehtivust kuni 2020. aasta augusti lõpuni lisarahastusega 0,34 miljonit eurot. Samal ajal suurendas Eesti puudega laste hüvitisi, mida tõsteti viimati 2006. aastal. Eriolukorra ajal (kuni 18. maini 2020) eraldati erivajadustega laste vanematele erakorralisi toetusi, mille eelarve oli 10 miljonit eurot. Ka on Eesti pikendanud laste puude astme kehtivust muutumatu või progresseeruva raske või sügava puude korral kuni tööikka jõudmiseni. Varem määrati puue üheks kuni kolmeks aastaks. Prantsusmaa pikendas teatavaid sotsiaalseid õigusi kolme või kuue kuu võrra, kui need õigused aeguvad ajavahemikul 12. märtsist 2020 kuni 31. juulini 2020, sealhulgas puudega inimeste toetus, puudega lapse haridustasu ja invaliidsushüvitised. Mis puudutab alalisi meetmeid, siis Bulgaarias osutasid tervishoiu- ja sotsiaaltöötajad eakatele ja puudega inimestele hooldusteenuseid, sealhulgas koduviisiidid, toidupakid ja soe lõunasöök, ravimid ja esmatarbekaubad. Lätis plaaniti suurendada puudega inimeste sissetulekutoetust ja võtta kõrghariduses kasutusele puudega inimeste abistajad (abistajate teenuseid said varem kasutada ainult nägemispuudega üliõpilased). Leedu teeb jõupingutusi kõigi institutsiooniliste lastekodude sulgemiseks kuni 2020. aasta lõpuni (vt punkt 3.2). Malta suurendas töövõimetuspensione ja Slovakkia töövõimetushüvitisi. Portugal kehtestas mitteametliku hooldaja õigusliku staatuse, lihtsustas mitteametliku hooldaja staatuses puute tõendamise protsessi ja töötab praegu katseprojektidega, mille eesmärk on parandada mitteametlike hooldajate olukorda. Rumeenia ajakohastas haavatavate rühmade, sealhulgas puudega inimeste sotsiaalteenuste kulunorme, mida ei ole uuendatud 2015. aastast saadik (vt ka eespool).

COVID-19 kriisi ajal võtsid paljud liikmesriigid erakorralisi meetmeid kõige haavatavamate inimeste eluaseme olukorra kaitsmiseks²⁰⁸. Näiteks pakuti kodututele liikumispiirangu ajal erakorralist majutust, sealhulgas hostelite ja hädaolukorra varjupaikade abil. Nii oli see näiteks Prantsusmaal, Hispaanias ja Iirimaa suuremates linnades, Austrias. Hispaanias, Austrias, Saksamaal või Portugalis rakendati tõsiselt kannatada saanud üürnike üürimaksete moratooriume, samal ajal kui Iirimaa ja Luksemburg võtsid kasutusele rahalise toetuse üürnikele, kes ei suutnud kriisi tõttu üüri maksta²⁰⁹. Kreekas andis valitsus loa kriisi ajal töö kaotanud üürnike üürimakseid ajutiselt vähendada (kuni 60 %) ²¹⁰. Sarnaseid meetmeid võtsid kohalikud omavalitsused ja mõned linnad, näiteks Lissabon ja Sintra

²⁰⁸ <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/housing-amid-covid-19-policy-responses-and-challenges-cfdc08a8/>.

²⁰⁹ OECD (2020), Housing amid COVID-19: Policy responses and challenges (Eluase COVID-19 ajal: poliitikameetmed ja probleemid).

²¹⁰ *Ibid.*

(Portugal), kus sotsiaaleluruumide eest üüri maksmine on mitmeks kuuks peatatud²¹¹. Itaalia ja Madalmaad rakendasid meetmeid hüpoteeklaenuvõtjate kaitsmiseks kodu kaotamise riski eest, näiteks sundvõõrandamise menetluste peatamine viiruse leviku tõkestamise piirangute ajal²¹². Siiski on need meetmed olnud enamasti ajutised ega vasta tõenäoliselt leibkondade eluasemekulude maksmise suutlikkusele pandeemia tagajärjel avalduva mõju kestusele, eriti nende puhul, kes kaotasid kriisi ajal töö või sissetuleku. Pakkumise poolel on eluasemepoliitika peamine probleem eluasemete pakkumisse tehtavate avaliku sektori investeeringute vähenemine viimase kümne aasta jooksul²¹³. Mõni liikmesriik on astunud samme sotsiaaleluruumide pakkumise suurendamiseks ja ehitussektori kriisijärgse taastumise toetamiseks. Näiteks on Austria, Iirimaa ja Madalmaad kehtestanud lisarahastamise ja/või laenuitingimuste lihtsustamise, et pakkuda arendajatele likviidsust. Portugalis tehti maksuvabastusi kinnisvara kapitali kasvutulule, et ergutada üürimist taskukohaste hindadega üüriturul koduomanike jaoks, kes tegutsevad lühiajalise puhkusemajutuse üüriturul.

Pensionid on iga neljanda eurooplase peamine sissetulekuallikas ja neil on oluline roll majanduse vastupidavuse tagamisel COVID-19 aegse majanduskriisi kestel. Eelmisel aastal, enne COVID-19 kriisi puhkemist, jätkasid liikmesriigid olukorras, kus ELi tööhõive jätkuvalt kasvas ja saavutas kõigi aegade kõrgeima taseme, jõupingutusi pensionide piisavuse tagamiseks. Mitu liikmesriiki jätkas jõupingutusi pikema tööea ja hilisema pensionile jäämise edendamiseks peamiselt stiimulite ja muude nn pehmete meetmete kaudu, näiteks hõlbustades pensioni ja töötamise ühendamist (Sloveenia), hõlbustades pensioni edasilükkamist töötamise jätkamisega pärast pensioniikka jõudmist (Eesti, Rootsi) ja pikendades kvalifitseerumise perioodi (Taani, Leedu). Teiste riikide eesmärk oli tugevdada sissetulekute säilitamise suutlikkust ja pensionisüsteemide kaasavust, näiteks pensionide kogunemise (Eesti, Leedu) või indekseerimise (Horvaatia) eeskirjade läbivaatamise, maksuvabastuste suurendamise (Malta), lapsehoiu eest pensionikrediidi kehtestamise (Sloveenia) või töödajapensionide säästmise tugevdamise kaudu (Madalmaad, Poola). Mitu liikmesriiki võtsid vastu vaesuse vähendamise meetmeid, peamiselt põhi- või miinimumpensioni kehtestamise või suurendamise kaudu (nt Itaalia, Sloveenia, Bulgaaria) või lisades COVID-19 kriisi ajal kõigile pensionidele väikese lisasumma ja kavandasid sätteid nende püsivaks suurendamiseks (Bulgaaria). Mõned liikmesriigid reformisid oma pensionisüsteemide rahastamist; nt Leedu viis osa rahastamisest üle sotsiaalkindlustuselt üldeelarvesse ja muutis ülekanded kohustuslikult rahastatud sambasse vabatahtlikuks. Samal ajal ei ole enamik liikmesriike pärast kriisi algust oma pensionisüsteemides olulisi kriisiga seotud reforme teinud, samas kui mõned varem kavandatud reformid on pandud ootele (nt ulatuslik pensionireform Prantsusmaal).

Kõik liikmesriigid on võtnud pandeemia reageerimisel oma tervishoiusüsteemide tugevdamiseks ja vastupanuvõime parandamiseks mitu ajutist meetet. Meetmed hõlmavad täiendavaid rahalisi vahendeid koroonaviiruse pandeemia tõttu tekkinud tervishoiukulude katmiseks (näiteks haiglates ravi ümberkorraldamiseks või esmatähtsate meditsiinivahendite, näiteks isikukaitsevahendite, ravimite või ventilaatorite jaoks) ning teadusuuringute ja innovatsioonisutlikkuse suurendamiseks (eelkõige vaktsiinide ja

²¹¹ OECD (2020), Policy responses to the COVID-19 crisis in cities (Poliitilised vastused COVID-19 kriisile linnades),

²¹² OECD (2020), Housing amid COVID-19: Policy responses and challenges (Eluase COVID-19 ajal: poliitikameetmed ja probleemid).

²¹³ Vt lk 13 väljaandes OECD (2020), *Housing and Inclusive Growth* (Eluase ja kaasav majanduskasv), OECD Publishing, Pariis. Kättesaadav aadressil <https://doi.org/10.1787/6ef36f4b-en>.

kriisidele reageerimise meetmete valdkonnas). Ühtlasi oli meetmete eesmärk tugevdada tervishoiusüsteeme, suurendades intensiivravi voodikohtade arvu, osutades territoriaalset abi enim mõjutatud piirkondadele, suurendades tervishoiutöötajate arvu (nt lisatöötajate värbamise, personali täiend- või ümberõppe, meditsiinitudengite või meditsiinilise reservpersonali lähetamise abil), rahastades COVID-19 leviku tõkestamisel töötavate tervishoiutöötajate ületunnitööd ja/või makstes kogukonnapõhist hooldust pakkuvatele sotsiaaltöötajatele ning vabatahtlikule abipersonalile ja tervishoiutöötajatele riskipreemiat. Liikmesriigid on suurendanud ja parandanud oma katsetamis- ja laborianalüüsides suutlikkust ning nad kohandavad testimise, füüsilise vahemaa hoidmise, reisimise, isikukaitse ja karantiini eeskirju pidevalt vastava epidemioloogilise olukorraga.

Kriis tõi päevavalgele paljude liikmesriikide tervishoiusüsteemide struktuursed puudused ning rõhutas vajadust reformide ja ajakohastamise järele. Selle tõttu on juba käivitatud reformid tervishoiusüsteemide kättesaadavuse parandamiseks, näiteks esmatasandi arstiabi omaosalustasude kaotamine Iirimaa, COVID-19ga seotud ravi kulude katmine kindlustamata isikutele Bulgaarias, katvuse laiendamine rändajatele Portugalis või sissemaksete teatavas ulatuses tasumine töötute eest Ungaris, Sloveenias, Kreekas ja Horvaatias. Saksamaal ja Prantsusmaal vähendati kriisi tõttu veelgi telekonsultatsioonide kasutamise piiranguid.

Liikmesriigid jätkavad oma tervishoiusüsteemide ajakohastamist, nt suurendades tervishoiuteenuste juurdepääsetavust ja kättesaadavust. Mõni liikmesriik pakub perearstidele või arstiteaduse üliõpilastele stiimuleid või toetusi töötamiseks alateenindatud piirkondades (nt Eesti, Läti, Prantsusmaa, Saksamaa) või on tõstnud tervishoiutöötajate palku (Bulgaaria, Eesti, Läti, Leedu, Rumeenia). Esmatasandi arstiabi tugevdatakse kogukondlike tervisekeskuste, kohalike tervishoiuosakondade või perearstide rühmapraksiste loomisega (Austria, Tšehhi, Eesti, Kreeka, Luksemburg, Rumeenia). Leedu teatab edusammudest ootejärjekordade lühendamisel ja retseptiravimite omaosaluse vähendamisel. Küpros viis 2019. aastal ellu ambulatoorse ravi esimese etapi, mis eeldatavasti vähendab oluliselt omaosalusmaksid ja suurendab veelgi juurdepääsu tervishoiuteenustele. Tervishoiusüsteemi üldise reformi viimane etapp käivitati 1. juunil 2020, kui hüvitiste paketi raames hakati katma haiglaravi kulusid. Mõned erialad, mis plaaniti esialgu lisada teise etappi (kliinilised dieediarstid, tööterapeudid, logopeedid, füsioterapeudid, psühhiaatrid, hambaarstid, meditsiinilise taastusravi ja palliatiivravi arstid), pandi kuni sügiseni ootele. Mitu liikmesriiki kavandavad või rakendavad tervishoiutöötajate töö paremat kavandamist ja/või koolitust (Rootsi, Saksamaa, Prantsusmaa, Eesti, Hispaania, Leedu, Luksemburg, Läti).

Jätkuvad jõupingutused hooldusteenuste kohanemisvõime, tulemuslikkuse ja tõhususe parandamiseks. Soomes alustas uus valitsus sotsiaal- ja tervishoiureformi (SOTE) mõningate muudatustega, keskendudes samal ajal endiselt ravi paremale kättesaadavusele. Suurema tõhususe huvides vähendas Austria alates 1. jaanuarist 2020 kindlustusfondide arvu 21-lt viiele. Tšehhis ja Lätis töötatakse välja uut tulemuslikkuse hindamise süsteemi ning Portugal on loonud riigihaglate juhtimise hindamise ametliku struktuuri. Luksemburg asutas terviseandmete kättesaadavuse ja kvaliteedi parandamiseks riikliku terviseandmete vaatluskeskuse. Kreekas hakkab keskseid hankeid korraldama uus tervishoiusektori keskne ostuasutus (EKAPY). Prantsusmaa jätkab statsionaarse ravi paremaks koordineerimiseks haiglavõrkude tugevdamist. Tšehhis ja Kreekas rakendatakse ja Luksemburgis kavandatakse diagnoosipõhise kompleksteenuse süsteemi. Digitervishoiu valdkonnas võimaldab Eesti e-konsultatsioonisüsteem perearstidel oma keeruliste juhtumite üle spetsialistidega digitaalselt nõu pidada. Riik käivitas 2019. aasta juulis haiglaravile registreerimiseks keske digitaalse registreerimissüsteemi. Tšehhi ja Poola on täielikult rakendanud e-retseptid ning Leedu

katsetab kaugtervishoiuteenuste osutamise mudelit. Saksamaa teeb ettevalmistusi, et teha alates 2021. aastast kõikidele patsientidele kättesaadavaks elektroonilised tervisekaardid. Rumeenia kavatseb 2021. aastal tutvustada uut mitmeaastast tervishoiustrateegiat. Prantsusmaa teatas 2020. aasta suvel uutest investeringutest tervishoidu ja eakate hooldusse, sealhulgas taristusse, personali ja digiteenustesse.

Pandeemia mõju tõttu on paljud liikmesriigid võtnud meetmeid oma pikaajalise hoolduse süsteemide ja hoolduse saajate kaitsmiseks ning mõned on parandanud olukorda ametlikus ja mitteametlikus sektoris. Soome on võtnud vastu eakate hooldusteenuste seaduse muudatused, et suurendada järk-järgult 24tunnise hoolduse ja eakate pikaajalise hoolduse asutuste töötajate miinimumarvu 0,5 töötajalt 2020. aasta oktoobris kliendi kohta 0,7 töötajani kliendi kohta aprilliks 2023, ning parandada ravi kvaliteeti. Portugal kehtestas mitteametlike hooldajate õigusliku staatuse. Hooldatavate kaitsmiseks pandeemia ajal on mitu liikmesriiki (nt Austria, Belgia, Prantsusmaa, Saksamaa, Iirimaa, Itaalia, Sloveenia) võtnud kasutusele meetmed elanike isoleerimiseks teistest hooldekodus olevatest hooldatavatest. Sellised meetmed hõlmavad hooldekodusse saabuvate inimeste isoleerimist teatavaks arvuks päevadeks, asutuste jagamist COVID-aladeks ja COVIDi-vabadeks aladeks ning elanike isoleerimist üheinimesetubadesse. Liikmesriigid (nt Belgia (Valloonia), Eesti, Prantsusmaa, Iirimaa, Itaalia, Hispaania) on võtnud kasutusele ka meetmeid pandeemiast tuleneva suurenenud üksinduse vastu võitlemiseks ja tõkestamismeetmeid. Sellised algatused hõlmavad hooldekodudes elavate sugulaste külastamist reguleeritud tingimustel, videovahendite kasutamist hooldekodu elanike ja nende sugulaste vahelise suhtlemise võimaldamiseks ning psühholoogilist tuge telefoninõustamise kaudu. Kuna tööjõupuudus pikaajalise hoolduse sektoris on kriisi ajal veelgi süvenenud, on liikmesriigid (nt Austria, Itaalia, Luksemburg, Madalmaad, Sloveenia, Rootsi) kehtestanud meetmed või laiendanud selliste meetmete kohaldamisala, millega suurendada pikaajalise hoolduse valdkonna töötajate hulka, sealhulgas leevendades ajutiselt kvalifikatsiooninõudeid, et võimaldada kiiresti värvata uusi töötajaid, vabatahtlikke, arstiteaduse üliõpilasi ja pensionile jäänud spetsialiste, leevendades maksimaalse tööaja eeskirju, paigutades töötajaid ümber teistest sektoritest, suurendades sektorisest täiend- ja ümberõpet ja elukestvat õpet ning võimaldades piiriülestel hooldustöötajatel siseneda riiki hoolimata piiride sulgemisest. Liikmesriigid (nt Leedu, Luksemburg, Slovakkia, Hispaania) võtsid kasutusele ka meetmed mitteametlike hooldajate toetamiseks pandeemia ajal, nt hüvitiste kaudu, võimaldades lühendada tööaega või kehtestades eripuhkuse kavasid.